RUDOLF STEINER

DESTINE ALE OAMENILOR ȘI DESTINE ALE POPOARELOR

GA 157

Paisprezece conferințe ținute la Berlin
între 1 septembrie 1914 și 6 iulie 1915

CUPRINS

CUPRINS PE LARG 4
PRIMA CONFERINȚĂ 13
A DOUA CONFERINȚĂ 25
A TREIA CONFERINȚĂ 53
A PATRA CONFERINȚĂ 78
A CINCEA CONFERINȚĂ 100
A ȘASEA CONFERINȚĂ 124
A ȘAPTEA CONFERINȚĂ 153
A OPTA CONFERINȚĂ 180
A NOUA CONFERINȚĂ 207
A ZECEA CONFERINȚĂ 231
A UNSPREZECEA CONFERINȚĂ 251
A DOUĂSPREZECEA CONFERINȚĂ 268
A TREISPREZECEA CONFERINȚĂ 289
A PAISPREZECEA CONFERINȚĂ 316
MANTRELE ȘI VERSURILE ÎN ORIGINAL 333
NOTE 340

CUPRINS PE LARG

PRIMA CONFERINȚĂ — *Berlin, 1 septembrie 1914*

Despre destinele oamenilor şi destinele popoarelor

Clădirea neterminată de la Dornach şi începutul războiului. Despre credinţa în victoria vieţii spirituale. Necesara înţelegere a necesităţii mondiale a evenimentelor grave ale timpului (Referire la Bhagavad Gita). Limbajul karmei cosmice care domneşte în acestea urmează să fie înţeles abia mai târziu. Despre puterea iubirii, care poate creşte din dispoziţia lăuntrică spiritual-ştiinţifică pentru încadrarea corectă, într-un mod ajutător, în evenimentele timpului. Aforisme mantrice.

A DOUA CONFERINȚĂ — *Berlin, 31 octombrie 1914*

Naţionalităţi şi aspecte naţionale în lumina ştiinţei spirituale

Necesitatea specială actuală de a pătrunde evenimentele exterioare cu ştiinţa spirituală. Veşnicul din om şi configuraţia sa pământeană, de care ţine elementul naţional. Ura popoarelor şi încetarea oricărui aspect naţional prin moarte. Naţionalităţile Europei ca reprezentante a elementelor componente fiinţiale ale omului. Ura ca furie împotriva propriei Sini superioare, legată în viitor de alte naţionalităţi. Caracterele deosebite ale popoarelor Europei. Raporturile lor diferite faţă de aparţinătorul unei naţiuni străine. Experienţele lor diferite la păşirea prin poarta morţii. Raporturile lor în privinţa ducerii războiului. Atitudinea deosebită a Rusiei; dispoziţia fundamentală de rugăciune din Est; Mereschkowski. Experienţe oculte din perioada din jurul izbucnirii războiului. Cum trebuie să-şi confirme ştiinţa spirituală valoarea în timpuri grave.

A TREIA CONFERINȚĂ — *Berlin, 28 noiembrie 1914*

Despre fiinţa sufletelor popoarelor europene

Dificultatea de a stă-vedea viaţa pământeană ca maya. Motivul excluderii simpatiei şi antipatiei în privinţa cercetării şi caracterizării sufletelor popoarelor. Raportul sufletului în somn cu sufletele altor popoare. Despre puterea adevărurilor spirituale. Acţiunea spiritelor popoarelor în evoluţia Pământului, acţiune prin care sufletul individual se desprinde prin moarte; sensul morţii pe câmpul de luptă. Diferita amprentare a sufletelor franceze şi ruseşti de către spiritele popoarelor lor. Lupta fiinţelor spirituale superioare pentru pătrunderea unui curent spiritual în evoluţia omenirii cu ajutorul sufletelor trecute prin moarte. Răstălmăcirea actuală a situaţiei de luptă spirituală în alianţele şi luptele terestre. Antroposofia ca cerinţă a lumii spirituale, adresată oamenilor. Problema vinii războiului şi a raportului care trebuie dobândit cu karma sufletului poporului. Contribuţia ce trebuie realizată în viitor printr-o viaţă de gândire reînnoită spiritual.

A PATRA CONFERINŢĂ — *Berlin, 17 ianuarie 1915*

Esenţa impulsului lui Christos şi a spiritului mihaelic ce-I slujeşte. (I)

Măreţia impulsului lui Christos, care depăşeşte toate posibilităţile de înţelegere de până acum, şi acţiunea sa vie în istorie. Lupta pentru Roma dintre Maxentius şi Constantin din anul 312. Legătura multor suflete cu creştinismul doar în trupul eteric până în secolele VIII/IX în vestul şi sudul Europei. Cea de-a cincea epocă post-atlanteană şi sarcina deosebită a Angliei pe de o parte, şi a Europei continentale pe de altă parte. Intervenţia impulsului lui Christos prin fapta Jeannei d'Arc. Diferenţa dintre evoluţia popoarelor şi evoluţia individuală; în general, nu au loc mai multe încarnări în cadrul aceluiaşi popor; cu excepţia Europei Centrale. În Estul actual: multe

suflete care au purtat odinioară creştinismul în trupurile lor eterice şi care configurează acum o legătură în sentiment. În Europa Centrală: o pregătire de secole în privinţa unei uniri printr-o cunoaştere trează a impulsului lui Christos cu Eul şi trupul astral. Goethe; Faust. Sarcinile de viitor ce se completează reciproc ale Europei Centrale şi Europei de Est; dezastru pentru amândouă dacă Europa Centrală ar fi copleşită prin forţa exterioară.

A CINCEA CONFERINŢĂ — *Berlin, 19 ianuarie 1915*

Esenţa impulsului lui Christos şi a spiritului mihaelic ce-I slujeşte. (II)

Marile corelaţii istorice sunt reglate întotdeauna pornind din lumea spirituală. Diferenţa între modul cum se realiza acest lucru pe vremea Jeannei d'Arc şi cum se realizează el în ziua de azi. Actuala lume a maşinilor, a căror spiritualitate demonic-ahrimanică acţionează distructiv asupra omului. Impulsurile spirituale ce se revelau lăuntric ale păstoriţei din Orleans; christificarea vechii clarvederi romane; taina naşterii Jeannei; caracterul morţii ei; Jeanne ca învingătoare a forţelor luciferice. – Cum se pot revărsa în ziua de azi prin acţiunea omenească forţe divin-spirituale în lumea ahrimanizată; despre fiinţa lui Mihael; forţa sa de a putea acţiona până în raţiunea fizică. Opunerea faţă de ahrimanic prin spiritualizarea forţelor treze de înţelegere. Concordanţa dintre sarcina timpului şi spiritul poporului german. Caracter al sufletului german: forţa de jertfă; în epoca lui Gabriel mai mult legat de raporturile de sânge, în cea mihaelică, în privinţa voinţei de a cunoaşte. Devenirea nedăunătoare a forţelor ahrimanice atunci când sunt stră-văzute.

A ŞASEA CONFERINŢĂ — *Berlin, 26 ianuarie 1915*

Cerinţa timpului după cunoaştere spirituală

Îndreptarea cercetătorilor actuali înspre existenţa lumii spirituale; incapacitatea de consecvenţă; O. Binswanger; legătura dintre procesul nervos şi moral-spiritual. – Esenţa sistemelor religioase: intermedierea de reprezentări care duc în afara lumii sensibile şi fortifică omul pentru lumea spirituală; necesitatea fortificării spirituale mai profunde în ziua de azi. Despre sensul războiului. Numărul mare al celor decedaţi tineri; forţa neconsumată a trupurilor lor eterice, care poate sluji evoluţiei omenirii dacă oamenii devin conştienţi de legătura cu lumea spirituală. Cultivarea relaţiei cu cei decedaţi. Trăsătura unei anumite spiritualizări – periculoase – prin război. Importanţa războiului poate fi înţeleasă doar spiritual. Cerinţa timpului după străduania spirituală. Motivul comodităţii: teama ascunsă în faţa unei treziri prea mari în privinţa realităţilor pământeşti şi a celor de după moarte. Creşterea dereglărilor nervoase (Dostoievski comparativ cu Hamerling). Forţa vindecătoare a ştiinţei spirituale.

A ŞAPTEA CONFERINŢĂ — *Berlin, 22 februarie 1915*

Personal – suprapersonal

Trei experienţe concrete cu persoane decedate, legate de ceremonia funeraliilor lor. Necesitatea diferită, apărută întreit după moarte de ajungere la cunoaşterea de sine. Supraabundenţă orbitoare a spiritului după moarte, care trebuie atenuată pentru a face posibilă conştienţa. Ajutorul dat de ştiinţa spirituală. Ştiinţa spirituală nu ca teorie, ci în calitate de conducător înspre o cuprindere plină de viaţă a lumii spirituale. – Multele trupuri eterice neconsumate ale celor decedaţi tineri, ale căror forţe intră în sufletele popoarelor; străduania lor de a se uni cu forţele spirituale ale celor vii, pentru a ajuta la progresul

Pământului. Experienţa unei asemenea colaborări cu un decedat în legătură cu clădirea de la Dornach.

A OPTA CONFERINŢĂ — *Berlin, 2 martie 1915*

Cele trei decizii în priinţa căii imaginative de cunoaştere

Părăsirea trupului pe calea de cunoaştere prin trei porţi. Poarta morţii: Vivifierea gândurilor în meditaţie; învingerea piedicilor lăuntrice; creşterea gândului până la a deveni o fiinţă-cap înaripată; interesul lui Ahriman de a împiedica vizibilitatea lui; învingerea necesară a pământescului în gânduri. – Poarta elementelor: Voinţa care trebuie cuprinsă în marea gândurilor vivifiate, faptul de a deveni stăpân al gândurilor; imaginaţiunea unui leu care inspiră teamă; capacitatea învingerii sale prin forţa identificării cu destinul. Pericolul egoismului; interesul lui Lucifer de a-l voala; magia gri. – Poarta Soarelui: Întâlnirea cu dragonul alcătuit din natura organică inferioară şi cea sufletească inferioară a omului. Diferenţa dintre „clarvederea cu capul" şi „clarvederea abdominală". Cuprinderea forţelor superioare ale naturii inferioare printr-o identificare şi mai profundă cu destinul. – Dificultăţi la poarta morţii. Necesitatea cunoaşterii spirituale în ziua de azi. Importanţa morţii ca învăţător al sufletului; în special pentru cei căzuţi pretimpuriu.

A NOUA CONFERINŢĂ — *Berlin, 9 martie 1915*

Ritmul dintre somn şi veghe în marele mers evolutiv al fiinţei lumii

Procesul cunoaşterii superioare: conştientizarea celor trăite în somn. Evoluţia firească de la Lună la Pământ şi Jupiter sub aspectul că „somnul" anumitor organe face posibilă trezirea în gândire. Procesul real cosmic de meditaţie: un consum subtil de căldură şi lumină, care lasă în urmă o amprentă de umbră, mai rece, în eterul cosmic.

Amprente de acest tip sunt lăsate în urmă involuntar de orice trăire a Eului. Legătura de după moarte cu acestea şi acţiunea lor ulterioară în formarea karmei pentru următoarele vieţi pământeşti. – Somn şi veghe în privinţa istoriei spiritului: trecerea în somnul profund a materialismului în secolul XIX (J. Mosen, W. Jordan, J. v. Auffenberg). Legătura compactă, care nu se mai destinde în mod firesc în ziua de azi, dintre spiritual-sufletesc şi corporal-fizic. Sarcina de a elabora meditativ, din liberă voinţă, conştienţa lumii spirituale. Necesitatea reunirii dintre cunoaşterea spirituală şi forţele eterice neconsumate ale celor căzuţi în război.

A ZECEA CONFERINŢĂ — *Berlin, 16 martie 1915*

Dificultăţile căii spirituale. Modelarea caracterelor naţionale europene de către spiritele popoarelor lor

Dificultatea principală a căii spirituale: unirea strânsă a sufletului cu trupul. Compararea procesului amintirii cu cel al cunoaşterii spirituale: întipărirea de sigiliu a fiecărei trăiri sensibile în corporalitate, care va fi din nou vivifiată sufleteşte printr-un proces subconştient de citire prin procesul de amintire; întipărirea fiecărei meditaţii în eterul cosmic. Primele experienţe în suprasensibil; recunoaşterea apartenenţei celor vieţuite spiritual la o fiinţă superioară proprie. Meditarea şi munca la această fiinţă. Legătura fiinţelor ierarhice cu omul; în special a spiritelor popoarelor cu popoarele europene. Mersul evolutiv al spiritului poporului german; motivul înrudirii vieţii spirituale germane cu drumul ştiinţei spirituale. Evenimentele actuale ca fortificare a legăturii spirituale şi ca avertizare pentru învingerea materialismului.

A UNSPREZECEA CONFERINŢĂ — *Berlin, 20 aprilie 1915*

Omul eteric din omul fizic

Experienţa sufletului la părăsirea trupului fizic în privinţa lumii Pământului; raportul său viu cu fiinţa organismului Pământului. Corespondenţa dintre veghea şi somnul din ziua unui om şi iarna şi vara anului spiritului Pământului. Despre forţa care trăieşte în spiritul Pământului începând de la Misteriul de pe Golgota. „Vârsta" capacităţilor sufleteşti: amintire, gândire, simţire şi voire în legătura lor cu treptele de evoluţie planetară ale Pământului şi bazele corporale formate de fiecare dată. Amintirea. Voinţa omenească şi karma. Posibilitatea străvederii karmei prin tăcerea voinţei (visul lui E. Francisci). Observarea conformă cu realitatea a vieţii ca bază pentru o creştere cunoscătoare împreună cu lumea spirituală. Despre sensul vieţii pământeşti; avertizarea evenimentelor prezentului.

A DOUĂSPREZECEA CONFERINŢĂ — *Berlin, 10 iunie 1915*

Despre grupul sculptural pentru clădirea de la Dornach

Clădirea de la Dornach; aspecte acustice. Descrierea celor trei staturi ale grupului sculptural. Despre forţele staturii centrale care trebuie făcute vizibile prin cunoaşterea entităţii lui Christos. Reprezentarea lui Christos de către Michelangelo în «Judecata de apoi». Mişcarea necesară de pendul a vieţii omeneşti între luciferic şi ahrimanic. «Faust»-ul lui Goethe şi statura dublă a lui Mefisto. Sarcina de sine-stătătoare a Europei Centrale între Estul orientat luciferic şi Vestul orientat ahrimanic. Seriozitatea solicitată de evenimentele prezentului.

A TREISPREZECEA CONFERINŢĂ — *Berlin, 22 iunie 1915*

Despre natura profetică a viselor Omul lunar, solar şi saturnian

Viaţa omenească între formele ei trecute de existenţă şi cele viitoare. Caracterul profetic al viselor în veşmântul trăirilor trecute; naşterea visului din interacţiunea trupului astral cu cel eteric. Cauzele planetare ce trăiesc mai departe, tăinuite în om, ale existenţei pământeşti: „Viaţa lunară" ca „visător" în om (exemplu: Caracterizarea lui Shakespeare şi a lui Goethe de către Emerson); intervenţia Îngerilor în „visător", dar şi cea a lui Lucifer şi Ahriman (exemplu: Jushakov). „Omul saturnian" ca bază a vieţii terestre şi a ştiinţei exterioare; importanţa sa pentru viitoarea formare a unui schelet mineral pentru Jupiter. Efectul ştiinţei spirituale asupra „omului solar", ca pregătire a faptului de a deveni posibilă creşterea plantelor pe Jupiter. Acţiunea viitoarelor forme ale ştiinţei spirituale ca pregătire a faptului ca pe Jupiter să fie posibilă o lume animală şi baza unei culturi umane. Nonsensul atomismului pur fizic. Importanţa macrocosmică a gândului, cuvântului şi moralităţii omului. Explicarea unei afirmaţii a lui Christos.

A PAISPREZECEA CONFERINŢĂ — *Berlin, 6 iulie 1915*

Despre importanţa cosmică a percepţiilor noastre senzoriale, a gândirii, simţirii şi voirii noastre

Omul ca fiinţă cosmică şi fiinţă pământeană în raport cu partea restrânsă care ajunge în conştienţă în această privinţă. Aspectul cosmic al percepţiei senzoriale; „văzul" determină faptul ca Pământul să fie vizibil în mod luminos pentru alte planete. Gândirea omenească şi raportul său cu marea eterică urzitoare a lumii de gândire ce curge în imagini. Importanţa cosmică şi mai cuprinzătoare a simţirii şi a voirii: Imaginile oglindite care iau naştere în om ale însuşirilor şi faptelor (simţire), respectiv fiinţelor (voire) Ierarhiilor inspiratoare, respectiv clăditoare de lumi. Simţirea şi voirea ca pietre de construcţie ale lumilor

viitoare. – Pierderea vechii clarvederi de dragul libertăţii. Dezvoltarea gândirii autonome prin cuprinderea tot mai intensă a trupului fizic. Contraponderea necesară prin ştiinţa spirituală. Pericolul ca forţele spirituale – deşi negate, dar totuşi existente – ale omului să fie cuprinse de Lucifer şi Ahriman. Exemplu din istoria italiană (Cola di Rienzi şi d'Annunzio).

Mantrele şi versurile în original

Note

PRIMA CONFERINȚĂ

Berlin, 1 septembrie 1914

Iubiţii mei prieteni, inima îmi este profund mișcată că îmi este îngăduit ca în aceste momente grave să fiu printre voi pentru o vreme și să vă vorbesc. Dar primul nostru gând să fie îndreptat înspre iubiţii noştri prieteni, care au fost adesea uniţi cu noi aici, iar acum sunt chemaţi pe câmpul de luptă, acolo unde se duce într-un mod atât de intens lupta pentru destinele oamenilor, pentru destinele popoarelor. Și pentru că noi ne gândim în acest ceas la aceşti prieteni cu o iubire plină de fidelitate și vrem să le trimitem gândurile noastre, gândurile noastre care să fie cuprinse de putere, pentru ca ei să se poată fortifica pe acel plan unde se află acum – ca semn pentru aceasta să ne ridicăm pentru o clipă în picioare!

Spirite ale sufletelor voastre, păzitori activi,
Fie ca aripile voastre să poată aduce
Iubirea imploratoare a sufletelor noastre
Oamenilor pământeni încredinţaţi pazei voastre,
Pentru ca, unită cu puterea voastră,
Rugăciunea noastră să radieze ajutând
Sufletele pe care cu iubire le caută.

Și vrem să îndreptăm înspre prietenii noştri gândul ca entitatea lui Christos, despre care a fost atât de des vorba aici, să fie cu ei, întărindu-i, conducându-i pe câmpul de luptă, acolo unde se decid acum destine ale oamenilor și destine ale popoarelor!

Iubiţii mei prieteni, voi ştiţi că a existat intenţia originară de a definitiva construcţia clădirii pe care noi vrem să o înălţăm ca lăcaș pentru viaţa spirituală [Nota 1] a timpurilor actuale, aşa cum o vedeam înaintea sufletelor

noastre, în luna august a acestui an. Dar karma a vrut altfel. Iar noi trebuie să ne supunem cu calm acestei karme. O vreme am crezut că tocmai în acest timp vor putea fi rostite în această clădire cuvinte despre certitudinea victoriei vieţii spirituale, despre care ne-am putut convinge de fiecare dată tot mai mult prin intermediul ştiinţei noastre spirituale. Însă în acest timp clădirea noastră din Dornach, de lângă Basel, nu este terminată. Dar învelişul ei e aici. Coloanele care urmau să poarte cupolele ce reprezintă lumile cereşti spirituale se află la locurile lor şi ele sunt unite cu aceste simboluri ale acoperişului ceresc. Desăvârşirea mai este încă aşteptată. În luna iulie, într-un anumit stadiu al clădirii noastre, eu am putut presimţi că se vor întâmpla cele pentru care m-am străduit eu aici, anume ca această clădire să poată fi şi o dovadă că prin forma şi alcătuirea ei se va putea obţine un spaţiu cu adevărat acustic, care să permită o ascultare cu adevărat bună. Am spus că mi-a fost îngăduit să sper acest lucru. Căci din locurile în care am putut verifica prin cuvinte modul în care este preluat sunetul de către întreaga structură de lemn, acestea răsunau aşa încât se putea spera că va fi împlinită intenţia ca ele să răsune corect în locurile potrivite. Căci speranţa noastră este ca în acest spaţiu să poată răsuna cuvintele care sunt consacrate convingerii şi atitudinii noastre.

Primele sunete pe care le-au auzit prietenii noştri care lucrau la Dornach au fost ecoul schimburilor de focuri care aveau loc în imediata noastră apropiere, care răsunau din primele acţiuni întreprinse în cadrul gravelor evenimente înlăuntrul cărora vieţuim noi acum. Căci clădirea noastră priveşte în jos la acel câmp din Oberelsass, unde este ea situată, în vecinătatea ţinuturilor situate la graniţa Elveţiei. Şi nu s-au auzit numai semnale ale

gravelor evenimente ale timpului nostru, ci din diverse puncte ale clădirii noastre s-au putut vedea şi focurile de tun din Oberelsass. Ceea ce se petrecea acolo a răsunat la început ca un ecou în ţinuturile noastre. Iar atunci când, în mijlocul muncii noastre, ne întâlneam pentru convorbiri, în noi trăia gândul că din gravitatea evenimentelor înlăuntrul cărora trăim noi acum s-ar putea naşte pentru omenire un teren de pace, pe care să poată înflori mântuirea şi binecuvântarea evoluţiei omenirii.

Cât de neaşteptat vine – vorbind câteodată în mod simbolic unuia sau altuia – un asemenea eveniment, ca acela pe care îl trăim noi acum! Poate că a ajuns în mâinile unora dintre voi, iubiţii mei prieteni, primul volum al cărţii mele ***Enigmele filosofiei***, în care eu am vrut să expun mersul evoluţiei omenirii în căutarea rezolvării marilor enigme ale lumii, în care eu am vrut să expun mersul gândurilor prin inimile oamenilor şi ale popoarelor. După cum ştiţi, cel de-al doilea volum încă nu a apărut; dar el este tipărit până la coala 13. Această coală 13 tratează pe amândouă părţile sale, deja tipărite, filosofia lui *Boutroux* şi a lui *Bergson*, trecând apoi la *Preuß*, ca ultim aspect care a mai fost tipărit înainte de a începe marele eveniment, care îl abordează pe Preuß, care se află, singuratic ca un pustnic, în dezvoltarea filosofică, natural-ştiinţifică germană – după părerea mea, infinit mai profund cuprinzător decât ceea ce realizează filosoful Bergson. La această personalitate gânditoare Preuß se găseşte cu o forţă grandioasă ceea ce poate spune un gânditor naturalist-ştiinţific despre viaţa spirituală. Astfel, pe această a treisprezecea coală s-au reunit gânduri născute în Europa Occidentală cu gânduri apărute în Europa Centrală. Iar tipărirea s-a întrerupt la mijlocul frazei simbolizând sciziunea vieţii spirituale a acelor oameni între care s-a declanşat acum pe planul fizic

lupta cea grea, care ne mişcă pe noi atât de mult. Iar în primele zile ale lui august am privit adesea paginile albe ale capitolului rămas netipărit, căci şi acela acţiona ca un simbol remarcabil asupra firii mele.

Iubiţii mei prieteni, noi nu trăim într-un timp în care să fie decise evenimente secundare ale vieţii omeneşti. Oricât de repede au intervenit aceste evenimente ele au implicaţii adânci şi au provenit dintr-o necesitate similară celei prin care s-au dezvoltat cândva, prin lupte dure, grele, destinele Europei pe vremea migraţiunii popoarelor. Ceea ce trebuie să existe în aceste vremuri la adepţii ştiinţei spirituale este încrederea în victoria şi în capacitatea de a învinge a vieţii spirituale şi tăria credinţei că spiritele care conduc lumea vor decide lucrurile în modul în care este necesar pentru mântuirea omenirii.

Cel care necesită în ziua de azi o consolare pentru faptul că oameni care s-au împrietenit strâns prin ştiinţa spirituală sunt acum opuşi în focul luptei, acela să încerce să preia această consolare din cuvintele care răsună înspre noi din Bhagavad Gita. Ele ne indică vechi timpuri ale evoluţiei omenirii, timpuri în care, dintr-o viaţă primitivă originară a omenirii a apărut o viaţă ulterioară, în care erau uniţi după legile spirituale pe care noi le cunoaştem cei care trăiseră mai înainte ca fraţi printre fraţi, surori printre surori. A existat o trecere la o altă viaţă a omenirii, la o altă extindere a omenirii, în conformitate cu noua ordine a omenirii, în aşa fel încât cei care se ştiau fraţi, au ajuns să se opună în luptă. Dar spiritul care străbate evoluţia omenirii găseşte cuvintele potrivite pentru a revărsa încredere, credinţă şi certitudine în sufletele care se opun.

Noi trăim din nou timpuri în care s-au regăsit laolaltă oameni din diverse ţinuturi ale Pământului prin acel curent

spiritual pe care noi îl denumim al nostru, oameni care se numesc între ei fraţi şi surori prin sentimentele lor, prin ceea ce îi uneşte din adâncurile sufletului. Şi din nou au trebuit aceşti oameni să ajungă să se lupte între ei. Karma omenirii vrea aşa. Dar, iubiţii mei prieteni, noi trebuie să fi dobândit certitudinea prin ceea ce am preluat din curentul nostru spiritual în inimile şi în sufletele noastre, certitudinea că spiritul care domneşte în evoluţia omenirii ne va umple în aceste vremuri zbuciumate cu putere şi încredere, astfel încât noi să putem purta în noi credinţa că în karma omenirii se va întâmpla ceea ce este corect, că trebuie să existe aceste lupte, că trebuie să se verse sânge peste sânge ca să se obţină în felul acesta ceea ce vrea conducătorul destinului lumii de la omenirea Pământului. Şi printre acestea va fi şi o jertfă de sânge, o sfântă jertfă de sânge! Iar aceia dintre iubiţii noştri prieteni, care vor aduce această jertfă de sânge, vor deveni în lumile spirituale puternici ajutători ai omenirii înspre cele mai frumoase şi mai sublime ţeluri. Căci în multe moduri ne vorbesc spiritele Universului nouă, oamenilor. Ele ne vorbesc în modul în care ne-am obişnuit noi în cercurile noastre, prin cuvinte care sunt preluate din cercetarea noastră spirituală şi din atitudinea noastră spirituală. Dar ele ne vorbesc şi prin semnele grave ale tunetelor războiului. Şi oricât de evident este pentru unele suflete că trebuie să privească cu regret la faptul că şi acest limbaj trebuie folosit în conducerea omenirii – sufletele cuprinse de spirit trebuie să poată reflecta la faptul că acest limbaj este necesar în karma lumii. Este un limbaj al cărui sens corect poate fi înţeles pentru fiecare caz în parte abia în timpurile viitoare, timpuri care vor putea privi în urmă la ceea ce a devenit prin jertfa strămoşilor, pentru ca din această jertfă de pe câmpul de luptă sufletul transfigurat spre mântuirea

omenirii să se poată înălţa în sferele spirituale. Şi cu această scânteie a emoţiei spirituale în inimi putem să ne situăm fortificaţi în toate grijile, în toată întristarea şi mâhnirea, dar şi în toate speranţele şi toată încrederea pe care o expun şi o revelează ochilor noştri evenimente de o asemenea gravitate cum este cel prezent.

Iubiţii mei prieteni, pe 26 iulie am putut rosti la Dornach cuvintele [Nota 2] care indică timpurile grave ce se află dinaintea noastră cu prilejul unei conferinţe referitoare la problemele clădirii noastre. Printre ascultătorii din acea zi de 26 iulie au fost şi aceia dintre prietenii noştri care se află acum pe câmpul de luptă în aceste evenimente extrem de grave. Pe atunci mi-a fost îngăduit să aduc prietenilor noştri în inimă, cuvintele: Fie ca cele pe care ni le-am însuşit prin curentul nostru spiritual şi prin modalitatea noastră spirituală de a privi lucrurile să acţioneze în fiecare dintre noi în sensul ca el să găsească posibilitatea în cele care vor veni să stea plin de putere şi încredere în acel loc din lume în care este adus prin destinul său.

Au existat dovezi că Mişcarea noastră spirituală poate conferi putere, puterea cea dreaptă şi în astfel de timpuri cum sunt cele în care trăim noi acum, şi în astfel de evenimente grave ca acelea înlăuntrul cărora ne aflăm noi acum. Şi probabil că aparţine de făurirea acestei puteri faptul că acelora pe lângă care vâjâie gloanţele acolo afară, care trebuie să trăiască în vâjâitul de furtună al tunetelor războiului, să le fie îngăduit să ştie cum ne simţim noi uniţi cu ei în iubirea cea fidelă, cum ne gândim noi la ei cu toate gândurile pe care le nutrim, care vor să-i ajute fortificându-i. Căci cum ar sta lucrurile pentru Mişcarea noastră dacă ea nu ar fi capabilă să menţină puteri sufleteşti acolo unde aceste puteri sufleteşti sunt expuse încercărilor dure ale

lumii? Fie ca puterea pe care am dobândit-o noi înşine să ne menţină încontinuu împreună cu iubiţii noştri prieteni care se află afară pe câmpurile de luptă, şi fie ca această forţă să fie atât de puternică încât să constituie ceva în lumea spirituală, încât spiritul pe care noi am căutat să-l preluăm în noi să poată fi el însuşi ceva în acţiunea lumilor; şi fie ca iubirea pe care noi o ştim unită cu strădania noastră spirituală să se dovedească puternică în special acolo unde prietenii noştri au de adus o jertfă sfântă în lumea fizică!

Iubiţii mei prieteni, multe se vor mai perinda în faţa ochilor noştri ca urmare a ceea ce a început acum. Dar noi am vorbit adesea despre echilibrul sufletesc plin de putere. Fie ca el să ne umple acum sufletul. Nu este vorba de acel calm comod, care priveşte lucrurile cu indiferenţă, ci de un calm plin de forţă activă, care caută căile şi mijloacele – şi care printr-o căutare spirituală fidelă le şi găseşte – pentru a face ceea ce este posibil la locul potrivit. Eu a trebuit să mă întreb adesea în această lună august dacă este corect să-i reţin pe prietenii noştri la clădirea noastră de la Dornach, şi dacă unii dintre ei nu ar putea realiza lucruri mai importante în acest răstimp, într-un alt loc. Dar se pare că este bine – şi aceasta se află în legătură cu anumite puteri de care are nevoie spiritul în vremurile noastre – ca această clădire să nu stagneze. Şi aşa se lucrează cu fidelitate şi la ea, în aceste vremuri grele. Aşa trebuie ea menţinută vie în ideea că ea trebuie să fie un monument, un simbol al înţelegerii corecte a marilor fapte ce se petrec în timpul nostru, un simbol pentru înţelegerea faptului că în tot ceea ce se petrece în timpul nostru trebuie să existe şi puterea spiritului. Iar noi nutrim credinţa că toţi prietenii care au rămas să lucreze aici la Dornach – pentru că aceasta pare să fie karma lor –, îşi vor putea găsi locurile

– fiecare locul său în care îl aduce karma – şi în ceea ce va rezulta ca important din aceste evenimente cutremurătoare în care ne aflăm acum. Să încercăm, iubiţii mei prieteni, să facem toate acestea aşa cum ne apare după ceea ce ne aduce fiecare zi în faţa sufletelor noastre, în conformitate cu ceea ce ne îngăduie ziua care trece să observăm drept eventuală sarcină a noastră în acest timp; să încercăm să împlinim fiecare sarcina pe care trebuie să o vedem drept sarcină a iubirii omeneşti altruiste, drept sarcină a dispoziţiei de jertfă într-un timp în care se cer atâtea jertfe din partea oamenilor. Să participăm a serviciul de jertfă al evoluţiei omenirii în conformitate cu modul în care apare acesta repartizat puterilor noastre de către karmă, să ajutăm pretutindeni unde putem ajuta. Să căutăm posibilităţile de a ajuta acolo unde ne este îngăduit să ajutăm, şi să nu uităm că noi am preluat în noi convingerea că spiritul are un instrument activ în ajutorul omenesc, în iubirea omenească ce se pune la dispoziţia celor din jur, iubirea ce slujeşte.

Atunci când prietenii noştri de la Dornach au cerut să înţeleagă câte ceva din modalităţile de ajutorare exterioară, despre primele pansamente care pot fi acordate, nu am dat, în cadrul clădirii noastre, în mai multe rânduri, doar prime indicaţii de aplicare a unor astfel de pansamente [Nota 3] pentru cazul în care unul dintre noi va fi solicitat vreodată de karma sa să aplice asemenea cunoştinţe, ci mie mi-a stat pe inimă să le spun prietenilor noştri şi cuvinte provenite din contemplarea spirituală care, resimţite în sufletul iubitor ce vrea să ajute, pot aduce iubirea spirituală activă prin mâna care bandajează, prin iubirea ajutătoare – în mod spiritual – către acela care urmează să fie ajutat. Mai întâi am atras atenţia asupra modului în care există în însăşi organizaţia omenească

forţe vindecătoare, asupra modului cum în sângele care curge din rană trăieşte totodată ceea ce acţionează vindecător asupra rănii. Şi apoi am spus că este bine ca la vindecarea oamenilor care au nevoie de ajutor să ne umplem inima cu următoarele cuvinte:

Izvor al sângelui,
Acţionează în izvoare,
Muşchi activ
Activează germenii,
Îngrijire iubitoare
A inimii încălzitoare,
Fii adiere vindecătoare.

Eu sunt în măsură să ştiu că sufletul care se umple cu o astfel de dispoziţie este în măsură să confere mâinii care vrea să ajute o forţă ajutătoare. Şi cum să nu fim noi convinşi, după tot ceea ce a străbătut sufletele noastre de-a lungul anilor, că umplerea cu Spiritul lui Christos în acest timp ne va conferi capacitatea să intervenim în mod corect acolo unde ne-o cere destinul, acolo unde ne încadrează destinul. Şi cât de des vom avea ocazia să verificăm în cele pe care ni le pot aduce vremurile următoare, dacă suntem pătrunşi în mod corect de Christos, Cel care acţionează din inima noastră în inimile altor oameni, Cel care îl întreţese într-o unitate cu noi pe omul care suferă, pe omul purtător de dureri. Şi cât de adesea am vorbit despre faptul că de evoluţia sufletelor omeneşti în lumea spirituală ţine capacitatea de a ne putea uni propria simţire cu durerea care trăieşte în celălalt. Şi locul unora dintre noi va fi adesea tocmai acolo unde evenimentele timpului nostru vor produce dureri; acolo vom putea verifica dacă suntem suficient de puternici pentru a uni sentimentul corect cu durerea celuilalt, şi dacă durerea ce trăieşte în celălalt suflet poate fi durerea noastră, durerea simţită de noi.

Şi pentru ca să poată fi aşa, ca omenirea să ajungă treptat să nu evităm durerea care trăieşte în celălalt, ci să o simţim în noi, pentru aceasta a curs sângele lui Christos pe Golgota. De aceea, să căutăm să intensificăm în sufletele noastre şi dispoziţia lăuntrică indicată în felul acesta, tocmai în aceste timpuri. Aceasta se poate realiza prin cuvinte cum sunt cele ce urmează, pe care omul şi le poate rosti sieşi, pe cât posibil de des, în gând, cuvinte care ne unesc cu gravitatea acestui timp prin aceea că primul rând se adresează semenilor. Cuvintele sună aşa:

Atâta timp cât doar tu simţi durerea,
Care pe mine mă ocoleşte,
Christos acţionează nerecunoscut
În fiinţa lumilor.
Căci spiritul rămâne slab,
Când are puterea de a simţi suferinţa
Doar în propriul său trup.

Da, iubiţii mei prieteni, acuma este timpul în care fiecare suflet ce a învăţat să privească în lumea spirituală trebuie să-şi îndrepte gândurile rugătoare către spiritele de care are credinţa că este ocrotit, pentru ca aceste spirite să ne poată ajuta să ne încadrăm în mod corect în timp. Şi noi vom simţi ceea ce este corect, ceea ce este drept, în inimile noastre, vom simţi forţele corecte în sufletul nostru dacă ne îndreptăm către spiritul care trebuie să ne conducă prin încarnările noastre pământeşti înspre ceea ce este drept pentru noi. Şi cum putem şti dacă rugăciunile noastre se adresează spiritului corect? Noi putem simţi acest lucru dacă ne îndreptăm înspre acest spirit în sensul adevăratului impuls al lui Christos.

Căci spiritul care ne conduce la ceea ce este drept – de aceasta putem fi siguri, iubiţii mei prieteni – este unit cu Christos. El este în dialog cu Christos. El are acest dialog cu

Christos în lumea spirituală, pentru ca din cele pentru care este purtată lupta acum, din cele pentru care se varsă sângele acum, să se întâmple ceea ce este drept, corect, pentru mântuirea omenirii. În spiritul lui Christos ne îndreptăm către spiritul de care vrem să fim ocrotiţi. Atunci acesta va fi spiritul corect.

Ceea ce constituie fiinţa, esenţa unui spirit este numit în limbajul ştiinţei spirituale vârstă, vechime, epocă a spiritului. De aceea apare acest cuvânt în mantra care vi se va împărtăşi acum. Cuvântul „epocă" înseamnă aici, întru câtva, acelaşi lucru cu fiinţa, esenţa spiritului. Căci noi am învăţat să diferenţiem spiritele în funcţie de vechimea lor. Noi vorbim despre spiritele luciferice şi ahrimanice tocmai în acest sens prin aceea că ştim că ele dezvoltă pe nedrept, într-o epocă, ceea ce este adecvat lumii într-o altă epocă a evoluţiei, cea corectă. De aceea vorbim despre epoca unui spirit când vorbim despre entitatea sa. Formula care vă este împărtăşită acum, sună aşa:

Tu, spirit al spaţiului meu pământesc [Nota 4],
Dezvăluie lumina epocii tale
Sufletului dăruit lui Christos,
Pentru ca el să te poată găsi, străduindu-se,
În armonia sferelor păcii,
Pe tine, răsunând de laudă şi putere
Pentru simţurile omeneşti devotate lui Christos.

Da, să încercăm să facem rodnic ceea ce s-a putut implanta în sufletele noastre în decursul străduaniei noastre spirituale, să îl facem atât de rodnic încât să putem spera că vom face faţă încercărilor. Să încercă să dovedim credinţa că iubirea este sufletul străduaniei noastre spirituale într-un timp în care este necesară iubirea, iubirea, iubirea!

Iubiții mei prieteni, este ceea ce îmi stătea pe inimă pentru a fi spus sufletelor voastre tocmai în această seară. Fie ca iubirea la care am apelat noi atât de des să prindă cu putere rădăcini în noi. Fie ca noi să găsim posibilitatea ca în aceste timpuri grave să ținem în continuare unii la alții și să rămânem laolaltă cu toate bunurile omenirii. Iubiții mei prieteni, eu vă promit să unesc aceasta iar și iar cu sentimentele mele, și să-mi unesc și gândurile cu ale voastre, în timpurile care vor urma. Și fie să ne fie hărăzit ca după trăirea simbolurilor despre care a fost vorba în cuvintele introductive din această seară, după ce în clădirea noastră de la Dornach a răsunat ecoul sunetelor războiului și au ajuns licăririle războiului, fie să ne fie hărăzit să putem rosti în această clădire, după o vreme mai scurtă sau mai îndelungată, cuvântul încrederii în capacitatea de victorie și în victoria spiritului; să ne fie îngăduit să rostim acest cuvânt în conștiența că această clădire, situată pe locul său înălțat, privește în jos la o omenire care și-a cucerit, prin încercările și luptele grele din acest timp, ceea ce este drept, bine, frumos și adevărat în cadrul evoluției omenirii. Fie ca zilele războiului să se desfășoare în așa fel încât în viitoarele zile de pace să ne fie îngăduit să privim cu împăcare la jertfele pe care le-au cerut aceste timpuri.

Aș dori să sper că aceste cuvinte pe care am căutat să le rostesc în această seară, au atins sufletele voastre în profunzimea din care cred că au izvorât. Fie ca ele să fie cu voi în timpurile în care unii dintre noi vor avea atât de mult de suferit. Fie ca ele să poată fi și pentru voi ceea ce umple toate inimile cu un entuziasm nobil și cu un curaj evlavios de a lupta, le umple cu acest entuziasm nobil și acest curaj de a lupta, în așa fel încât spiritele care știu ce este drept vor putea privi cu împăcare în aceste inimi. Să ne umplem

cu această dispoziţie şi atunci vom avea posibilitatea să facem ceea ce este posibil, la locul potrivit. Fie ca munca noastră spirituală pe care noi am căutat să o înfăptuim de ani de zile să ne dea putere pentru aceasta; fie ca ea să ne poată da această putere.

La revedere, iubiţii mei prieteni, în această dispoziţie lăuntrică şi din aceste sentimente ale inimii!

A DOUA CONFERINŢĂ

Berlin, 31 octombrie 1914

Iubiţii mei prieteni! Să îndreptăm şi astăzi primele noastre gânduri înspre cei care se află pe câmpul de luptă şi trebuie să intervină cu trupurile lor şi cu întreaga lor fiinţare în ceea ce le impune timpul nostru. De aceea, ne îndreptăm gândurile înspre acele entităţi spirituale care îi iau în ocrotirea lor pe cei care se află afară, pe câmpul de luptă.

Spirite ale sufletelor voastre, păzitori activi,
Fie ca aripile voastre să poată aduce
Iubirea imploratoare a sufletelor noastre
Oamenilor pământeni încredinţaţi pazei voastre,
Pentru ca, unită cu puterea voastră,
Rugăciunea noastră să radieze ajutând
Sufletele pe care cu iubire le caută.

Iar pentru aceia care în urma acestor evenimente au trecut deja prin poarta morţii, noi rostim:

Spirite ale sufletelor voastre, păzitori activi,
Fie ca aripile voastre să poată aduce
Iubirea imploratoare a sufletelor noastre
Oamenilor sferelor încredinţaţi pazei voastre,
Pentru ca, unită cu puterea voastră,

Rugăciunea noastră să radieze ajutând
Sufletele pe care cu iubire le caută.

Și spiritul pe care l-am căutat de mulți ani în timpul strădaniilor noastre, spiritul care a trecut prin Misteriul de pe Golgota, spiritul lui Christos, spiritul curajului, spiritul puterii, spiritul unirii, spiritul păcii – fie ca El să domnească peste tot ceea ce aveți voi de îndeplinit în aceste zile!

În aceste zile, în aceste săptămâni de evenimente grele, seriozitatea strădaniei noastre spirituale trebuie să ne străbată sufletele mai mult decât în alte vremuri, acea seriozitate din care putem simți cum ceea ce ne străduim să obținem prin curentul nostru spiritual este legat de tot ceea ce este cu adevărat omenesc. Noi nu ne străduim numai înspre ceea ce vorbește doar ființării trecătoare a omului, acelei ființări care trece odată cu trupul fizic omenesc; noi vorbim despre evidențe, noi vorbim despre puteri sufletești și puteri spirituale, care se adresează nemijlocit acelei Sine superioare din om care este mai mult decât ceea ce se poate ofili și usca împreună cu trupul și cu existența acestuia. Noi am folosit adesea cuvântul maya în privința fenomenelor exterioare, și noi am accentuat adesea că fenomenele exterioare și corelațiile trupului fizic devin maya prin aceea că omul nu le pătrunde corect prin cunoașterea sa, prin capacitatea sa de cunoaștere, prin aceea că el nu străvede și de aceea nu presimte și nu percepe ceea ce ne vorbește din fenomenele exterioare ca fiind plin de importanță, ca fiind esențialul propriu-zis; ci că omul însuși acoperă, prin capacitatea sa de cunoaștere, aceste fenomene exterioare cu un văl, cu o țesătură de amăgire. În felul acesta ele devin maya.

În aceste zile ne este îngăduit ca în fața sufletelor noastre să apară un îndrumar plin de înțelepciune, pentru că noi căutăm iubirea înțelegătoare, înțelegerea plină de

iubire a ceea ce se petrece în jurul nostru; un îndrumar poate apărea în special în faţa sufletelor noastre, o cunoaştere care, în fond, se află în punctul central al tuturor celor înspre care ne străduim noi prin cunoaştere. Însă ea trebuie să apară tocmai în aceste zile în faţa sufletelor noastre, cu toată gravitatea profundă şi demnitatea morală ce se află în ea. Aceasta este cunoaşterea – care a devenit deja, pentru noi, una dintre cele mai simple şi mai elementare cunoaşteri ale lumii spirituale – reîntoarcerii în vieţile pământene, adevărul că sufletul nostru păşeşte în decursul timpului de la un trup la altul. Iar la ceea ce trece ca element veşnic în om de la un trup la altul în succesiunea încarnărilor pământeşti ale omului se raportează ceea ce este în legătură cu existenţa fizică-trupească a omului, ceea ce conferă acestei existenţe trupeşti-fizice exterioare a omului configurarea, forma, structura sa pe planul fizic. Iar printre toate cele care conferă această caracteristică exterioară, care condiţionează oarecum caracterul omului în măsura în care el trăieşte într-un trup fizic pe planul fizic, se află în special ceea ce – şi nu ne este îngăduit să uităm acest lucru în nicio clipă, în special în aceste vremuri –, ceea ce a fost reunit sub expresia de „naţionalitate”. Dacă ne îndreptăm privirea sufletească asupra a ceea ce desemnăm noi drept Sine superioară a omului, expresia de „naţionalitate” îşi pierde importanţa. Căci printre toate cele pe care le depunem atunci când trecem prin poarta morţii se află întreg cuprinsul a ceea ce este reunit în expresia de naţionalitate. Şi dacă noi vrem să fim cu adevărat oameni care se străduiesc spiritual, atunci se cuvine să ne gândim că prin faptul că omul îşi parcurge încarnările succesive el nu aparţine unei singure naţionalităţi, ci aparţine de diverse naţionalităţi, şi că ceea ce îl uneşte cu

naţionalitatea sa face parte dintre lucrurile de care trebuie să ne dezbărăm, care trebuie înlăturate în clipa în care trecem prin poarta morţii.

Adevărurile care ţin de domeniul veşnicului nu trebuie să fie uşor de înţeles. Pot fi şi adevăruri faţă de care sentimentul să se opună într-o anumită perioadă; adevăruri pe care este greu să ni le însuşim tocmai în timpuri dificile, şi pe care tocmai în aceste timpuri dificile este greu să le păstrăm în noi în deplina lor intensitate şi claritate. Dar adevăratul antroposof trebuie să o facă, şi el va ajunge tocmai în felul acesta la înţelegerea corectă a celor ce îl înconjoară în lumea fizică exterioară. Pietrele de construcţie pentru această înţelegere au fost deja oferite în strădania noastră antroposofică. În ciclul de conferinţe despre sufletele popoarelor [Nota 5] găsiţi oarecum tot ceea ce vă poate oferi înţelegerea despre interdependenţa dintre oameni şi naţionalităţile lor, în măsura în care aceste fiinţe omeneşti se află în veşnicie. Aceste conferinţe au fost ţinute, în orice caz, în timp de pace, când sufletele sunt mai dispuse să preia pe deplin adevăruri obiective, nevoalate. Poate că este dificil să menţinem în ziua de azi aceste adevăruri în acelaşi mod obiectiv în care au fost preluate ele pe atunci. Dar tocmai în felul acesta ne vom pregăti sufletele în modul optim pentru tăria de care au ele nevoie în ziua de azi, dacă putem prelua şi acum aceste adevăruri în mod obiectiv.

Să aducem în faţa privirii noastre sufleteşti imaginea războinicului de pe câmpul de luptă care trece prin poarta morţii. Să înţelegem că acesta este un caz întru totul deosebit, acela de a trece prin poarta morţii. Să înţelegem faptul că păşirea se realizează într-o lume pe care noi o căutăm prin ştiinţa spirituală cu toate fibrele vieţii noastre sufleteşti, pentru ca ea să ne aducă claritate şi în viaţa

fizică. Gândiți-vă că păşirea se realizează prin moarte în această lume spirituală, în care nu pot fi aduse nemijlocit şi alte impulsuri de viaţă – pentru că ele nu ar fi rodnice – decât acelea care ne vivifiază strădania noastră spirituală şi care, în cele din urmă, tind să realizeze o legătură fraternă între toți oameni de pe Pământ. Şi într-o cu totul altă lumină, într-o lumină superioară, ne apare atunci o vorbă simplă din popor, dacă aruncăm lumină asupra ei cu înțelepciunea antroposofică, anume vorba: În faţa morţii, toți sunt egali. În moarte, toți sunt egali: francezi şi englezi şi germani şi ruşi. Iar acest lucru este adevărat. Şi dacă opunem acestui adevăr ceea ce ne înconjoară în ziua de azi pe planul fizic, vom simți pe bună dreptate motivul de a ieşi de pe acest tărâm, de a ieşi din maya şi de a căuta ceea ce este esențial în evenimente. Să opunem acestui adevăr sentimentele de ură şi antipatie de care sunt pline popoarele Europei în acest ceas. Să-i opunem tot ceea ce resimt popoarele individuale din diversele ţinuturi europene unul faţă de altul şi tot ceea ce vorbesc şi scriu ele, lucrurile pe care le exprimă. Să mai aducem în faţa privirii noastre sufleteşti şi tot ceea ce se manifestă sufletește ca antipatie în vremea noastră.

Cum ar trebui să privim noi în adevăr aceste lucruri? Unde se află în acest domeniu ceea ce ne duce dincolo de maya, dincolo de marea iluzie?Noi nu învăţăm să ne cunoaştem între noi pe Pământ dacă ne privim în aşa fel încât vedem în ceea ce este general-uman ceva abstract, ci noi învăţăm să ne cunoaştem numai dacă ajungem în situaţia de a înțelege realmente în aspectul lor concret particularităţile oamenilor răspândiți pe suprafaţa Pământului, dacă îi înţelegem în ceea ce sunt ei în mod individual, după cum nu poți cunoaşte un om în viaţă dacă îți spui pur şi simplu: El este un om ca şi tine şi el trebuie să

aibă toate însuşirile pe care le ai şi tu, ci dacă faci abstracţie de tine însuţi şi abordezi însuşirile proprii celuilalt.

În ciclul de conferinţe despre sufletele popoarelor s-a arătat cum ceea ce există în noi ca părţi componente ale sufletului – sufletul senzaţiei, sufletul raţiunii, sufletul conştienţei, Eul şi Sinea spirituală – sunt repartizate pe naţiunile europene; cum fiecare naţionalitate, în fond, reprezintă o unilateralitate. Şi apoi s-a arătat acolo că la fel cum elementele componente individuale ale sufletului trebuie să colaboreze în noi, tot aşa trebuie să colaboreze în realitate şi naţiunile individuale în sufletul european general. Dacă privim peninsula italiană şi cea spaniolă, vom afla că acolo elementul naţional se manifestă ca suflet al senzaţiei. În Franţa el trăieşte ca suflet al raţiunii. Dacă privim Insulele britanice vedem că el se manifestă acolo ca suflet al conştienţei. În Europa Centrală, elementul naţional se manifestă la nivel de Eu. Şi dacă privim înspre est, acesta este ţinutul unde el se manifestă – deşi expresia nu este întru totul corectă, după cum vom vedea ulterior – ca Sine spirituală. Ceea ce se manifestă în felul acesta se află în elementul naţional. Dar ceea ce este veşnic în om trece dincolo de elementul naţional; şi pe acesta îl caută omul atunci când se adânceşte spiritual. Iar în raport cu acesta, elementul naţional este doar un veşmânt, un înveliş, iar omul se înalţă cu atât mai sus cu cât poate ajunge mai mult la acestă înţelegere. Dar în măsura în care omul trăieşte în lumea fizică, el trăieşte tocmai în învelişul naţional, în ceea ce dă configuraţie corporalităţii sale exterioare, în ceea ce dă, în fond, şi configuraţia însuşirilor şi a particularităţilor de caracter ale sufletului său.

Şi acum să privim la aversiunea şi ura reciprocă a aparţinătorilor diverselor naţionalităţi. Eu nu vorbesc acum despre ceea ce se petrece în lupta armată. Eu vorbesc

despre ceea ce se petrece în sentimentele, în patima sufletelor omenești. Să privim un suflet: acesta s-a pregătit să fie primit într-o lume spirituală, pe care trebuie să o străbată acum între moarte şi o nouă naştere, şi care îl va conduce la o încarnare într-o cu totul altă naţionalitate decât cea pe care o părăsește acum. Şi tocmai din această realitate vedem cel mai bine, cu cea mai mare claritate şi cu cea mai mare intensitate, cum omul se opune faţă de ceea ce este propria lui Sine superioară. Să privim acum la un om „naţional", un om care simte în mod naţional, care îşi îndreaptă antipatia în special împotriva aparţinătorilor unei alte naţionalităţi, care îşi manifestă furia, probabil chiar în propria sa ţară, împotriva unor alte naţionalităţi: ce semnifică această furie, această antipatie? Ea constituie presentimentul: În această naţionalitate se va desfăşura următoarea mea încarnare! Sinea superioară este deja unită în subconştient cu cealaltă naţionalitate. Iar ceea ce este întreţesut pe planul fizic în naţionalităţile planului fizic se opune acestei Sine superioare. Este de fapt furia oamenilor împotriva propriei lor Sine superioară. Şi acolo unde această furie este cea mai intensă, unde oamenii urăsc cel mai mult şi mint în privinţa altor naţionalităţi, acolo este, pentru cel care priveşte lucrurile în adevăr şi nu în maya, adevăratul motiv pentru care, la aparteneţi acelei naţiuni care-şi manifestă cel mai mult furia împotriva alteia, se comportă cu cruzime şi mint cel mai mult în privinţa aparteneţilor celorlalte naţiuni, acolo există realitatea că o mare parte dintre aparteneţii naţionalităţii respective vor trebui să treacă în următoarea încarnare în cealaltă naţionalitate.

Aceasta este realitatea învăţăturii noastre, aceasta este demnitatea morală cuprinsă în ea. Multe se împotrivesc în om recunoaşterii Sinei sale superioare,

veşnicului său; multe, infinit de multe. De aceea este extrem de dificil să vorbeşti obiectiv în prezent. Şi este un fenomen caracteristic, un fenomen întru totul caracteristic faptu că înainte ca acest război să fi început, nenumărate voci respectate din Anglia au răsunat în privinţa caracterului german, în privinţa destoiniciei germane, dar, de fapt, în privinţa vieţii spirituale germane. Eu am încercat să dau o dovadă în această privinţă în ultima conferinţă. Dar aceste exemple pot fi înmulţite la infinit, şi ele se vor şi înmulţi. Ce înseamnă aceasta?

Din punct de vedere ocult, a fost sentimentul că realmente în ceea ce am spus în ultima conferinţă publică [Nota 6] despre caracterul sufletesc faustian, înspre care se tinde în Europa Centrală, există un aspect de întinerire, ceva ca o căutare spirituală, ceva care pregăteşte spiritualitatea, ceva înspre care se va îndrepta întreaga Europă, se va îndrepta realmente; acest lucru a fost resimţit instinctiv în timpurile care l-au precedat pe cel actual. Oamenii voiau să înţeleagă ceva din ceea ce se petrece în Europa Centrală. Dar pentru că ei se află întreţesuţi în elementul naţional, se vor putea uni cu o deplină înţelegere cu ceea ce se petrece aici abia în viaţa dintre moarte şi o nouă naştere. Atunci ei vor putea fi uniţi cu o înţelegere deplină şi vor putea găsi calea înspre Învăţătorii din Europa Centrală. Îmi este chiar neplăcut să afirm acest lucru, pentru că el pare, în ochii celor ce fac parte din Europa Centrală, ca un fel de lăudăroşenie; dar adevărurile obiective trebuie spuse. Dar împotriva a ceea ce este resimţit în felul acesta instinctiv, a ceea ce este căutat în viaţa dintre moarte şi o nouă naştere, anume unirea cu sufletele care s-au străduit înspre ceea ce este general-omenesc, cu sufletul lui Goethe, cu sufletul lui Schiller, cu sufletul lui Fichte – ceea ce poate fi resimţit aici

din realitatea că după ce omul trece prin poarta morţii, el va căuta în primul rând sufletul lui Goethe, sufletul lui Fichte, sufletul lui Schiller şi alte suflete care şi-au trăit ultima încarnare în Europa Centrală –, împotriva acestei realităţi care s-a exprimat în felul acesta instinctiv se ridică încă o dată infinite patimi naţionale. Dacă resimţim această împotrivire în cuvintele ce răsună atât de frecvent înspre noi din Vest şi din Nord-Vest, atunci am pus în locul mayei, al iluziei, realitatea înţeleasă. Atunci înţelegem că omul pământean, care îl are în sine pe omul cel veşnic, nu vrea ceea ce vrea omul veşnic în el; şi atunci înţelegem cum se transformă în ură, în temporalitate, iubirea pe care trebuie să o simtă el în veşnicie.

Vom ajunge cel mai bine la iubirea înţelegătoare, la înţelegerea plină de iubire, dacă ne vom informa în privinţa caracterului omenirii europene în sensul pe care ni-l poate da ştiinţa noastră spirituală. Ne este îngăduit să facem acest lucru, pentru că noi ne adresăm mereu Sinei superioare a omului. Iar cel care vrea să gândească şi să simtă împreună cu noi, acela recunoaşte această Sine superioară şi poate asculta tot ceea ce se spune despre învelişul exterior, pentru că el ştie că este vorba de învelişul exterior.

Într-un anumit sens, fiecărui popor i se atribuie o anumită misiune. Cândva, când vom păşi în clădirea de la Dornach, vom găsi exprimat în forme, în succesiunea coloanelor, a capitelurilor şi arhitravelor lor, ceea ce se exprimă în impulsurile europene. Dar eu nu vreau să vorbesc despre aceasta acum, pentru că este bine să vorbesc despre aceasta atunci când vom avea clădirea înaintea noastră. Eu am făcut aceasta cu câteva zile în urmă, acolo [Nota 7]. Dar dacă vom avea în vedere ceea ce poate face şi altfel impresie asupra sufletelor noastre,

atunci vom recunoaşte în primul rând în locuitorii din peninsulele sudice – în italieni şi spanioli – popoare care lasă oarecum să se reîntoarcă în misiunea lor modernă tot ceea ce s-a desfăşurat în vremurile vechi în timpul celei de-a treia perioade de cultură post-atlanteene, în cultura egipteano-caldeeană. Atunci când om înţelege acest lucru vom privi de-a dreptul în sufletul naţionalităţilor italiene sau spaniole. Acest lucru poate fi urmărit până în detalii. Astfel încât putem spune că noi regăsim în realitate ceea ce ne este expus spiritual. Şi care anume a fost caracteristica – noi am discutat-o adesea – culturii egipteano-caldeene? Caracteristica acesteia a fost resimţirea unei măreţe astrologii cosmice. Anume faptul că oamenii nu priveau stelele şi constelaţiile în modul în care le privim noi astăzi, ci ei vedeau fiinţe spirituale, care-şi aveau corporalitatea exterioară în aceste constelaţii; că ei vedeau spiritualul răspândit peste tot. Dacă e ca aceasta să se repete ca sarcină naţională în timpul de după Misteriul de pe Golgota, atunci trebuie să se repete în aşa fel încât să fie interiorizat sufleteşte, încât omului să-i apară marele tablou cosmic al egiptenilor şi caldeenilor ca renăscut din sufletul său. Şi unde este mai clar acest lucru decât acolo unde cultura peninsulei italiene şi-a atins punctul culminant, în «Divina comedie» a lui *Dante*? Şi faptul că ceea ce exista în cultura egipteano-caldeeană apare la lumina zilei ca renăscut lăuntric din suflet, se manifestă în toate amănuntele.

Ceea ce era esenţial în cultura greacă apare la lumina zilei în poporul francez, chiar până în caracterul personalităţilor conducătoare. De exemplu, *Voltaire* [Nota 8] nu poate fi înţeles decât dacă este comparat cu un adevărat grec. Şi dacă privim formele operelor de artă ale lui *Corneille* [Nota 9] şi *Racine* [Nota 10], vedem cum luptă

ei să cizeleze forma, ca în cultura greacă. Aceasta are o mare însemnătate cultural-istorică. Lupta pentru forma exterioară, pentru însuşirea a ceea ce a vestit *Aristotel* [Nota 11] despre formă, trăieşte mai departe în Racine şi Corneille. Şi dacă vom căuta din nou în cultura franceză ceea ce era dătător de ton în cea de-a patra epocă de cultură post-atlanteană în calitatea sa de cultură a sufletului raţiunii, atunci trebuie să găsim acolo ceea ce se exprimă cu măreţie în ea, ceea ce se poate preocupa tocmai de aceasta prin faptul că sufletul raţiunii cuprinde lumea. Aşadar cel mai mare prozator, care nu-şi poate găsi egalul într-o astfel de formă, trebuie să fie unul care configurează lucrurile din sufletul raţiunii. Căci un popor îşi atinge măreţia atunci când aduce la lumina zilei aspectele prin care el este incomparabil cu alte popoare. Şi cine este cel care nu poate fi depăşit în literatura franceză? Este *Molière* [Nota 12]! Prin el, sufletul francez îşi atinge înălţimea proprie caracteristică; aceasta nu poate fi depăşită. Un ecou al acesteia mai acţionează încă în Voltaire.

Acum, sufletul britanic nu este o repetare a unei vechi epoci, ci face parte din cea de-a cincea epocă post-atlanteană, constituind oarecum o nouă creaţie a acestei epoci. Această a cincea perioadă post-atlanteană tinde preferenţial la dezvoltarea sufletului conştienţei; ea evidenţiază acest fapt. Sufletul conştienţei este imprimat în mod deosebit în specificul poporului britanic. Particularitatea sufletului britanic este această raportare la evenimente. Deja cu paisprezece-cincisprezece ani în urmă, pe când lucram la prima ediţie a lucrării ***Enigmele filosofiei*** [Nota 13], m-am străduit să găsesc o expresie potrivită pentru filosofii britanici; şi atunci mi s-a revelat: Ei sunt spectatori ai vieţii; ei se raportează la ea aşa cum se raportează sufletul conştienţei la viaţă ca spectator. Şi cine

este cel mai mare creator al sufletului poporului britanic, care exprimă până în profunzimi particularităţile britanice de caracter? Este *Shakespeare* [Nota 14]! La el avem o stare incomparabilă de spectator a sufletului britanic.

Să trecem acum la Europa Centrală, unde găsim „ceea ce devine mereu şi nu este niciodată", cum l-am caracterizat eu deja în conferinţa publică: Eul propriu-zis, esenţa cea mai lăuntrică a omului. Cum se raportează acesta la elementele componente ale sufletului? El îşi formează propriile sale relaţii cu sufletul senzaţiei, sufletul raţiunii şi sufletul conştienţei; el urzeşte firele către toate acestea. Să observăm acest fapt la *Goethe*! Vedem cum tânjeşte el după Italia. Şi ca şi el, cei mai buni oameni din Europa Centrală au tânjit mereu după Italia pentru a găsi ceea ce rodniceşte Eul şi ceea ce poate el primi din sufletul senzaţiei. Eul face schimb de forţe şi cu sufletul raţiunii. Să încercăm să vedem în decursul secolelor cum se manifestă şi acolo acea strânsă legătură care există între Eu şi sufletul raţiunii. Să observăm cum *Friedrich cel Mare* [Nota 15],cel mai german dintre conducători germani, vorbea şi scria de fapt doar în franţuzeşte, preţuind în mod deosebit şi cultura franceză, ceea ce se arată, de exemplu, în raportul lui faţă de Voltaire. Vedem de asemenea că filosoful german *Leibniz* [Nota 16] îşi scrie operele în limba franceză. Aceasta este la fel cum procedează Eul cu sufletul raţiunii. Şi atunci când Eul caută din adâncurile sufletului ceva înspre care el tinde, atunci din adâncurile Eului, din adâncurile insondabile ale Eului se impune ceva în sus, iar sufletul conştienţei caută să înţeleagă acest ceva. Vedem acest lucru la Goethe. Eu am expus adesea că el a căutat să înţeleagă modul în care provin organismele unul din celălalt; el a elaborat o mare învăţătură cuprinzătoare a organismului. Aceasta provine din adâncurile Eului. Însă ea

nu poate fi imediat înţeleasă; omenirea necesită calea mai facilă, a raţiunii; ea abordează lucrurile aşa cum rezultă ele din sufletul raţiunii. Ea nu preia ceea ce a dat Goethe, ci preia acelaşi lucru în traducerea sufletului conştienţei; ea îl acceptă pe *Darwin* [Nota 17]. În ziua de azi oamenii nu sunt atât de departe încât să recunoască şi să aprecieze valoarea «Teoriei culorilor» a lui Goethe [Nota 18], dar traducerea acesteia în limbajul sufletului conştienţei, pe care o găsim la *Newton* [Nota 19], este considerată în ziua de azi pretutindeni drept o teorie fizică.

Aceste lucruri ne indică modul în care se raportează caracterele naţionale individuale, şi noi ne ridicăm de la maya exterioară, în care sunt captivi oamenii, la adevăr, dacă învăţăm să considerăm lucrurile în mod spiritual-ştiinţific; la acel adevăr care ne poate arăta că aşa cum forţele sufleteşti individuale pot duce o luptă în om, se luptă între ele şi forţele sufleteşti individuale încorporate în sufletele popoarelor. Şi nu este întâmplător că în vremea noastră – în care ceea ce tocmai a fost spus se reliefează ca învăţătură – apare marele maestru învăţător, războiul, care le vorbeşte oamenilor într-un mod atât de sângeros şi atât de cumplit, spunându-le ceea ce le spunem noi în mod spiritual. Şi nu este întâmplător că în timp ce nouă ne este îngăduit să rostim aceste lucruri, afară se duce probabil una dintre cele mai sângeroase lupte, care corespunde, în fond, aceloraşi adevăruri care trebuie străvăzute prin maya, pentru a fi înţelese cu adevărat.

Pentru a vorbi despre aceste lucruri noi trebuie să îndepărtăm din cuvinte toate nuanţele de simţire de antipatie şi simpatie şi să le folosim pe acestea doar drept caracteristici, şi atunci vom înţelege lucrurile în mod corect. Căci este vorba de lucruri pe care le poartă sinea omului în sine, în măsura în care ea este învăluită în

elementul naţional. Acest lucru poate fi urmărit până în amănunte. Eu vreau să spun ceva mai întâi, pentru a pregăti ceea ce urmează să înţelegem.

Să considerăm acum un om din Europa Centrală, care trăieşte în cultura Eului. Eu am spus în conferinţa publică: Locuitorul Europei Centrale tinde înspre Dumnezeul său în aşa fel încât el să fie unit cu Dumnezeul său; el vrea să fie împreună cu Dumnezeul său. Dacă abordăm acum gândirea, noi putem formula afirmaţia generală: Omul gândeşte. Dar prin afirmaţia generală „omul gândeşte" este de fapt spus infinit de puţin, este spus de-a-dreptul puţin. Noi trebuie să învăţăm ca prin ştiinţa spirituală să vedem lucrurile mai amănunţit, cu mai multă exactitate. Trebuie să învăţăm treptat să punem ceea ce este corect în locul a ceea ce este rostit fără să se stea prea mult pe gânduri. Pentru cei care nu se îngrijesc în mod deosebit de raporturile reale, este acceptabil ceea ce este rostit în felul acesta. Dar corect este, ca atunci când spunem: Locuitorul din Europa Centrală sau din Scandinavia gândeşte – să consideră faptul că „gândeşte" drept activitate, pentru că este vorba de desfăşurarea gândirii. În Europa Centrală până în ţările nordice, este vorba ca fiinţa sufletească să gândească. Unirea omului cu gândul este de aşa natură încât acest gând este produsul de activitate primordială a sufletului, iar activitatea sufletului nu este nimic altceva decât implicarea şi contopirea sufletului în gânduri.

Faptul de a vorbi despre francez în acelaşi mod, nu este corect. Aici trebuie să spunem: El *are* gânduri. Căci „a gândi" şi „a avea gânduri" nu este acelaşi lucru dacă se face o diferenţiere subtilă. Pentru înţelegerea lucrurilor poate fi de ajutor ceea ce a fost exprimat în ***Enigmele filosofiei***. În vestul Europei omul *are* gânduri; gândurile sunt ceva care vin spre el, care îi sunt date, la fel cum îi sunt date

senzaţiile simţurilor. Tot aşa este şi cu gândurile: ele pătrund în suflet, se desfăşoară în el, omul le are, este încântat de ele, este fericit să le aibă. Germanului i se reproşează chiar că gândurile sale sunt întru câtva reci. Se poate să fie aşa, pentru că el trebuie să le formeze mai întâi în sufletul său individual; ele trebuie încălzite mai întâi acolo, şi rămân calde numai atâta timp cât se află în activitatea nemijlocită de desfăşurare a lor.

Acestea au fost spuse ca pregătire. Căci într-adevăr, în toate manifestările naţionale individuale percepem pretutindeni desfăşurarea celor oferite în principiile ştiinţei spirituale, pe care le găsiţi în conferinţele despre sufletele popoarelor. Să abordăm acum manifestări individuale ale caracterelor naţionale.

Caracterul italic şi cel spaniol sunt determinate de sufletul senzaţiei. Putem urmări aceasta în viaţă până în amănunte. Noi găsim pretutindeni sufletul senzaţiei – desigur că aceasta nu se referă la viaţa în Sinea superioară. Dar în măsura în care omul acestor ţări trăieşte în elementul naţional, el se manifestă în sufletul senzaţiei. Iar acesta este ataşat în mod deosebit de tot ceea ce este ţinut natal, patrie a sa şi resimte ceea ce este străin ca fiind ceva opus. Încercaţi acum să înţelegeţi, de exemplu, tot ceea ce trăieşte în elementul naţional italian, şi veţi afla că italianul îi resimte pe ceilalţi care nu sunt italieni ca fiind străini ce trăiesc într-un element străin lui. Şi toate războaiele care au fost duse în Italia în secolul XIX au fost, într-o măsură pronunţată, războaie pentru patrie. Iar aceasta este o repetare a culturii egipteano-caldeene.

Să-i privim acum pe locuitorii din Europa Occidentală, pe cei din ţinutul francez. După cum am spus, trebuie să dăm laoparte tot ceea ce este simpatie şi antipatie. Aici se repetă cultura greacă. De aceea, el îl va

simţi pe străin la fel cum îl simţea grecul; şi îl numeşte pe acesta barbar. – Este o repetare a elenismului! – Şi putem să o înţelegem, în ciuda faptului că ea s-a revărsat în sentimentele de antipatie cele mai pline de mânie. Iar aici se află întotdeauna o nuanţă a modului în care s-a vorbit în vechea Grecie despre omenirea care nu era elenă.

Poporului englez i-a fost încredinţată în mod deosebit sarcina de a cultiva sufletul conştienţei, care se dezvoltă în materialism. Aici trebuie să ne dezbărăm în special de orice antipatie. Cultivarea materialismului aduce la iveală ceea ce îi situează pe oameni unul lângă altul în spaţiu. În felul acesta se arată ceva care nu a fost deloc resimţit în acest mod în timpurile de dinainte: se resimte concurenţă. Sufletul conştienţei îl resimte pe omul de lângă el ca fiind un concurent în existenţa fizică.

Cum stau lucrurile cu locuitorii Europei Centrale, până în sus, la scandinavi? În alte vremuri, ar fi fost nespus de atrăgător să expun aceste lucruri în amănunte. Ce resimte germanul atunci când se raportează la ne-german, acolo unde italianul îl resimte pe celălalt ca fiind străin, francezul ca fiind barbar, iar englezul ca fiind un concurent? Trebuie să găsim pretutindeni cuvintele pregnante, potrivite pentru aceasta: germanul îl resimte pe omul la care se raportează ca fiindu-i duşman, de exemplu şi în duel, unde nu trebuie să existe nicio legătură de antipatie, unde omul luptă pentru existenţa sa sau pentru ceva legat de existenţa sa. Iar „duşmanul" nu trebuie subapreciat câtuşi de puţin. Şi acest aspect poate fi urmărit până în amănunte. Tocmai acest război arată că germanul se raportează la duşman ca într-un duel.

Să ne îndreptăm acum privirile spre Est. Noi am vorbit despre faptul că pe cele două peninsule fizice se manifestă sufletul senzaţiei, la francezi sufletul raţiunii, pe

insulele britanice sufletul conştienţei şi că din Europa Centrală până sus, în Scandinavia, elementul naţional se manifestă prin Eu, fiind diferenţiat în diferite ţinuturi, dar, în ansamblu, putând fi resimţit din ceea ce poate fi numit suflet al Eului. Eu spuneam că acest aspect se manifestă ca Sine spirituală în Est. Care este specificul Sinei spirituale? Ea se apropie de om, coboară asupra lui. În Eu, omul se străduieşte; el se străduieşte şi în cele trei elemente componente sufleteşti; dar Sinea spirituală coboară asupra lui. Ea va coborî cândva în Est ca adevărată Sine spirituală. Lucrurile pe care noi le-am accentuat adesea sunt adevărate. Dar pentru aceasta este nevoie de pregătire, pregătire pentru ca sufletul să primească şi să încorporeze cele primite. Căci, în fond, ce a făcut poporul rus până acum, altceva decât să primească? Noi l-am tradus, în cadrul Mişcării noastre, pe cel mai mare filosof rus, *Soloviov* [Nota 20]. Dacă ne adâncim în el, descoperim acolo întru totul o viaţă spirituală vest-europeană, o cultură vest-europeană. E drept că este altceva, prin faptul că a fost elaborată din sufletul poporului rus. Dar ce pluteşte aici, către poporul rus, în contrast cu cultura vest-europeană? Italia şi Spania sunt o repetare a celei de-a treia epoci de cultură post-atlanteene, poporul francez este o repetare a culturii din vechea Grecie. Britanicul arată ceea ce s-a adăugat în mod nou şi care poate fi dobândit absolut precis pe planul fizic. În Europa Centrală este Eul, care trebuie să se elaboreze din sine. În Rusia avem ceea ce primeşte. Pentru început a fost primit creştinismul bizantin, care a coborât ca un nor şi apoi s-a răspândit; şi tot primită a fost cultura vest-europeană deja din timpul lui Petru cel Mare [Nota 21]. Aş spune că întâi a fost primit ceea ce este material. Ceea ce se află acolo este o reflectare a ceea ce este vest-european, iar munca sufletului este

pregătirea pentru primire. Poporul rus va ajunge abia atunci în elementul său corect când va fi în măsură să recunoască faptul că ceea ce este în Europa Occidentală trebuie primit, cumva la modul în care au primit germanii creştinismul sau la modul în care au preluat germanii în ei înşişi elenismul, prin Goethe. Dar aceasta va mai dura încă un timp. Şi pentru că fizicul omului din Est se împotriveşte la ceea ce trebuie preluat în Est, Estul se mai opune încă la ceea ce trebuie să vină la el. Sinea spirituală trebuie să coboare. Acum, e drept că ceea ce vine din Vest în Est nu este Sinea spirituală. Dar sufletul se comportă în aşa fel, se pregăteşte întru câtva pentru a primi. Şi atunci cum îl vede rusul pe celălalt? Îl vede ca fiind cel care „i se opune", ca şi cum ar coborî asupra conştienţei sale. De aceea, „celălalt", care la italian este „străin", la francez este „barbar", la britanic „concurent", la german „duşman", acolo este „eretic". De aceea, Rusia a dus, în fond, până acum numai războaie în numele religiei! Toate războaiele de până acum au fost doar războaie pentru religie. În accepţia lor, popoarele ar trebui eliberate sau aduse la creştinism; popoarele din Balcani, şi aşa mai departe. Şi în ziua de azi îl resimte ţăranul rus pe cel care i se opune drept „Rău". El îl simte pe celălalt ca fiind eretic; el crede mereu că duce războaie în numele credinţei. Chiar şi acum! Aceste lucruri merg până în amănunte, şi învăţăm să le înţelegem dacă avem buna voinţă de a privi într-adevăr înăuntrul lucrurilor. Şi aşa putem să ne întrebăm: Cum ne apare ceea ce ne întâmpină din Est?

Aşa cum se încadrează omul în viaţa fizică, el este oarecum nedrept faţă de propria sa Sine superioară. La cel care trăieşte în sufletul raţiunii şi la care se dezvoltă în mod deosebit fantezia, care „are" gânduri, ceea ce i se pare lui că trebuie să fie prin aceea că-şi vieţuieşte elementul

naţional, se interpune în faţa Sinei sale superioare. El resimte aceasta ca fiind gloria sa, ca fiind oarecum o a treia Sine, o Sine naţională, care se interpune între el ca Sine superioară şi omul naţional. Şi din acesta luptă el. Iar după moarte, el trebuie să o învingă mai întâi pe aceasta, dacă nu a învins-o deja prin ştiinţa spirituală. După moarte, el trebuie să treacă mai întâi prin ceea ce se interpune în faţa sufletului său ca inspiraţie a ceea ce îşi reprezintă el despre sine însuşi.

Şi cum stau lucrurile cu acela care îşi trăieşte sentimentul naţional în cadrul sufletului conştienţei? El înclină în primul rând înspre ceea ce îşi însuşeşte sufletul conştienţei în lumea fizică. Iar aceasta rămâne ca o amintire dureroasă în lumea ce se întinde în viaţa dintre moarte şi o nouă naştere.

Locuitorul Europei Centrale este un căutător. El caută. Acest aspect iese la iveală chiar şi atunci când vorbeşte defavorabil despre adversarii săi, atunci când afirmă că el se află aici numai ca să-şi cultive ogorul şi să se uite la nori (în limba germană: să caute în nori – n.tr.). şi oricât de departe s-ar afla el, el caută deja aici Sinea spirituală. De aceea caută el în strădania sa din viaţa pământească să dea laoparte deja de aici ceea ce trebuie dat laoparte atunci când intrăm prin poarta morţii în lumea spirituală.

Cel care şi-a parcurs ultima încarnare într-un trup de rus, trebuie să-şi însuşească, atunci când trece prin poarta morţii, conştienţa unui înger, ca şi cum ar intra în sânul unui înger – dacă nu s-a pregătit altfel prin ştiinţa spirituală –, el trebuie să se familiarizeze cu ceea ce coboară spre el de pe treptele următoare ale ierarhiilor superioare.

Din toate aceste motive, putem spune: Dacă privim spre Vest, găsim că este firesc să ia naştere războiul din fiinţa oamenilor, în măsura în care ei sunt oameni ai naţiunii lor, căci acolo elementul naţional este unit cu ceea ce constituie tocmai învelişul lor exterior. Acolo este foarte firesc să ia naştere războiul. În lumea spirituală se poate extinde nestingherit ceea ce este justificat înlăuntrul acesteia. Ceea ce apare omului în fantezia sa ca fiind el însuşi, trebuie să se afirme prin alte mijloace. Pentru a se afirma, aceasta are nevoie să se extindă. Ceea ce caută să se impună concurenţei, este de la sine-înţeles că vrea să se extindă. Iar nouă nu ni se pare de neînţeles faptul ca războiul să vină de la reprezentanţii sufletului conştienţei. Iar dacă vom căuta cu adevărat Eul în Europa Centrală, trebuie să vedem dacă însuşirile Eului sunt deja aplicabile. De exemplu, eu am subliniat deja faptul că Eul trebuie reînteţit din nou în fiecare dimineaţă. Atunci când intrăm în sfera somnului cu Eul, înlăuntrul acesteia el este ne-înteţit; în fiecare dimineaţă la trezire, el trebuie din nou re-înteţit. Dacă-mi este îngăduit să mă refer la Austria: deja din copilăria mea se vorbea despre faptul că Austria se va descompune, cu un prilej sau altul. Noi am ştiut altceva: Oricâtă forţă centrifugală ar fi avut, ea va fi menţinută laolaltă din afară, şi nu se poate descompune. Să privim acum la Germania. Are ea un caracter de Eu în aspectul, forma sa exterioară? Este o realitate, în mare măsură grăitoare, faptul că într-o mare parte a secolului, germanii au tins la unificare. Ei nu au realizat acest lucru în interior. Germania actuală, aşa cum corespunde caracterului Eului, s-a constituit printr-un impuls exterior, care nici măcar nu a venit din Germania, ci din afară, din mijlocul Franţei. Înţelegem lumea numai dacă o înţelegem spiritual-ştiinţific. În fond, Eul nu are tendinţa să lovească în jurul

său sau pentru sine; pentru că forţele în surplus din planul fizic trec atunci în spiritual. Aceasta s-a putut dovedi mereu din istoria Germaniei, din istoria Austriei şi din istoria popoarelor scandinavice. De aceea, este corectă conştienţa că germanul, sau locuitorul Europei Centrale în general, trebuie, ca să spunem aşa, adus la război; căci, în fond, el nu-l poate începe din sine însuşi. Atunci când el duce un război din iniţiativa sa, procedează aşa cum procedează iniţiativa în Eu, iar astfel de războaie s-au purtat în lăuntru în măsură suficientă. În felul acesta trebuie să resimţim raportul Europei Centrale cu războiul.

Dar ce se configurează în Est pentru acela care poate simţi caracterul popoarelor? Căci este de-a-dreptul nefiresc ca rusul să pornească la război. Şi dacă el s-ar cunoaşte pe sine însuşi, ar simţi şi el că este de-a-dreptul nefiresc să ajungă la război. Noi, cei din Vest, chiar dacă înţelegem foarte bine tot ceea ce este rusesc, nu vom deveni tolstoieni. Dar ruşilor le este nefiresc să poarte războaie. Lor le trebuie mai întâi impus războiul, pentru că acesta este ceva nefiresc pentru caracterul profund al poporului. Rusul se raportează la război ca la un război purtat pentru religie, ca la ceva care vine din afară. Lui nu i se poate prezenta războiul ca fiind plauzibil, căci el mai degrabă *s-ar ruga* ce anume să vină la el. De aceea, este întru totul de la sine-înţeles că motivele războiului nu trebuie deloc căutate în lăuntrul caracterului poporului rus, ci în ceea ce i se impune ca atare din afară. Şi mai mult decât oriunde, trebuie spus în acest caz: Acolo nu poporul determină războiul – poporul este doar ceva exterior, în conformitate cu credinţa sa –, ci ceva împotriva căruia poporul ar trebui să se îndrepte. În Rusia, războiul este întotdeauna, în sensul cel mai categoric, maya, o iluzie. Din acest motiv, se poate spune, atât de clar şi de precis, ceea

ce eu am ridicat ca întrebare în conferința publică: Cine ar fi putut împiedica războiul? – Dacă vrem în general să vorbim despre faptul că el ar fi putut fi împiedicat. Pentru francezi, începând din anul 1871, războiul a fost firesc, iar a vorbi despre faptul că ei l-ar fi putut împiedica, este nefiresc. Cel căruia i se impune un război de concurență, nu are, desigur, niciun drept să se supere pentru că undeva a avut loc vreo încălcare a neutralității, și în acest caz el trebuie să-și reinterpreteze supărarea și indignarea în cadrul elementului național, și pentru el este de la sine-înțeles faptul că va purta război. Aceasta nu trebuie să i se ia în nume de rău. Războiul nu poate fi pur și simplu respins, așa cum atunci când interpretezi natura ființelor trebuie să găsești din elementul sufletului conștienței alte cuvinte decât atunci când o interpretezi din punctul de vedere al Eului, și vorbești din cauza aceasta despre lupta pentru existență. Goethe nu a exprimat acest cuvânt, pentru că el nu este aplicabil din punctul de vedere al Eului. Dar acolo unde este vorba că războiul este neadevărat și că el trebuie reinterpretat mai întâi drept război pentru religie, acolo trebuie spus că, pentru că războiul a apărut în mod exterior, el ar fi putut să fie și împiedicat în mod exterior. Și dacă privești în toate profunzimile în care se poate privi – acum, apare că războiul că a fost o necesitate, dar aceasta este o altă problemă –, atunci trebuie spus: Este adevărat că Rusia ar fi trebuit să rămână spectator, și atunci războiul ar fi putut fi împiedicat. Dacă Rusia ar fi rămas spectator, războiul ar fi putut fi împiedicat. Căci acolo războiul a fost „altoit" pe un caracter al poporului, unde, în fond, era întru totul nefiresc.

Când vorbim despre astfel de lucruri, le avem din lumea spirituală; de acolo provin ele; însă ele pot fi

întotdeauna adeverite şi confirmate în lumea exterioară, căci ceea ce se găseşte în spiritual se confirmă în lumea exterioară. Noi am spune că ar fi fost un gest firesc pentru caracterul naţional rus să aştepte, rugându-se, ceea ce urma să vină la el. Căci este întru totul caracteristic: intelectualii ruşi – eu am indicat deja acest lucru – aşteaptă şi simt că de ei trebuie să se apropie ceva viitor. Acum, e drept că ceea ce trebuie să se apropie de ei se află încă foarte departe în viitor, iar noi am văzut cum a fost respins ceea ce ar fi trebuit să fie preluat acum. Şi probabil că este mai mult decât un simbol faptul că în timp ce acum se desfăşoară luptele din Marea Neagră, rusul priveşte încă mereu într-acolo, pentru a vedea oarecum o încorporare a ceea ce el ar trebui să aştepte în mod spiritual, atunci când priveşte înspre Hagia Sophia. *Mereschkovski* povesteşte despre două călătorii pe care le-a făcut el la Hagia Sophia. El a resimţit oarecum în Hagia Sophia un simbol exterior pentru ceea ce el nu cunoaşte în sentimentele sale, dar pe care îl aşteaptă, şi el a numit acest ceva pentru ruşi „creştinism care se apropie". Dar el l-ar fi recunoscut în mod corect dacă ar fi ştiut că ruşii ar trebui să fie cuprinşi de creştinismul care a străbătut natura faustiană. Însă el nu ştie acest lucru. El crede că acesta se află în faţa sa la Hagia Sophia. Cum se raportează el la creştinism? Dacă privim la cele rostite de Soloviov20, acestea sunt ceva despre care eu pot afirma că el are o anumită înţelegere pentru ele. Pentru că atunci când i s-au făcut din nou greutăţi de Sfântul Sinod de la Petersburg, el a fost de părere: Da, aşa merg lucrurile când reuşeşti cu dificultate să formulezi cele pe care vrei să le spui. Unii mă acuză ca fiind ateu liberal vest-european, alţii, că sunt ortodox, iar alţii mă privesc chiar ca pe un iezuit. – Şi el încheie prin a spune: Da, în câte feluri nu poţi fi denumit, atunci când eşti judecat de ticăloşii de la

Petersburg! – Acestea nu sunt cuvintele mele, ci cuvintele unui bun rus, unui rus la care se poate vedea că nu este uşor să te dezbari pur şi simplu de sentimentele de simpatie sau antipatie. Dar să presupunem că intelectualul rus se lasă în seama lui însuşi. Noi am spus că acolo este o lume de o dispoziţie plină de aşteptare, firească în privinţa a ceea ce trebuie să vină, şi care nu poate fi cucerită cu săbii şi tunuri. De aceea este panslavismul atât de ipocrit. Căci atunci când se lasă în seama lui însuşi, Mereschkovski se lasă în seama a ceea ce a simţit el la Hagia Sophia. Numai că el a confundat cele simţite cu creştinismul vest-european, care a trecut prin strădania faustiană. Dar cum vorbeşte el despre aceasta?

Eu am încercat să aduc într-o formulă pregnantă ceea ce se poate resimţi la popoarele individuale în raport cu războiul, şi am spus: Rusul crede că poartă război pentru religie, englezul pentru concurenţă, francezul pentru glorie, italianul şi spaniolul pentru patrie, şi că germanul luptă pentru existenţă. Iar acum putem spune: Italia vrea să-şi menţină patria; Franţa îşi receptează propria sa reprezentare de glorie ca ideal naţional; englezul face comerţ; germanul se străduieşte; iar rusul se roagă – şi toate acestea sunt fireşti. Eu nu am în vedere rugăciunea exterioară, ci dispoziţia lăuntrică a inimii. Ce spune Mereschkovski în încheierea cărţii despre care v-am vorbit alaltăieri [Nota 22]? „Hagia Sophia – luminoasă, tristă şi inundată de lumina clară de chihlimbar a ultimei taine – mi-a înălţat sufletul căzut şi speriat. Am privit în sus la bolta ce se aseamănă bolţii cereşti, şi m-am gândit: Iat-o cum stă aici, creată de mâna omului, ea care constituie apropierea oamenilor de Dumnezeul trinitar pe Pământ. Această apropiere a dăinuit, şi într-o zi se va amplifica. Cum să nu ajungă la Tatăl, care înseamnă Universul, cei

care cred în Fiul? Cum să nu ajungă la Fiul cei care iubesc lumea, pe care şi Tatăl a iubit-o într-atât încât L-a dat pe Fiul Său pentru ea? Pentru că ei îşi dau sufletele lor pentru El şi pentru prietenii lor; ei Îl au pe Fiul, pentru că au Iubirea, numai numele nu îl cunosc." Ei nu au întreaga corelaţie! Şi apoi el încheie: „Şi am simţit nevoia să mă rog pentru toţi în acest templu, deocamdată păgân, dar singurul templu al viitorului, ca poporului meu să i se confere adevărata forţă victorioasă prin credinţa conştientă în Dumnezeul întreit." Or aici, aveţi rugăciunea! Aici aveţi întregul caracter nenatural al războiului, care merge de la Est la Vest!

Dacă încercăm în felul acesta să ajungem la înţelegerea lăuntrică a ceea ce ne întâmpină acum, dacă încercăm să răzbatem afară din maya şi să ajungem la adevăr, atunci ne este îngăduit şi să spunem că noi nu practicăm o antroposofie abstractă, care se teme de cunoaştere. Căci ar însemna să ne fie teamă de cunoaştere, dacă din cauza primului nostru principiu [Nota 23]? ne-am retrage îngroziţi din faţa cunoaşterii caracterelor popoarelor în adevăratele lor fundamente. Căci noi urmăm acest principiu tocmai atunci când ne apropiem de om, aşa cum este el, şi vrem într-adevăr să privim în sufletul său. Şi atunci vorbim, în majoritatea cazurilor, despre ceea ce este nepieritor în om, şi atunci găsim şi ceea ce trece dincolo de elementul naţional, ceea ce aparţine de veşnicie, şi găsim sentimentele şi simţirea care se pot îndrepta înspre ceea ce este veşnic în om. Şi atunci găsim posibilitatea de a înfăptui ceea ce trebuie înfăptuit. Căci gândiţi-vă, oare nu vor avea de suferit mântuirea şi progresul omenirii dacă ar rămâne în continuare dispoziţiile lăuntrice care pătrund acum popoarele europene? Dispoziţii care de altfel sunt născute doar din maya! Din punctul de vedere al necesităţii – care

constă în aceea că oamenii trebuie să înveţe din nou să se înţeleagă între ei că există o continuare a ceea ce a fost deja iniţiat într-un anumit sens, în Europa Centrală –, este necesar ca această atmosferă în care trăim noi – această atmosferă spirituală care este atât de îngrozitor de învolburată în ziua de azi – să aibă şi alt caracter decât acela de învolburat. Şi cum am putea să nu simţim, dacă suntem înlăuntrul vieţii spirituale, cât de învolburată este în ziua de azi atmosfera spirituală! Şi cu cât pătrundem mai adânc în aceasta, cu atât mai mult trebuie să o simţim. Lucruri cu adevărat zguduitoare pot deveni accesibile din viaţa spirituală. Ocultistul ar putea afla multe. Dar atâtea aspecte zguduitoare şi invadatoare ca în ultimele trei luni, nu s-au putut afla mai înainte.

Cât de des nu am subliniat eu adevărul ocult că lucrurile care în lumea fizică sunt *într-un fel*, prezintă în lumea spirituală caracterul opus. Unii dintre prietenii noştri îşi vor aminti cât de des am vorbit eu de faptul că războiul atârnă în aerul spiritual, şi că de fapt el este reţinut doar prin ceva care înseamnă şi în viaţa fizică un impuls spiritual: teama. Forţele de teamă l-au reţinut atâta timp cât el era încă astral. Teama a fost cea care l-a reţinut, ca să nu izbucnească mai devreme. Acum, din punct de vedere exterior, războiul a pornit de la atentatul de la Sarajevo. Acesta a avut aspectul său plin de importanţă. Şi aici sunt lucruri zguduitoare. Şi pentru că suntem între noi, este posibil să vorbim şi despre astfel de lucruri. Individualitatea care a fost ucisă atunci [Nota 24] şi a trecut apoi prin faţa morţii, a prezentat apoi o imagine cum eu nu am mai văzut niciodată înainte şi nici nu am auzit pe alţii să fi descris aşa ceva. Eu am descris, în moduri diferite, felul în care arată sufletele când trec prin poarta morţii. Dar acest suflet a prezentat ceva remarcabil. El era ca un

centru de cristalizare, în jurul căruia s-a cristalizat până la izbucnirea războiului tot ceea ce era element de teamă. Iar apoi s-a arătat cu totul altceva. Dacă mai înainte era o mare forţă cosmică ce atrăgea toată teama, acum este ceva opus. Teama care a domnit aici pe planul fizic, i-a reţinut pe toţi. După ce însă acest suflet a ajuns pe planul spiritual, el a lucrat în sens opus şi a adus războiul.

Este zguduitor pentru suflet să trăieşti aceste fapte. Şi aşa sunt multe care se încadrează acum în cântărirea acelor impulsuri astrale care se înalţă din sufletele oamenilor în lumea astrală. Şi dumneavoastră îmi este îngăduit să vă spun că eu nu am mai trăit niciodată înainte ceea ce am trăit în ultimele luni; ceea ce a adus sufletele într-o furtună atât de cumplită. De aici se poate înţelege şi ce anume lucrează acolo în atmosfera spirituală. Şi dacă e ca în atmosfera spirituală să ajungă ceea ce trebuie să ajungă, atunci în ea trebuie să pătrundă gânduri care pot veni doar de la suflete care au înţeles lumea spirituală. Şi de aceea, sufletele dumneavoastră sunt rugate să cuprindă gânduri pe cât de arzător pot ele ruga, gânduri pe care noi am încercat să le stimulăm prin consideraţii ca acelea din ziua de azi, sau pe care le-am cultivat ultima oară, care provin aşadar în acest mod din cunoaşterea spirituală şi pe care le pot trimite în sus, în lumea spirituală, doar sufletele care au parcurs ştiinţa spirituală. Căci deja în timpul războiului, şi în special după aceea, sufletele vor avea nevoie de asemenea gânduri. Căci gândurile sunt realităţi! Şi îţi doreşti să îţi trimiţi rugăciunea cea mai arzătoare în lumea spirituală, pentru ca ceea ce va proveni din acest război şi se va întâmpla după acest război, să nu provină din alte auspicii decât prin gânduri care nu provin din maya omenească, ci din adevărul şi din realitatea spirituală. Şi cu cât veţi trimite mai mult astfel de gânduri

în lumea spirituală, cu atât mai mult veţi face, pentru ceea ce urmează să rezulte din aceste lupte mondiale, cu atât mai mult veţi face ceea ce este necesar pentru întreaga evoluţie a omenirii.

În această rugăciune, aş dori aşadar să las să răsune ceea ce am vrut să aduc în sufletele dumneavoastră prin aceste consideraţii. Şi dacă ceea ce am considerat noi a ajuns într-adevăr până în sufletele noastre, dacă sufletele noastre, în calitatea lor de suflete care au trăit acum în ştiinţa spirituală, fac să se reverse în sus, în lumea spirituală, ceea ce aduce împăcare oamenilor, atunci ştiinţa noastră spirituală şi-a confirmat valoarea în aceste vremuri grele de destin! Căci atunci ea se confirmă în aşa fel încât luptătorii noştri nu-şi trăiesc în zadar curajul acolo, afară; încât sângele nu se varsă în zadar în bătălii! Şi atunci, suferinţa celor care o poartă nu va fi fost în zadar, şi nici faptele de jertfă aduse nu vor fi fost în zadar. Atunci, din aceste zile grele de destin vor creşte roade spirituale, şi ele vor creşte cu atât mai mult cu cât oamenii vor fi capabili să trimită în lumea spirituală gânduri ca acelea pe care le-am indicat.

Remarc în mod expres că următoarele cuvinte pe care le voi rosti acum sunt structurate pe şapte rânduri şi formează un fel de mantră, iar în penultimul rând „de îndreaptă sufletele" trebuie citit: „dacă sufletele îşi îndreaptă".

Despre aceasta am vrut să vorbesc, despre faptul că aceste evenimente care vorbesc despre realitate în felul acesta, ajung în lumina corectă pentru ca noi să ne înălţăm de la maya la adevărata realitate. O, se vor găsi suflete care să înţeleagă cum să privească prezentul nostru. Se vor găsi suflete dacă ele se găsesc în sensul învăţăturii pe care a dat-o Krishna [Nota 25] despre sufletele care se luptă între

ele. Şi dacă este cu adevărat posibil ca în această vreme dură, purtătoare de un destin greu, sufletelor care au trecut prin ştiinţa spirituală să le fie posibil să trimită gânduri rodnice pentru spirit în lumea spirituală, atunci va proveni rodul corect din ceea ce se petrece în aceste lupte grele, cu jertfe atât de dure. De aceea, voi lăsa să răsune ceea ce am vrut să adresez sufletelor dumneavoastră astăzi în ceea ce aş vedea cu drag drept conştienţă, conştienţă lăuntrică a acelor suflete care au trecut prin ştiinţa spirituală:

Din curajul luptătorilor,
Din sângele bătăliilor,
Din suferinţa celor părăsiţi,
Din faptele de jertfă ale poporului
Va creşte rod spiritual –
Dacă sufletele îşi îndreaptă conştiente de spirit
Înţelegerea lor în Împărăţia spiritului.

A TREIA CONFERINŢĂ

Berlin, 28 noiembrie 1914

Să ne îndreptăm şi de data aceasta gândurile înspre spiritele ocrotitoare care au grijă de aceia care se află afară, pe câmpurile evenimentelor zilelor noastre; să ne îndreptăm înspre spiritele ocrotitoare ale acelora care fac parte, împreună cu noi, din Mişcarea noastră, dar acum sunt acolo, afară, şi trebuie să intervină cu viaţa şi cu întreaga lor existenţă fizică faţă de ceea ce pretinde timpul actual de la ei. Şi, în sens extins, să ne îndreptăm şi spre spiritele ocrotitoare ale tuturor celor care, chiar dacă nu fac parte din comunitatea noastră, trebuie să-şi jertfească viaţa şi trupurile pe câmpurile de luptă:

Spirite ale sufletelor voastre, păzitori activi,
Fie ca aripile voastre să poată aduce
Iubirea imploratoare a sufletelor noastre
Oamenilor pământeni încredinţaţi pazei voastre,
Pentru ca, unită cu puterea voastră,
Rugăciunea noastră să radieze ajutând
Sufletele pe care cu iubire le caută.

Iar pentru aceia care au trecut deja prin poarta morţii, să rostim:

Spirite ale sufletelor voastre, păzitori activi,
Fie ca aripile voastre să poată aduce
Iubirea imploratoare a sufletelor noastre
Oamenilor sferelor încredinţaţi pazei voastre,
Pentru ca, unită cu puterea voastră,
Rugăciunea noastră să radieze ajutând
Sufletele pe care cu iubire le caută.

Şi fie ca spiritul, pe care îl căutăm prin Mişcarea noastră, pe care l-am căutat ani de-a rândul, de câte ori ne-am reunit aici, să domnească asupra voastră, să-şi întindă aripile deasupra voastră, pentru ca voi să vă puteţi îndeplini sarcina pe Pământ în conformitate cu karma voastră!

Iubiţii mei prieteni, eu nu ştiu câţi dintre dumneavoastră au simţit că în zilele noastre este mai greu ca de obicei să vorbeşti în conferinţele publice, aşa cum au trebuit ele să fie organizate ieri şi alaltăieri – şi în special în conferinţele publice, în modul în care a trebuit să o fac ieri şi alaltăieri [Nota 26] –, pentru că este foarte uşor ca cele care trebuiesc spuse să fie expuse neînţelegerii. Şi tocmai atunci când noi ne încadrăm cu toată inima şi înţelegerea în Mişcarea noastră, trebuie să aducem cuvântul – despre care eu am dat câteva indicaţii şi ultima oară când mi-a fost

îngăduit să vorbesc aici – tot mai mult la aprofundare în sufletele noastre, cuvântul care, în fond, descrie viaţa exterioară, viaţa pe planul fizic, aşa cum îl întâmpină ea în mod obişnuit pe om – deci nu viaţa în sine – este maya, este un fel de fantasmagorie, şi că adevărul, realitatea, se află abia dincolo de acesta. Trebuie să ne fie clar că acest adevăr despre maya nu poate fi cuprins cu teoriile noastre sau numai cu raţiunea noastră, ci el trebuie cuprins cu toate forţele noastre sufleteşti, cu întreaga noastră viaţă sufletească, şi înainte de toate şi cu impulsurile noastre de simţire şi de sentiment. Căci la fel cum raţiunea noastră, care se îndreaptă către senzorial, consideră că este de neînţeles ca lumea noastră înconjurătoare să nu fie lumea cea adevărată, cea reală, tot aşa găsesc sentimentele noastre şi impulsurile noastre de voinţă acest adevăr ca fiind de neconceput. Noi trebuie să învăţăm să gândim altfel prin familiarizarea cu ştiinţa spirituală, trebuie să învăţăm şi să simţim altfel, şi să învăţăm să coborâm altfel către izvoarele voinţei noastre.

Şi cât de uşor este să se conceapă, de exemplu, cele pe care le-am rostit eu – pentru că este dificil să exprim întru totul adecvat aceste lucruri, deoarece nu există un limbaj propriu relaţiilor din lumea spirituală – să fie înţelese în aşa fel încât caracteristicile unor suflete ale popoarelor să fie considerate ca formulate din mai multă sau mai puţină simpatie sau antipatie, în această vreme a noastră în care simpatiile şi antipatiile, desigur determinate de vremurile pe care le trăim, oscilează împreună în gândirea şi simţirea omenească. Şi totuşi, dacă ştiinţa spirituală vorbeşte dintr-o dispoziţie corectă, trebuie crezut faptul că aceste lucruri, dacă e ca ele să fie caracterizate cu precizie, ca de exemplu caracterele sufletelor popoarelor, nu este îngăduit să fie rostite cu simpatie sau antipatie, în sensul obişnuit al

cuvântului. Dacă ar fi rostite cu simpatie şi antipatie, cuvintele nu ar putea fi adevărate; atunci ele ar trebui să fie neadevărate, ar trebui să fie minciuni. De ce anume?

Se crede cu uşurinţă că acela care printr-o dezvoltare corespunzătoare a sufletului său încearcă să se înalţe la contemplarea lumii spirituale, la o contemplare obiectivă a acestor lumi spirituale, ar putea deveni un om „uscat" lăuntric din punctul de vedere al sentimentelor şi voinţei. Dar este exclus ca el să devină altfel. Omul care s-ar „usca" în privinţa vieţii sale de sentiment şi de voinţă, în privinţa acelor impulsuri care apar în lumea sentimentelor, simţirii şi pasiunilor omeneşti, omul care s-ar usca, ar împietri faţă de acest foc lăuntric, nu s-ar putea înălţa precis la o contemplare obiectivă a lumii spirituale. Dimpotrivă: toată viaţa lăuntrică de sentiment, întreaga viaţă de voinţă lăuntrică, trebuiesc reunite, trebuie să devină pe cât posibil de înflăcărate. Însă ele trebuie transformate în suflet; ele nu pot rămâne aşa cum sunt în viaţa obişnuită. Ele trebuie transformate în aşa fel încât prin această viaţă de sentimente şi impulsuri volitive omul să primească un fel de restructurare, re-clădire a lumii sale de sentimente şi voinţă. Căci tocmai în felul acesta trebuie să se dezvolte ceea ce poate fi numit vedere lăuntrică, auz lăuntric. Cel care caută lumea spirituală nu poate deveni un om „uscat" lăuntric. Dar atunci, când această lume spirituală este privită, când omul a ajuns, prin toate luptele lăuntrice, prin toate învingerile lăuntrice, la această lume spirituală, atunci ea ni se oferă, fără îndoială, în aşa fel încât, deşi, de exemplu, ea mai poate trezi în noi simpatie sau antipatie, în caracteristica ce o constituie trăieşte la fel de puţină simpatie sau antipatie pe cât de puţin trăieşte simpatia în trandafir atunci când îl privim. Noi putem simţi simpatie sau antipatie faţă de ea, dar ea însăşi stă în deplina ei

obiectivitate în faţa noastră, şi dacă noi vrem să o cuprindem în entitatea ei, putem doar să o caracterizăm. Acela care este oarecum constrâns să caracterizeze lumea spirituală, se află, în fond, în fiecare caz în parte, în imposibilitatea de a vorbi din simpatie sau antipatie.

Ieri am încercat să caracterizăm sufletele popoarelor italian, francez, britanic, german. Desigur că printre ascultători au fost unii care au crezut că aici nu este rostită caracteristica obiectivă, ci sunt exprimate simpatii şi antipatii. Dar dacă ar vorbi simpatia sau antipatia, caracteristica respectivă ar trebui să fie o minciună, şi nu s-ar putea conta niciodată pe ea. Dumneavoastră puteţi înţelege pe deplin acest fapt din cele pe care vi le voi spune în continuare. Dumneavoastră ştiţi cu toţii că omul nu este numai această fiinţă care stă în faţa noastră când îl considerăm cu ochii fizici. Atunci, el trăieşte în conformitate cu propria sa entitate în trupul său fizic, şi ne priveşte oarecum prin trupul său fizic. Dar el trăieşte acea entitate, de care, din anumite motive – pe care dumneavoastră le cunoaşteţi – el nu este conştient în viaţa pământească obişnuită, el vieţuieşte această entitate care de fapt trăieşte înlăuntrul Eului său şi al trupului său astral, cu totul separat de trupul fizic şi de trupul eteric, de la adormire până la trezire. În cazul cercetătorului spiritual, lucrurile stau aşa că el ajunge la rezultatele cercetării sale prin aceea că îşi luminează ceea ce altfel rămâne inconştient pentru om între adormire şi trezire. El trăieşte – datorită trăirilor lăuntrice – ceea ce altfel rămâne tăinuit în spatele impresiilor lumii, în spatele fantasmagoriei lumii.

Am afirmat ieri în conferinţa publică faptul că spiritul poporului, sufletul poporului trăiesc în trupul omului. Astăzi pot spune: sufletul poporului trăieşte în mod

deosebit în trupul eteric al omului, în care noi ne aflăm în răstimpul de la trezire până la adormire. Când ne trezim, noi ne cufundăm, odată cu cufundarea noastră în trup, ne cufundăm totodată şi în sufletul poporului. În răstimpul cât dormim, noi nu ne aflăm în sufletul poporului, ci numai de la trezire până la adormire.

Acum se pune întrebarea: Dacă cercetătorul spiritual vivifiază lăuntric şi străluminează ceea ce nu trăieşte în trupul său fizic, cum stau atunci lucrurile cu viaţa în sufletul poporului, separată de trupul său? Pentru că acolo sufletul poporului acţionează separator atunci când noi ne cufundăm în trup. Atunci cercetătorul spiritual nu poate trăi în sufletul poporului dacă el vieţuieşte în mod conştient ceea ce vieţuieşte omul în somn. Particularitatea este că în fiecare timp, în fiecare prezent, există, ca să spunem aşa, un număr de suflete dominante ale popoarelor, iar modul în care se raportează între ele aceste suflete ale popoarelor constituie de fapt întreaga viaţă pământească a omenirii, în măsura în care ea se desfăşoară pe planul fizic. Atunci când omul se cufundă în trupul său fizic, el se cufundă cu aceasta şi în sufletul poporului său. Dacă el iese din trupul său fizic şi trăieşte conştient în afara acestuia, atunci – printre toate celelalte trăiri pe care le parcurge – el se cufundă, de data aceasta nu în sufletul poporului său, ci în sufletele celorlalte popoare, deci în sufletele popoarelor cu excepţia aceluia care trăieşte în trupul său fizic în răstimpul vieţii cotidiene. Vă rog să acordaţi întreaga pondere celor pe care tocmai vi le-am spus: anume, că la adormire noi nu ne cufundăm în sufletul propriului nostru popor, ci ne cufundăm în conlucrarea, oarecum în cercul sufletelor celorlalte popoare, numai că din acest cerc nu face parte acel suflet al poporului în care ne cufundăm când venim înapoi în trupul fizic.

Cercetătorul spiritual trăiește realmente în cadrul cercetării sale împreună cu sufletele celorlalte popoare – numai că într-o vieţuire armonioasă – ceea ce altfel se trăiește pe planul fizic în raport cu sufletul propriului popor, cu sufletul acelui popor în care este omul încadrat.

Acum, vă întreb: Dacă un cercetător spiritual cunoaşte realmente modul în care noi nu trăim numai în sufletul propriului nostru popor, ci trăim şi în sufletele celorlalte popoare, dacă el a vieţuit acest lucru, are el atunci vreun motiv deosebit să descrie sufletul propriului său popor cu o altă obiectivitate decât descrie sufletele altor popoare? Nu, nu îl are! Şi aici se află posibilitatea de a trece dincolo de prejudecăţile izvorâte din simpatie şi antipatie şi de a descrie lucrurile în mod obiectiv. Este de la sine-înţeles că nu numai cercetătorul spiritual – care parcurge în mod conştient ceea ce vieţuiesc toţi oamenii – ci fiecare suflet omenesc vieţuieşte de la adormire până la trezire în toate sufletele popoarelor şi în conlucrarea acestora, cu excepţia aceluia în care trăiește sufletul în răstimpul veghei de zi. Este ceea ce ne oferă ştiinţa spirituală pentru ca orizontul simţirii şi sentimentelor noastre să se extindă cu adevărat. Noi vorbim adesea despre faptul că ştiinţa spirituală este adecvată, prin modul de cunoaştere pe care îl oferă, să ne dea cu adevărat iubirea fără ea face diferenţa de popor, rasă, stare socială ș.a.m.d. Această afirmaţie este atât de profund întemeiată, încât acela care vede că atunci când abordează în sine ca om acea parte care este spirituală în el, nu se poate deloc închide în ură şi antipatie faţă de restul omenirii, ci trebuie să-şi spună: De fapt este un nonsens să nu iubeşti! Dar pentru a spune: Este de fapt un nonsens să nu iubeşti, ştiinţa spirituală trebuie să ne cuprindă ca viaţă, şi nu ca o simplă cunoaştere. De aceea, noi nu practicăm această

ştiinţă spirituală ca pe o simplă cunoaştere, ci o practicăm în aşa fel încât am preluat-o printr-o împreună-vieţuire de-a lungul anilor în Ramurile noastre ca pe o hrană spirituală, pe care o preluăm şi o prelucrăm în noi şi care devine realmente una cu noi.

Eu am spus: De obicei, între adormire şi trezire, omul trăieşte în conlucrarea dintre sufletele popoarelor, cu excepţia acelui suflet care este tocmai sufletul poporului său. Aşa stau lucrurile în mod obişnuit. Dar există şi un mijloc de a trăi oarecum în unilateralitate, într-unul sau altul din sufletele popoarelor. Există un mijloc care să ne constrângă ca în starea dintre adormire şi trezire să nu trăim întreaga conlucrare a celorlalte suflete ale popoarelor, ci să fim mai mult sau mai puţin constrânşi să trăim laolaltă cu unul dintre sufletele popoarelor sau cu mai multe suflete ale popoarelor, care sunt extrase din colaborarea de ansamblu a tuturor sufletelor popoarelor. Există un asemenea mijloc, şi el constă în aceea ca noi să urâm în mod deosebit unul dintre sufletele popoarelor, sau mai multe asemenea suflete. Căci această ură pe care o aducem cu noi, ne dă puterea deosebită ca în starea de somn să trebuiască să trăim cu acele suflete ale popoarelor pe care le urâm cel mai mult, sau pe care le urâm în general. Aşadar nu ne putem pregăti mai bine să ne unim pe deplin în starea inconştientă dintre adormire şi trezire cu sufletul unui popor şi să trebuiască să trăim împreună cu el, aşa cum trăim cu sufletul propriului nostru popor în trupul fizic, decât acela că îl urâm, îl urâm cu toată sinceritatea, cu întreaga noastră lume de sentimente, şi nu prin faptul că ne convingem singuri că îl urâm.

Atunci când sunt rostite astfel de lucruri observăm cât de profund şi cu câtă seriozitate trebuie abordat adevărul despre maya. Căci nu numai raţiunea noastră, aşa

cum este ea construită, nu vrea să înţeleagă că lucrurile sunt, în profunzimea lor, altfel decât în aspectul lor exterior fantasmagoric, ci şi simţirea şi voinţa noastră se împotrivesc faţă de ceea ce este adevărat pentru lumea spirituală. Şi dacă vom considera astfel de adevăruri cum este cel despre viaţa în sufletele celorlalte popoare, şi în special în acela pe care îl urâm, atunci trebuie să ne spunem că majoritatea oamenilor nu respinge adevărul spiritual numai din motivul că nu poate vedea raţiunea lui, ci în special din acela că ei nu vor deloc să îl aibă pentru că îi deranjează şi în simţirea căreia i se dăruieşte omul pământean obişnuit. De îndată ce abordăm mai profund şi cu mai multă seriozitate adevărurile lumii spirituale, acestea nu mai sunt deloc comode, căci ele nu constituie deloc ceea ce îi place omului atunci când el vrea să trăiască doar pe planul fizic. Aceste adevăruri sunt incomode. Ele ne zguduie şi ne cutremură, şi cu cât sunt mai profunde, solicită de fapt, în orice clipă, de la noi, să fim altfel decât suntem obişnuiţi să fim pe planul fizic. Şi acest fapt, anume că ele, ca lăuntru viu a nostru, solicită altceva de la noi decât suntem noi pe planul fizic, este în majoritatea cazurilor unul dintre motivele pentru care oamenii resping adevărul spiritual. Căci noi nu putem fi uniţi doar cu o parte a lumii şi a omenirii, ci trebuie să fim uniţi cu întreaga lume şi întreaga omenire. Existenţa noastră fizică constituie, în fond, doar un capăt al pendulului, celălalt capăt al pendulului este opusul celui dintâi, în multe privinţe; numai că el nu este cunoscut în viaţa obişnuită. Se poate spune că el ni se impune cu seriozitate numai când abordăm adevărurile mai profunde ale vieţi spirituale. Şi aceste adevăruri profunde despre viaţa spirituală pot indica la infinit direcţia pentru ceea ce necesită evoluţia omenirii şi progresul omenirii tocmai în timpurile noastre.

Îngăduiți-mi să vă dau un exemplu din cercetarea spirituală, care poate fi important în special în prezent.

Vedeți cu ușurință că dacă lucrurile stau așa cum le-am rostit eu acum, așadar dacă la cufundarea în trupurile fizic și eteric avem vieţuirea-împreună cu ceea ce se numește în sens obișnuit spiritul poporului, sufletul poporului, atunci această vieţuire-împreună a destinelor spiritului propriului popor face parte dintre trăirile de care trebuie să ne dezbărăm treptat după moarte. Am vorbit adesea despre multe lucruri pe care omul trebuie să le depună după moarte; dar dintre acestea face parte și unirea cu spiritul poporului. Spiritul poporului acționează în progresul evoluției Pământului, el acționează în ceea ce se dezvoltă progresiv de la o generație la alta a omenirii pe Pământ. După moarte, între moarte și o nouă naștere, așa cum ne desprindem de una sau de alta, trebuie să ne desprindem și de spiritul poporului. Aceasta constituie totodată temeiu importanței morții eroice, a morții de pe câmpul de bătălie, pe care îl resimt oamenii. Cine o resimte corect – și ea este precis resimțită corect de aceia care trec cu o dispoziție lăuntrică adecvată, corectă, prin această moarte –, acela știe că această moarte este o moarte din iubire, că ea nu este suferită pentru ceva personal, nu este suferită pentru ceea ce poate fi păstrat pentru sine în întregul răstimp dintre moarte și o nouă naștere; ci că ea este suferită pentru sufletul poporului prin aceea că omul își dăruiește în mod altruist trupul fizic și trupul eteric. Nu ne putem imaginea moartea pe câmpul de luptă fără să o știm pătrunsă de o adevărată iubire profundă, fără ca omul să fie susținut de ceea ce contribuie la mântuirea omenirii în viitor. Acesta este aspectul semnificativ, de o importanță imensă a acestei morți de pe câmpul de luptă, dacă ea este

trăită într-o dispoziţie lăuntrică corectă. Căci ea este de neimaginat dacă nu este unită cu iubirea.

Dar noi trebuie să ne dezbărăm, între moarte şi o nouă naştere, de împreună-trăirea cu spiritul poporului nostru. Noi trebuie să ne desprindem de aceasta. Noi trebuie să ajungem într-o regine unde nu mai trăim împreună cu spiritul unui anume popor ca atare. Desigur că nu este aşa că putem trece direct la alte spirite ale popoarelor. Aceasta facem între adormire şi trezire. Aici trebuie să ne eliberăm mai ales de ceea ce este doar pământesc, şi trebuie să ne familiarizăm cu viaţa, care se desprinde de ceea ce constituie evoluţia omenirii pe Pământ. Aşadar noi trebuie să ne desprindem şi de tot ceea ce ne uneşte cu spiritele popoarelor. Iar acest lucru este din nou ceva pe care, dacă ni-l însuşim drept cunoaştere, ne extinde, ne măreşte orizontul simţirii noastre prin aceea că ne îngăduie să privim înspre ceea ce căutăm – şi care nu se află în jurul nostru – atunci când trăim la orizontul existenţei fizice.

Acum – după cum puteţi prelua deja din caracterizarea de ieri a spiritelor popoarelor individuale –, în conştienţa fiecărui spirit al poporului este înscris faptul că unul înclină mai mult către individualitatea omului, înspre ceea ce este omul ca individualitate, iar altul mai puţin. Eu am comparat acest aspect cu faptul că sunt oameni care privesc mai mult înlăuntrul lor, pe când alţii trăiesc mai mult împreună cu lumea exterioară. La spiritele popoarelor este aşa că unele se preocupă mai mult şi altele mai puţin cu individual omenesc. Aceasta condiţionează, la rândul său, în măsura în care noi ţinem de un spirit al popoarelor sau altul, modul în care suntem legaţi de ceea ce întemeiază spiritul poporului în special în trupul nostru astral, de ceea ce pregăteşte el acolo. De aceea, există

anumite diferenţe în modul de dezbărare de după moarte, în modul de desprindere treptată din ceea ce face spiritul poporului cu noi.

Avem, de exemplu, spiritul poporului francez. Acesta este un spirit al poporului ale cărui inspiraţii sunt legate de o cultură superior dezvoltată, o cultură care poate fi explicată numai prin aceea că acest spirit al poporului priveşte înapoi la vechiul elenism, aşa cum am expus eu deja. Acest spirit al poporului lucrează în aşa fel asupra oamenilor care aparţin poporului respectiv – căci tocmai aceasta este natura acelor spirite ale popoarelor care corespund unor culturi superior dezvoltate –, încât în trupurile eterice omeneşti iau naştere impresii profunde, încât semnătura spiritului poporului să se întipărească puternic în trupul eteric. Aceasta este strâns legat de faptul asupra căruia v-am atras atenţia ieri, că francezul depinde de imaginea pe care şi-o face despre sine însuşi. Căci faptul că se produc impresii care provin din influenţa spiritului poporului asupra trupului eteric are din nou consecinţa că atunci când sufletul îşi părăseşte trupul prin moarte, în trupul eteric şi chiar şi în trupul astral al omului există încă imprimări intense. Şi tocmai atunci când cineva aparţine unui asemenea popor cum este cel francez, sufletul său iese din existenţa fizică cu un trup astral puternic imprimat. Consecinţa este că el trebuie să lucreze mult ca să se dezbare de ceea ce rămâne în el după moarte de la spiritul poporului.

Dacă comparăm acum o asemenea dezbărare de natura spiritului poporului, aşa cum este ea condiţionată în poporul francez, cu ceea ce este condiţionat, de exemplu, de sufletul poporului rus, la acesta din urmă avem exact situaţia opusă. Sufletul poporului rus este oarecum tânăr, şi el se preocupă mai puţin de indivizii omeneşti care-i sunt

încredinţaţi. De aceea, indivizii omeneşti poartă mai puţin pecetea poporului rus în trupul eteric şi astral, atunci când trec prin poarta morţii. Şi dacă privim acum întreaga situaţie din lumea spirituală, aflăm, dacă privim asupra sufletelor care au trecut prin poarta morţii, că întâlnim suflete ale poporului francez cu trupuri eterice şi trupuri astrale puternic imprimate de spiritul poporului şi că, dimpotrivă, găsim suflete ruseşti cu trupuri eterice şi astrale mai puţin impregnate de spiritul poporului. Consecinţa este că aceste diferite suflete pot fi folosite în mod diferit de către spiritele conducătoare care trebuie să ducă înainte evoluţia omenirii.

Acum ne aflăm într-o vreme care într-adevăr nu poate progresa dacă nu se revelează pentru omenire anumite adevăruri spirituale. Eu am expus adesea acest lucru, şi l-am expus într-o asemenea măsură încât am afirmat că dintr-un anumit interval temporal al secolului nostru Christos va începe să se reveleze din lumea spirituală, oamenilor. Dar noi putem aborda lucrurile în aşa fel, încât să spunem: În lume trebuie să vină ceva spiritual. Acest spiritual care intervine în evoluţia omenirii a fost cucerit mai întâi prin luptă de către spiritele din sfera suprasensibilă; iar în această sferă suprasensibilă luptă, pentru pătrunderea curentului spiritual în evoluţia omenirii, spirite înalte, spirite ale Ierarhiilor superioare. Iar acestea se folosesc în lupta lor de forţele care vin de la oamenii care au trecut prin poarta morţii. Omul aflat în viaţa dintre moarte şi o nouă naştere conlucrează şi acţionează mereu împreună la ceea ce se petrece în lume. Şi deoarece oamenii sunt configuraţi în mod deosebit, ei conlucrează într-un mod întru totul diferit, de exemplu în funcţie de faptul că provine dintr-un trup francez sau

dintr-unul rus. De aceea, spiritele diferitelor Ierarhii superioare se pot folosi în moduri diferite de aceste suflete.

Ceea ce urmează să se producă în evoluţia omenirii depinde desigur de faptul că în prezent în lumea spirituală are loc un război de amploare. Numai că lupta în lumea spirituală înseamnă altceva decât lupta din lumea fizică. O luptă în lumea spirituală înseamnă o colaborare pentru configurarea a ceva rodnic. Această luptă este ceva necesar pentru evoluţia omenirii; pe scurt, este o luptă care duce la ceva. Ea este dusă se anumite spirite ale Ierarhiilor superioare. Iar acestea duc lupta în aşa fel încât se folosesc de anumite suflete tinere care vin din domeniul estic de cultură şi de anumite suflete tinere care vin din domeniul vestic de cultură. Este o luptă care va mai dura încă o vreme îndelungată, o luptă a sufletelor ruseşti care au trecut prin poarta morţii, cu sufletele franceze care au trecut prin moarte; o luptă a Rusiei spirituale împotriva Franţei spirituale. Şi, dacă e să folosim cuvintele din planul fizic, este o luptă cumplită. Cine îşi îndreaptă în ziua de azi privirile către lumea spirituală, zăreşte această luptă a Rusiei spirituale împotriva Franţei spirituale, iar lumea spirituală este plină de această luptă. Este o luptă zguduitoare!

Şi, dacă am presupus acest lucru, să privim acum ceea ce se desfăşoară în planul fizic: Aici a fost încheiată o alianţă. Aceasta este imaginea oglindită a luptei din lumea spirituală. Astfel de lucruri fac parte dintre dificultăţile pe care trebuie să le parcurgă cercetarea spirituală. Şi să nu credeţi că lucrurile se pot generaliza, prin aceea că se afirmă pur şi simplu: Adevărurile spirituale se pot deduce cu uşurinţă dacă ne gândim mereu la opusul lucrurilor care se desfăşoară pe planul fizic. Căci dacă s-ar aplica această regulă, s-ar ajunge la cele mai incorecte şi nebuneşti

afirmaţii. Căci se poate ca ea să fie adevărată în cinci cazuri dintr-o sută, dar în nouăzeci şi cinci nu este adevărată. Toate adevărurile spirituale sunt individuale, şi ele trebuie mereu privite individual; ele nu pot fi găsite printr-o simplă dialectică. Însă adevărul pe care l-am exprimat eu astăzi face parte dintre adevărurile care sunt deosebit de zguduitoare în ziua de azi, pentru că el ne poate atrage din nou atenţia asupra modului cât de altfel este configurată lumea când privim dincolo de vălul mayei şi cum, în ceea ce constituie fapte omeneşti exterioare, ne este dat opusul a ceea ce este realitatea propriu-zisă, aspectul spiritual.

Dacă vom considera astfel lucrurile, atunci este imposibil ca la această considerare a celor ce se petrec în mod exterior să nu se modifice şi sentimentele noastre. Căci ajungem la ideea că, de fapt, în procesele exterioare, noi trebuie să diferenţiem mai întâi lucrurile, pentru a vedea adevărul. La fel cum o formaţiune noroasă pe care o vedem în depărtare, ne apare nelimpede, iar în apropiere ea este cu totul altfel, tot aşa se prezintă în realitate şi lucrurile în procesele dintre popoare. Şi, aş spune că între partidele care luptă în Est şi Vest, se află, la modul spiritual, ţinutul german, care există aici pentru a intermedia în cele două direcţii, pentru a intermedia realmente între cele două direcţii – ceea ce şi face. Şi în timp ce intermedierea în spirit se realizează în ambele direcţii, vedem în lumea fizică lupta necruţătoare dinspre cele două direcţii şi înspre cele două direcţii.

Într-un anumit sens, ceea ce trăim noi acum este legat de cel mai profund impuls din evoluţia omenirii. Eu am spus adesea: De ce practicăm noi de fapt antroposofia? O practicăm pentru că ea este o sarcină cosmică, o cerinţă care este pusă omenirii din lumea spirituală. O serie de imaginaţiuni trebuie să se împărtăşească omenirii; în

decursul perioadei următoare, oamenii trebuie să preia o serie de adevăruri spirituale. Aş spune că aşa este predestinat în mersul evoluţiei omenirii. În această privinţă, există desigur contradicţia, contradicţia reală, că oamenii trebuie, pentru aceasta, să devină mai întâi treptat maturi, iar aceasta se desfăşoară lent. Dar imaginaţiunile vor să pătrundă în evoluţia omenirii. Ceva vrea să pătrundă în evoluţia omenirii, ceva care se află mai presus de planul fizic. Oamenii resping încă aceasta în ziua de azi, o resping în sensul cel mai cuprinzător. Şi de aceea apare imaginea contrară. Iar imaginea contrară imaginaţiunilor o constituie patimile violente, izbucnirile de sentiment, care vin din adâncul naturii omeneşti, care se află la fel de adânc sub planul fizic pe cât se află imaginaţiunile deasupra acestuia. Şi când vedem astăzi oamenii întâlnindu-se cu ură, într-o adevărată irealitate – ce constituie această ură şi această irealitate? Ele sunt imaginile oglindite ale imaginaţiunilor care ar voi să izvorască între oameni şi care apar acum în această formă deoarece oamenii li se opun. Ceea ce se află la un anumit nivel deasupra planului fizic constituie produsul de transformare a ceva care se află la acelaşi nivel sub planul fizic; acestea trebuie elaborate. Iar ceea ce apare în acest mod atât de neîmbucurător îl putem găsi de asemenea întemeiat în karma generală a oamenilor.

Şi de ce trebuie să se întâmple acest lucru, anume ca oamenii să primească tocmai acum, în epoca noastră, o anumită sumă de adevăruri spirituale? La aceasta putem răspunde în felul următor.

Sunt două cazuri posibile. Unul este acela că omul are un anumit simţ faţă de adevărurile spirituale, că el nu le întâmpină cu o ureche surdă, ci le preia în sufletul şi inima sa, că el devine oarecum antroposof, aşa cum se poate

deveni antroposof în zilele noastre. Sau, este posibil celălalt caz, anume că omul respinge adevărurile spirituale spunând că totul este o nebunie,o prostie, şi că totul ia naştere din capetele unor fantaşti necugetaţi, care ar fi fost mai deştepţi dacă s-ar fi ocupat de altceva.

Acum, când omul trece prin poarta morţii, e de la sine-înţeles că el păşeşte în lumea spirituală. Şi dacă cineva ar spune: Oare omul păşeşte în lumea spirituală numai datorită faptului că între naştere şi moarte a dobândit o cunoaştere despre această lume? – i s-ar putea răspunde într-un anumit sens: Desigur că şi acela care nu ştie nimic despre lumea spirituală, pătrunde în ea; e de la sine-înţeles că şi acela păşeşte în lumea spirituală. – Dar ce deosebire există între aceste două tipuri de oameni? Deosebirea este considerabilă. Eu vorbesc acum mereu despre timpul nostru, căci adevărurile spirituale sunt individuale. Şi dacă cineva ar vrea să întrebe despre cele expuse de mine adineauri: Aşadar imaginaţiunile care nu pot ieşi la iveală se transformă întotdeauna într-un război infam, cum este cel care domneşte acum? – aceasta ar fi o perspectivă falsă; pentru că lucrurile se pot raporta cu totul altfel într-o altă perioadă de timp. Adevărurile spirituale sunt întotdeauna individuale, iar ceea ce vreau să spun eu acum constituie doar un adevăr individual, pentru timpul nostru.

Omul care trece prin poarta morţii, fără să se fi preocupat de posibilitatea de a prelua spiritualul în timpul nostru, îşi predă sufletul lumilor superioare, atunci când păşeşte prin poarta morţii, aproape la fel cum l-a primit când a păşit prin naştere în existenţa fizică, iar lumile superioare nu primesc nimic de la el decât ceea ce i-au predat ele la încorporarea lui. Însă cel care îşi însuşeşte aici – nu doar prin credinţă, ci prin familiarizarea cu lumile spirituale – ceea ce poate fi primit din lumea spirituală,

acela nu îşi predă sufletul la moarte lumilor spirituale aşa cum l-a primit el la naştere, ci el predă entităţilor suprasensibile şi ceea ce şi-a elaborat el aici ca reprezentări, concepte şi sentimente, iar acestea nu îi aparţin doar lui, ci aparţin entităţilor suprasensibile. Cel care nu aduce aceasta cu sine, trăieşte desigur şi el în lumea spirituală, dar el nu contribuie cu nimic la progresul omenirii. Dacă oamenii ar fi trăit mereu aşa, sau ar trăi aşa de la un anumit moment, nu s-ar mai fi înfăptuit niciun progres, sau de la un anumit moment încoace omenirea ar fi rămas aşa cum era ea atunci. Faptul că există progres, că are loc o evoluţie, că sufletele pot găsi mereu ceva nou atunci când păşesc în noi încarnări pe Pământ, depinde de aceea ca ele să găsească ocazia să poată prelua în sine ceea ce constituie misiunea specială a timpului. Aşadar, la urma-urmelor, este un fel de decizie dacă omul intră într-un raport cu lumea spirituală, sau nu. De exemplu, cineva ar putea spune: Ce mă interesează pe mine progresul omenirii? Ce mă interesează pe mine evoluţia Pământului? Pământul n-are decât să stagneze! Eu pot trăi şi cu aceasta. – Cel care nu are o adevărată iubire, care nu are niciun interes pentru progresul Pământului poate vorbi aşa. Dar cel care poartă în sine iubirea pentru progresul omenirii ca sarcină cea mai înaltă a sa, acela nu poate alege această cale. Libertate există şi în acest domeniu. Şi de aceea, este de la sine-înţeles că sufletele vor veni la antroposofie numai prin libertate şi iubire faţă de adevăratul progres al omenirii şi adevărata mântuire a omenirii. Aşadar omul nu poate deveni antroposof din egoism; căci dacă el devine antroposof contribuie cu ceva la progres, progresul de la care altfel s-ar sustrage. Aşadar, ca antroposof, omul acţionează din iubire nu doar pentru sine, ci pentru altceva.

Este ceea ce aş dori să răzbată la lumină mereu, din toate expunerile acelei ştiinţe spirituale pe care noi o căutăm: anume, că această ştiinţă este o forţă vie, activă. Eu nu vorbesc despre clarvedere, eu vorbesc despre această ştiinţă; clarvederea aduce doar rezultatele la iveală. Eu vorbesc despre asimilarea rezultatelor în om. Ştiinţa spirituală este ceva viu, ceva activ, ceva care se asimilează în suflete, ceva care acţionează şi creează în sufletele noastre. De aceea am folosit adesea comparaţia: faptul de a vorbi doar despre iubire – şi am în special în vedere vorbirea din cadrul Mişcării teosofice – procedează la fel ca atunci când s-ar pune dinaintea unei sobe şi ar predica acesteia că ar trebui să se încălzească, pentru că aceasta este sarcina ei de sobă. Cu toate acestea, soba nu se va încălzi nici datorită celei mai frumoase predici despre sarcina sa de sobă. Dar ea se va încălzi dacă punem lemne în ea şi le aprindem. Aşa stau lucrurile, în fond, cu orice predică despre iubirea omenească, şi o astfel de predică nu are mai mult succes la om decât faptul de a predica unei sobe că ar trebui să se încălzească. La urma-urmelor, astfel de predici au fost ţinute în toate timpurile, şi măsura succesului poate fi constatată. Însă ceea ce nu este simplă cunoaştere a lumii spirituale, ceea ce nu este simplă reprezentare sau simplu cuvânt, ci ceea ce este viu în cuvânt, ceea ce acţionează în cuvânt, este lemnul pe care îl dăm sufletelor noastre, iar acesta arde dacă este preluat corect de sufletul nostru. Şi tocmai din expuneri cum este cea de azi se poate desprinde faptul că aici arde cunoaştere, aici cunoaşterea devine iubire, căci omul este transformat prin ea în adâncurile sale în viaţa spirituală cunoscută în fundamentele ei. E drept că această transformare profundă este de-a dreptul incomodă pentru

om, şi de aceea el respinge adevărul spiritual şi ar prefera să rămână la maya.

Acesta este, în fond, şi motivul cel mai frecvent pentru care se spune adesea că adevărurile spirituale nu ar trebui exprimate într-o măsură prea mare în public. Căci, la urma-urmelor, adevărurile astfel exprimate nu acţionează în mod neutru ca în fizică sau chimie, căci ele sunt adevăruri faţă de care sufletul omenesc nu poate rămâne întru totul neutru; pentru că el sau le va respinge, sau le va accepta. Dar ca să le accepte, ca să le preia, el trebuie să se transforme într-un anumit sens din ceea ce este el în viaţa fizică obişnuită. De aceea este lumea tulburată, chiar iritată prin împărtăşirea adevărurilor spirituale profunde. Dar timpurile noastre sunt chemate să nu se sperie de această tulburare, ci să treacă realmente dincolo de ea. Căci numai în felul acesta poate fi pregătit terenul pentru o nouă viaţă spirituală, pe care noi va trebui să o trăim şi la al cărei început ne aflăm acum. Iar semnele timpului indică faptul cât de necesar este ca anumite lucruri să fie înţelese. Căci faţă de multe lucruri care se petrec tocmai în ziua de azi în lumea exterioară, omul poate rămâne neînţelegător şi lipsit de înţelegere. Încercaţi odată să reuniţi diverse aspecte laolaltă. Eu am oarecum sarcina ca dumneavoastră să vă vorbesc într-un mod mai intim decât o pot face în conferinţele publice. Eu am sarcina să formulez ceea ce am spus în conferinţele publice în legătură cu evenimentele timpului în aşa fel încât ele să poată deveni adevăr activ; să le cizelez în aşa fel încât acum să se vorbească în mod corect în acest timp al nostru actual. Încercaţi să aduceţi unele lucruri laolaltă şi veţi vedea că prin toate acestea trece *o singură* străduinţă: aceea de a trezi la viaţă concepte ceva mai corecte, sentimente ceva mai corecte despre întregul context, chiar şi despre acela al evenimentelor

nemijlocite din timpul nostru, decât sunt ele răspândite cu atâta uşurinţă.

Încercaţi, de exemplu, să reţineţi că eu m-am străduit să dovedesc în prima conferinţă publică faptul că poporul german a fost, în fond, plin de tendinţa către pace, către o dezvoltare plină de paşnică, şi că situaţia este într-adevăr aşa încât se poate spune că poporul german ca atare nu a vrut războiul. Dar dacă asculţi ce se vorbeşte în dreapta şi în stânga, cu toţii accentuează că ei nu au vrut războiul! Francezii nu au vrut războiul, englezii nu au vrut războiul, ei au trebuit doar să participe la el „din motive morale". Dar motivele morale au apărut doar în ceasul al optsprezecelea! Cu toţii accentuează că ei nu au vrut războiul. Să reţinem acest lucru – în care se află de fapt foarte mult adevăr – şi urmăriţi modul în care am procedat eu atunci când am indicat că poporul german nu a vrut războiul. Căci eu nu am lăsat să se tragă de aici concluzia: Aşadar ceilalţi l-au vrut. Ci eu am formulat în mod expres în prima conferinţă că cel mult se poate pune o întrebare, anume întrebarea: Cine ar fi putut împiedica războiul? – şi am indicat în acest sens Estul rus; căci el ar fi putut împiedica războiul.

Dar eu am atras în mod deosebit atenţia asupra faptului că răspunsul corect depinde de formularea corectă a întrebării. Căci atunci când cineva subliniază că el nu a vrut războiul, de aici nu rezultă că celălalt l-ar fi vrut. Se prea poate ca amândoi să nu-l fi vrut, dar războiul să se fi declanşat totuşi. Dacă facem abstracţie de raporturile particulare ale Rusiei putem spune, în fond: Într-adevăr războiul nu a fost vrut, în sensul a ceea ce se numeşte „vrut" pe planul fizic. Căci acest război a apărut într-un mod de neînţeles, cu o necesitate elementară, datorită unor forţe opuse, datorită unor forţe care se opun în mod

elementar unele altora. Căci, în fond, niciodată nu s-a produs un eveniment mondial istoric în atât de puține zile ca și cum ar fi sărit dintr-o cutie, arătând că ceea ce se desfășoară în evenimentele istorice este ceva care provine din raporturile spirituale, manifestându-se în mod fizic.

Considerate astfel, evenimentele actuale sunt ceva ca un exemplu pentru a aduce omului în suflet gândul: Dacă pui întrebarea: cine a declanșat războiul, acesta sau acela? – nu vei primi niciodată răspunsul corect. Tu trebuie să presupui că a acționat și altceva aici, și trebuie să accepți să mergi mai în profunzimea lucrurilor. Abia atunci vei învăța să vorbești corect despre evenimente.

Și omul trebuie să-și adune puterea ca să ajungă la o idee mai profundă asupra lucrurilor și dintr-un alt motiv. Noi vieţuim modul în care ni se prezintă lumea actuală, în contradicții. Oamenii nu pot proceda altfel decât să conceapă lucrurile în așa fel încât să dea întru totul vina pe celălalt. Dacă va veni cândva un timp în care adevărurile mai profunde despre karmă să fi pătruns în sufletele oamenilor, atunci acest mod de a da vina pe altul în privința a ceea ce trebuie vieţuit nu va mai avea loc. Căci atunci se va ști că fiecare popor are de vieţuit prin karma sa ceea ce trebuie vieţuit spre binele său. Poporul vieţuiește necesitatea de a-și fortifica puterile în luptă, nu din cauza celorlalți, ci de dragul său, pentru a înainta; celălalt este, într-o anumită privință, doar executor. În felul acesta considerația este îndreptată asupra karmei sufletului poporului. Iar formularea: „Eu sunt aici, și acolo este celălalt, care poartă vina, care a pus la cale faptul ca eu să trec prin aceste evenimente, să duc aceste lupte”, apare în fața unei considerații superioare ca atunci când un bărbat de cincizeci de ani privește un copil – copilul este tânăr, iar el este bătrân; pe când copilul nu venise încă pe

lume, el nu era bătrân, dar pe măsură ce copilul creşte, el îmbătrâneşte – şi ar vrea să spună: Copilul e de vină că eu îmbătrânesc; dacă el nu ar creşte şi nu ar înainta în vârstă, eu nu aş îmbătrâni! Dar copilul poate doar să-i atragă atenţia asupra faptului că îmbătrâneşte.

Acestui fapt trebuie să îi dăm atenţie, anume că fiecare popor trebuie să trăiască ceea ce trăieşte, chiar dacă e vorba de evenimentele cele mai grele, datorită karmei sale. Să nu spuneţi că dacă un astfel de adevăr pătrunde în sufletele oamenilor, ceea ce pătrunde în felul acesta în viaţa lor de sentiment este ceva de neconsolat; căci el duce tocmai la o concepţie eroică despre viaţă, la o concepţie despre viaţă plină de curaj, la o concepţie despre viaţă care include evoluţia în sine. Şi dacă o asemenea concepţie despre viaţă cuprinde oamenii, ei vor vedea că faptul de a da vina pe altul şi de a proceda mereu în modul obişnuit, constituie o risipă de forţe. Oamenii vor face apel la forţele care-i pot duce înainte. Ei vor învăţa să se identifice cu destinul lor în orice domeniu. Noi am văzut în conferinţa publică faptul că acest destin, care este privit cu drag drept ceva exterior, va fi abia atunci înţeles corect când noi ne identificăm cu acest destin. Aşa este şi cu karma unui popor. Dacă vine iubirea pe Pământ, atunci vine şi această dispoziţie lăuntrică între oameni.

Dar eu vreau să fac apel din nou astăzi la dumneavoastră, iubiţii mei prieteni, care v-aţi dedicat unei Mişcări spirituale – cum am făcut-o şi în alte dăţi – ca dumneavoastră să reflectaţi că în viitor va fi necesar ca orizontul spiritual în care trăim să nu fie umplut doar cu gânduri care existau deja mai înainte aici, ci să fie umplut cu noi gânduri. Însă acestea pot fi doar cele care provin din lumea spirituală. Şi nu va fi indiferent dacă în viitorul apropiat se va găsi sau nu un număr de oameni care să

trimită gânduri în lumea spirituală, cum sunt acelea care provin din consideraţii ca cea realizată în ziua de azi. Dacă dumneavoastră vă decideţi să meditaţi asupra acestor adevăruri, atunci contribuiţi ca ceea ce trebuie să se împlinească în viitor să se împlinească în mod corect şi spre mântuirea oamenilor. Şi dumneavoastră sunteţi activi în sensul progresului omenirii dacă meditaţi la acele gânduri pe care le necesită timpul actual, pentru ca omenirea să înainteze cu adevărat. Fie ca multora dintre noi să le reuşească – pe lângă munca desfăşurată cu sânge şi moarte – să adauge şi munca spirituală, care constă în aceea ca noi să umplem lumea cu gânduri corecte, cu gânduri care se află în sensul misiunii timpului nostru. Şi atunci vom simţi că acestea sunt adevărate gânduri de iubire. Sunt destui care caută citate în ziua de azi şi apelează pentru aceasta la mult-îndrăgitul Büchmann pentru a spune ceva corect, şi care au citat în aceste zile cuvintele vechiului *Heraclit*, care numeşte războiul „Părinte al tuturor lucrurilor" [Nota 27]. Heraclit a făcut această afirmaţie în mod justificat, iar cei care o repetă sunt şi ei justificaţi. Dar numai dintr-un tată nu ia naştere un copil. Ca să ia naştere un copil, e nevoie de o mamă. Şi aşa cum războiul este tatăl, ceea ce se petrece în munca plină de pace este mama. Şi pentru ca tatăl să nu rămână steril, este nevoie să existe mama. Iar ea trebuie să provină din sufletele acelora care înţeleg în mod spiritual sarcinile timpului nostru şi care ştiu să-şi cucerească din cunoaştere, Iubire.

Este ceea ce am dorit să aduc în faţa sufletelor dumneavoastră la această reunire actuală, pentru ca, în conformitate cu cerinţele prezentului, ştiinţa noastră spirituală să nu rămână doar o simplă satisfacere a curiozităţii noastre sau a setei noastre de cunoaştere, ci

pentru ca ea să ne ofere forţele vii corecte care, în măsura în care le configurăm, vor fi adevărata consolare pentru suferinţa pe care o aduce cu sine timpul actual. Căci adevărata consolare nu este cea care aduce cu sine slăbiciune, ci cea care aduce tărie, care îşi adună puterile – spirituale sau corporale –, în orice caz însă, spre faptă. Mereu trebuie să ne gândim că în timpul nostru este necesar ca un număr de oameni să aibă o tendinţă liberă înspre aprofundarea spirituală. Căci aceasta înseamnă că nu numai omul individual progresează, ci întreaga omenire. Şi prin aceea că noi avem această dispoziţie lăuntrică, să ne amintim încă o dată în încheiere gândurile pe care le trimitem afară, în sensul indicat, acelora care se află pe câmpul de luptă:

Spirite ale sufletelor voastre, păzitori activi,
Fie ca aripile voastre să poată aduce
Iubirea imploratoare a sufletelor noastre
Oamenilor pământeni încredinţaţi pazei voastre,
Pentru ca, unită cu puterea voastră,
Rugăciunea noastră să radieze ajutând
Sufletele pe care cu iubire le caută.

Iar pentru aceia care au trecut deja prin poarta morţii:

Spirite ale sufletelor voastre, păzitori activi,
Fie ca aripile voastre să poată aduce
Iubirea imploratoare a sufletelor noastre
Oamenilor sferelor încredinţaţi pazei voastre,
Pentru ca, unită cu puterea voastră,
Rugăciunea noastră să radieze ajutând
Sufletele pe care cu iubire le caută.

A PATRA CONFERINȚĂ

Berlin, 17 ianuarie 1915

Iubiții mei prieteni, ca şi în alte ocazii în care mi-a fost îngăduit să vă vorbesc de la începerea acestor timpuri actuale grave, să ne îndreptăm şi în acest moment primele noastre gânduri înspre aceia care se află afară, pe câmpurile de luptă, şi care trebuie să îşi aducă sufletele şi trupurile jertfă marilor cerinţe ale timpului nostru, şi care trebuie să se implice cu întreaga lor existenţă fizică, pentru aceste cerinţe ale timpului:

Spirite ale sufletelor voastre, păzitori activi,
Fie ca aripile voastre să poată aduce
Iubirea imploratoare a sufletelor noastre
Oamenilor pământeni încredinţaţi pazei voastre,
Pentru ca, unită cu puterea voastră,
Rugăciunea noastră să radieze ajutând
Sufletele pe care cu iubire le caută.

Iar pentru aceia care au trecut deja prin poarta morţii, să rostim:

Spirite ale sufletelor voastre, păzitori activi,
Fie ca aripile voastre să poată aduce
Iubirea imploratoare a sufletelor noastre
Oamenilor sferelor încredinţaţi pazei voastre,
Pentru ca, unită cu puterea voastră,
Rugăciunea noastră să radieze ajutând
Sufletele pe care cu iubire le caută.

Şi fie ca spiritul care a trecut prin Misteriul de pe Golgota şi pe care noi îl căutăm de mult în cadrul Mişcării noastre, să fie cu voi şi să vă conducă la ţelurile pe care voi trebuie să le căutaţi!

Ceea ce am vrut să las să se reverse aici la ultima noastră considerație prin cuvintele care au fost rostite atunci reprezintă adevărul ce poate fi recunoscut spiritual-științific cum tocmai din evenimentele grave ale vieții suntem în măsură să vedem că fenomenele exterioare trebuie considerate în lumina pe care ne-o oferă știința spirituală. Căci abia atunci ele nu ne mai apar drept maya, drept marea iluzie, ci atunci ne apar ele în adevărul lor profund. Și nu este ca și cum aceste fenomene exterioare ar fi ele însele maya sau iluzie, ceea ce o concepție orientalizată despre lume ar putea aduce cu ușurință ca neînțelegere sufletelor, ci este așa că simțurile și rațiunea noastră se rătăcesc în interpretarea, în înțelegerea evenimentelor exterioare, dacă noi nu luminăm aceste evenimente exterioare cu lumina care ne vine din cunoașterea lumii spirituale.

Astăzi aș vrea să fac legătura cu anumite realități care au fost deja atinse în decursul anilor strădaniei noastre antroposofice și pe care aș dori să le prezint acum dintr-o perspectivă oarecum corespunzătoare timpului nostru.

Noi suntem pătrunși de faptul că de când a intervenit în evenimentele Pământului Misteriul de pe Golgota, acele impulsuri, acele forțe și entități care au trecut prin Misteriul de pe Golgota au intervenit ca forțe vii în toate procesele evoluției omului de pe Pământ. Cu alte cuvinte, aș vrea să spun, exprimând lucrurile mai concret: În toate evenimentele decisive, în tot ceea ce s-a petrecut ca eveniment important și esențial, impulsul lui Christos a fost activ prin aceia care sunt slujitorii Lui, ajutoarele Sale spirituale. În prezent, se numește adesea „creștinism" numai ceea ce a putut fi înțeles de către oameni. Dar eu am accentuat adesea: Ceea ce a venit în lume prin creștinism este atât de măreț, atât de covârșitor, încât rațiunea

omenească nu a fost în niciun caz în stare până în prezent să înţeleagă cu adevărat chiar şi numai aspectele cele mai elementare ale impulsului lui Christos. Dacă entitatea lui Christos ar fi putut acţiona numai prin ceea ce au putut înţelege oamenii despre El, atunci El ar fi putut acţiona prea puţin. Dar nu despre aceasta este vorba, despre ceea ce a pătruns în omenire prin conceptele omeneşti raţionale, despre ceea ce şi-au putut reprezenta oamenii în privinţa lui Christos, ci despre faptul că începând de la Misteriul de pe Golgota *El este aici*, nemijlocit activ printre oameni şi activ în modurile lor de acţiune. Nu este important în ce măsură a fost El înţeles de către oameni, ci important este faptul că El, ca fiinţă vie, a fost aici şi s-a revărsat în tot ceea ce s-a petrecut în evoluţie ca realitate determinantă. Desigur că şi în ziua de azi noi suntem capabili să înţelegem prin ştiinţa noastră spirituală doar puţin din profunzimea impulsului lui Christos; timpurile viitoare îl vor înţelege şi vedea tot mai mult. Ceea ce putem înţelege astăzi despre impulsul lui Christos nu are cum să provoace orgoliu în noi. Ştiinţa spirituală vrea să înţeleagă mai mult decât s-a putut înţelege despre Christos în timpurile care s-au scurs. În timpurile care s-au scurs, oamenii s-au putut gândi la Christos numai prin mijloacele pe care le dau raţiunea exterioară, inteligenţa exterioară, cercetarea exterioară. Acum am primit în plus ştiinţa spirituală, prin care privim în lumile suprasensibile, iar din lumile suprasensibile putem aduce unele răspunsuri referitoare la Misteriul de pe Golgota. Dar cel mai puţin au fost în stare să înţeleagă imediat ce este Christos şi ce sunt acele puteri spirituale care stau în slujba Lui în calitate de suflete ale popoarelor şi altele, similare, acei oameni în al căror ţinut a trebuit să sălăşluiască la început Christos. Cu toate acestea, impulsul lui Christos a trebuit să se reverse –

de exemplu în lumea romană. Şi tocmai dintr-un exemplu pe care l-am dat şi într-un alt context, putem vedea cel mai bine cum Christos este activ ca putere vie şi îşi conduce slujitorii spirituali atunci când se pune problema să se determine acele realităţi care trebuie să se înfăptuiască în evoluţie pentru progresul corect al omenirii.

Eu vreau să mă refer încă o dată la realitatea pe care o am în vedere. În anul 312 după cronologia noastră s-a întâmplat ca acela datorită căruia creştinismul a devenit religie de stat în cadrul Imperiului Roman, *Constantin* [Nota 28], fiul lui Constantin Chlorus, stătea cu oştirea lui în faţa stăpânitorului de atunci al Romei, *Maxentius*. Este cert că aşa cum stăteau cele două oştiri faţă în faţă, ar trebui să spunem că pentru Constantin condiţiile erau pe cât posibil de nefavorabile, pentru că oştirea lui era de cinci ori mai mică decât cea a lui Maxentius. Putem însă să ne reprezentăm că, în conformitate cu criteriile artei războiului de atunci în ambele oştiri se aflau conducători de oştire deosebit de importanţi. Dar atunci nu a fost vorba de arta şi ştiinţa omenească, ci de faptul că impulsului lui Christos, care continua să se reverse, i s-a oferit posibilitatea să pătrundă în omenire în modul necesitat de timpul de atunci. Ce anume putea fi înţeles pe atunci din impulsul lui Christos, ce anume a fost preluat de inimile oamenilor din impulsul lui Christos din conştienţa timpului de atunci, putem să ne convingem privind ceea ce s-a petrecut cu câteva decenii mai târziu în jurul Romei şi pornind de la Roma: când vedem cum *Iulian Apostatul* [Nota 29], dintr-o convingere onestă aceea ce putea dovedi pe atunci cunoaşterea omenească, a combătut creştinismul. Şi cel care abordează modul în care a combătut creştinismul Iulian împreună cu ai săi, acela îşi va spune: Este absolut cert că în privinţa cunoaşterii omeneşti Iulian

şi adepţii săi s-au aflat la înălţimea timpului lor; din acest punct de vedere ei erau cu mult mai iluminaţi decât creştinii din timpul lor, deşi ei au făcut din nou trecerea la păgânism. Despre ei se poate spune că reprezentau ceea ce putea fi reprezentat pe atunci drept cunoaştere omenească. Dar ceea ce era cunoaştere omenească nu era îngăduit să fie decisiv în anul 312, pentru că atunci trebuia dată posibilitatea ca entitatea lui Christos şi slujitorii Săi să poată interveni în evoluţia istorică a omenirii. Dar dacă Maxentius şi cei ai lui s-ar fi putut baza pe arta comandantului de oşti ca şi pe ceea ce putea fi atins pe atunci prin cunoaşterea şi înţelepciunea omenească şi nu s-ar fi petrecut altceva, este fără îndoială că nu ar fi apărut ceea ce trebuia să apară în acea vreme. Aşadar ce s-a întâmplat?

S-au întâmplat următoarele: impulsul continuu al lui Christos s-a revărsat în acele activităţi ale sufletelor care nu erau situate în conştienţa omenească, despre care oamenii nu ştiau nimic. Şi el i-a condus realmente pe oameni în aşa fel încât a luat naştere ceea ce trebuia să ia naştere. Căci bătălia dintre Constantin şi Maxentius, care a avut loc în ziua de 28 octombrie a anului 312 la Saxa Rubra nu a fost decisă prin strategia omenească, ci ea a fost decisă – oricât de mult s-ar opune explicaţia actuală să recunoască acest lucru – prin vise, adică prin ceea ce se numeşte „vise", dar care pentru noi nu sunt aşa. Căci prin vise s-a revărsat în sufletele celor doi comandanţi de oşti tot ceea ce nu se putea revărsa prin raţiunea omenească în ele. Maxentius visase mai înainte că trebuie să părăsească oraşul. El s-a adresat şi oracolului sibilinic; iar acesta i-a spus că el va atinge ceea ce trebuie să se întâmple dacă va cuteza să dea lupta în afara oraşului, şi nu înlăuntrul lui. Era lucrul cel mai iraţional pe care îl putea face el, în

special prin faptul că oştirea lui era cu mult mai puternică decât cea a lui Constantin. El ar fi trebuit să ştie să interpreteze ceea ce a primit din lumile superioare şi că oracolul l-a condus în eroare. La rândul său, Constantin a avut un vis care i-a spus că va învinge dacă îşi va conduce oştirea în luptă sub semnul lui Christos, şi el şi-a rânduit faptele în mod corespunzător. Ceea ce s-a revărsat în suflete pe calea ocolită a visului a trecut în faptă, şi aceasta a determinat ca lumea să se schimbe atât de mult atunci încât este suficient să reflectezi puţin pentru a spune: Ce ar fi devenit lumea Occidentului dacă puterile suprasensibile nu ar fi intervenit într-un mod atât de evident în evenimente?

Dar acum să privim evenimentele mai îndeaproape. Pe atunci, în vestul şi sudul Europei erau încarnate suflete care urmau să primească creştinismul, care urmau să devină purtătoare ale creştinismului. Prin raţiunea lor, prin intelectul lor, nici sufletele cele mai iluminate nu puteau ajunge pe atunci să devină purtătoare ale impulsului lui Christos, pentru că timpul nu venise încă. Ele au trebuit să ajungă la creştinism prin ceea ce s-a creat în mod exterior în jurul lor. Despre aceşti oameni se poate spune că ei au îmbrăcat oarecum creştinismul, ca pe o haină, şi că ei nu au fost deloc cuprinşi de acesta în fiinţa lor mai profundă. Ei au devenit mai degrabă membri slujitori decât să fi fost cuprinşi nemijlocit în fiinţa lor cea mai profundă de impulsul lui Christos. Şi, în fond, aşa au stat lucrurile încă o vreme îndelungată cu cele mai bune suflete din ţinutul vest-european până în secolele VIII, IX, şi chiar şi mai departe. Pentru aceşti oameni a fost necesar să accepte creştinismul ca pe o haină şi să poarte această haină a creştinismului în trupul lor eteric, şi nu în trupul lor astral. Dumneavoastră realizaţi ce înseamnă când eu spun că ei

purtau creştinismul în trupul eteric. Aceasta înseamnă că ei l-au acceptat în aşa fel încât erau creştini în stare de veghe, dar nu puteau lua creştinismul cu sine atunci când erau în afara trupurilor fizic şi eteric. Şi ei au trecut şi prin poarta morţii în aşa fel încât noi putem spune despre ei: Din Împărăţia în care se află omul între moarte şi o nouă naştere ei puteau privi în jos, la ceea ce fuseseră ei în viaţa pământească trecută. Dar lor nu le-a fost atunci nemijlocit posibil să ia cu ei pentru viaţa lor următoare impulsurile creştine care proveniseră din viaţa lor de atunci. Căci ei purtau creştinismul mai degrabă ca pe o haină.

Să remarcăm acest context pentru considerarea pe care o voi realiza imediat: cum au primit sufletele creştinismul în viaţa exterioară şi cum nu făcea parte acest creştinism dintre ceea ce pot prelua sufletele cu sine atunci când omul trece prin poarta morţii, prin lumea spirituală, pentru a se pregăti pentru o nouă existenţă terestră. Să remarcăm că aceste suflete puteau veni într-o nouă existenţă pământească numai în aşa fel încât să fi uitat creştinismul. Căci omul nu-şi aminteşte în mod conştient într-o viaţă pământească ulterioară hainele pe care le-a purtat într-o viaţă anterioară. Căci dacă şi-ar aminti, elevii noştri de gimnaziu n-ar trebui să mai înveţe limba greacă, pentru că mulţi dintre ei au fost incorporaţi în Grecia; dar ei nu îşi amintesc încarnarea lor greacă, şi de aceea trebuie să înveţe din nou limba greacă. Dar prin viaţa pe care au avut-o acele suflete încarnate în vestul Europei între moarte şi o nouă naştere, ele nu au putut purta cu sine creştinismul, pentru că nu au unit acele impulsuri în mod lăuntric cu Eul şi cu trupul lor astral. Aceasta a fost caracteristica modului în care au apărut aceste suflete în încarnări ulterioare. Să reţinem acest lucru şi să considerăm acum un alt fapt, la care eu m-am referit deja.

Noi ştim că timpul în care trăim noi acum, cea de-a cincea epocă de cultură post-atlanteană a început, în principal, cam prin secolele XV, XVI, pe când urma să se pregătească pentru lumea europeană ceea ce urma să ducă în special în vremea noastră la dezvoltarea sufletului conştienţei. Căci despre aceasta este vorba în cea de-a cincea epocă de cultură post-atlanteană, a noastră. Ceea ce urma să se producă aici trebuia realizat având în vedere că în existenţa terestră au intervenit şi în mod exterior acele raporturi pământeşti care erau tocmai favorabile dezvoltării sufletului conştienţei, a acelui suflet care se poate dezvolta dacă se îndreaptă asupra existenţei pământeşti materiale, asupra realităţilor exterioare ale existenţei fizice. Căci aceasta trebuia să înceapă, şi a şi început. Este suficient să ne amintim numai cum s-a extins orizontul Europei asupra Pământului datorită marilor descoperiri şi a urmărilor acestora, astfel încât sufletul conştienţei să trebuiască să se dezvolte mai ales sub influenţa materială. Este suficient să ne gândim doar la un aspect, pe care noi l-am şi indicat: Pentru dezvoltarea sufletului conştienţei este convocat în mod special, convocat în mod unilateral ceea ce aparţine de domeniul sufletul poporului britanic. Şi dacă verifici toate amănuntele, aproape că nu-ţi poţi imagina ca altceva să se fi desfăşurat atât de planificat ca această îndrumare a sufletului poporului britanic înspre sarcinile materiale ale vieţii. Acestea au fost întru totul trasate în domeniul evoluţiei omenirii.

Să ne reprezentăm o dată că Anglia ar fi fost deviată în secolul XV de la tendinţa sa înspre acele domenii ale Pământului înspre care a fost dirijată prin descoperirea marilor ţinuturi din afara Europei, şi că sufletul poporului britanic ar fi ajuns, în secolul XV, să vieţuiască o extindere

considerabilă a domeniului său pe continentul european. Să ne imaginăm aşadar că harta Europei ar fi fost schimbată în felul acesta. Atunci ar fi fost imposibil să se atingă în primul rând ceea ce trebuia atins tocmai în domeniul culturii materiale, şi în al doilea rând să se atingă ceea ce trebuia atins în Europa prin acea interiorizare a vieţii care s-a produs datorită anumitor piedici tocmai din acel moment încoace, datorită contribuţiei protestantismului influenţat în mare măsură de mistica germană. Dar dacă era ca impulsul lui Christos să intervină în evoluţie, trebuia ca interesele britanice să fie ţinute departe de domeniul în care sufletele urmau încă să fie pregătite pentru a deveni purtătoare exterioare ale impulsului lui Christos.

Impulsul lui Christos trebuia să se reverse în faptele continentului european. El trebuia să acţioneze în aşa fel încât să determine cu mult mai mult decât ceea ce se putea întâmpla datorită omenirii prin artele ei omeneşti. Şi ce s-a întâmplat?

S-a întâmplat minunea că tot ceea ce nu a putut fi împlinit de cei care s-au aflat la înălţimea timpului lor a fost împlinit de sărmana păstoriţă din Orleans, *Jeanne d'Arc* [Nota 30]. Pe atunci a fost într-adevăr impulsul lui Christos, care a acţionat prin slujitorul său mihaelic în Jeanne d'Arc, cel care a împiedicat ca Franţa să conflueze cu Anglia, şi a determinat ca Anglia să fie respinsă înapoi pe insula sa. Şi în felul acesta s-au obţinut două lucruri: pe de o parte ca Franţa să-şi menţină libertatea de acţiune în Europa, aspect pe care îl putem studia dacă urmărim istoria Franţei din secolele care au urmat, şi ca ceea ce se afla încă în spiritul poporului francez să poată acţiona fără piedică asupra culturii europene; iar celălalt lucru care a fost atins a fost faptul că Angliei i s-a atribuit teritoriul din afara

continentului european. Această situaţie, realizată datorită lui Jeanne d'Arc, nu a fost numai pentru francezi o binecuvântare, ci şi pentru englezi, pentru că aceştia au fost împinşi în teritoriul lor.

Dacă vom considera însă aceasta în legătură cu ceea ce constă în progresul impulsului lui Christos de pe Pământ, prin fapta Jeannei d'Arc s-a realizat ceva despre care noi putem spune: Ceea ce a înţeles ea din toate acestea cu o raţiune cu adevărat omenească este egal cu zero faţă de fapta care a dat hărţii Europei configuraţia actuală. Tocmai aşa au trebuit să decurgă evenimentele pentru ca impulsul lui Christos să se poată răspândi în mod corect. Vedem aici pătrunzând în evenimentele istorice din temeliile subterane ale naturii omeneşti ceea ce este Christos cel viu, şi nu cel pe care-L înţeleg oamenii. Căci noi am putea să considerăm impulsul lui Christos în două moduri. Pe de o parte, ne putem întreba: Ce au înţeles pe atunci oamenii din impulsul lui Christos? Dacă deschidem manualul de istorie şi urmărim istoria omenirii, găsim în secolele trecute teologi aflaţi în controverse, care susţin sau combat tot felul de teorii şi care încearcă să expună modul în care trebuie concepută libertatea omenească, Trinitatea Divină, ş.a.m.d. Vedem nenumăraţi teologi aflaţi în controverse, oameni care se recunosc între ei drept teologi dreptcredincioşi, sau se acuză de eretism. Vedem răspândindu-se o învăţătură creştină, întru totul în conformitate cu posibilităţile timpului de atunci. Aceasta, pe de o parte. Dar nu despre aceasta este vorba, după cum nu este vorba despre ceea ce pot face oamenii datorită raţiunii lor obişnuite. Ci este vorba despre faptul că fiinţa lui Christos trăieşte invizibilă printre oameni ca fiinţă vie, şi se poate revărsa în faptele omenirii din temelii invizibile. Şi aceasta a făcut El într-un loc unde nu trebuia să se

reverse câtuşi de puţin prin raţiunea omenească, prin inteligenţa omenească, unde El S-a putut revărsa prin sufletul unei fiinţe „nepricepute", prin sufletul fecioarei din Orleans. Şi când El S-a revărsat aşa, cum s-au comportat aceia care puteau înţelege creştinismul ca învăţătură oficială? Păi ei au găsit că trebuie să dea foc purtătoarei impulsului lui Christos! Şi a fost nevoie de un timp până când această învăţătură oficială să ajungă să fie de o altă părere. Se poate ca aceasta să-şi fi avut valoarea sa pentru învăţătura oficială, dar sanctificarea Fecioarei din Orleans nu aduce cea mai bună reputaţie pentru evenimentele de atunci.

Acesta este unul dintre exemplele din care putem vedea foarte bine cum a intervenit Christos prin slujitorii Săi – eu am spus că El a acţionat prin Fecioara din Orleans prin spiritul Său mihaelic – ca fiinţă vie în evoluţia omenirii, şi nu prin ceea ce înţelegeau oamenii din El. Dar noi mai putem vedea şi altceva tocmai din acest exemplu. Creştinismul exista. Oamenii care au fost oarecum în jurul Fecioarei din Orleans de numeau pe sine creştini. Ei înţelegeau ceva prin creştinism. Dar pentru ceea ce înţelegeau ei ar trebui spus: Cel pe care Îl căutaţi, nu este aici [Nota 31], iar pe Cel care este aici, voi nu Îl căutaţi, pentru că voi nu Îl cunoaşteţi. Cu toate acestea, trebuie să ne fie clar că a fost important, că a fost esenţial ca evoluţia impulsului lui Christos să treacă prin evoluţia Europei chiar şi în acest veşmânt exterior, în care a apărut El acolo. Existau suflete care puteau prelua creştinismul tocmai în acest veşmânt exterior, care îl puteau purta oarecum exterior. Acestea erau descendenţi ai acelor suflete care fuseseră mai înainte incorporate acolo, aşadar suflete care nu Îl preluaseră pe Christos în Eul lor, ci numai în trupul lor eteric. Şi marea deosebire dintre Fecioara din Orleans şi

ceilalţi a fost faptul că ea preluase impulsul lui Christos în cele mai profunde temelii ale vieţii ei astrale, şi că ea acţiona din cele mai profunde forţe ale trupului ei astral pentru impulsul lui Christos. Şi tocmai aici suntem într-un punct unde ne putem clarifica ceea ce trebuie să ne devină clar; anume deosebirea dintre evoluţia continuă a popoarelor şi evoluţia continuă a fiecărei individualităţi omeneşti.

Dacă îi vom considera, de exemplu, pe francezii actuali, desigur că în cadrul poporului francez trăieşte un număr de individualităţi omeneşti. Iar aceste individualităţi nu sunt cele care au trăit, de exemplu, într-o încarnare anterioară a lor, în cadrul acelui popor care a preluat atunci în vestul Europei veşmântul exterior al creştinismului. Căci tocmai prin aceea că în vestul Europei un număr de oameni a trebuit să preia creştinismul ca pe o haină exterioară, acei oameni au trecut prin poarta morţii în aşa fel încât ei au fost nevoiţi să se reunească cu creştinismul în viaţa lor ulterioară în alte condiţii, în trupul lor astral şi în Eul lor. Căci tocmai prin aceea că ei au fost întrupaţi în vestul Europei, s-a creat pentru ei necesitatea de a nu-şi mai desfăşura următoarea încarnare în vestul Europei. Căci este foarte rar cazul – eu spun rar, dar de fapt nu trebuie întotdeauna să fie aşa – ca un suflet să aparţină succesiv, în mai multe încarnări, aceleiaşi comunităţi pământeşti. În mod obişnuit, sufletele trec dintr-o comunitate pământească într-alta.

Dar noi avem un exemplu – şi eu spun aceasta fără să vreau să stârnesc simpatii sau antipatii şi fără să vreau să să flatez pe cineva –, avem un exemplu în care suflete se încarnează realmente de mai multe ori în acelaşi popor. Acesta este cazul poporului central-european. Acest popor central-european are multe suflete care trăiesc în el şi care

au fost întrupate şi mai înainte în cadrul popoarelor germanice. Această realitate poate fi urmărită. Adesea noi nu putem arunca o lumină deplină asupra ei prin mijloacele cercetării oculte, aşa cum le avem noi acum; dar ea există. O astfel de realitate cum a fost ea arătată, de exemplu, în conferinţa publică de joia trecută [Nota 32] «Sufletul german şi spiritul german» dobândeşte lumina necesară dacă ştim că există suflete care apar în mod repetat în cadrul comunităţii popoarelor din Europa Centrală. Aceasta este realitatea, că tocmai în cadrul comunităţii acestui popor avem epoci de cultură întrerupte. Reprezentaţi-vă doar ce înseamnă faptul că în zorii culturii germane a existat o epocă cum a fost atunci cu poeţii «Cântecului nibelungilor», cu *Walther von der Vogelweide* [Nota 33] şi alţii; şi reprezentaţi-vă că mai târziu a început o vreme în care a apărut o nouă perioadă de înflorire a culturii germane, răstimp în care primul apogeu, prima înflorire a acestei culturi a fost cu totul uitată. Căci pe vremea când Goethe era tânăr nu se ştia – ca să spunem aşa – nimic despre prima perioadă de înflorire a vieţii culturale germane. Tocmai pentru că sufletele se reîntorceau în cadrul comunităţii acestui popor, trebuia uitat ceea ce fusese cândva acolo, pentru ca sufletele să găsească ceva nou când se reîntorceau şi să nu se poată lega nemijlocit la ceea ce rămăsese din timpurile anterioare. La niciun alt popor nu a fost parcursă o asemenea metamorfoză ca la acest popor din Europa Centrală: de la acea înălţime care a existat în secolele X, XI, XII, până la cealaltă înălţime, care s-a manifestat din nou la sfârşitul secolului XVIII şi începutul secolului XIX şi în a cărei continuare ne este îngăduit să sperăm. De la prima perioadă de înflorire până la cea de a doua nu există un flux continuu, ceea ce este explicabil doar dacă ştim că tocmai

în acest domeniu al culturii spirituale sufletele se reîntorc. Probabil că aceasta este legat de ceea ce am numit eu cândva o realitate zguduitoare: anume că la luptătorii actuali din Europa Centrală se poate remarca faptul că ei luptă în continuare şi după ce trec prin poarta morţii; căci la scurt timp după ce ei au trecut prin poarta morţii se poate vedea că ei continuă să lupte. De aceea, din această realitate putem avea cele mai frumoase speranţe pentru viitor dacă vedem că nu numai cei vii, cei vii în sens fizic, ci şi morţii ajută la ceea ce se petrece.

Să punem acum întrebarea: Care este situaţia acelor suflete care au fost întrupate în vestul Europei pe vremea în care creştinismul a fost preluat ca un veşmânt exterior, anume în secolele VI, VII, VIII, IX, sau cele ale romanilor care au preluat creştinismul dar nu l-au putut uni cu trupul lor astral şi cu Eul lor? Care este situaţia acestor suflete?

Da, oricât de grotesc ar fi pentru omul materialist gânditor al prezentului, pe atât de plin de importanţă pentru viaţă devin învăţăturile ştiinţei spirituale, dacă pătrundem realitatea concretă. Oamenii consideră încă o fantasmagorie a unor visători aberanţi atunci când aceştia vorbesc despre vieţi pământeşti repetate. Ei nu acceptă această idee, dar o găsesc scuzabilă – după ce chiar şi marele *Lessing* într-un ceas de slăbiciune a vieţii sale a acceptat ideea vieţilor pământeşti repetate [Nota 34] – atunci când astăzi se vorbeşte din nou despre ea. Dar dacă rezultatele cercetării oculte sunt cu adevărat aprofundate, atunci nu mai suntem nebuni care au nevoie să fie scuzaţi de marii oameni luminaţi. Cu toate acestea, noi trebuie să intrăm în profunzime în unele aspecte pe care ni le oferă cercetarea ocultă; căci abia în felul acesta intră lumina în ceea ce altfel ar rămâne o mare iluzie.

Este remarcabil faptul că dintre sufletele care trăiau în Vest în perioada de apus a Imperiului Roman, pe când creştinismul dobândea treptat influenţă şi a devenit apoi religie de stat, un număr mare ne vine acum în întâmpinare dinspre Est, aşadar suflete care au crescut în Est şi se numără printre luptătorii Rusiei. Eu v-am atras atenţia să reţineţi faptele pe care le-am expus adineauri. Căci printre oamenii care au fost ucişi în Est, care au luptat acolo sau au fost prinşi acolo, sunt suflete care au trăit în vestul Europei în ultima perioadă a Imperiului Roman. Acestea ne vin acum în întâmpinare dinspre Est, acele suflete care au lăsat pe atunci creştinismul să li se reverse în trupul eteric şi care au preluat acum – în trupurile lor situate actualmente într-o cultură relativ inferioară datorită particularităţii vieţii din Est –, creştinismul în stare de veghe în sufletele lor, astfel încât s-au unit cu el până la nivel de sentiment, instinctiv. Deci ele s-au unit cu impulsul lui Christos în trupurile lor astrale, recuperând în felul acesta ceea ce n-au putut dobândi în încarnările lor precedente. Aceasta este o realitate întru totul remarcabilă pe care ne-o poate arăta cercetarea ocultă în zilele noastre. Printre multele realităţi zguduitoare care pot pătrunde în domeniul ocult datorită evenimentelor timpului nostru, este şi aceasta. Ce ne putem clarifica noi din astfel de realităţi?

Noi trebuie să ne clarificăm următoarele. Noi trebuie să ne amintim că în progresul vieţii spirituale din Europa Centrală stă faptul ca viaţa sufletului german să se unească întru totul conştient cu creştinismul, să îl ridice la înălţimea unei culturi cu adevărat creştine. În acest sens, sunt prefiguraţi de secole curenţii, sunt prefigurate căile, în mod minunat. Pe acestea le vedem cum se deschid. Şi tocmai când luăm în considerare timpul nostru cu toate greşelile şi erorile sale, vedem că în cultura Europei

Centrale este pregătit germenul ca în spiritul poporului german, în sufletul poporului german să se facă din toate puterile pregătiri pentru ca impulsul lui Christos să fie cuprins acum în mod conştient.

Aceasta este o realitate de o importanţă infinit mai mare decât aceea din secolul XV, când Fecioara din Orleans avea de salvat Franţa deoarece Franţa avea pe atunci o misiune importantă. Ne aflăm aşadar în faţa realităţii importante că spiritul german este chemat în viitor să preia tot mai conştient impulsul lui Christos în sine, într-o deplină stare de veghe, datorită realităţilor care s-au revărsat în viaţa spirituală germană. Acest impuls al lui Christos a trebuit să acţioneze de-a lungul secolelor, aşa cum am arătat mereu, anunţându-se în suflete prin procese subconştiente. Şi el trebuie să se unească în viitor cu sufletele la modul că există oameni – care trebuie să existe în Europa Centrală – care să se unească cu impulsul lui Christos în stare de veghe şi în eu şi în trupul lor astral, prin încordarea forţelor lor spirituale conştiente, şi nu numai a acelora care sunt în trupul fizic şi în trupul eteric. Vedem această străduinţă la cei mai buni. Să-l considerăm pe cel mai bun: *Goethe*. Dar ceea ce poate fi dat ca exemplu deosebit în privinţa lui Goethe se află în toate sufletele, chiar dacă la ele este doar o străduinţă întunecată.

Vedem cum îl prezintă Goethe pe reprezentantul omenirii, pe Faust [Nota 35], pe care îl face să se străduiască după ceea ce este mai înalt. El îl conduce pe acesta în cultura greacă în cea de-a doua parte a poemului său, îl introduce în tot ceea ce trăiesc popoarele, îl conduce în aşa fel încât Faust trăieşte anticipativ viitorul într-un mod plin de semnificaţie, atunci când el vrea să smulgă mării pământul şi să întemeieze ceva care pentru el este un viitor îndepărtat. Şi unde îl lasă el pe Faust să ajungă în

cele din urmă? Goethe a spus cândva, într-o convorbire cu Eckermann, că el a trebuit să ia în ajutor reprezentările intuitive ale creştinismului [Nota 36], pentru a arăta cum se înalţă Faust în lumea spirituală. Şi dacă veţi contempla minunatul tablou în care Mater gloriosa primeşte sufletul lui Faust, aveţi contra-imaginea a ceea ce l-a inspirat pe *Raffael* [Nota 37] să picteze cel mai cunoscut tablou al său, Madonna sixtină: acolo, mama feciorelnică aduce sufletul pe Pământ. În încheierea lui «Faust» vedem cum Maica Fecioară poartă sufletul în înalturi: este naşterea, prin moarte, a sufletului. Vedem astfel, întru totul conştient, străduania cea mai intimă a spiritului omenesc de a dobândi ceea ce trebuie dobândit din creştinism, astfel încât acest ceva să poată fi purtat prin poarta morţii în viaţa pe care o trăieşte omul după pregătirea dintre moarte şi o nouă naştere, într-o nouă viaţă pământească. Ceea ce putem vedea astfel la Goethe însuşi, este o trăsătură de caracter a naţiunii germane. Şi din aceasta putem realiza care este sarcina oamenilor de aici. Iar sarcina este aceasta, şi noi putem să ne-o înscriem cu o deplină claritate în faţa sufletelor: Că această străduanie poate deveni o adevărată binecuvântare a progresului omenirii numai dacă se creează acum într-un anumit cerc un raport armonios între Europa Centrală şi Europa de Est.

Ne-am putea gândi că Europa de Est s-ar putea extinde printr-o forţă brutală spre vest, prin Europa Centrală. Ne-am putea gândi că s-ar putea ajunge la aceasta. Dar aceasta ar echivala cu faptul ca în secolul XV să nu se fi împlinit faptele Jeanei d'Arc şi Anglia să fi anexat pe atunci Franţa. Dacă s-ar fi ajuns acolo – şi eu accentuez acest lucru – s-ar fi întâmplat ceva în felul acesta care nu ar fi fost numai spre nenorocirea Franţei, ci şi spre nenorocirea Angliei. Şi dacă acum cultura spiritului german

ar fi prejudiciată dinspre Est, aceasta nu ar dăuna numai culturii spiritului german, ci şi Estului. Lucrul cel mai rău care s-ar putea întâmpla Estului ar fi ca el să se extindă temporar şi să dăuneze culturii spiritului german. Căci eu am spus: sufletele întrupate anterior în Europa de Vest sau pe peninsula italiană, şi care cresc acum în Est, se unesc instinctiv cu impulsul lui Christos în substraturile subconştiente ale trupurilor lor astrale. Dar ceea ce trebuie să devină impulsul lui Christos în ele nu se poate împlini niciodată printr-o dezvoltare liniară a ceea ce trăieşte instinctiv în suflete sub numele de catolicism ortodox, care este, în esenţă, bizantin, şi care este un nume, şi nu un impuls. Pentru el este imposibil să devină ceea ce trebuie să devină, la fel cum este imposibil pentru o femeie să aibă un copil, fără un bărbat. Şi faptul ca din Est, aşa cum este el acum, să devină ceva, se aseamănă străduaniei nebuneşti a unei femei care ar vrea să aibă un copil, fără bărbat. Ceea ce se pregăteşte în Est poate deveni ceva numai prin aceea că în Europa Centrală, din străduania sufletelor şi a naturii Eului, puterea Eului omenesc şi forţele de cunoaştere ale omului vor fi unite cu impulsul lui Christos într-un mod intens, conştient – adică în stare deplină de veghe. Numai prin aceea că spiritul poporului german găseşte suflete care să-şi implanteze impulsul lui Christos în trupul astral şi în Eu, aşa cum poate fi el implantat în stare deplină de veghe, numai prin aceasta poate lua naştere ceea ce trebuie să ia naştere pentru o cultură a viitorului. Iar aceasta trebuie să ia naştere printr-o armonizare, printr-o unire cu ceea ce este dobândit conştient – tot mai conştient – în Europa Centrală.

Pentru aceasta, nu vor fi necesare doar un secol sau două, ci o vreme şi mai îndelungată. Va fi necesară o vreme atât de îndelungată care poate fi calculată aproximativ ca

fiind de două mii o sută de ani, pornind din anul 1400. Dacă adăugăm la anul 1400 două mii o sută de ani, ajungem aproximativ la momentul care va lăsa să apară în evoluţia Pământului ceea ce a fost depus ca germen în viaţa spirituală germană, de când există o astfel de viaţă spirituală. De aici vedem că trebuie să privim înspre un viitor care nu este situat numai dincolo de câteva secole, ci chiar dincolo de un mileniu, în care spiritul poporului german-central-european îşi are sarcina sa, o sarcină care există deja şi care constă în aceea că viaţa spiritului trebuie cultivată tot mai mult, prin care va fi preluată în conştienţa de veghe – până în trupul astral şi în Eu – înţelegerea a ceea ce a parcurs în timpurile vechi, în mod inconştient, dar viu, ca impuls al lui Christos, popoarele europene. Şi dacă evoluţia va urma acest mers, atunci, prin înălţarea la ceea ce este atins în felul acesta în Europa Centrală, în Est va putea fi urcată acea treaptă care poate fi urcată acolo datorită predispoziţiilor deosebite existente. Aceasta este voinţa înţelepciunii cosmice. Noi interpretăm în sens corect această voinţă a înţelepciunii cosmice numai dacă ne spunem: Cea mai mare nenorocire şi pentru Estul Europei ar fi aceea ca el să aducă daune acelei puteri spirituale la care ar trebui să se înalţe, pe care el ar trebui să o cultive şi să o menţină tocmai venerând-o, cu o veneraţie amiabilă. Or, Estul trebuie să mai ajungă încă acolo. Deocamdată, îi mai lipseşte mult, încă foarte mult; şi chiar celor mai buni de acolo le lipseşte încă foarte mult. În miopia lor, ei nu acceptă încă tocmai ceea ce le-ar putea oferi viaţa spirituală central-europeană.

Eu am expus aceste aspecte în prima conferinţă publică de aici de la Berlin [Nota 38]. În seara aceasta puteţi vedea care sunt temeiurile oculte mai profunde din spatele a ceea ce am putut eu spune în conferinţa publică

doar în mod exterior, exoteric. Dar lucrurile stau întotdeauna aşa că trebuie luat în considerare faptul că într-o conferinţă publică trebuie vorbit într-o formă apropiată înţelegerii ascultătorilor, şi că impulsurile propriu-zise pentru care ceva este spus şi altceva este omis, pentru care se caută un context sau altul, se află în realităţi oculte. Însă, în orice caz, din ceea ce a fost expus astăzi se poate înţelege că dacă privim lucrurile aşa, în mod exterior, ele ne oferă marea iluzie, maya. Şi nu este ca şi cum lumea exterioară în sine ar fi o iluzie, pentru că ea nu este acest lucru; dar ea devine inteligibilă pentru noi abia atunci când o iluminăm cu realităţi care vin din lumea spirituală. Iar în cazul nostru, realităţile care se revarsă din lumea spirituală arată că este necesar ca în ziua de azi Europa Centrală să fie la fel de puţin înfrântă de Europa de Est, pe cât era îngăduit ca Franţa să fie învinsă şi cotropită de Anglia în anul 1429/1430. Desigur că cele expuse arată că în estul Europei nu poate fi deloc înţeles despre ce este vorba, ci, în fond, numai în Europa Centrală poate fi înţeles acest lucru, şi că aşadar noi trebuie să îl înţelegem. Astfel încât noi trebuie să avem în vedere această sarcină a noastră cu toată smerenia şi fără nicio supraapreciere, şi trebuie să găsim ca de la sine-înţeles faptul că vom fi înţeleşi greşit. Acest aspect trebuie să-l găsim întru totul de înţeles. Căci ceea ce se pregăteşte în Est poate fi înţeles în mod corect acolo doar în viitor.

Este ceea ce rezultă pe de o parte din consideraţiile noastre. Pe de altă parte, rezultă că noi trebuie să avem în vedere marea tranziţie în privinţa unor astfel de lucruri din evoluţia omenirii din timpul nostru – noi l-am mai cuprins cu privirea anterior din cele mai diferite puncte de vedere – astfel încât să putem vedea cum ceea ce s-a revărsat prin Misteriul de pe Golgota în evoluţia de pe Pământ a omenirii

trebuie înţeles tot mai conştient de aceia care o vor putea face după această încarnare. Pe vremea lui Constantin sau a Jeannei d'Arc, de exemplu, ar fi fost imposibil ca impulsul lui Christos să poată acţiona în mod conştient ceea ce a trebuit să înfăptuiască el prin oameni în mod inconştient. Dar cândva va veni timpul în care el va putea acţiona întru totul conştient. De aceea, prin ştiinţa spirituală noi primim ceva pe care îl putem prelua mereu mai conştient în sufletele noastre. Şi aici putem indica o realitate – într-adevăr fără să ne agităm din cauza simpatiilor sau antipatiilor care se vor stârni fără îndoială, sau să vrem să flatăm pe cineva. Şi întotdeauna este mai bine să-ţi formezi părerile în conformitate cu realităţile, şi nu în modul în care sunt ele formate de cele mai multe ori în ziua de azi. Căci dacă privim în ziua de azi cât de puţin afară în lume, vedem că părerile nu se formează în conformitate cu realitatea, ci ţinând cont de patimile şi înflăcărarea naţională. Dar părerile care devin dispoziţie sufletească lăuntrică, pot fi formate şi după realităţi.

În timp ce în *Anatole France* [Nota 39] avem un om care priveşte la Jeanne d'Arc din punctul de vedere materialist iluminat al prezentului, de la marea faptă a lui *Schiller*, este firesc pentru viaţa spirituală germană să înţeleagă Fecioara din Orleans din mediul suprasensibil. Chiar şi în cadrul Germaniei mai există încă oameni care consideră aceasta ca pe o mare greşeală a lui Schiller [Nota 40]; dar aceşti oameni sunt critici literari, şi la ei este de înţeles o astfel de atitudine. Căci sarcina lor este să „înţeleagă" literatura şi arta – şi de aceea ei nu o pot face. Dar esenţialul este că noi avem această operă, care face ca din fundamentele vieţii spirituale să lase să învie statura referitor la care Schiller spune: „Lumea iubeşte să

înnegrească ceea ce străluceşte şi să târască în praf ceea ce este sublim."

Avem aşadar, tocmai în această recunoaştere a intervenţiei impulsului lui Christos într-o personalitate omenească, acolo unde nu este vorba de însuşi poporul nostru, o realitate care ne poate aduce încrederea faţă de ceea ce am expus eu în conferinţa publică, anume că putem vedea în viaţa spirituală germană că în modul în care s-a dezvoltat ea tinde spre spiritualitate, spre ştiinţa spirituală, şi că este sarcina ei deosebită – dar nu exclusivă – de a înălţa la cunoaştere spirituală ceea ce a fost cucerit şi cele la care s-a născuit în viaţa spirituală germană de-a lungul secolelor. Iar acestei sarcini, care este sarcina sufletească a poporului german, trebuie să-i slujească celelalte sarcini, care sunt oarecum configurări corporale ale acestei sarcini şi care trebuie să-i dea o mână de ajutor. Iar ceea ce trebuie să se înfăptuiască prin înţelepciunea cosmică, se va înfăptui. Dar este necesar – şi acest lucru s-a mai întâmplat deja o dată – ca dacă noi trăim astăzi într-un fel de crepuscul, în viitor să se dezvolte într-adevăr o perioadă plină de soare. Pentru aceasta este însă necesar ca în viitor să existe oameni care să aibă legătură cu lumile spirituale, pentru ca terenul care este pregătit cu sângele şi suferinţa multora să nu fi fost pregătit în zadar. Căci prin aceea că există suflete care pot purta în sine legătura cu lumile spirituale, va fi justificat ceea ce se petrece – oricât de oribil, de cumplit şi de înspăimântător este – dacă se atinge misiunea Europei Centrale în viaţa spirituală. Însă aceasta va depinde de faptul ca anumite suflete individuale, care pot ajunge prin karma lor la această viaţă spirituală, să se pătrundă de aceasta, iar apoi, când Soarele păcii va străluci din nou peste ţinuturile Europei Centrale, să poarte în sine cunoaşterea spirituală, simţirea spirituală. Atunci, prin

înclinaţia câtorva suflete cărora le este posibil acest lucru în această încarnare, se va înfăptui ceea ce aş dori să rezum în aceste cuvinte pe care am vrut să vi le adresez pentru ca noi să ne înscriem în suflete deviza sub care sufletele vor putea creşte în mod corect înspre ceea ce poate deveni, din acest timp dificil al nostru:

Din curajul luptătorilor,
Din sângele bătăliilor,
Din suferinţa celor părăsiţi,
Din faptele de jertfă ale poporului
Va creşte rod spiritual –
Dacă sufletele îşi îndreaptă conştiente de spirit
Înţelegerea lor în Împărăţia spiritului.

A CINCEA CONFERINŢĂ

Berlin, 19 ianuarie 1915

În primul rând, ne vom îndrepta din nou gândurile înspre aceia care se află afară, pe câmpurile de evenimente ale timpului actual, şi care trebuie să intervină pentru ceea ce cere timpul de la ei:

Spirite ale sufletelor voastre, păzitori activi,
Fie ca aripile voastre să poată aduce
Iubirea imploratoare a sufletelor noastre
Oamenilor pământeni încredinţaţi pazei voastre,
Pentru ca, unită cu puterea voastră,
Rugăciunea noastră să radieze ajutând
Sufletele pe care cu iubire le caută.

Iar pentru aceia care au trecut deja prin poarta morţii, să rostim:

Spirite ale sufletelor voastre, păzitori activi,
Fie ca aripile voastre să poată aduce

Iubirea imploratoare a sufletelor noastre
Oamenilor sferelor încredinţaţi pazei voastre,
Pentru ca, unită cu puterea voastră,
Rugăciunea noastră să radieze ajutând
Sufletele pe care cu iubire le caută.

Iar spiritul pe care l-am căutat de mulţi ani în timpul strădaniilor noastre, spiritul care a trecut prin Misteriul de pe Golgota să vă învăluie, să iradieze prin voi şi să vă fortifice pentru sarcinile voastre dificile!

S-ar părea că în privinţa mantrei pe care tocmai am rostit-o nu domneşte peste tot claritate, după cum mi-a fost împărtăşit. Eu accentuez că formularea corectă este: „Spirite ale sufletelor *voastre*". Mantra este în aşa fel organizată încât poate fi folosită şi când mai mulţi o folosesc pentru o persoană, sau mai mulţi pentru mai multe persoane – aşa cum tocmai am procedat noi acum. Numai că atunci când se adresează unei singure persoane, ea trebuie modificată în aşa fel încât să se spună: „Spirit al sufletului *tău*, păzitor activ", ş.a.m.d. S-ar părea că eu nu am fost suficient de clar atunci când am folosit aici această mantră cu câteva săptămâni în urmă, căci s-a interpretat succesiunea de cuvinte „spirite ale sufletelor voastre" ca şi cum nu ar fi fost întru totul corectă. Dar cuvintele sunt corecte. Primul rând este oarecum o adresare către spiritele care au de protejat sufletele; prin cuvintele „voastre" sunt avuţi în vedere aceia către care ne îndreptăm gândurile cu acest prilej, pe când cuvântul „voastre" din rândul al doilea se îndreaptă către „păzitori". Accentuez că astfel de mantre au întotdeauna caracterul că fac uneori greutăţi construcţiei pur gramaticale, dar că ele sunt date din lumea spirituală cu scopul căruia urmează să-i slujească, şi la astfel de mantre se pune problema că uneori îmbinarea cuvintelor aduce cu sine dificultăţi.

Iubiţii mei prieteni, faptul că noi ne-am îndreptat alaltăieri privirea asupra fenomenelor din cadrul evoluţiei omenirii care ne-au arătat cum trăiesc impulsurile spirituale – anume acelea care se leagă de Misteriul de pe Golgota, de impulsul lui Christos –, cum trăiesc aceste impulsuri în mod viu în evoluţia omenirii şi cum au trăit ele în evoluţia omenirii chiar şi fără ca oamenii să poată înţelege cu raţiunea lor, cu inteligenţa lor, această fiinţă a impulsului lui Christos, a fost întru totul intenţionat, şi corespunzător în sens spiritual sarcinilor timpului nostru. Şi a fost corespunzător acestei sarcini ca noi să indicăm, pe lângă alte fenomene, pe acela al Fecioarei din Orleans [Nota 30], prin care impulsul lui Christos a rezolvat o mare sarcină spre mântuirea şi progresul omenirii prin spiritul mihaelic slujitor lui în răstimpul secolului XV. Şi a fost necesar în mod deosebit să indicăm această realitate din motivul că este de la sine-înţeles că şi pentru timpul nostru este valabil că tot ceea ce urmează să regleze marile corelaţii provine din lumile spirituale şi că noi trebuie să fim conştienţi că forţele şi impulsurile pentru ceea ce urmează să se petreacă vin din lumile spirituale. Aşadar în această privinţă, şi astăzi este valabil acelaşi lucru – dacă ne este îngăduit să spunem aşa – care a fost valabil pe vremea Fecioarei din Orleans. Dar timpurile sunt diferite. Iar ceea ce s-a putut petrece pe vremea Fecioarei din Orleans într-un anumit mod, trebuie să se petreacă într-alt mod, să se desfăşoare altfel în timpurile noastre şi în cele care vor urma. Căci de atunci încoace, lucrurile s-au schimbat foarte mult. Omenirea a fost condusă într-un cu totul alt mod începând din secolele XV, XVI, în care s-a petrecut evenimentul legat de Fecioara din Orleans. Şi astăzi vrem să indicăm câte ceva în privinţa acestei

deosebiri, şi în special asupra caracterului fundamental al timpului nostru.

Atunci când ne aflăm cu sufletul nostru în starea dintre adormire şi trezire, noi suntem cu entitatea noastră propriu-zisă în afara trupurilor noastre fizic şi eteric. Noi trăim atunci, dormind, în trupul nostru astral şi în Eul nostru. Trebuie să ne reprezentăm cu toată limpezimea că noi ne aflăm în afara trupului nostru cu ceea ce suntem noi de fapt. Pentru început – deoarece între naştere şi moarte noi suntem legaţi de trupul nostru într-un mod extrem – noi nu suntem prea depărtaţi spaţial de trupul nostru; noi suntem extinşi oarecum cu sufletescul nostru în mediul nostru înconjurător, dar în tot ceea ce constituie particularitatea mediului nostru înconjurător.

Acum să ne clarificăm modul în care s-a schimbat mediul nostru înconjurător tocmai din ultimele secole încoace, din secolele XV, XVI – măcar pentru majoritatea acelor oameni care intră în considerare în privinţa destinului prezentului. Este suficient să ne reprezentăm câte dintre maşinăriile prezentului, dintre mecanismele prezentului au existat pe vremea când a acţionat Fecioara din Orleans. Putem spune că de atunci încoace Pământul s-a schimbat cu desăvârşire în privinţă mecanică, pentru că tot ceea ce vieţuim noi ca maşinărie, a apărut abia ulterior. Aceia dintre dumneavoastră care au călătorit vreodată cu atenţie noaptea într-un vagon de dormit au putut face o experienţă remarcabilă, experienţa că la trezire – şi într-o astfel de ocazie poţi fi trezit adeseori – ceva continuă să huruie în noi din ceea ce este de jur-împrejurul nostru maşinăria trenului şi că, oarecum, la trezirea din starea de vis poate fi perceput ceva din scârţâitul sau sunetele stridente ale trenului – sau ale vaporului cu aburi, dacă ne aflăm în acesta. Aceasta provine de acolo că de fapt sufletul

nostru nu se află în trupul nostru, ci împrejurul trupului, şi este transpus în aceste mecanisme.

Numai că noi nu suntem transpuşi în întregul eşafodaj al timpului nostru doar în asemenea ocazii excepţionale, ci se poate spune că viaţa mecanizată se extinde pe pământ în vremea actuală şi, în fond, noi suntem mereu transpuşi în această viaţă mecanizată a epocii. În starea de somn, sufletele noastre pătrund în ceea ce sunt mecanismele. Aceste mecanisme au fost însă concepute de noi, oamenii. Însă un mecanism conceput şi construit de noi, oamenii, este cu totul altceva decât natura de afară, care a fost clădită de spiritele elementare. Afară, de exemplu atunci când ne aflăm în pădure, unde totul este clădit de spiritele naturii, ne aflăm într-un cu totul alt mediu înconjurător decât atunci când ne aflăm în mediul înconjurător al mecanismelor concepute şi construite de om. Căci ce facem noi atunci când îmbinăm mecanic pentru necesarul vieţii noastre ceea ce preluăm din natură în maşini şi aparate? Atunci noi nu îmbinăm numai părţi ale materiei laolaltă. Ci prin faptul că noi îmbină laolaltă părţi ale materiei, dăm de fiecare dată ocazia unui slujitor demonic ahrimanic să se unească cu maşina. În cazul fiecărei maşini, al fiecărui mecanism, a tot ceea ce face parte în această privinţă din viaţa culturală actuală noi oferim un punct de abordare spiritelor elementare demonice, slujitorilor ce aparţin de natura ahrimanică. Iar prin faptul că noi trăim în mediul înconjurător al acestor maşini, noi trăim laolaltă cu aceste spirite elementare demonic-ahrimanice. Noi ne pătrundem cu ele, noi nu ne pătrundem numai cu scârţâitul şi sunetele stridente ale mecanismelor, ci şi cu ceea ce are, în sensul cel mai eminent, ceva distrugător pentru spiritul nostru, pentru sufletul nostru.

Vă rog să reţineţi – eu am formulat o remarcă asemănătoare adesea, şi cu alte ocazii – că ceea ce spun eu nu este o critică la adresa epocii noastre ahrimanice. Pentru că aşa trebuie să stea lucrurile, ca noi să lăsăm demonii pretutindeni să se reverse înauntru, şi să ne lăsăm înconjuraţi de ei. Evoluţia omenirii cuprinde şi acest aspect. Şi pentru că noi trebuie să-l recunoaştem pur şi simplu ca fiind necesar, dacă înţelegem impulsul propriu-zis al ştiinţei spirituale, nu ne vom alătura vocilor care spun: Aşadar trebuie să ne ferim pe cât posibil de demoni şi să fugim de cultura actuală, să întemeiem pe cât posibil o colonie în pustiu, ca să nu mai avem nimic de a face cu aceste spirite elementare demonic-ahrimanice. Aceasta nu a fost niciodată tonalitatea abordată de mine în expunerile mele, căci eu am spus întotdeauna că noi trebuie să preluăm pe deplin ceea ce aduce necesitatea evoluţiei şi să nu ne lăsăm ademeniţi de fuga din lume. Dar noi trebuie să avem în vedere, trebuie să înţelegem că epoca noastră ne aduce în situaţia de a întrepătrunde mediul nostru înconjurător tot mai mult cu naturi demonice, de a avea de a face mereu mai mult cu ceea ce mecanizează cultura noastră. O asemenea epocă necesită cu totul altceva decât epoca din care a fost chemată să acţioneze Fecioara din Orleans. Acea epocă a Fecioarei din Orleans, aş spune că necesita ca din forţele cele mai pure, mai subtile ale sufletului omenesc, să se nască impulsul din care urma să acţioneze Fecioara din Orleans, din cele mai pure forţe ale sufletului. Gândiţi-vă că ea a fost o păstoriţă, înconjurată aşadar de natura cea mai pură, mai idilică. Ea a ajuns foarte curând la viziuni, astfel încât prin imaginaţiunile care îi erau date ea avea legătura nemijlocită cu lumea spirituală. Ea trebuia să aducă în afară din lăuntrul ei, să lase să se reverse în afară ceea ce urma să aibă ca bază a acţiunii sale.

Şi nu numai aceasta, ci toate circumstanţele absolut speciale au trebuit realizate pentru ca în sufletul ei, în lăuntrul ei cel mai intim, să i se imprime misiunea sa, prin cele mai delicate forţe pe care le are sufletul omenesc.

Noi ştim că în lume totul se desfăşoară ciclic, că lucrurile se desfăşoară în aşa fel încât evenimente importante se înfăptuiesc după un anumit ciclu. Dacă avem în vedere anul naşterii Fecioarei din Orleans – 1412 – ne putem pune o anumită întrebare. Ne putem spune: Anul naşterii Fecioarei din Orleans a văzut, desigur, Soarele într-un anumit loc – loc astronomic – în faţa unei anumite constelaţii zodiacale. Se scurge o perioadă importantă de timp în care Soarele trece de la o astfel de constelaţie, la următoarea. Prin faptul că el parcurge întregul cerc zodiacal, el trece prin douăsprezece constelaţii zodiacale; dar se scurge un interval temporal important, de 2160 de ani până când Soarele ajunge de la o constelaţie zodiacală la alta, aşadar înaintează cu o constelaţie. Şi dacă ne întoarcem înapoi cu aproximativ 2160 de ani de la naşterea Fecioarei din Orleans, ajungem la întemeierea Romei.

Dacă cineva voia să obţină informaţii pe vremea întemeierii Romei în privinţa unor probleme importante, se ducea la nimfa Egeria; acolo se puteau dobândi informaţii, informaţii care proveneau de la o văzătoare. Dar aceasta era, după cum am spus, în urmă cu un ciclu solar. Iar timpurile se reînnoiesc, şi totul se bazează pe procese ciclice. Aşadar să ne reprezentăm lucrurile: Pe vremea întemeierii Romei, Soarele se afla într-un anumit punct al constelaţiei Berbecului; el a înaintat apoi până las constelaţia Peştilor, astfel încât a parcurs în felul acesta a douăsprezecea parte din cercul zodiacal, şi astfel ajungem prin ciclul care trebuie să se desfăşoare cu necesitate în

evoluţia omenirii de la nimfa Egeria până la fapta inspirată a Fecioarei din Orleans. Dar în vechea Romă avem de a face cu inspiraţia păgână, cu fapte păgâne. Dacă ne reprezentăm faptul că acelaşi principiu văzător care era activ pe vremea întemeierii Romei urma să acţioneze într-o epocă creştină, pornind dinlăuntru în afară prin cele mai delicate forţe omeneşti, ce trebuia să se întâmple? Puteţi să vă reprezentaţi că trebuia să se petreacă ceva care este din nou legat cu cele mai intime, cele mai subtile forţe ale creştinismului.

Acum, majoritatea dintre dumneavoastră îşi vor aminti că eu am expus adesea faptul că un an este diferit pe parcursul său în privinţa forţelor prin care este legat cu lumile spirituale. Vara, de Sânziene, când razele Soarelui au forţa exterioară cea mai mare, se poate ajunge probabil, printr-un extaz exterior, aşa cum era cazul în misteriile celtice, la o înălţare oarecare, extatică, în lumea spirituală. Atunci însă când zilele sunt cele mai scurte, când razele Soarelui au forţa exterioară cea mai redusă şi nopţile de iarnă sunt cele mai întunecate, aşadar în perioada Crăciunului, există şi posibilitatea de a te înălţa printr-o viaţă sufletească intimă în lumile spirituale. De aceea, toţi cei care au ştiut câte ceva despre acest ciclu al anului au afirmat, pe bună dreptate, că, dacă omul are predispoziţii în acest sens, în zilele de 21, 23 decembrie cam până pe 6 ianuarie – în aceste zile, şi în special în aceste nopţi – se poate vieţui relaţia cea mai intimă cu lumile spirituale. Există legende – aici a fost citită cândva legenda lui Olaf Asteson [Nota 41] din Norvegia – care arată cum au avut oamenii în aceste zile cele mai profunde inspiraţii. Acest fapt este legat de acela că în perioada Crăciunului se sărbătoreşte naşterea spiritului care a trecut prin Misteriul de pe Golgota, care este legat cu cele mai intime forţe ale

dezvoltării sufletului omenesc. Aşadar dacă inspiraţia din vechea Romă păgână urma să reînvie după un ciclu solar, după 2160 de ani, atunci inspiraţia trebuia să ia calea prin ceea ce este cel mai copilăresc în om. Aceasta înseamnă că sufletul Fecioarei din Orleans trebuia abordat acolo unde sunt abordate sufletele în modul cel mai profund, acolo unde ele sunt cele mai slabe faţă de aspectul terestru şi unde impulsul lui Christos încă nu este împiedicat de impresii terestre, pentru că sufletele nu au putut încă să cuprindă aspectul pământesc, iar impulsul poate pătrunde astfel singur în sufletesc. Aşadar timpul cel mai favorabil ar fi fost dacă Fecioara din Orleans ar fi parcurs chiar înainte de naşterea ei, înainte de a fi tras pentru prima dată aer în piept, să fi parcurs perioada celor treisprezece nopţi în trupul mamei sale. Or ea a făcut aceasta, pentru că s-a născut pe 6 ianuarie!

De aici vedem cum acţionează forţele mai profunde care pătrund din lumile spirituale în lumea noastră fizică, şi cum îşi caută ele căile, căi pline de taină. Pentru acela care vede astfel de corelaţii, nu poate fi nimic mai miraculos – şi explicabil prin ştiinţa spirituală – decât faptul că Fecioara din Orleans s-a născut pe 6 ianuarie, după ce s-a încheiat perioada de Crăciun, pe care ea a trăit-o înainte de a păşi pe planul fizic. Vedem astfel cum cea care a trecut la vârsta de nouăsprezece ani prin poarta morţii a fost cuprinsă de lumea divină acolo unde se află forţele cele mai delicate ale omului, forţele cele mai intime, şi că prin aceasta noi privim într-o vreme în care a fost necesar ca forţele divin-spirituale să-şi caute calea prin intimitatea cea mai profundă a sufletului omenesc. Însă aceasta a fost ultima perioadă în care trebuia să fie aşa. A fost timpul în care în Europa s-a făcut ordine prin impulsul lui Christos, aşa cum am indicat eu ultima oară, în acel mod

minunat în care s-a petrecut prin Fecioara din Orleans. Dar de atunci încoace, timpurile s-au schimbat. În ziua de azi nu mai este timpul în care forţele divin-spirituale să se apropie într-un mod atât de intim de sufletul omenesc.

Care a fost de fapt sarcina Fecioarei din Orleans, dacă avem în vedere un fenomen care a însoţit-o de-a lungul întregii sale vieţi? Ea a fost cuprinsă în lăuntrul ei de puterile lumii divin-spirituale. Iar ceea ce au întâlnit aceste puteri apoi, au fost forţele luciferice. Pe vremea aceea, forţele luciferice erau puternice şi impunătoare. Prin ceea ce a purtat în sine Fecioara din Orleans, ea a devenit învingătoarea forţelor luciferice. Pentru cel care vrea să vadă, este întru totul vizibil faptul că ea a devenit învingătoarea forţelor luciferice. Noi am aruncat o privire asupra naşterii ei minunate şi am văzut cum ea a parcurs oarecum o iniţiere inconştientă, până în ziua Epifaniei, ziua aşa-numitei revelări a lui Christos. Dar noi putem indica şi moartea ei, care a intervenit prin aceea că toate forţele luciferice ale duşmanilor ei s-au reunit laolaltă şi au produs această moarte. Nenorocul ei în bătălie a fost produs de invidia acelora care aveau de condus bătălia în calitate de conducători oficiali. Însă atunci s-a manifestat tot ceea ce era invidie faţă de revelarea puterilor spirituale care se manifestaseră prin intermediul ei. I s-a intentat un proces. Actele de la proces există şi acum, şi prin studierea lor, orice om – care nu este chiar atât de cap ca Anatole France – poate vedea că pe cât de miraculos cum a păşit ea în lume prin cele treisprezece nopţi sfinte, tot aşa a şi ieşit din ea. Căci în actele de la proces scrie – şi deci poate fi dovedit istoric – că ea a spus că deşi ea va muri, englezii vor suferi o înfrângere şi mai mare decât până atunci, şi că aceasta va avea loc în următorii şapte ani. – Dacă înţelegem aceste spuse în sens spiritual corect, aceasta nu înseamnă nimic

altceva decât că sufletul Fecioarei din Orleans, după trecerea prin poarta morții, și-a manifestat disponibilitatea de a conlucra la următoarea configurare a evenimentelor după moartea ei. Căci ea a făcut acest lucru! Ceea ce trebuie să împlinească forțele spirituale se înfăptuiește oricum s-ar configura relațiile exterioare. Adversarii Jeanei d'Arc au putut să-i provoace moartea, așadar să îndrepte cel mai puternic atac asupra ei; dar ei nu au putut să-i împiedice misiunea.

În modul acela subtil în care au acționat forțele Jeanei d'Arc, ele puteau acționa doar pe vremea ei. La tot ceea ce a înfăptuit ea i s-au opus forțe luciferice. Și noi, în timpul nostru, avem de a face cu forțe adverse, dar în special cu forțe ahrimanice, cu acele forțe ahrimanice care au ajuns aici datorită epocii materialiste și care se manifestă deja în structura exterioară a întregii noastre epoci, dacă avem în vedere amploarea mecanismelor și elementelor mecanice din epoca noastră, și dacă ne gândim că, în fond, atunci când ne fabricăm mecanismele atribuim locuințe demonilor și ne înconjurăm cu o întreagă lume ahrimanic-demonice. Dar vedem și din alte lucruri că în epoca noastră forțele ahrimanice sunt pretutindeni active. Vedem, dacă privim, de exemplu, în urmă cu câțiva ani, și cuprindem puțin cu privirea fundamentele oculte ale existenței noastre terestre, că în existența noastră terestră fizică intervin și acționează pretutindeni forțe ahrimanice; nu numai forțe de tipul acelor demoni pe care îi producem noi în mașinile noastre, ci și altfel de forțe ahrimanice acționează în existența noastră terestră. Și ocultistul trebuie să exprime ceea ce am exprimat eu adesea în acest cerc sau într-alt cerc al prietenilor noștri, că, în fond, tristele evenimente dureroase care străbat acum Europa și o mare parte a Pământului, s-au pregătit de o vreme

îndelungată, că războiul exista, ca să spunem aşa, de o vreme îndelungată în lumea astrală, dar că el a fost reţinut tot prin ceva astral, anume prin teama pe care o aveau toţi oamenii. Teama este un element astral, şi ea a putut reţine războiul, l-a putut împiedica, a putut determina ca el să nu înceapă o vreme îndelungată.

Căci teama era peste tot! Teama este în general ceva care se răspândeşte într-un mod cumplit în temeliile sufletelor din epoca noastră. Apoi a venit însă o vreme care a indicat temporal în mod exterior ceva despre care se vorbeşte adesea atunci când este vorba despre momentul începerii acestui război. Dar acest aspect exterior nu este cel mai important, căci el este doar un simbol. Eu am expus deja lucrurile o dată aici – a survenit asasinarea acelui arhiduce austriac, şi atunci s-a configurat acel eveniment cumplit de zguduitor pe care l-am menţionat deja. Eu nu l-am mai trăit niciodată înainte, nici pe cale directă, nici prin alţi ocultişti. Noi ştim ce anume străbate sufletul după ce trece prin poarta morţii. La acest suflet, care a trecut atunci prin poarta morţii, s-a arătat în mod deosebit că în jurul său, ca în jurul unui punct central, au început să se grupeze toate elementele de teamă, şi atunci aveai în el ca un fel de putere cosmică înaintea ta. Noi ştim că ceva care pe planul fizic are un caracter absolut deosebit, are caracterul invers în lumea spirituală. Aşa a fost şi în cazul acesta: ceea c ce iniţial a acţionat reţinând războiul, acţiona acum drept contrariu al său, ca să spunem aşa, stârnind, înflăcărând războiul. Vedem astfel că în tot ceea ce a produs în cele din urmă evenimentele dureros de triste ale timpului nostru s-a amestecat o metamorfoză a elementelor de teamă, a elementelor ahrimanice. În timpul nostru, ahrimanicul acţionează pretutindeni. Noi nu ne putem opune acestui fapt, nu putem nici să-l criticăm, nici nu vrem să ne ferim

de el, ci trebuie să-l privim ca pe o necesitate a timpului nostru, drept ceva care trebuie să existe în timpul nostru. Se pune doar întrebarea: Cum găsim atitudinea corectă faţă de aceasta? Cum găsim ceea ce ne îndrumă cum să ne raportăm tocmai în epoca noastră, dacă noi vrem să facem posibilă forţelor şi puterilor divin-spirituale accesul în acţiunile noastre?

Aici trebuie să indic un eveniment din lumea spirituală, care s-a petrecut cu câteva decenii în urmă. Eu l-am menţionat adesea, în cele mai diferite contexte: acel eveniment care a avut loc în spatele culiselor existenţei noastre, în lumea spirituală, aproximativ în luna noiembrie a anului 1879 [Nota 42]. Noi ştim că de la o epocă la alta există un alt regent al existenţei pământeşti; că un regent îl înlocuieşte pe celălalt. Până în anul 1879 a acţionat din lumile spirituale acel spirit pe care noi îl numim Gabriel, ca să-i dăm un nume. Începând din anul 1879 a fost spiritul pe care noi îl numim Mihael. El este cel care dirijează evenimentele timpului în vremea noastră; iar cel care poate privi conştient în lumile spirituale resimte entitatea lui Mihael ca fiind spiritul propriu-zis conducător al timpului nostru. Într-un anumit mod, Mihael este cel mai puternic dintre spiritele conducătoare ale timpurilor, care se înlocuiesc mereu unul pe altul. Am spus că el este cel mai puternic dintre aceste spirite, într-un anumit mod. Ceilalţi au fost activi spiritual, de preferinţă în spiritual. Mihael are puterea să comprime spiritul până în lumea fizică. El a fost spiritul care, înainte să se fi apropiat Misteriul de pe Golgota, a coborât pe Pământ precedând oarecum venirea lui Christos şi a avut atunci conducerea Pământului – cam patru-cinci secole. În timpul nostru el este din nou spiritul conducător al Pământului. Am putea spune, comparativ: Ceea ce este aurul printre metale, este

Mihael printre spiritele care aparţin Ierarhiei Arhanghelilor. Aşa cum toate celelalte metale acţionează ca remediu asupra trupului nostru astral, dar aurul acţionează totodată ca remediu şi asupra trupului nostru fizic, tot aşa acţionează toate celelalte spirite conducătoare în suflete, însă Mihael este cel care poate acţiona totodată şi asupra raţiunii fizice, asupra intelectului fizic. Odată venită epoca sa, se poate acţiona din spirit asupra raţiunii fizice, asupra intelectului fizic. Şi pentru că în secolul XV Mihael nu era spiritul conducător propriu-zis al epocii, el a trebuit să-şi caute spre Fecioara din Orleans o cale oarecum întru totul lăuntrică, prin forţele sufleteşti omeneşti cele mai intime, fără raţiune omenească, fără înţelegere omenească, fără capacitate omenească de reprezentare. Christos a acţionat prin spiritul Său mihaelic asupra Fecioarei din Orleans; dar El a putut acţiona mai degrabă prin altceva decât prin forţele raţiunii şi ale intelectului.

Spirite luciferice există şi în ziua de azi, spirite care îi atacă de preferinţă pe oameni din lăuntru. Ele vor să producă în om toate patimile posibile, dar nu şi eroarea judecăţii, a raţiunii cu care noi avem de luptat atât de mult în epoca noastră actuală. Trebuie să spunem aşadar: Ceea ce vrem noi să dobândim în spiritual trebuie să dobândim corespunzător forţelor care-i sunt proprii lui Mihael, spiritul conducător al epocii. Şi cu Mihael se află într-o legătură profundă ceea ce încercăm noi să înţelegem atunci când încercăm să înţelegem apariţia lui, cum am făcut-o în ultimele zile; anume, când încercăm să înţelegem ceea ce numim noi spirit al poporului german – deci avem două forţe: Mihael, şi spiritul poporului german, care sunt întru totul în acord, şi cărora le este încredinţată sarcina de a exprima impulsul lui Christos tocmai în vremea noastră,

aşa cum corespunde caracterului epocii noastre. Căci epoca noastră nu poate să creadă în vreun fel că acelaşi mod intim de acţiune care a fost corect pentru secolul XV ar mai putea fi corect şi acum, după începutul celei de-a cincea epoci postatlanteene. În epoca noastră este vorba ca noi să înţelegem, înainte de toate, necesitatea faptului de a fi strâns legaţi de Ahriman, de ahrimanic, pe care îl producem noi înşine în mecanismele noastre, şi necesitatea de a recunoaşte corect aceste raporturi, căci altfel trăim cu teamă faţă de multe lucruri care există în epoca noastră.

De aceea, se naşte întrebarea: Cum ne opunem acestui ahrimanic în epoca noastră, aşa cum s-a manifestat opunerea faţă de luciferic în epoca Fecioarei din Orleans? Noi opunem elementului ahrimanic rezistenţă tocmai prin aceea că mergem pe calea care a fost mereu accentuată în cadrul curentului nostru spiritual-ştiinţific: calea spiritualizării culturii omeneşti, a capacităţii umane de înţelegere şi reprezentare. De aceea, noi am subliniat mereu: Există o posibilitate de a înţelege în totalitate cu raţiunea, cu intelectul şi înţelegerea de care dispune omenirea în ziua de azi începând din secolul XVI tot ceea ce ne aduce ştiinţa spirituală, chiar dacă pentru început şi în majoritatea cazurilor, cele comunicate provin direct din lumea spirituală. Şi dacă noi spunem că nu le înţelegem, aceasta este doar din cauză că ascultăm de prejudecăţile care ne sunt oferite de materialismul curent al timpului. Pentru acela care nu ascultă mereu ceea ce răsună parţial puternic, parţial în şoapte uşoare din materialismul timpului nostru, ci încearcă să cuprindă cu privirea ce avem noi în fleţele de înţelegere, pentru acela apare într-o zi ceea ce ne aduce ştiinţa spirituală ca fiind ceva întru totul de înţeles, ceva care poate fi înţeles la fel de bine pe cât poate fi înţeles orice alt eveniment din lumea

exterioară. Însă noi vom produce în noi forţa puternică de care avem nevoie pentru a opune rezistenţă forţelor ahrimanice numai prin aceea că acum nu ne apropiem de spirit doar prin cele mai intime forţe de revelaţie şi de credinţă, cum a fost cazul Fecioarei din Orleans, ci încercăm să ne concentrăm forţa de înţelegere în modul cel mai intens asupra a ceea ce vine de la ştiinţa spirituală. Şi dacă facem aceasta, atunci vine ceasul, momentul în care va trebui să ne spunem: Doar ceea ce ne vine în întâmpinare din ştiinţa spirituală este raţional, fiind totodată ceea ce face ca lumea din jurul nostru să poată fi înţeleasă şi plină de lumină. Şi dacă realizăm aceasta, atunci vom fi cuprinşi şi de ceea ce ne dă spiritul în acest timp al nostru, în aşa fel încât să fim într-adevăr suficient de puternici faţă de forţele ahrimanice.

O natură ca aceea a Fecioarei din Orleans transpusă în timpul nostru, nu ar putea face nimic. Ea ar fi o personalitate interesantă, ar putea face nişte revelaţii profetice minunate sau altele de acest gen. Dar aşa cum poate întâlni în mod activ o natură sufletească de revelare intimă forţele luciferice, aşa trebuie să opună omul rezistenţă în ziua de azi forţelor ahrimanice, trebuie să se fortifice împotriva acestor forţe, să fie aşa de puternic pe cât se cuvine în epoca lui Mihael. Căci în epoca lui Mihael este locul cuvenit elementului solar, a ceea ce preluăm în noi prin spiritualizarea acelor forţe care ne sunt proprii de la trezire şi până la adormire: forţele raţiunii noastre, ale înţelegerii noastre, ale intelectului nostru. Căci aceste forţe ale înţelegerii şi raţiunii se transformă în sufletul nostru dacă avem suficientă răbdare. Ele se transformă în aşa fel în noi încât din ceea ce se dezvoltă în ştiinţa spirituală să ia naştere certitudinea: Ceea ce înţelegem noi aici este nemijlocit expresia gândurilor lumii spirituale. Aşadar în

ziua de azi nu poate fi vorba de o retragere din lumea exterioară împânzită ahrimanic, ci de o încadrare necesară în această lume, dar totodată de o fortificare a noastră faţă de aceste puteri ahrimanice.

Atunci, se pune problema ca noi să găsim calea prin care noi să înţelegem şi lumea spirituală prin aceeaşi înţelegere cu care înţelegem lumea exterioară. Dar noi am indicat tocmai în aceste zile această cale, care este lăuntric legată de întreaga misiune a poporului german, şi în special de misiunea acestuia începând de la sfârşitul secolului XVIII şi începutul secolului XIX. Dar această misiune s-a pregătit în secolele precedente. Şi în aceasta constă particularitatea că ceea ce a realizat spiritul german prin poeţii săi, prin artiştii şi prin filosofii săi, este strâns legat de viaţa spirituală. Este vorba să privim într-adevăr realitatea cu îndrăzneală, fără simpatie sau antipatie, aşa cum s-a pregătit ea, aşa cum s-a configurat ea treptat. Noi înşine am vieţuit faptul că într-o zi a trebuit să accentuăm necesitatea de a acţiona în sensul progresului continuu al vieţii spirituale. De ce anume?

Să încercăm să privim acum la acea Mişcare teosofică, de care noi am fost raliaţi o vreme în mod exterior, la Mişcarea teosofică engleză. Încercaţi o dată să creaţi o punte între ceea ce este viaţa spirituală engleză, mergând până în filosofia engleză, şi ceea ce este teosofia engleză: ele stau una lângă alta în mod exterior, sunt doi curenţi exteriori care se desfăşoară în paralel, iar faptul de a crea o punte între ele este ceva ce poate fi înfăptuit doar într-un mod cu totul exterior. Încercaţi, dimpotrivă, să cuprindeţi cu privirea viaţa spirituală germană, aşa cum s-a pregătit ea prin misticii germani *Meister Eckart* [Nota 43] şi *Johannes Tauler* [Nota 44], şi s-a dezvoltat apoi în continuare prin *Jacob Böhme* [Nota 45] şi *Angelus Silesius*

[Nota 46], cum a fost ea condusă prin *Lessing* [Nota 47] la recunoașterea ideii de vieți pământești repetate, cum reprezintă ea în «Faustul» lui Goethe tocmai o glorificare a înălțării în lumile spirituale, și aveți calea dreaptă de la lumile exterioare în lumea spirituală. Și dacă adăugați la aceasta ceea ce a dus de la «Basmul despre șarpele cel verde și frumoasa Floare de Crin» al lui Goethe până la dramatizarea forțelor fundamentale ale inițierii [Nota 48] și reținem laolaltă cei doi curenți, atunci aveți aici legătura lăuntrică. Există o legătură lăuntrică între ceea ce apare în cele din urmă ca știință spirituală și ceea ce a constituit strădanie întru totul exoterică de viață spirituală în lumea fizică. Căci este de la sine-înțeles că această viață spirituală care se dezvoltă în afara științei spirituale este obținută prin forțele creierului, dar ea se impune celor găsite în afara trupului. S-ar putea spune: Este misiunea poporului german, ca strădania membrilor săi să se reverse în cele din urmă în viața spirituală. Aceasta nu înseamnă însă altceva din punct de vedere spiritual decât că poporul german este chemat să se unească lăuntric cu ceea ce vine în lume datorită- conducerii lui Mihael. Această unire nu se obține prin aceea că ne lăsăm în mod pasiv, fatalist, în seama puterilor destinului, ci prin aceea că recunoaștem care este sarcina timpului.

Ceea ce vreau eu să spun nu s-a arătat numai lăuntric prin parcursul misticii germane, ci și în mod exterior, prin întregul parcurs al vieții germane în legătură cu viața europeană. Eu am expus în prima din cele două conferințe publice, «Sufletul germanic și spiritul germanic», cum s-a revărsat oarecum sufletescul germanic prin precursorii popoarelor germanice – prin goți, longobarzi, vandali – în popoarele din vest și sud, și cum a fost jertfit acolo pe altarul omenirii ceea ce este specificul sufletului germanic.

Însă aceasta s-a repetat mai târziu, numai că într-un mod mai puţin evident. Să privim acum la partea cea mai estică a Austriei, la ţinutul aşa-numit Siebenbürger Sachsen (Transilvania – n.tr.). Oamenii au emigrat de pe Rhin, unde este ţinutul celor şapte munţi – ceea ce poate fi dovedit şi în mod exterior. Ei şi-au pierdut treptat specificul. Substanţa lor sufletească s-a dăruit, pentru a se revărsa în celălalt element al poporului, şi cândva nu va mai rămâne altceva decât limba lor; dar substanţa poporului s-a revărsat acolo. Dacă vom coborî acum în Banat, acolo au imigrat şvabii; elementul maghiar tinde să-i asimileze. La fel stau lucrurile în ţinuturile maghiare de munte ale Carpaţilor. Toate aceste imigrări au dispărut aproape complet din punct de vedere exterior în ziua de azi, dar mai trăiesc peste tot în păturile sociale existente acolo, concentrându-se uneori, ca de exemplu în minunata insulă lingvistică Gottschee in Krain. Dar şi în alte părţi. Vedem astfel – şi am putea urmări lucrurile şi mai departe – cum acest sufletesc germanic este trimis în lume, şi cum acţionează el. Aceasta se petrece dintr-o necesitate lăuntrică. S-a petrecut şi în epocile anterioare, anume şi în epoca lui Gabriel. Iar în epoca lui Gabriel s-a petrecut, aş spune, prin aceea că au acţionat mai mult relaţiile de sânge şi amestecul de sânge, ceea ce ţine mai mult de raporturile exterioare din viaţă, dar totuşi nu poate fi înţeles în mod exterior, ci se desfăşoară din nou în mod intim.

Acum a venit epoca lui Mihael, epoca în care se poate înţelege cum se poate încadra spiritul german în forţa solară a lui Mihael, în urma întregii evoluţii a vieţii spirituale. Însă lucrurile trebuie înţelese. Şi ele pot fi înţelese numai prin aceea că prin recunoaşterea ştiinţei spirituale dobândim treptat, prin consideraţiile acestei ştiinţe, presimţirea şi conştienţa despre activitatea forţelor

spirituale, despre realitatea forţelor spirituale. Astfel încât înţelegem treptat că este lipsit de sens când oamenii spun: Nu există forţe spirituale, eu nu le pot admite; şi dacă aici este o bară de fier în formă de potcoavă, ea este doar o bucată de fier, şi eu nu văd nimic altceva decât fier. – Dar înlăuntrul ei poate fi magnetism! Şi tot aşa, în întreaga lume exterioară, există şi cu totul altceva decât magnetism. Ne însuşim capacitatea de a admite prin aceea că abordăm ceea ce ne este oferit prin înfăţişarea particulară a lucrurilor . În felul acesta dobândim, în epoca lui Mihael, acele forţe spirituale care ne sunt necesare pentru a ne putea opune forţelor ahrimanice, acolo unde este tocmai sarcina noastră să ne opunem forţelor ahrimanice. Căci, în fond, tot ceea ce avem prin studiul ştiinţei spirituale, este doar o pregătire. Iar într-o zi, prin studiul ştiinţei spirituale, va avea loc trezirea sufletului, prin care sufletul va şti: În tine trăieşte lumea spirituală, de la impulsul lui Christos, în jos, prin Mihael, până la spiritul poporului, care influenţează ceea ce trebuie influenţat.

Eu am spus că epoca Fecioarei din Orleans a fost adecvată pătrunderii în c ele mai firave forţe fizice ale omului. Epoca noastră trebuie să pătrundă în forţele cele mai puternice ale omului, trebuie să cuprindă voinţa acolo unde această voinţă este cel mai puţin înclinată să-şi desfăşoare cu adevărat forţele. Vedem mereu acest lucru: faptul de a-şi desfăşura voinţa acolo unde se pune problema de a face lăuntric active acele forţe care sunt forţele noastre terestre, forţele noastre de reprezentare, este cel mai dificil pentru om. Faptul de a-şi folosi voinţa în exterior, este încă relativ uşor pentru om. Dar este nevoie de o altă voinţă, dacă e ca gândurile să fie conduse în aşa fel încât să cuprindă lumea spirituală. Această voinţă puternică este cea la care trebuie să apeleze ştiinţa

spirituală ca atare, căci această voinţă trebuie să existe dacă e ca ştiinţa spirituală să conducă într-adevăr în această epocă mihaelică la ceea ce trebuie ea să conducă. Căci noi nu suntem chemaţi să vorbim despre aspectul mecanic al epocii noastre; nu suntem chemaţi să indicăm faptul că acest aspect mecanic al epocii noastre i-a cuprins pe oameni; ci noi suntem chemaţi înspre altceva. Şi dacă forţăm puţin lucrurile, cineva poate ajunge, într-o anumită măsură, un mare filosof, recunoscut ca atare fără rezerve, şi el poate privi la mecanismul epocii noastre şi apoi să înceapă să vadă ce poate fi mai dăunător tocmai în acest mecanism, pe care îl atribuie în mod deosebit duşmanilor săi exteriori. Şi dacă omul are o anumită predispoziţie – chiar dacă e considerat un mare filosof – de a ocărî ca o precupeaţă, atunci poate proceda ca filosoful *Bergson* [Nota 49], care a procedat recent din nou la interpretarea unilaterală a lucrurilor – şi dacă lucrurile sunt prezentate în mod unilateral, multe aspecte par întru totul corecte – indicând relaţia dintre efectul mecanic al forţelor şi esenţa poporului german. Dar nu numai aceasta se poate indica – faptul că raţiunea germană a înfăptuit ceva în anumite domenii prin aplicarea forţelor mecanice datorită intelectului; căci se poate indica şi altceva. Dar nu este nevoie să se folosească tonalitatea de exprimare a unei precupeţe atunci când vrei să vorbeşti despre astfel de lucruri, căci se poate spune: Probabil că tocmai acolo unde raţiunea a fost cea mai intensă pentru a configura mecanismele demoniacale este totodată locul unde aceste forţe mecanic-demoniacale pot fi învinse datorită misiunii spirituale speciale. Însă aici, germanul poate fi cu uşurinţă înţeles greşit, dacă el înţelege în legătură cu dezvoltarea vieţii sale spirituale că nu are numai sarcina de a rămâne la aspectul pur mecanic, care i-a adus servicii atât de mari şi

în perioada actuală în problemele de război, deci să nu rămână doar la mecanisme, pentru că atunci ar crea pur şi simplu demoni, ci că trebuie să dezvolte în lăuntrul său acele forţe puternice care se pot opune cu îndrăzneală acestor demoni. Pentru aceasta nu este însă nevoie de o situare oarbă în lumea spirituală, ci de una condusă de convingere. Dacă noi începem să înţelegem că ne înconjurăm pentru întreg viitorul nostru cu o lume de demoni, cu un adevărat iad, prin aceea că noi construim maşini peste maşini, noi putem înţelege că oamenii spun mereu, din spiritul materialist al timpului nostru, că această epocă materialist-ştiinţifică ne-a adus pe culmea cea mai înaltă pe care a stat omenirea până acum – noi putem înţelege acest lucru, căci acesta ţine de oamenii care gândesc actual în mod material, dar noi trebuie să ştim că noi aducem în omenire, prin maşinile noastre, adevăraţi demoni, şi în afară de aceasta noi trebuie să ştim cum putem dezvolta opunerea corectă faţă de aceşti demoni. Noi ne încadrăm într-un raport corect faţă de lumea spirituală numai prin aceea că recunoaştem aceste forţe demonic-ahrimanice, că ştim în mod conştient că ele sunt aici. Pentru că forţele dăunătoare sunt dăunătoare numai prin aceea că noi rămânem inconştienţi în privinţa lor, că nu ştim nimic despre ele. Vreau să limpezesc acest aspect, printr-o comparaţie.

Dumneavoastră ştiţi că după un timp – să sperăm –, dacă vom reuşi să facem câteva lucruri pe care nu am reuşit să le facem până acum, vom avea la Dornach, lângă Basel, o clădire în care vom putea cultiva într-un mediu corespunzător curentul nostru spiritual. Dar la execuţia acestei clădiri nu se pune problema ca noi să fugim de necesităţile prezentului, ci să o înălţăm întru totul din necesităţile prezentului. De exemplu, iluminarea şi

încălzirea ar trebui să fie create acolo din forţele cele mai ahrimanice ale prezentului, iar acestea sunt: iluminatul electric, încălzirea electrică ş.a.m.d. Acum, se pune problema ca prin însăşi forma arhitectonică noi să facem inofensive aspectele pe care le avem aici în vedere. Dacă intri în clădire, ai în jurul tău tot ceea ce aduce cu sine cultura ahrimanică a prezentului. Dar nu despre aceasta este vorba, că ea e aici, ci despre faptul că nu se observă. Şi ea nu trebuie observată. Pentru a obţine acest lucru, s-au găsit câţiva prieteni care au executat o clădire separată alăturată având o formă deosebită, astfel încât forţele demonic-ahrimanice să fie înlănţuite acolo. Pentru orice om care vine la clădire, şi pentru cei care intră înăuntru, le este înălţat în felul acesta în conştienţă faptul că acolo domnesc forţele ahrimanice. Dar de îndată ce se ştie acest lucru, ele nu mai sunt dăunătoare. Căci este vorba de faptul că forţele dăunătoare pentru om îşi pierd caracterul dăunător dacă noi privim cu atenţie locul în care ele sunt active, dacă noi nu privim fără de gânduri înspre o maşină şi spunem că o maşină este doar o maşină, ci ştim că o maşină este un loc pentru o fiinţă demonică ahrimanică.

Dacă ne încadrăm aşa în lume încât în sufletele noastre să se afle cunoaşterea, atunci ne încadrăm corect în epoca mihaelică. Aceasta înseamnă însă că noi ne aducem într-un asemenea raport cu lumea spirituală încât şi Mihael să poată deveni activ în noi, Mihael cu ceea ce este misiunea lui prezentă, aşa cum am caracterizat-o noi. Pretutindeni este vorba ca faţă de ceea ce clădesc oamenii inconştient drept mecanisme, noi să ne raportăm fie lipsiţi de gânduri, fie să le putem străvedea. Şi dacă le străvedem, dacă devenim conştienţi de cum domnesc forţele demonice elementare în mecanismele noastre, atunci vom găsi şi calea înspre adevăraţii inspiratori spirituali. Iar aceştia se

află în legătură tocmai cu acel spirit care se raportează la restul spiritelor conducătoare ale omenirii aşa cum se raportează aurul la celelalte metale; cu Mihael.

Eu am încercat să clarific astăzi faptul că epoca noastră are o altă sarcină atunci când caută forţele divin-spirituale care urmează să acţioneze spre salvarea omenirii Pământului decât aceea care exista pentru sufletele omeneşti care au trăit în epoca Fecioarei din Orleans. Pe vremea aceea se punea mai degrabă problema de a reprima tot ceea ce era raţional, judecată a intelectului. Astăzi, dimpotrivă, se pune problema de a cultiva raţiunea şi înţelegerea până la clarvedere, căci acestea pot fi cultivate pentru a se ajunge la clarvedere. Dacă vor exista astfel de oameni care să cultive aşadar sufletul omenesc, atunci din perioada crepusculară prin care trecem noi acum se va dezvolta ceea ce trebuie să se dezvolte. Ceea ce se dezvoltă în mod exterior pe planul fizic, poate fi doar veşmântul pentru ceea ce ar trebui să rezulte în mod spiritual pentru omenirea Pământului, din această perioadă. Şi este adevărat că cei care îşi jertfesc acum forţele la tinereţe, vor să trimită aceste forţe în existenţa noastră pământeană. Căci aceste forţe nu sunt pierdute, pentru că sunt indestructibile, numai că ele urmează să continue să acţioneze în mod spiritual aşa cum ar fi continuat ele să acţioneze în mod fizic dacă respectivii nu ar fi trecut prin poarta morţii pe câmpul de luptă. Dar ei îşi vor trimite mai departe forţele lor pe Pământ în epoca noastră, pentru ca noi să ştim ce să facem cu aceste forţe. Aceste forţe trebuie să se reverse pe Pământ într-o omenire care le va folosi în perioada de pace care va urma războiului, pentru ca pe Pământ să se extindă tot mai mult viaţa spirituală. După cum din fiecare noapte se dezvoltă lumina zilei, tot aşa din prezentul nostru care apare adesea

ca o noapte, se va desfăşura un viitor plin de lumină; dar acest viitor plin de lumină va trebui să fie pătruns de ceea ce are de adus omenirii epoca mihaelică începută în anul 1879. Dacă vor exista suflete care să poată încheia o legătură atât de strânsă cu lumea spirituală cum am indicat astăzi, atunci ne este îngăduit să sperăm că în privinţa evenimentelor timpului actual se va împlini ceea ce este exprimat în mantra alcătuită din şapte rânduri, care urmează; ne este îngăduit să sperăm că acestea se vor împlini dacă primele cinci rânduri se vor uni într-adevăr în realitate cu ultimele două:

Din curajul luptătorilor,
Din sângele bătăliilor,
Din suferinţa celor părăsiţi,
Din faptele de jertfă ale poporului
Va creşte rod spiritual –
Dacă sufletele îşi îndreaptă conştiente de spirit
Înţelegerea lor în Împărăţia spiritului.

A ŞASEA CONFERINŢĂ

Berlin, 26 ianuarie 1915

Deoarece diferite circumstanţe îmi îngăduie să plec abia mâine în călătorie, mai putem fi astăzi aici împreună.

Să ne îndreptăm mai întâi din nou, ca de obicei, gândurile noastre înspre sufletele acelora care se află afară, pe câmpul de luptă, şi care trebuie să se implice cu trupurile, sângele şi sufletele lor, pentru marile evenimente ale timpului.

Spirite ale sufletelor voastre, păzitori activi,
Fie ca aripile voastre să poată aduce
Iubirea imploratoare a sufletelor noastre

Oamenilor pământeni încredinţaţi pazei voastre,
Pentru ca, unită cu puterea voastră,
Rugăciunea noastră să radieze ajutând
Sufletele pe care cu iubire le caută.

Iar pentru aceia care au trecut deja prin poarta morţii:

Spirite ale sufletelor voastre, păzitori activi,
Fie ca aripile voastre să poată aduce
Iubirea imploratoare a sufletelor noastre
Oamenilor sferelor încredinţaţi pazei voastre,
Pentru ca, unită cu puterea voastră,
Rugăciunea noastră să radieze ajutând
Sufletele pe care cu iubire le caută.

Şi fie ca spiritul care a trecut prin Misteriul de pe Golgota, pe care L-am căutat ani de-a rândul în cadrul Mişcării noastre spirituale, şi care datorită acestui fapt poate fi aproape de sufletele noastre, să fie cu voi şi cu grelele voastre sarcini!

Iubiţii mei prieteni, vreau să folosesc această seară de excepţie pentru a face câteva observaţii întru câtva separate, care ne pot fi de folos într-o direcţie sau alta. Pentru început aş dori să indic faptul că în ciuda materialismului timpului nostru, sau tocmai din cauza materialismului timpului nostru, tocmai sufletele oamenilor cercetători, al oamenilor care cercetează într-un anumit domeniu, aş spune că sunt îndrumate – deşi nu o vor cu adevărat – înspre a recunoaşte existenţa unei lumi spirituale. Eu vreau să mă leg de ceva anume. Desigur că din punctul de vedere pe care tocmai l-am indicat, putem face legătura cu foarte multe lucruri; dar eu vreau să recurg la o broşură care a apărut foarte recent, una din broşurile care apar acum în legătură cu războiul, cea de-a

douăsprezecea, care este scrisă de recunoscutul profesor psihiatru *dr. O. Binswanger* [Nota 50] şi poartă titlul «Efectele sufleteşti ale războiului». Dar eu nu vreau să mă refer la expunerile făcute în sens restrâns de Binswanger asupra efectelor sufleteşti ale războiului, ci la câteva remarci făcute de el în această broşură. Un cercetător ca Binswanger se simte oarecum constrâns în ziua de azi să nu mai indice doar în treacăt existenţa unei vieţi spirituale, dar el se simte totodată oarecum constrâns să se scuze şi să indice faptul că vremea noastră nu este deloc dispusă din partea oamenilor iluminaţi să accepte ceva ca viaţa spirituală sau cea sufletească. Binswanger vorbeşte în broşura sa despre realitatea îndeajuns de cunoscută că în timpul nostru bolile nervoase s-au înmulţit considerabil. El vorbeşte despre diferitele cauze care au contribuit la aceasta, şi spune apoi într-un mod foarte semnificativ, la pagina 10: „Unora dintre dumneavoastră li se va părea surprinzător faptul că la aceste stări de boli nervoase eu aduc cu atâta intensitate sufletescul pe prim-plan." Aşadar el este un psihiatru cu totul materialist, dar el trebuie să enumere printre cauzele bolilor în domeniul cărora s-a specializat, elementul sufletesc. „Ce are de a face sufletescul cu o suferinţă nervoasă a stomacului, cu o inimă nervoasă, cu dureri cauzate de nervi în spate, în braţe şi în picioare? În conformitate cu aprecierile medicale ce concordă în această privinţă, eu vă pot doar spune că, în ultimă instanţă, reacţia nervoasă maladivă din cele mai diferite organe ale corpului şi domenii ale corpului se bazează în cea mai mare parte pe dereglarea proceselor sufleteşti."

Vedem aşadar cum realitatea smulge aceluia care este obligat prin cercetarea sa să se ocupe de realităţi sufleteşti mărturisirea că de fapt cauzele a ceea ce se

consideră în majoritatea cazurilor a fi doar ceva materialist: dureri de stomac, dureri de inimă, dureri nervoase în spate şi chiar în membre, sunt determinate de dereglări ale vieţii sufleteşti.

Numai că, de obicei, cercetătorul actual rămâne la o astfel de recunoaştere a stării de fapt; el nu merge mai departe, nu merge deloc mai departe. Căci pentru a clarifica ceea ce a fost mai întâi recunoscut, admis, nu este suficient să căutăm doar în corporalitate cauza unor procese ca acelea care au fost enumerate, ci este nevoie de curaj şi putere pentru a aborda realmente ceva spiritual-ştiinţific, curaj şi putere pe care însă oamenii nu le au încă. Căci în clipa în care ei aud ceva pozitiv din domeniul ştiinţei spirituale, ei simt, ca să spunem aşa, că nu mai au un teren sigur sub picioare şi că totul ar începe să se clatine atunci când se aduce ceva din lumea spirituală prin metodele cercetării spirituale. Pentru un psihiatru, acest aspect are o dublă fatalitate. Căci atunci când cauzele anumitor stări corporale se află în procese ale vieţii sufleteşti, trebuie acceptat că cele mai bune remedii pentru îndepărtarea unor astfel de stări trebuie să constea într-un tratament sufletesc. Dar cum să tratezi un suflet când nu ai habar despre modul în care este legat sufletul de corp? Căci, ca să spunem aşa, reţetele pentru îndepărtarea tulburărilor spirituale pot proveni doar din lumea spirituală. Dar faptul de a recunoaşte legătura dintre lumea spirituală şi lumea materială exterioară este posibil numai dacă se ştie ceva despre lumea materială. Şi aici apare ciudăţenia, confuzia remarcabilă, ilogicul, atunci când astfel de oameni vor să vorbească într-adevăr pozitiv despre legătura dintre corporalitate şi sufletesc. Şi noi putem constata aceasta la cercetătorul în discuţie. Cu câteva pagini mai încolo – la pagina 23 – acelaşi cercetător

spune ceva remarcabil de ciudat; căci acolo unde el vrea să vorbească despre certitudinea pe care o are el însuşi în conformitate cu părerile sale despre constituţia sufletească a omului în privinţa unei încheieri reuşite a campaniilor militare germane, el spune: „După convingerea mea, va învinge acea oştire ai cărei soldaţi au nervii mai buni; sau, altfel formulat: Cei care posedă rezistenţa morală mai ridicată."

Să luăm acum lucrurile întru totul serios: cercetătorul care recunoaşte cum cauzele dereglărilor corporale, ale aşa-numitor dereglări nervoase stau în stări sufleteşti, acela spune că vor învinge cu siguranţă soldaţii „care au nervii mai buni", sau – spune el – „sau, altfel formulat: Cei care posedă rezistenţa morală cea mai ridicată". Abia dacă-ţi poţi imagina ca cineva să poată formula un nonsens mai mare – deşi e de la sine-înţeles că ambele fraze sunt absolut adevărate – decât acela de a spune: Această afirmaţie este o altă formulare a celeilalte. Căci imaginaţi-vă că cineva are o reprezentare absolut clară a sistemului nervos, că ar putea urmări acest sistem nervos până în cele mai fine ramificaţii ale sale, şi că el ar numi apoi cei mai puternici nervi ai unui om într-o altă formulare: Cea mai ridicată rezistenţă morală. Aceasta înseamnă aşadar că fasciculele fizic-materiale se numesc, într-o altă formulare, „rezistenţă morală"! Peste astfel de lucruri e de la sine-înţeles că cititorul prezentului trece cu vederea. Şi se pot face cele mai remarcabile descoperiri câtor lucruri nu le dă omul suficientă atenţie, lucruri pe care le consideră adesea deosebit de ingenioase, sau chiar spirituale; dar astfel de lucruri nu sunt nimic altceva decât un adevărat nonsens, atâta timp cât nu sunt cercetate prin ceea ce are ştiinţa spirituală de spus în privinţa lor. Cum trebuie privite aceste lucruri în mod spiritual-ştiinţific?

Dacă cuprindem cu privirea forţa morală a unui om, ceea ce îl străbate şi îl însufleţeşte din punct de vedere moral, aceasta este, pentru început, ceva pur spiritual, ceva care nu are nimic de a face cu ceva material. Iar ceea ce numim noi forţă morală a sufletului, este avută de acesta ca forţă spirituală, în măsura în care sufletul aparţine lumii spirituale. Atunci când acest suflet se întoarce în trupul său – ceea ce se întâmplă întotdeauna la trezire –, atunci el se serveşte de trup, de la trezire până la adormire, ca instrument pentru lumea fizică. De la adormire până la trezire sufletul trăieşte în lumea pur spirituală, separat de instrumentul său corporal, şi îşi adună şi acolo puterea morală. Dar în lumea fizică forţele morale pot fi activate numai prin instrumentul trupului fizic. Ele se activează aici şi ca forţe spirituale. În Eul şi în trupul astral al omului este activ ceea ce noi numim forţă morală; aceasta este ceva pur spiritual acolo, înlăuntrul lor. Dar ce are de a face ceea ce există ca spiritual pur al forţei morale în trupul astral şi în Eul omului, cu sistemul nervos? Eu vreau să folosesc o comparaţie. Forţa morală a omului are de a face cu sistemul său nervos tot atât pe cât am eu de a face cu podeaua pe care stau acum picioarele mele. Dacă podeaua nu ar fi aici, iar dedesubtul ei nu ar fi un alt suport pe care să se bazeze cel dintâi, eu, ca om, nu aş putea sta aici. Podeaua trebuie să fie aici, dar ea nu are fizic nimic de a face cu ceea ce este în mine însumi. Pentru ca eu să pot sta în picioare, trebuie să existe podeaua. Tot aşa, în trupul fizic trebuie să existe nervii doar ca rezistenţă, pentru ca forţele morale ale trupului astral şi ale Eului să poată avea o opoziţie în lumea fizică, să poată apărea, să poată fi aici. Voi mai folosi şi o altă comparaţie, care pătrunde întru totul în miezul lucrurilor, deşi va avea nevoie de o reflectare temeinică pentru a se putea înţelege întru totul

ce se află în spatele său. Voi folosi o comparaţie care porneşte tot de la viaţa fizică.

Să considerăm procesul digestiei. În cazul digestiei, o parte a substanţelor alimentare trece în organismul nostru, iar cealaltă parte este eliminată. Dacă o anumită parte a substanţelor alimentare nu ar putea fi eliminată, atunci digestia noastră ar fi imposibilă. Această eliminare trebuie să se desfăşoare foarte regulat. Dar nici unui om nu-i va trece prin cap să spună că el s-ar hrăni din ceea ce elimină. Procesele nervoase care se desfăşoară în organismul nostru atunci când dezvoltăm în noi o forţă morală, se raportează la ceea ce este rodnic în noi, la ceea ce este într-adevăr în noi fiinţa omenească propriu-zisă, ca produse secundare, ca produse de excreţie. Atunci când în sufletul nostru se afirmă un anumit impuls moral, acesta este legat de un proces de detaşare. Acest proces de detaşare, pe care noi trebuie să-l producem în noi, ca să spunem aşa, ca produs secundar, este procesul nervos. Acest proces nervos se raportează la ceea ce facem noi propriu-zis exact aşa cum se raportează procesul de excreţie din cazul digestiei relativ la procesul de asimilare a alimentelor. Aşadar aceia care numesc „proces nervos" procesul spiritual de formare a impulsurilor morale, nu fac în fond nimic altceva decât să afirme la un alt nivel că hrănirea omenească de fapt constă în eliminare; iar apoi cercetează substanţele eliminate pentru a putea afla ce anume este deosebit de prielnic pentru om. Aşa procedează de fapt pe dos ştiinţa materialistă atunci când consideră ceea ce trebuie să elimine spiritul pentru ca să se poată dezvolta, drept esenţa propriu-zisă. Ştiinţa modernă cercetează tocmai ceea ce spiritul *nu* poate folosi, pentru a ajunge la ceea ce se află în spatele spiritului. În felul acesta, ea procedează cam la fel cum ar proceda cineva care ar

cerceta conţinutul intestinal pentru a afla ce substanţe preia omul în muşchii săi. Uneori trebuie să ne exprimăm cu duritate dacă vrem să cuprindem cu privirea întreaga absurditate a materialismului modern, deoarece imaginea falsă care ia naştere prin materialismul modern are o forţă covârşitoare de convingere asupra concepţiilor absurde ale prezentului, astfel încât trebuie să indicăm prin cuvinte dure în ce constă de fapt cumplita absurditate.

Acum vreau să pornesc de la cu totul altceva, pentru a face ulterior legătura cu cele spuse până acum. Să ne punem întrebarea: Cum stau lucrurile cu diversele sisteme religioase apărute treptat în evoluţia omenirii? În decursul evoluţiei omenirii au apărut diverşi învăţători religioşi, care au împărtăşit oamenilor una sau alta despre raporturile cu lumea spirituală. Şi chiar nu este nevoie de prea multe pentru a ajunge la o judecată foarte deşteaptă în privinţa acestor sisteme religioase, căci deşteptăciunea nu este deosebit de dificilă în vremea noastră – ceea ce am văzut din diverse judecăţi apărute în acest timp al nostru. Dumneavoastră înţelegeţi cum trebuie concepute aceste lucruri, şi că prin această abordare nu este avută în vedere o critică a epocii noastre. Un om aşa-numit deştept poate indica de-a dreptul cu uşurinţă faptul că diverşii învăţători religioşi i-au învăţat pe oameni lucruri diferite, şi de aceea el poate ajunge să-şi formeze părerea că, în concluzie, nu poate să fie adevărată; căci dacă învăţăturile ar fi corespuns adevărului, ar fi trebuit cu toţii să-i înveţe pe oameni acelaşi lucru. Şi de aici se poate din nou trage concluzia că de fapt tot ceea ce s-a spus despre lumile superioare – inclusiv multele contradicţii care au rezultat în felul acesta – nu pot fi reduse la adevărul oferit oamenilor.

Numai că la întrebarea indicată se poate răspunde corect numai atunci când ne formăm o reprezentare despre ceea ce ia omul prin poarta morţii din cele vieţuite aici pe Pământ. Vă puteţi forma cu uşurinţă o reprezentare despre ceea ce ia cu sine dacă vă gândiţi că de îndată ce închideţi ochii şi vă acoperiţi urechile nu mai vedeţi şi nu mai auziţi nimic din mediul dumneavoastră senzorial înconjurător. Şi acum, întrebaţi-vă: Cât anume din ceea ce adăpostește sufletul ca impresii în sine de dimineaţă până seara şi cât anume din reprezentările pe care le poartă sufletul în sine sunt datorate, în fond, ochilor şi urechilor? – Aşadar dacă cineva nu ar avea ochi şi urechi, el nu ar avea cea mai mare parte a conţinutului sufletului omenesc. Dar după moarte omul precis nu mai are nici ochi şi nici urechi. Aşadar ceea ce preia el prin ochi şi prin urechi nu poate fi purtat prin poarta morţii decât prin amintire. În această privinţă, nu este nevoie de nicio reflectare în plus pentru a realiza că ceea ce este preluat prin ochi şi urechi, şi în general, prin simţuri, nu poate fi purtat prin poarta morţii decât ca amintire. La fel stau lucrurile cu tot ceea ce ne formăm noi ca reprezentări determinate de impresiile senzoriale. Şi acum, este suficient să reflectaţi la ceea ce trebuie lăsat în urmă la păşirea în lumea spirituală: trebuie lăsat în urmă tot ceea ce ajunge la om ca impresie exterioară.

Aşadar ce însuşire trebuie să aibă o reprezentare pe care vrem să o ducem cu noi prin poarta morţii? Precis că ea nu poate proveni dintr-o impresie exterioară, şi precis că trebuie să aibă o asemenea însuşire încât omul de orientare materialistă să poată spune: Ceea ce reprezinţi tu aici nu există câtuşi de puţin; căci nu poate fi văzut cu ochii şi nu poate fi auzit cu urechile. Aşadar o asemenea reprezentare trebuie să aibă însuşirea că obiectul ei nu

poate fi perceput în mod exterior. Căci ceea ce poate fi perceput în mod exterior nu poate trece ca reprezentare prin poarta morţii. Aş dori să remarc aici că materialismul este ispitit să facă asemenea obiecţii datorită faptului că el vorbeşte încontinuu despre existenţă sau nonexistenţă, şi nu ştie prea bine ce este de fapt această existenţă sau această nonexistenţă. Pentru noi este suficient acum să rămânem în sfera limbii germane. În limba germană, „Sein" (= a fi – n.tr.) provine de la „sehen" (= a vedea). Aşadar despre ceea ce este calificat cu conceptul de „existent" nu se spune nimic altceva decât: Eu l-am văzut cândva. Şi tot restul discuţiilor despre existenţă nu sunt de fapt nimic altceva decât o înţelegere asupra a ceea ce a fost văzut. De aici s-ar putea trage concluzia că în privinţa lucrurilor pe care le purtăm prin poarta morţii nu se poate vorbi despre o fiinţare a lor, căci aceasta ar însemna că aceste lucruri trebuie să fi fost văzute cu ochii fizici.

Ce au vrut atunci de fapt întemeietorii de religii să le dea oamenilor prin reprezentările oferite lor?

Ei au vrut să dea oamenilor reprezentări care fortifică lăuntric spiritul, care-l dotează lăuntric cu forţa de a lumina, astfel încât atunci când omul intră în lumea suprasensibilă prin poarta morţii, el intră în aceasta în aşa fel încât este propriul său luminător, încât este capabil să lumineze lucrurile de acolo din sine însuşi. Este foarte uşor pentru oameni să spună: Dacă eu las să mi se povestească despre lumile suprasensibile, cum pot eu şti că toate aceste reprezentări sunt într-adevăr corecte? Căci să acceptăm că cineva ar răspândi reprezentări despre lumea suprasensibilă, şi aceste reprezentări ar fi preluate de un număr de oameni – dar ele ar fi false, sau unilaterale, şi nu ar corespunde adevărului în acelaşi sens în care se vorbeşte despre ceea ce este adevărat atunci când se

vorbeşte despre lumea exterioară. Să presupunem aşadar că aceste reprezentări ar fi false şi că un număr de oameni le-ar fi preluat. Într-un astfel de caz este totuşi mai bine dacă oamenii au preluat reprezentări false, decât dacă nu ar fi preluat nicio reprezentare des-pre lumea suprasensibilă. De ce? Este mai bine, pentru că sufletul nostru trebuie să facă un efort, să se străduiască atunci când preia, în general, reprezentări despre lumea suprasensibilă. Indiferent că omul preia reprezentări corecte sau incorecte, el trebuie să se străduiască, şi această strădania contează în lumea spirituală atunci când trecem prin poarta morţii. Căci această strădanie este în avantajul nostru după moarte, sau este în avantajul nostru în general, atunci când pătrundem în lumea spirituală. Căci să presupunem că ne-am fi pătruns cu o concepţie cu totul greşită despre lumea spirituală; dar prin faptul că am preluat-o în noi noi ne-am format forţele sufleteşti aşa cum îşi exersează un gimnast membrele. Iar ceea ce ne-am configurat noi, îl purtăm cu noi în lumea spirituală. Şi prin faptul că îl purtăm cu noi în lumea spirituală noi avem acolo ceva asemănător faptului de a avea ochi aici. Atunci nu mai suntem orbi în lumea spirituală. Căci chiar dacă totul ar fi fost greşit din cele preluate de noi şi nu ne-a rămas decât strădania, noi ne-am configurat în felul acesta ochiul sufletesc şi acum avem posibilitatea să vedem ceea ce există în lumea spirituală.

Acum, lucrurile stau aşa că ceea ce au împărtăşit diverşii învăţători religioşi nu este întru totul fals, ci constituie expunerea adevărului despre lumea suprasensibilă din diferite puncte de vedere, care se contrazic doar aparent. Ele trebuie completate unul cu altul. Dar esenţialul, ceea ce este comun tuturor acestor sisteme religioase este faptul că toate aceste sisteme

religioase furnizează sufletului omenesc reprezentări prin care sufletul se fortifică pentru a intra în lumea spirituală, prin care sufletul este trezit în fundamentele sale spirituale. Iar ceea ce oferă sufletelor diverşii învăţători religioşi este oferit în conformitate cu capacităţile sufletelor, aş spune cu condiţiile fiecărei rase omeneşti în parte, sau cu condiţiile climatice sau al celorlalte raporturi specifice ţării şi timpului în care au apărut. Dar toate au în comun faptul că fortifică sufletele oamenilor; se poate chiar spune că le fac pe acestea luminoase lăuntric, pentru ca sufletele să nu fie reale numai în lumea fizică, ci să poată fi reale şi în lumea spirituală. Fortificarea sufletului este ceea ce a fost dat ca adevăr universal în tote sistemele religioase, în conformitate cu diversele posibilităţi.

Timpul nostru actual este transpus în necesitatea de a prelua tot mai mult lumea spirituală într-un alt mod decât au putut să o facă timpurile trecute.

Anumite reprezentări care s-au format începând de la apariţia ştiinţelor naturii contemporane trebuie fortificate lăuntric în vremea noastră, astfel încât sufletul să devină capabil tocmai prin aceste reprezentări să nu fie mort în lumea spirituală, ci viu. În felul acesta se înfăptuieşte ceva mai profund, ceva care solicită sufletul mai mult şi mai profund decât diversele sisteme religioase. Eu am indicat de-a lungul acestui an diverse motive pentru care timpul nostru actual este chemat la ştiinţa spirituală. Şi vreau să spun că pentru acela care este aproape de lumea spirituală se arată astăzi a fiecare pas – şi aceasta face parte din aspectele cele mai zguduitoare ale timpului nostru – că dintre caracterele, dintre fermenţii pe care trebuie să-i primească viaţa din timpul nostru face parte şi ştiinţa spirituală.

În ultimele luni au trecut prin poarta morţii multe suflete, au trecut prin poarta morţii cu forţe de tinereţe. Eu am indicat deja faptul că în conformitate cu parcursul obişnuit al lucrurilor, acele fiinţe omeneşti al căror suflete au trecut astfel prin poarta morţii ar fi putut cu toatele să trăiască o vreme mai îndelungată pe Pământ. Noi ştim că atunci când un om trece prin poarta morţii el îşi depune pentru început trupul fizic, iar apoi, după un timp relativ scurt, trupul eteric. Atunci trupul eteric aparţine lumii eterice exterioare, iar trupul astral şi Eul continuă să aparţină omului. Despre acest trup eteric se spune de obicei că se dizolvă în lumea spirituală. Dar timpul în care se dizolvă este foarte diferit. Căci dacă un om a îmbătrânit în viaţa fizică, aşadar a atins, ca să spunem aşa, o vârstă normală de bătrâneţe, atunci el şi-a consumat forţele trupului eteric şi acesta se dizolvă rapid. Dar dacă un om trece cu forţele tinereţii prin poarta morţii, trupul său eteric i-ar fi putut sluji încă decenii de-a rândul. Acest trup eteric este o organizaţie coerentă, structurată în sine. În cel de-al doilea caz, el nu se dizolvă imediat. El se separă de trupul astral şi de Eu. Acestea merg în lumea spirituală pe propriile lor căi; trupul eteric, deşi se separă de ele, nu se dizolvă însă imediat. Şi vi se va părea desigur firesc ca omul să menţină o anumită legătură cu trupul eteric de care s-a separat, dar care mai dăinuie în lumea eterică spirituală. De aceea se poate spune că în această lume eterică spirituală – luând lucrurile la modul absolut, în apropierea aurei Pământului – se află un număr extrem de mare de trupuri eterice nefolosite, de trupuri eterice cu forţe proaspete. Acesta este faptul deosebit de impresionant al observării prezente a lumii spirituale, anume că ne aflăm faţă în faţă cu un număr atât de mare de trupuri eterice nefolosite. Dar pretutindeni unde ne putem

apropia de sentimentele pe care le au morţii în privinţa acestor trupuri eterice, remarcăm din nou ceva. Desigur că lucrurile sunt în aşa fel încât dumneavoastră le puteţi crede, sau nu; pretenţia credibilităţii o pot avea numai datorită expunerilor pe care vi le-am făcut ani de-a rândul, şi cărora le este proprie forţa adevărului. Ceea ce poate fi observat ca sentimente ale celor morţi relativ la trupurile lor eterice este că prin toţi oamenii care au adus acum jertfa morţii se şopteşte oarecum spiritual: A venit timpul! Iar omenirea va folosi corect ceea ce există ca forţe nefolosite în aceste trupuri eterice numai atunci când ea va deveni conştientă de cât de mult este legată cu lumea spirituală! – Căci din aceste trupuri eterice nefolosite iradiază multe, multe forţe. Acestea sosesc înlăuntrul lumii noastre şi omenirea va învăţa să folosească în mod corect aceste forţe numai dacă îşi îndreaptă gândurile asupra lumii spirituale. Atunci, aceste forţe ale trupurilor eterice jertfite ale omenirii vor fi forţe benefice. Este ceea ce ne strigă oarecum morţii în ziua de azi: Nu folosiţi degeaba trupurile noastre eterice; nu lăsaţi să treacă timpul în care forţele trupurilor noastre eterice neconsumate pot servi progresului spiritual al omenirii!

Şi aş dori să vă mai spun ceva deosebit: Eu am expus odată, sau de mai multe ori, modul în care se poate veni în ajutor morţilor. Circumstanţe speciale fac posibil ca cei morţi să profite din faptul că noi le facem accesibilă ştiinţa spirituală, citindu-le-o. Eu am indicat faptul că pentru acela care a trecut prin poarta morţii înseamnă mult atunci când noi îi citim în spirit din ştiinţa spirituală, când ni-l reprezentăm viu, plin de viaţă, în mod spiritual, şi îi citim, desigur, nu cu voce tare, ci în gând – putem citi mai multor oameni – un capitol din ştiinţa spirituală. Aceasta apare absurd acelora care cred că dacă omul păşeşte prin poarta

morţii are întreaga lume spirituală în jurul său, aşadar nu mai e nevoie ca noi să-i citim ceva. Dar lucrurile nu sunt chiar atât de absurde. Desigur că cel decedat are lumea spirituală în jurul său şi că el se află înlăuntrul ei. Dar pe cât de puţin înţelege aici un om lumea sensibilă, în ciuda faptului că se află înlăuntrul ei, dacă nu deţine o ştiinţă a ei, tot atât de puţin deţine cel decedat, în urma păşirii prin poarta morţii, o ştiinţă despre lumea spirituală, chiar dacă se află înlăuntrul ei. Această ştiinţă trebuie mai degrabă dobândită aici. Iar pentru cel mort este ca şi cum ar primi o hrană atunci când îi citim; aceasta se revarsă în el. Şi omenirea poate primi în perioada următoare forţe cu mult mai puternice în privinţă spirituală prin aceea că foloseşte tocmai acea mantră pe care am folosit-o eu mereu la începutul consideraţiilor noastre, „Spirite ale sufletelor voastre, păzitori activi" ş.a.m.d., cu modificarea „oameni ai sferelor" relativ la cei căzuţi în luptă. Şi noi putem îndrepta această mantră – în timp ce de obicei este posibil să ne îndreptăm doar înspre acele persoane decedate pe care le-am cunoscut noi înşine – şi înspre persoane decedate pe care nu le-am cunoscut personal; astfel încât după ce am folosit această mantră cu o deplină evlavie putem citi, aş spune, în necunoscut, înspre necunoscut; iar morţii care au trecut în moarte în urma acestor evenimente, pot să o primească. Atunci ei vor putea reacţiona prin ceea ce pot extrage din colaborarea cu noi, pe calea ocolită a trupurilor lor eterice, asupra culturii pământene, şi ei vor acţiona împreună cu oamenii carte trăiesc pe Pământ pentru a contribui la progresul vieţii spirituale.

Prin astfel de lucruri vom mai obţine însă şi altceva. Este întru totul adevărat că noi am trăit oarecum într-o vreme a celui mai trist materialism şi că aceste evenimente beligerante au declanşat ceva care are un adevărat aspect

de viaţă spirituală. În privinţă spirituală este o mare diferenţă dacă ai călătorit prin Germania, de exemplu în luna iulie a acestui an sau mai devreme şi ai observat oamenii din punct de vedere spiritual, sau dacă ai călătorit în august, septembrie, sau o faci chiar acum. Şi ceea ce apare ca diferenţă este faptul că mai înainte fiecare îşi avea oarecum propria sa aură egoistă, care se închidea strâns în jurul său, se alipea oarecum de om. Acum există o aură comună, în care gândurile se revarsă ca ceva unitar. Iar faptul că toate gândurile tind într-o anumită direcţie, este şi în privinţă spirituală ceva infinit de important. În felul acesta a fost creat pentru această perioadă a evenimentelor beligerante ceva spiritual care nu exista mai înainte. Acesta este un fapt întru totul incontestabil. Dar reprezentaţi-vă acum cum ar trebui să fie lucrurile ca să revină pacea. Dacă nu ar putea găsi dinlăuntrul lor un drum spiritual, atunci sufletele s-ar pustii cu atât mai mult; căci pentru om, este oricând necesar să-şi îndrepte gândurile înspre ceva care nu are de a face cu o realitate exterioară. Aceasta îl fortifică pentru lumea spirituală într-o formă oarecare. Dacă e vorba despre reprezentări relativ la lumea suprasensibilă, acestea îl fortifică în privinţa forţelor bune ale lumii suprasensibile; dacă nu sunt reprezentări suprasensibile, sau dacă e ceva care nu este justificat în privinţa suprasensibilului, şi aceasta îl fortifică pentru lumea suprasensibilă, însă pentru lumea luciferică sau cea ahrimanică. Dar omul are în el această predispoziţie că spiritualul vrea să vorbească în el. S-ar putea spune că omul trebuie să aibă ceva care nu este adevărat pentru lumea exterioară; şi dacă el nu a acceptat o vreme îndelungată să preia în sufletul său ceva care nu este adevărat pentru lumea exterioară, atunci vine o reacţie, o reacţie în sensul că el trebuie să creadă în ceva

care nu este adevărat pentru lumea exterioară. Şi în mod remarcabil, atunci pot cuprinde sufletul omenesc reprezentările de credinţă. Anumite suflete dominate de materialism pot fi chiar evlavioase în mod exterior. Astfel de suflete pot trăi această reacţie în mod deosebit. Ele pot, de exemplu, să-şi formeze la unison reprezentarea că un popor oarecare, care are o cultură în sine, ar fi un popor de barbari, şi ele pot face din aceasta un articol de credinţă. Făcând abstracţie de anumite alte puncte de vedere, aceasta nu constituie nimic altceva decât însetarea sufletelor după o credinţă, după ceva care nu are realitate în lumea fizică. Pentru că oamenii nu mai sunt obişnuiţi să-şi îndrepte privirile asupra a ceea ce este cu adevărat suprasensibil, ei îşi umplu sufletele cu credinţa că un popor oarecare ar fi un popor de barbari. Iar aceasta a devenit o credinţă, o dogmă, de care oamenii se ataşează la fel de fanatic pe cât s-au ataşat cândva de vreo dogmă religioasă. Aceasta constituie un înlocuitor pentru o credinţă de care au fost lipsiţi vreme îndelungată. Dar reprezentaţi-vă acum faptul că aceasta nu va dura mult. Atunci când va veni din nou pacea, oamenii nu vor mai putea avea acest adevărat înlocuitor, care se exprimă în credinţa că un popor oarecare ar fi un popor de barbari. Şi atunci vine cumplitul pustiu, pustiul întru totul cumplit. Aceasta este ceva care se conturează ca perspectivă pentru acele domenii care şi-au creat în ziua de azi într-un astfel de mod cu adevărat oribil şi fals o asemenea credinţă şi astfel de dogme. Pentru astfel de ţinuturi va interveni un pustiu sufletesc cumplit. Iar acest pustiu sufletesc va putea fi combătut numai dacă forţele eterice neconsumate ale celor sfinţiţi prin jertfa morţii vor fi folosite în modul pe care l-am descris, vor fi folosite în mod corect. De aceea ne spun toţi, oarecum avertizându-ne în privinţa utilizării corecte a forţelor

eterice, exprimând ca un fel de descoperire spontană, făcută după moarte: A venit timpul! Omenirea trebuie să parcurgă o anumită evoluţie spirituală, iar evenimentele actuale trebuie să constituie o stare crepusculară din care să ia naştere o nouă stare solară.

Acest adevăr trebuie să-i pătrundă pe aceia care au de suferit pierderi grele: anume că în măsura înaltă în care este necesar ca timpul nostru să devină spiritual, acest lucru este posibil numai prin aceea că el primeşte ajutor din lumea spirituală. Dar mijloacele de a primi acest ajutor trebuie dobândite prin asemenea evenimente dureroase cum sunt tocmai cele pe care le trăim în prezentul nostru. De aceea, pentru cercetătorul spiritual este de la sine-înţeles că nu este îngăduit să contemplăm aceste evenimente în mod pur materialist. Dar, în general, găsim aproape numai o considerare pur materială a acestor evenimente. Putem trăi faptul – pe care noi l-am trăit deja – că un număr de oameni dintr-un ţinut al Pământului, care se simt duşmăniţi, emit un anumit apel, iar acest apel ajunge într-un alt ţinut de oameni, care se simt duşmăniţi; din astfel de ţinuturi se pune întrebarea: Cine a vrut acest război? Sau sunt învinovăţiţi ceilalţi, că ei l-ar fi vrut. Cu acest prilej se uită mereu ceea ce ar trebui să fie clar pentru o considerare mai profundă a raporturilor, căci dintr-o asemenea considerare mai profundă a lucrurilor va putea veni întru câtva o salvare pentru viitor: anume, că toate aceste evenimente au fost realmente vrute de lumea spirituală, pentru că lumea spirituală are nevoie de acele forţe care pot veni ca roade din această semănătură de trupuri eterice nefolosite. Şi dacă vrem să învinovăţim pe cineva, ar trebui să învinovăţim totodată şi lumea spirituală. Dar în acest context, acuzaţia se pierde. Căci atunci devenim atenţi la necesitatea de fier care există, la

acea necesitate de fier care trebuie să privească într-adevăr din punctul de vedere al lumilor spirituale către lumea noastră pământească, la fel cum ar trebui să privim noi asupra lucrurilor atunci când este necesar să consumăm, să ucidem, să smulgem ceva dintr-un context, pentru a clădi altceva. Noi nu putem clădi nicio casă fără să distrugem ţinuturi stâncoase; iar într-o astfel de situaţie, nu putem vorbi despre vină, aici trebuie să vorbim despre necesitate. Aşadar pentru lumea spirituală este necesar să solicite acele jertfe care sunt solicitate acum, pentru că este necesară semănătura. Iar semănătura este constituită tocmai de trupurile eterice neconsumate, care pătrund apoi în mod viu întreaga devenire a omenirii, şi care trebuie să existe acolo dacă e ca evoluţia să meargă mai departe, pentru că altfel omenirii i-ar lipsi forţele de a merge mai departe. Pe lângă tot ceea ce înseamnă din punct de vedere exterior evenimentele actuale, noi trebuie să avem întru totul în vedere acest aspect pentru a înţelege în mod suficient lăuntric evenimentele.

Când considerăm astfel lucrurile, ne putem spune: chiar dacă eu nu pot vedea din capul locului dacă este corect tot ceea ce preiau eu din lumea spirituală, în orice caz, prin aceea că eu unesc cu sufletul meu aceste revelaţii din lumea spirituală eu îmi încordez sufletul, îi furnizez în felul acesta forţe, iar în felul acesta sufletul meu devine luminos pentru lumea spirituală, dobândeşte ochi faţă de lumea spirituală. Numai că pentru lumea spirituală sunt alte condiţii decât pentru cea fizică. Faţă de lumea fizică putem fi mulţumiţi dacă am conceput un gând şi am recunoscut adevărul. În viaţa practică din lumea fizică este suficient dacă noi am înţeles adevărul unui gând. Eu mă gândesc la următoarele: Dacă un consiliu judecătoresc ajunge la concluzia că un om este vinovat într-o anumită

situaţie, atunci problema se consideră încheiată, dacă s-a ajuns la reprezentarea că acel om este vinovat pentru acea faptă. Atunci s-a făcut tot ce trebuia. Dimpotrivă, în lumea spirituală nu s-a făcut tot ce trebuia dacă am conceput cândva un gând, ci acolo este necesar să ne reîntoarcem mereu la el. De aceea, pentru raporturile spirituale se pune problema repetiţiei. Nu este suficient să ştim ceva despre lucruri, ci trebuie să readucem mereu acel conţinut în suflet, să-l reactualizăm. Pe aceasta se bazează şi viaţa meditativă, ca noi să facem prezent prin repetare în suflet, conţinutul meditativ. În felul acesta, ceea ce este aşa mereu reactualizat, va acţiona prin forţa sa realmente ca o picătură de apă ce cade încontinuu asupra unei pietre, şi în cele din urmă o găureşte. Când o picătură cade o dată pe o piatră, ea nu ea nu lasă nicio urmă. Nici când cade de zece ori sau de o sută de ori nu lasă nicio urmă; dar în cele din urmă găureşte totuşi piatra. Când preluăm un astfel de conţinut spiritual în suflet s-ar putea părea că, preluat o singură dată, nu înseamnă nimic pentru suflet; preluat de zece ori, tot nimic; dar dacă avem răbdare, putem ajunge să devenim conştienţi de miezul fiinţial veşnic al omului. Căci importantă este forţa pe care o dezvoltăm în acest proces, iar de această forţă oamenii fug de cele mai multe ori; ei nu vor să o aibă. De ce nu vor ei să aibă această forţă?

De ce nu vor oamenii să aibă această forţă, de ce sfiesc încă în ziua de azi în privinţa ştiinţei spirituale – la aceasta putem răspunde dacă privim puţin, tot din punctul de vedere al ştiinţei spirituale, asupra importanţei reprezentărilor spiritual-ştiinţifice pentru viaţa de după moarte. Cele mai importante reprezentări de după moarte sunt cele care nu copiază nimic din ceea ce există în lumea exterioară, care nu se referă la nicio fiinţare exterioară şi despre care omul materialist convins poate spune că ele nu

înseamnă nimic în viaţă. Dar aceste reprezentări sunt cele mai importante după moarte. Căci formarea unor astfel de reprezentări necesită acea forţă puternică de reflectare, de gândire ulterioară, de ecou al simţirii, care fortifică sufletul, care îl fac în aşa fel încât acesta să se vieţuiască pe sine, să se simtă pe sine în lumea spirituală. Aşadar de astfel de reprezentări are nevoie sufletul atunci când trece prin poarta morţii.

Prin ce putem dobândi astfel de reprezentări? Noi ştim deja că numai prin aceea că ne încordăm sufletul într-o măsură mai mare decât îl încordăm în mod obişnuit. Căci pentru a prelua reprezentările pe care le aduce cercetătorul actual al naturii, este suficient să privim doar, eventual prin microscop sau prin telescop. Şi atunci ne putem menţine pasiv, putem primi impresii de la lume şi le putem înregistra. Şi aşa stau adesea lucrurile: oamenilor nu le place să depună un efort lăuntric. Căci în privinţa a ceea ce nu se vede, sufletul trebuie să depună un efort mai mare decât faţă de ceea ce se vede; şi oamenii se tem de această încordare mai puternică a gândirii, şi fug de ea. Şi în felul acesta, ei sunt – vă rog să-mi iertaţi expresia dură – leneşi lăuntric, comozi lăuntric. Iar caracteristica cea mai profundă a străduinţei ştiinţifice actuale este această lene lăuntrică, această comoditate, este faptul de a nu voi să extragi aceste forţe din suflet. Dar dacă omul o face, dacă extrage aceste forţe din suflet, ce efect are aceasta după moarte? Da, pentru viaţa de după moarte, omul are ceva din aceste forţe extrase, ceva ce de obicei nu îndrăgeşte deloc, din cauză că în majoritatea cazurilor el trăieşte într-o anumită iluzie. Dar eu vreau să indic imediat motivul pentru care acel ceva nu este îndrăgit de obicei. Atunci când omul intră în lumea spirituală prin moarte sau prin iniţiere, se pune problema ca după moarte el să trebuiască

să trăiască ceva care este oarecum o a doua moarte. Este un fel de a doua moarte. Dumneavoastră ştiţi că omul trebuie să se separe ulterior de trupul său astral, şi că aceasta se poate face fie conştient, fie oarecum în stare de somn. Dar în sufletul omenesc există un dor tainic de a o face în stare de somn, de a nu o parcurge în mod conştient. În om trăieşte o anumită teamă, care nu este corect interpretată, teama ca după moarte să se trezească atât de puternic încât să observe toate lucrurile care sunt în jurul său. Această teamă este desigur întru totul asemănătoare celei din cauza căreia omului de aici i-ar plăcea să nu viețuiască așa de intens această viață fizică, să nu fie întotdeauna treaz, ci să meargă oarecum adormit prin viață. Căci atunci viața este mai plăcută. Şi dacă omul ar putea chiar să zacă mereu în pat, şi să-şi petreacă viața așa, într-un semi-somn, atunci ar fi cel mai comod pentru el. Dar el nu poate face aceasta mereu. Omul trebuie să se trezească. Şi dacă până la momentul pe care l-am indicat eu, el a putut fi adormit în privinţa lucrurilor de după moarte, acum nu-i mai este îngăduit să fie adormit şi după moartea sa. Omul trebuie să se trezească. Lui îi este însă teamă de aceasta. De aceea se opun chiar şi aceia care sunt foarte aproape de ştiinţa spirituală, ca acel cercetător care spune că până şi dereglările nervoase din spate, din braţe şi din mâini se datorează sufletescului. El se opune preluării ştiinţei spirituale pentru că are o teamă enormă de aceasta. Acesta se aseamănă unui om, care spune: Mi-a dispărut ceva, mi s-a furat ceva; este sigur că nu l-a dus vântul de aici, aşadar nu a putut să dispară prin forţele exterioare ale naturii, aşadar trebuie că mi l-a luat un om! Dar el rămâne la aceasta. El nu merge mai departe, pentru că se teme să nu mănânce bătaie. Aşa se comportă anumiţi cercetători, ca de exemplu Binswanger. Ei spun: Anumite

dereglări nervoase din braţe, picioare ş.a.m.d., îşi au cauza în sufletesc. Dar apoi rămân acolo; ei nu merg mai departe, căci se tem că ar putea mânca bătaie, pardon! – pentru că ei preferă să rămână adormiţi în faţa a ceea ce se petrece în lumea spirituală.

Este un sentiment pe care trebuie să ni-l însuşim, că tocmai cercetătorii actuali dau cu nasul de valabilitatea lumii spirituale, dar nu vor să se apropie de ea. Dar dacă aceşti cercetători vor voi vreodată să se apropie de lumea spirituală, va trebui să le fie clar că nu este îngăduit să vorbeşti aşa, în general, despre raporturile lumii spirituale, ci că trebuie să abordeze ştiinţa spirituală în mod pozitiv, şi că această abordare a ştiinţei spirituale însăşi devine deja un proces de vindecare. Aşa sunt legate lucrurile între ele. Nu s-au înmulţit bolile spirituale propriu-zise; ar fi o greşeală să se creadă aceasta. Dar, realmente, în ultima vreme este puternic răspândit ceea ce poate fi numit dereglare nervoasă. Şi dacă lucrurile merg în continuare mai departe aşa cum au mers până acum, atunci se va vedea că mersul evoluţiei omenirii ne va arăta că dereglările nervoase trebuie să devină tot mai puternice, dacă se menţin vechile raporturi.

Am putea indica o realitate foarte interesantă. Consideraţi o realitate foarte simplă. Există un poet austriac: *Robert Hamerling* [Nota 51] – un poet excepţional, din ale cărui versuri am citit câte ceva în cercul nostru. Acest om şi-a petrecut o mare parte din cea de-a doua jumătate a vieţii, în pat. El a fost grav bolnav; el a căzut tot mai mult pradă unei boli grele. Dar nu a devenit nervos. Nimic nu arată în poeziile sale că ar fi avut vreo nervozitate. Chiar în timpurile în care mai putea sta doar pe o parte a trupului şi trebuia să scrie suferind chinuri cumplite, el nu a scris nimic „nervos”, în sens propriu-zis.

De ce? Pentru că el aparţinea de acea cultură central-europeană care nu trecuse în aceeaşi măsură în sfera nervozităţii, ca viaţa spirituală a altor popoare europene. Noi nu minimalizăm această viaţă spirituală prin această afirmaţie, dar realitatea trebuie să ne fie clară. Eu însumi am vieţuit cum, după ce în anii 70, 80 ai secolului trecut mai exista încă o înţelegere pentru astfel de lucruri cum sunt cele pe care ni le oferă, de exemplu, Robert Hamerling, iar apoi brusc, în deceniul nouă, a intervenit un entuziasm imens faţă de *Dostoievski* [Nota 52]. Desigur că eu nu vreau să minimalizez cu aceasta valoarea lui Dostoievski, dar ceea ce ne oferă el înainte de toate este, cu toată măreţia ei, o artă plină de nelinişte şi nervozitate. O astfel de artă plină de nervozitate va veni dacă materialismul continuă să dăinuie şi mai departe – iar arta lui Dostoievski este materialistă, chiar dacă ea este şi „psihologie".

Ca să nu se întâmple aşa ceva, trebuie să sosească forţe puternice, pe care sufletul omenesc trebuie să le folosească dacă vrea cu adevărat să se deprindă cu parcursul de gândire ca acesta: Saturn, Soarele şi Luna sunt stadii premergătoare ale evoluţiei Pământului. Căci trebuie să ne adresăm cândva unui adevărat om al prezentului cu astfel de reprezentări ca stadiul de Saturn, stadiul solar ş.a.m.d., şi să ne aşteptăm de la el să-şi încordeze gândirea pentru a găsi cu necesitate că aceste lucruri sunt fireşti. Faptul că aceste reprezentări sunt cu necesitate fireşti, presupune însă ca sufletul să se străduiască şi mai mult, iar consecinţa este că nervozitatea este eliminată! E drept că trebuie să avem răbdare în această privinţă, dar nervozitatea va fi eliminată. Şi ceea ce ar veni altfel peste întreaga cultură a omenirii ca nervozitate generală, va fi vindecat dacă omenirea va cuprinde ceea ce porneşte de la ştiinţa spirituală prin răspândirea curentului spiritual. Şi

pe când altfel omenirea ar deveni neliniştită, pe de altă parte vine ştiinţa spirituală, aducând totodată vindecarea. Şi în timp ce psihiatrul – înainte de a pătrunde în ştiinţa spirituală – trebuie să-şi mărturisească: Fenomenele nervoase se înmulţesc, ulterior va trebui probabil să mărturisească faptul că cel mai bun remediu împotriva fenomenelor nervoase este acela de a-i spune bolnavului: Ia o carte despre ştiinţa spirituală şi încearcă să o prelucrezi, în fiecare zi câte trei sferturi de oră; şi atunci nervii tăi se vor fortifica. Şi chiar aşa se va şi întâmpla. Dar lucrurile vor fi crezute abia atunci când oamenilor le va deveni limpede că în conformitate cu comparaţia făcută la începutul conferinţei viaţa sufletească nu are nimic de a face cu viaţa nervoasă, decât că provoacă procese de eliminare; şi că viaţa sufletească nu poate fi vindecată prin aceea că se acordă o valoare deosebită proceselor de eliminare, ci prin aceea că ceea ce nu are nimic de a face cu procesele de eliminare este fortificat din interior, este pătruns din suflet prin aceea că în suflet se revarsă forţe spirituale. Va veni timpul în care se vor prescrie reţete bazate pe ştiinţa spirituală, care vor consta în aceea că anumite remedii care nu pot fi dobândite decât pornind din ştiinţa spirituală vor fi aplicate în mod deosebit în special la bolile timpurilor noastre. Deocamdată, desigur că nu suntem chiar atât de departe; căci deocamdată se va considera încă în măsură suficientă că o terapie oarecare este nonsens dacă ea poartă eticheta metodelor mistice – proces în care trebuie să se ţină seama că oamenii sunt cu atât mai generoşi în folosirea numelui de „mistic” cu cât ştiu mai puţin ce înseamnă de fapt „mistic”. Căci *noi* folosim cel mai puţin expresia „mistic”; o folosim doar atunci când vrem să desemnăm ceva referitor la tehnica folosită; dar

cei care habar nu au ce este mistica, îl folosesc cel mai frecvent.

Şi tocmai atunci când cuprindem cu privirea aceste lucruri noi nu vom ascunde faptul că trăim într-o perioadă foarte importantă de criză. Eu am spus adesea că nu este felul meu de a spune că noi trăim într-o perioadă de tranziţie, pentru că fiecare interval temporal are un interval temporal precedent şi unul ulterior. Dar este vorba de să recunoaştem aspectul concret ce caracterizează o „perioadă de tranziţie". Pentru timpul nostru acest concret constă în aceea că ceea ce se petrece în vremea noastră ne indică faptul că oamenii trebuie să găsească trecerea la o înţelegere a lumilor spirituale. Atunci ei vor găsi în lumile spirituale pacea, consolidare lăuntrică, certitudine lăuntrică. Şi de aceasta au oamenii neapărată nevoie.

Dacă vreţi să vă vivifiaţi într-adevăr în suflet modul în care trebuie cucerită prin ştiinţa spiritului un nou tip de linişte a sufletului, este bine să abordaţi următorul material spre meditare: Este într-adevăr remarcabil modul în care oamenii au trebuit să se obişnuiască, treptat, în ultimele trei-patru secole, cu ideea că ei aleargă prin spaţiul cosmic, că se deplasează într-adevăr cu o mare viteză prin spaţiul cosmic. Este cert faptul că fiecare poate afirma că ştie acest lucru; însă de obicei oamenii nu reflectează la ceea ce au învăţat deja la şcoală, anume că ei se deplasează cu o viteză uriaşă prin spaţiul cosmic. În acest context, am putea aminti acel om care zăcea cândva într-o groapă, şi de fapt stătea chiar foarte comod, dar era cumplit de nemulţumit; şi când a fost întrebat de ce este atât de nemulţumit, că doar nu are nimic de făcut, el a răspuns că trebuie să parcurgă împreună cu Pământul rotaţia în jurul Soarelui şi că lui i se pare mai comod să rămână pe loc. Era aşadar un om care luase în serios

gândirea asupra rotației Pământului. Oamenii nu se gândesc în mod obișnuit la aceasta, dar în om trăiesc în mod obișnuit și lucruri la care ei nu se gândesc. Așadar, pentru a continua ideea: În ultimele trei-patru secole, oamenii s-au obișnuit să participe prin reprezentările lor la ideea Pământului care gonește prin spațiul cosmic. Însă acesta trebuie întâmpinat de o rezistență din spațiul cosmic. Este chiar adevărat că în vechea credință că Pământul ar sta pe loc și Soarele s-ar mișca, este ceva liniștitor. Acum, o să mai dureze încă vreme până când se va vedea ce anume este incorect în concepția copernicană [Nota 53] despre lume; căci lucrurile nu stau așa cum sunt ele învățate în ziua de azi. Dar putem ajunge până acolo încât prin vivifierea reprezentărilor din știința spirituală să ne transpunem oarecum în situația în care se află un om dintr-un vagon de tren, sau care merge cu vaporul, și care poate face efortul lăuntric de a nu auzi nimic din zgomotul din jur, ci de a fi întru totul „în sine". Dar aceasta se poate face în ziua de azi numai prin reprezentări spiritual-științifice. Dar trebuie luat în considerare faptul că pentru aceasta este nevoie de o reluare repetată, pentru că importantă este forța care ia naștere în acest proces. Și atunci omul rămâne oarecum în sine, cu sine însuși, liniștit și sigur. Și eu aș dori să fac următoarea remarcă pentru o idee bună de meditație: puterile lumii spirituale pot pătrunde la noi doar dacă le aducem într-adevăr în întâmpinare această pace lăuntrică. Ele ne pot deveni conștiente numai prin aceea că noi le venim în întâmpinare printr-o astfel de viață de reprezentare cum este cea tocmai caracterizată.

Asta caracterizează perioada de tranziție în care trăim noi; noi suntem realmente înlăuntrul acestei tranziții. Dorul după lumea spirituală există întru totul în

suflete, chiar dacă majoritatea încă nu o ştiu în ziua de azi. Dar din ceea ce a cuprins acum ca evenimente deosebite o parte atât de mare a Pământului se va dezvolta un dor conştient după lumea spirituală. În calitate de cercetător spiritual poţi şti acest lucru deja din ziua de azi: anume, că toate trupurile eterice nefolosite, jertfite, vor declanşa cel mai profund dor după lumea spirituală. Şi va veni acest dor, dor după Adevăr, care nu trebuie cucerit prin observare exterioară, ci lăuntric, prin strădania sufletului. Iar în acest sens, spiritul german este realmente pregătit. El este pregătit spre primirea unui adevăr care apare ca fiind adevărat prin sine însuşi, şi nu prin aceea că este adeverit în mod exterior. În acest sens este pregătit spiritul german. Iar dovezi în această privinţă se găsesc peste tot. Cei care s-au străduit în esenţa spiritului german au avut întotdeauna specificul de a vorbi despre adevăr în formele lor de gândire ca despre un dar lăuntric al sufletului omenesc. Ce ar spune în ziua de azi un astfel de om faţă de lucrurile pe care le trăim noi în aceste zile? În primele zile ale lunii august se putea citi în ziarele din străinătate: Oraşul Hamburg este o grămadă de ruine; ruşii au intrat în Stettin, ba chiar în Köln. Au fost răspândite şi cu totul alte informaţii. După cum se ştie, împăratul Franz Joseph a murit pe 8 septembrie. Ce ar fi spus unul dintre spiritele caracterizate mai sus în privinţa acestor aspecte?

„Cupru în loc de aur [Nota 54], schimb falsificat în locul unuia veritabil; acestea pot fi 'vândute' de câte unul, o bătălie pierdută poate fi etichetată de mai mulţi drept câştigată, şi diverse minciuni asupra lucrurilor sensibile şi a evenimentelor individuale pot fi făcute credibile un anumit răstimp, dar în cunoaşterea acelei fiinţe înlăuntrul căreia conştienţa are certitudinea nemijlocită a sinei proprii, iluzia este dată laoparte."

Aceste rânduri ar putea fi scrise din profunzimea celor pe care ar trebui să le înţeleagă omul în ziua de azi. Le-a scris *Hegel*, şi el a murit în anul 1831. Aceasta este particularitatea: dacă cineva este profund cuprins de natura lăuntrică a adevărului, atunci el spune lucruri care sunt adevărate pentru toate timpurile; atunci ceea ce a fost rostit din conştienţa adevărului poate fi citat în toate timpurile. Este ceea ce poate fi spus despre particularitatea spiritului central-european, despre raportul său absolut deosebit cu adevărul, şi care este incontestabil pentru cel care îşi dă osteneala să cunoască lucrurile. În ziua de azi ai sentimentul că ar trebui să se spună adesea: Pentru ce au învăţat oamenii istorie? Sau probabil că nici n-au învăţat-o. Căci este ca şi cum sufletele s-ar fi născut abia după 1 august 1914, şi nu iau deloc în ajutor ceea ce s-a întâmplat mai înainte pentru a dobândi o judecată. Dar, la urma-urmelor, toate acestea există doar pentru a crea o reacţie cu atât mai puternică şi mai intensă, de a produce în suflet o nevoie cu atât mai puternică şi mai intensă după Adevărul lăuntric real. Aceasta este natura perioadei de tranziţie din timpul nostru, în care lipsesc aşa de multe şi se dovedeşte că lipseşte şi această legătură lăuntrică cu Adevărul. Va lua naştere ca reacţie un dor profund după Adevăr. Şi atunci sufletele care sunt aici, încorporate în trupuri, vor auzi ceea ce le spun sufletele care s-au pregătit prin moartea prin jertfă din timpul actual, să cunoască mai mult din Adevăr decât se cunoaşte astăzi în general.

Este ceea ce am vrut să vă spun în ceasul acesta, pentru a întări din nou ceea ce am rostit adesea, tocmai în vremea aceasta, despre vorbirea vie a evenimentelor timpului. Căci evenimentele timpului ne vorbesc într-adevăr despre aceasta. Ele vorbesc acelora care li se dedică plini de curaj, care li se dedică în dispoziţia de a se jertfi,

care privesc cu întristare deja înspre timpul actual; ele vorbesc inspirând curaj şi consolare – curajul şi consolarea de a primi o nouă forţă:

Din curajul luptătorilor,
Din sângele bătăliilor,
Din suferinţa celor părăsiţi,
Din faptele de jertfă ale poporului
Va creşte rod spiritual –
Dacă sufletele îşi îndreaptă conştiente de spirit
Înţelegerea lor în Împărăţia spiritului.

A ŞAPTEA CONFERINŢĂ

Berlin, 22 februarie 1915

Iubiţii mei prieteni, să ne gândim mai întâi la aceia care se află afară, pe marile câmpuri de evenimente ale prezentului:

Spirite ale sufletelor voastre, păzitori activi,
Fie ca aripile voastre să poată aduce
Iubirea imploratoare a sufletelor noastre
Oamenilor pământeni încredinţaţi pazei voastre,
Pentru ca, unită cu puterea voastră,
Rugăciunea noastră să radieze ajutând
Sufletele pe care cu iubire le caută.

Iar pentru aceia care în urma acestor evenimente au trecut deja prin poarta morţii:

Spirite ale sufletelor voastre, păzitori activi,
Fie ca aripile voastre să poată aduce
Iubirea imploratoare a sufletelor noastre
Oamenilor sferelor încredinţaţi pazei voastre,
Pentru ca, unită cu puterea voastră,

Rugăciunea noastră să radieze ajutând
Sufletele pe care cu iubire le caută.

Iar Spiritul pe care noi îl căutăm prin strădania noastră de cunoaştere spirituală, Spiritul care a trecut prin Misteriul de pe Golgota spre mântuirea Pământului, spre libertate şi progres uman, să fie cu voi şi cu grelele voastre sarcini!

În seara aceasta aş dori să considerăm câte ceva dintre cunoştinţele referitoare la legătura dintre lumea noastră fizică şi lumea spirituală, prin aceea că fac legătura cu nişte evenimente mai intime din cadrul Mişcării noastre. Căci acest lucru este posibil în cadrul acestui cerc intim, restrâns. Şi înainte de toate eu ştiu că îmi pot asuma răspunderea acestor comunicări faţă de aceia care au devenit membrii noştri în viaţa lor fizică, şi care vor rămâne membrii noştri şi în continuare, membri la care se vor referi câteva realităţi despre care m-am gândit să vă vorbesc astăzi.

Chiar în ultimele săptămâni, iubiţii mei prieteni, karma a făcut ca eu – deoarece am putut zăbovi un timp acolo unde a avut loc incinerarea iubiţilor noştri prieteni – să trebuiască să vorbesc cu prilejul acelor incinerări. Şi totul a fost legat de un alt fapt, de faptul că mie mi-a fost de-a dreptul uşor să primesc, în legătură cu aceste personalităţi, anumite impresii remarcabile din existenţa lor în lumea spirituală, la scurt timp după ce ele trecuseră prin poarta morţii, cu doar câteva zile înainte.

Eu am menţionat adesea că faptul de a primi impresii din lumea spirituală în legătură cu o realitate sau alta depinde de mai multe circumstanţe. Şi în primul rând depinde de cât de intens este posibil să se configureze o adevărată legătură lăuntrică, o legătură lăuntrică intensă cu sufletele respective. Ar putea reieşi că uneori oamenii

trăiesc cu credinţa că ar trebui să aibă o legătură absolut deosebită cu un suflet sau altul. Şi totuşi, nu este cazul. La unele suflete îţi dai seama, prin ceea ce afli ulterior de la ele, că o asemenea legătură era mai uşor de stabilit.

Acum, în cele trei cazuri despre care vreau să vă vorbesc mai întâi, s-a conturat, iubiţii mei prieteni, necesitatea cea mai intensă de a primi impresii imediat după moartea lor, impresii care erau legate de întreaga fiinţă a acestor suflete. Nu-i aşa, atunci când ai de vorbit la o înmormântare, poţi face, desigur, numeroase legături, dar în aceste trei cazuri a existat ca o necesitate lăuntrică de a mă lega cu adevărat intens de fiinţa sufletelor respective şi de a îmbrăca fiinţa sufletelor respective în cuvinte chiar la ceremonia de incinerare. Dar lucrurile nu au fost aşa, ca şi cum eu mi-aş fi propus ca la aceste ceremonii de incinerare să caracterizez fiinţa sufletelor respective, ci a fost ca o necesitate clarificatoare, că aşa trebuie să fie. Nu vreau să spun cu aceasta că în toate cazurile trebuie să fie aşa. Această necesitate clarificatoare a survenit în cazul unuia dintre suflete deoarece – şi eu nu spun aceasta pentru că ar fi o lege, ci ca trăire, ca experienţă – tocmai după moarte mi-au venit din lumea spirituală impulsuri să caracterizez fiinţa sufletului. Pentru aceasta nu a fost nevoie de cuvinte; cuvintele au venit. Şi noi vom vedea mai apoi, iubiţii mei prieteni, de ce a fost chiar aşa, din câteva indicaţii care pot fi deja date în privinţa vieţii în continuare de după moarte a sufletului respectiv.

Pentru început, pentru ca întregul să poată fi înţeles, trebuie să fac câteva remarci în privinţa naturii speciale a unor astfel de trăiri. Atunci când vrem aici, în lumea fizică, să avem impresii, ne raportăm la lucruri. Ne facem gânduri în funcţie de faptul că vedem, auzim sau pipăim lucrurile;

noi ştim că suntem noi înşine cei care ne facem aceste gânduri. Atunci când avem de a face cu un suflet care a trecut prin poarta morţii, observăm imediat că ceea ce constituim noi înşine ca gânduri sau cuvinte, ne îndepărtează de fapt de fiinţa respectivă; şi că atunci este necesar să te dăruieşti întru totul celor care se formează în tine. Şi dacă vrem să exprimăm impresiile în cuvinte, trebuie să avem realmente în noi înşine posibilitatea ca aceste cuvinte să se formeze în noi, iar noi să nu putem face nimic pentru ca aceste cuvinte să se formeze exact aşa cum o fac ele. Trebuie să putem asculta lăuntric cuvintele. Şi prin faptul că ascultăm lăuntric avem totodată certitudinea că aceste cuvinte nu sunt rostite de noi înşine, ci de entitatea care a trecut prin poarta morţii.

Aşa a fost atunci când în ultimele săptămâni a plecat din planul fizic un membru mai în vârstă al Mişcării noastre [Nota 55]. Un membru mai în vârstă care s-a familiarizat cu adevărat profund cordial cu Mişcarea noastră de-a lungul multor ani, şi care a vivifiat în sufletul ei, în trăirile ei sufleteşti, ceea ce poate da ştiinţa noastră spirituală ca idei şi reprezentări. Respectiva personalitate s-a identificat în sufletul ei, cu o dăruire imensă, cu tot ceea ce trăieşte în ştiinţa noastră spirituală. Acum s-a pus problema de a mă lăsa oarecum în seama impresiilor care porneau de la acest suflet. Şi a fost aşa, într-un mod remarcabil care putea fi constatat, că la numai câteva ore după ce a intervenit moartea fizică, din partea sufletului respectiv nu au sosit numai anumite impresii de cuvinte, ci impresii exprimate în adevărate cuvinte, ca o caracteristică a sa. Faţă de aceste cuvinte nu se poate face altceva decât încercarea de a cuprinde pe cât posibil în mod pur ceea ce rosteşte sufletul respectiv prin propriul nostru lăuntru, căci noi trebuie să numim această rostire: limbaj. Şi eu am

perceput atunci tocmai cuvintele pe care le-am rostit ulterior la incinerare. Acestea, după cum am spus, nu au fost cuvintele mele, ci au fost cuvintele – şi eu vă rog să cumpăniţi cu exactitate cuvintele pe care le folosesc acum – care proveneau de la respectivul suflet, trecut prin poarta morţii:

În depărtările cosmice vreau să-mi duc
Inima mea simţitoare, ca ea să se încălzească
În focul acţiunii forţelor sfinte;
În gândurile cosmice vreau să-mi întreţes
Propria gândire, ca ea să devină limpede
În lumina vieţii veşnice a devenirii;
În temeliile sufletului vreau să-mi cufund
Reflectarea devotată, ca ea să se fortifice
Pentru adevăratele ţeluri ale acţiunii omeneşti;
Spre pacea lui Dumnezeu tind eu astfel,
Pregătindu-mi sinea întru Sinea superioară
Prin luptele vieţii şi prin griji.
Tinzând spre pacea bucuroasă de acţiune,
Presimţind existenţa cosmică în existenţa proprie
Doresc să-mi împlinesc sarcina umană;
Aşteptând, îmi este îngăduit să trăiesc atunci
În întâmpinarea stelei sufletului meu,
Care îmi indică locul meu în ţinutul spiritual.

Iar apoi, când am rostit încă o dată cuvintele la sfârşitul necrologului, a trebuit să le modific fără să o ştiu dinainte, şi să le rostesc altfel:

Aşteptând, îmi este îngăduit să trăiesc atunci
În întâmpinarea stelei destinului meu,
Care îmi indică locul meu în ţinutul spiritual.

Atunci mi-a fost clar ce se întâmpla. Era încercarea respectivei personalităţi să imprime ceea ce preluase ea de-a lungul anilor prin gânduri, idei, sentimente şi simţire

spiritual-ştiinţifică în propria ei fiinţă care trecuse acum prin poarta morţii, în aşa fel încât ideile şi sentimentele să devină forţe care configurau şi cizelau după moarte această personalitate, această fiinţă. Aşadar această personalitate folosise ideile şi reprezentările din ştiinţa spirituală pentru a-şi configura, a-şi cizela oarecum propria fiinţă; dar de a o cizela aşa cum merge realmente mai departe această fiinţă în lumea spirituală.

La scurt timp după aceea, am pierdut din planul fizic o altă prietenă a Mişcării noastre [Nota 56], un alt membru. Şi în cazul acestui membru a existat din nou necesitatea intensă de a-i caracteriza fiinţa. Dar acest lucru nu s-a putut înfăptui, aşa cum s-a petrecut în cazul menţionat mai sus. În cazul menţionat mai sus, în cuvintele, aşa cum au fost ele configurate, era aşa că se putea spune: Un suflet care a trecut prin poarta morţii s-a exprimat pe sine, în privinţa a ceea ce simţea şi a ceea ce voia să devină; el s-a exprimat pe sine el însuşi. În acest al doilea caz, lucrurile au stat aşa că simţeai că trebuie să te raportezi cu propriul tău suflet la fiinţa respectivului suflet şi să o contempli spiritual. Apoi s-a exprimat şi acest suflet, dar el s-a exprimat în cuvinte ce-şi luau totuşi materialul de autocaracterizare din sufletul contemplat. Astfel încât ceea ce făcea sufletul care trecuse prin poarta morţii nu era decât un îndemn de a exprima ceea ce trebuia să simţi faţă de fiinţa sa acum, după ce trecuse prin poarta morţii. Şi atunci s-au format următoarele cuvinte, care trebuiau să urmeze ceremoniei de incinerare:

Ai păşit printre noi,
Blândeţea mişcătoare a fiinţei tale
Vorbea din forţa liniştită a ochilor tăi -
Pacea, vivifiată din tot sufletul,
Se revărsa în valurile

Cu care privirile tale
Purtau fiinţa ta lăuntrică
Înspre lucruri şi oameni.
Iar această fiinţă însufleţea
Vocea ta convingătoare
Mai mult prin specificul cuvintelor
Decât prin cuvintele înseşi,
Revelând ceea ce exista
Tăinuit în frumosul tău suflet,
Dar iubirea ta devotată
De om plin de compasiune
Se dezvăluia şi fără cuvinte:
Această fiinţă, prin frumuseţea ei nobilă, liniştită,
Ce vestea simţirea receptivă
A creaţiei cosmice a sufletului.

După ce au fost rostite aceste cuvinte la începutul şi la sfârşitul necrologului, a început incinerarea. Şi atunci a fost posibil să observ, iubiţii mei prieteni, că în acel moment – vă rog să remarcaţi: Nu în momentul în care le-am rostit, ci în momentul în care căldura cuptorului a cuprins corpul – a intervenit – eu voi descrie mai exact ulterior lucrurile – un fel de primă clipă conştientă după moarte. Eu am spus „clipă conştientă" şi am în vedere lucrurile aşa: Imediat după moarte există o vedere retrospectivă a ceea ce apare în trupul eteric ca un tablou al vieţii. Însă acesta se pierde după câteva zile. Şi tocmai atunci a existat necesitatea ca între moarte şi incinerare să se scurgă un timp relativ îndelungat. Moartea a intervenit miercuri seara, la ora şase; incinerarea a avut loc în următoarea zi de luni, la ora unsprezece. Aşadar între timp intervenise dispariţia acelui tablou, a tabloului vieţii. Aşadar primul moment de o oarecare conştienţă după imaginea tabloului vieţii, a intervenit atunci când căldura

focului din cuptor a cuprins trupul. Şi atunci s-a arătat clar că tipul de contemplare, tipul întregii contemplări a lumii pentru o astfel de fiinţă devenită spirituală este altul decât pentru sufletul omenesc, atâta timp cât acesta se află în trupul fizic. În trupul fizic, noi vedem lucrurile din spaţiu în aşa fel încât ele rămân pe loc atunci când noi ne îndepărtăm de ele. Dacă aici se află un scaun şi eu îl văd, şi apoi merg puţin mai departe şi mă uit înapoi, scaunul se mai află încă aici. Eu privesc înapoi, la el. Dacă mă îndepărtez, scaunul e tot aici, el rămâne pe loc. Iar în timp ce trăim în trupul fizic, lucrurile nu stau la fel şi cu evenimentele care se desfăşoară în timp. Evenimentele pe care le-am lăsat în timp să treacă pe lângă noi, nu rămân pe loc. Un eveniment care a trecut pe lângă noi, este trecut, şi dacă noi privim înapoi îl putem vedea doar în amintire. Doar trecutul nostru ne leagă de eveniment. Dar pentru o fiinţă spirituală e altfel. Aceasta vede evenimentele ca stând pe loc, aşa cum vedem noi că lucrurile în spaţiu stau pe loc. Şi aceasta a fost prima impresie despre ceremonia funerară, cu tot ceea ce a fost făcut şi rostit acolo, pe care a avut-o sufletul de care vă vorbesc. Ceremonia funerară se încheiase deja de cinci-zece minute, dar pentru moartă ea mai exista, era aici, aşa cum rămân pentru omul fizic doar lucrurile în spaţiu. Şi prima impresie a fost privirea înapoi la ceea ce a fost rostit; aşadar, înainte de toate, la cuvintele care au răsunat acum, la cuvintele pe care tocmai le-am citit. Este într-adevăr aşa cum a spus Wagner dintr-o profundă intuiţie [Nota 57]: „Timpul devine spaţiu”. Ceea ce a trecut nu este trecut pentru trăirea spirituală, ci se află aici, aşa cum stau pentru oamenii fizici lucrurile în spaţiu. Aşadar aceasta a fost prima impresie de după moarte: această ceremonie funerară împreună cu ceea ce s-a rostit în cadrul ei. În acest caz a fost aşa că această privire înapoi,

cu contemplarea simultană a ceea ce s-a petrecut la ceremonia funerară, nu poate fi denumită o aprindere definitivă a conştienţei, căci ulterior a intervenit din nou o stare crepusculară, despre care eu voi mai vorbi, şi abia după un timp a intervenit din nou o asemenea aprindere a conştienţei. Aprinderea conştienţei a intervenit din nou, încet şi treptat. Şi durează luni de zile până când ea se instalează pe deplin, şi până când putem vorbi despre faptul că mortul are pe deplin lumea spirituală în jurul său. Dar mai târziu, tocmai datorită acestei aprinderi exterioare a conştienţei, s-a arătat tocmai la această personalitate o nevoie intensă de a privi mereu la acest moment, tocmai la acest moment, de a cuprinde cu claritate cu privirea acest moment. Acest fapt se află într-un deplin acord – cum voi expune eu imediat – cu ceea ce se poate şti despre întreaga situaţie a omului de după moarte.

Un al treilea caz este cel de care au fost intens impresionaţi în special iubiţii noştri membri din Berlin; este cazul prietenului şi membrului nostru recent decedat *Fritz Mitscher* [Nota 58]. Fritz Mitscher a trecut prin poarta morţii la scurt timp înainte de a împlini treizeci de ani, înainte de a fi ajuns la vârsta de treizeci de ani. El ar fi ajuns la vârsta de treizeci de ani pe 26 februarie, care urmează să vină.

În cazul lui Fritz Mitscher, la dirijarea gândurilor asupra fiinţei sale de după moarte au apărut, înainte de toate, imboldurile din propriul suflet, din sufletul contemplativ, care porneau de la dăruirea sa intensă faţă de Mişcarea noastră spirituală. Căci el a fost, în această privinţă, de-a dreptul o personalitate exemplară. O personalitate exemplară în sensul că el, care era o natură înclinată spre erudiţie, şi-a dezvoltat tot mai mult, dintr-o necesitate lăuntrică profundă, predispoziţia de a pune în

slujba Mişcării spiritual-ştiinţifice întreaga erudiţie pe care dorea să şi-o însuşească. În felul acesta, el era tocmai una dintre acele personalităţi care sunt atât de necesare în dezvoltarea concepţiei noastre spiritual-ştiinţifice despre lume. Căci de aceasta are nevoie prezentul, ca ştiinţa exterioară, strădania ştiinţifică exterioară să fie folosită de suflet în aşa fel încât strădania ştiinţifică exterioară să conflueze oarecum cu cunoştinţele dobândite din lumea spirituală, înspre care tindem noi. Şi aceasta însufleţea sufletul tânăr al lui Fritz Mitscher. Astfel încât deja atunci când îl priveai aici, în viaţă, trebuia să ai sentimentul că el se află pe o cale foarte corectă în ceea ce priveşte Mişcarea noastră.

Acum prietenii îşi vor aminti ceva ce eu am spus cu prilejul unui alt deces, cu ani în urmă: Tocmai la astfel de personalităţi care au preluat oarecum în sine ceea ce poate oferi ştiinţa fizică în prezent, iese în evidenţă, atunci când ele trec pretimpuriu prin poarta morţii, faptul că ele devin colaboratori importanţi după moarte la Mişcarea noastră spirituală – care nu depinde numai de sufletele care se află aici, în trupuri. Dacă nu am avea forţele sufletelor care au trecut prin poarta morţii având cunoaşterea pământească şi zăbovesc acolo în unire cu voinţa ce urmează să iradieze prin Mişcarea noastră, noi nu am putea nutri speranţa, în această vreme materialistă actuală, speranţa pe care trebuie să o nutrim într-o măsură atât de intensă cum este ea îndreptăţită, că vom înainta.

Aşa a pornit din sufletul lui Fritz Mitscher ceva care se poate rezuma în cuvinte pe care nu le-aş putea exprima altfel decât aşa cum vi le voi citi dumneavoastră acum, şi cum au fost ele rostite şi la incinerare:

Ca speranţă, aducătoare de fericire,
Ai păşit tu pe terenul

Unde florile spirituale ale Pământului
Ar dori să se arate cercetării
Prin forţa existenţei sufleteşti.
Dorul tău din străvechime era înrudit
Cu fiinţa pură a iubirii adevărului;
Faptul de a crea din lumina spiritului
A fost ţelul vieţii tale,
Pe care l-ai urmat fără răgaz.
Tu ţi-ai cultivat darurile frumoase
De dragul căii luminoase a cunoaşterii spirituale,
Neînşelat de contradicţiile lumii,
Ca slujitor fidel al adevărului,
Mergând cu paşi siguri.
Tu ţi-ai exersat organele spirituale
Pentru ca ele să întindă cu perseverenţă
Şi ardoare greşeala
Spre cele două margini ale drumului,
Creându-ţi spaţiu pentru adevăr.
Faptul de a-ţi configura sinea
Pentru revelarea luminii pure,
Astfel încât forţa solară a sufletului
Să radieze cu putere înlăuntrul tău,
A fost grija şi bucuria vieţii tale.
Alte griji şi alte bucurii
Abia dacă ţi-au atins sufletul,
Deoarece cunoaşterea ţi-a apărut ca lumină
Care conferă sens existenţei,
Ca adevărată valoare a vieţii.
Ca speranţă, aducătoare de fericire,
Ai păşit tu pe terenul
Unde florile spirituale ale Pământului
Ar dori să se arate cercetării
Prin forţa existenţei sufleteşti.

Ca pierdere ce profund ne-a îndurerat
Ai dispărut tu de aici,
Unde germenii pământeşti ai spiritului
Îţi maturizau simţurile pentru sferele spiritului
În sânul existenţei sufleteşti.
Simte cum privind cu iubire
În înalturile care te cheamă acum
Înspre o altă creaţie,
Dăruieşte prietenilor rămaşi în urmă
Forţa ta din ţinuturile spiritului.
Ascultă rugămintea sufletelor noastre,
Trimisă cu încredere spre tine:
Noi avem nevoie în lucrarea Pământului
De forţa puternică din ţara spiritului,
Pe care o primim de la prietenii morţi.
Ca speranţă aducătoare de fericire,
Ca pierdere ce profund ne-a îndurerat;
Îngăduie-ne să sperăm că din depărtare-apropiere,
Luminezi vieţii noastre în permanenţă,
Ca stea sufletească din domeniul spiritului.

Şi astfel de cuvinte, iubiţii mei prieteni, sunt în aşa fel cizelate încât ele trebuie să fie considerate ca fiind provenite din identificarea cu sufletul trecut în moarte. Ele rezultă ca o necesitate – chiar dacă nu sunt rostite de sufletul însuşi, chiar dacă din sufletul însuşi porneşte doar îndemnul de a fi rostite – ele rezultă ca o necesitate datorită forţelor care au pornit din suflet, de a fi rostite fiecare în parte tocmai aşa cum au fost rostite. La aceste cuvinte eu nu am avut cu adevărat nimic altceva în vedere decât cuvintele, aşa cum vi le-am citit eu acum dumneavoastră. De aceea, pentru mine a fost ceva zguduitor în măsura cea mai înaltă când în noaptea care a urmat funeraliilor, sufletul lui Fritz Mitscher, care nu era

încă în afara conştienţei sale, dar era în afara fiinţei sale, a răspuns oarecum la ceea ce fusese rostit la funeralii; el a răspuns prin aceea că de la el, aşadar de la sufletul trecut acum în moarte, au venit următoarele cuvinte:

Faptul de a-mi configura sinea
Pentru revelarea luminii pure,
Astfel încât forţa solară a sufletului
Să radieze cu putere înlăuntrul meu,
A fost grija şi bucuria vieţii mele.
Alte griji şi alte bucurii
Abia dacă mi-au atins sufletul,
Deoarece cunoaşterea mi-a apărut ca lumină
Care conferă sens existenţei,
Ca adevărată valoare a vieţii.

Atunci când am redactat aceste strofe, eu nu m-am gândit nici pe departe că aceste două strofe se pot rosti în aşa fel încât pronumele aferente lui „ţie" să poată fi schimbate în „mie". Pentru mine a fost doar viu faptul:

Faptul de a-ţi configura sinea
Pentru revelarea luminii pure,
Astfel încât forţa solară a sufletului
Să radieze cu putere înlăuntrul tău,
A fost grija şi bucuria vieţii tale.
Alte griji şi alte bucurii
Abia dacă ţi-au atins sufletul,
Deoarece cunoaşterea ţi-a apărut ca lumină
Care conferă sens existenţei,
Ca adevărată valoare a vieţii.

Iar acum cuvintele au fost în aşa fel transpuse – şi ele au putut fi transpuse cu uşurinţă – încât, fără să se schimbe ceva la nivel gramatical, cele aferente persoanei a doua au putut fi transpuse la persoana întâi: „Să radieze cu putere

înlăuntrul tău" schimbat în „Să radieze cu putere înlăuntrul meu", ș.a.m.d.

Aveţi aici o corelaţie remarcabilă între cele care au fost rostite aici şi sufletul care a trecut prin poarta morţii; o corelaţie din care rezultă că ceea ce a fost rostit aici nu s-a reîntors din suflet cumva ca un simplu ecou, ci a revenit realmente reconfigurat în conformitate cu sensul. Aş vrea să remarc aici doar că atunci când au fost alcătuite aceste cuvinte, prin sufletul meu a trecut într-adevăr, ca printr-o necesitate, un anumit sentiment, care a dat nuanţa fundamentală: era sentimentul ca şi cum pentru mine ar fi o necesitate să dau acestui suflet, la trecerea lui prin poarta morţii, o anumită misiune. Noi ştim câte se opun Mişcării noastre spirituale în acest timp materialist actual şi cât de puţin este adecvată lumea în ziua de azi pentru această Mişcare spirituală. Şi atunci când străvezi ceea ce este posibil de înfăptuit în trupul pământesc, poţi într-adevăr spune: E nevoie de un sprijin! Iar sentimentul a fost cel exprimat prin cuvintele:

Ascultă rugămintea sufletelor noastre,
Trimisă cu încredere spre tine:
Noi avem nevoie în lucrarea Pământului
De forţa puternică din ţara spiritului,
Pe care o primim de la prietenii morţi.

Sentimentul care mi-a apărut ca necesar în cazul acestui suflet a fost oarecum acela de a solicita acest suflet să folosească în continuare germenii pe care şi i-a însuşit aici pentru promovarea Mişcării noastre spiritual-ştiinţifice.

Acum, probabil că aţi văzut că în aceste trei cazuri uşor de înţeles există ceva similar, în ciuda diferenţelor lor. Ceea ce este similar este faptul că în sufletul care trebuia să le contemple, în sufletul care prin karma sa a fost stimulat

în mod deosebit să le contemple pentru că trebuia să vorbească la ceremonia funerară au fost stimulate gânduri în privinţa fiinţelor respective, şi că în el a existat oarecum necesitatea de a exprima aceste fiinţe.

În cazul primei personalităţi despre care v-am vorbit, lucrurile au stat într-adevăr aşa – dumneavoastră ştiţi în ce sens afirm eu astfel de lucruri: numai pentru a sluji cunoaşterii, şi nu în scopul de lăudăroşenie – că eu am cunoscut personalitatea respectivă şi pe planul fizic, după ce ea a intrat în Societate. Atunci când diverse personalităţi se află aici în Societatea noastră, vieţuieşti întru câtva ceea ce se desfăşoară cu ele; dar trebuie că prietenii noştri ştiu că nu este specificul meu de a mă informa oarecum în privinţa raporturilor de viaţă sau a altor aspecte asemănătoare, sau să întreb una sau alta, în privinţa a ceea ce au trăit respectivele personalităţi aici, în viaţa lor fizică. Pentru mine nu a fost o satisfacţie personală, ci una de cunoaştere atunci când am caracterizat una dintre personalităţi într-un mic discurs funerar, descriind cum era acel suflet şi cum îşi trăise el viaţa aici pe Pământ. Cu acest prilej eu nu am avut nimic înaintea mea, decât sufletul după moarte. Nu numai că el rostea cuvintele pe care eu le-am citit la început, ci însuşi sufletul stătea înaintea mea, aşa cum era el acum, după moarte, în ceea ce era caracteristica sa după moarte. Eu nu am avut nimic altceva în faţa ochilor mei. Abia dacă am cunoscut ceva din ceea ce i se întâmplase înainte de a intra în Societatea noastră, şi nu ştiam prea multe despre viaţa sa desfăşurată în afara adunărilor noastre sau despre evenimentele de care au parte din când în când membrii noştri. Eu nu ştiam nimic altceva. Şi totuşi, tocmai în acest caz, ca ascultând de o necesitate lăuntrică, m-am simţit determinat la înmormântare să vorbesc despre anumite raporturi din

viaţa sa, raporturi ce se extindeau asupra întregii sale vieţi; despre raportul personalităţii decedate – care atinsese o vârstă înaintată – cu copiii ei şi cu activitatea sa de o viaţă. Şi după cum am spus, pentru mine nu a fost o satisfacţie personală, ci una de cunoaştere, atunci când rudele mi-au spus: Noi am recunoscut respectiva personalitate întru totul din ceea ce a fost rostit aici, căci fiecare cuvânt o caracterizează într-un mod absolut intens. Aşadar şi imaginea vieţii individuale din decursul vieţii fizice a fost descrisă în mod adecvat, pentru că acum – după ce această viaţă se concentrase în suflet – exista posibilitatea de a vedea rezultatele concentrate în suflet. Ceea ce ne interesează însă pe noi în mod deosebit în privinţa cunoaşterii, este faptul că am perceput tocmai la acest suflet necesitatea intensă de a-şi îndrepta privirea spirituală după moarte asupra propriei sale vieţi. Pentru că, realmente, nu a fost meritul meu acela de a putea caracteriza viaţa proprie a respectivei personalităţi, ci a existat procesul prin care, deşi personalitatea nu era conştientă, ea îşi îndrepta totuşi pe atunci fiinţa sufletească – pregătindu-se pentru viaţa ei ulterioară conştientă de după moarte –, îşi îndrepta forţele, care ulterior urmau să devină conştiente, asupra propriei sale vieţi, asupra propriilor sale vieţuiri. Iar ceea ce am avut eu de spus a putut fi văzut în aceste imagini de gânduri care constau în îndreptarea sufletului asupra propriilor sale trăiri. Aşadar eu am avut de descris ceea ce gândea inconştient despre sine, după moarte, această personalitate. Şi ceea ce este important pentru noi aici de reliefat este faptul că tocmai personalitatea respectivă a simţit după moarte nevoia intensă de a-şi îndrepta inconştient privirea asupra propriei sale entităţi.

În cazul celei de-a doua personalităţi, care s-a trezit oarecum atunci când căldura focului i-a cuprins trupul, s-a arătat mai târziu – în decursul unei astfel de re-treziri sporadice – după modul în care ea s-a raportat la ceea ce era tocmai caracteristica fiinţei sale, că ea avea nevoia de a reveni la această fiinţă, după cum spuneam, la aceste cuvinte care i-au caracterizat fiinţa, de a reveni la ea, ca de a recurge la ea. Şi tocmai în privinţa limbajului – dacă se poate numi limbaj ceea ce se exprimă în raporturile dintre suflete, fie că ele se află în trup, fie că nu se află în trup şi sunt deja fiinţe spirituale –, din modul în care se poate vorbi despre acest raport trebuie să spun întru totul că atunci când am putut percepe o trezire ulterioară a acestei personalităţi a trebuit să resimt totodată un sentiment de fericire al ei pentru faptul că mie mi s-au arătat acele cuvinte pe care eu le-am putut exprima. Pentru că s-a dovedit că aceasta a fost într-adevăr o bună colaborare cu persoana decedată. Se putea desprinde că sufletul acestei fiinţe decedate – dumneavoastră ştiţi că eu vorbesc la modul comparativ – s-a exprimat întru câtva, zicând: „O, este bine că este aşa aici. Este bine că e aşa în acest loc.” Un asemenea sentiment s-a ivit la această a doua trezire, ca şi cum moarta ar fi arătat că prin aceasta se aduce totodată ca o amplificare în lumea spirituală, prin aceea că a fost exprimat şi aici pe Pământul fizic în cuvinte omeneşti şi că aceasta este ceva de care ea are nevoie, şi în privinţa căruia este bine că a fost fixat prin cuvinte fizice pământeşti mai mult decât ar fi putut fi fixat de către ea însăşi. Aşadar la ea exista necesitatea de a fixa aceste lucruri. Şi pentru ea a fost o uşurare, pentru că a fost ajutată în felul acesta la fixare.

Iar în cazul iubitului nostru prieten Fritz Mitscher se poate vedea foarte limpede că în noaptea care a urmat

înmormântării cenuşii rezultate prin incinerare, el a făcut nemijlocit legătura şi a folosit ceea ce am rostit noi aici pentru a-şi clarifica lui însuşi propria fiinţă, pentru a ajunge la claritate în privinţa lui însuşi, în privinţa propriei sale fiinţe.

Avem aşadar în toate cele trei cazuri o îndreptare a privirii asupra propriei fiinţe. Desigur că astfel de lucruri sunt, pentru început, cele care pătrund în sufletul nostru şi în inimile noastre prin valoarea lor pur umană, prin relaţia lor pur omenească. Însă cunoştinţele spirituale se dobândesc, în general, numai din lumea înconjurătoare atunci când ele vor să ni se reveleze prin har. Ele nu pot fi constrânse să apară; ele trebuie aşteptate. Şi tocmai în cazul acestor lucruri vedem cât de remarcabil acţionează corelaţiile karmice.

Atunci când m-am aflat eu însumi la Zürich a doua zi după ce murise la Zürich cea de-a doua dintre personalităţile menţionate, am trecut pe lângă o librărie şi am văzut în vitrină o carte pe care o citisem cu mulţi ani în urmă. După stilul meu de viaţă, eu nu aş fi putut remarca această carte în presupusa mea bibliotecă, aflată într-o stare ciudată datorită locuirii în multe părţi. Poate că nici nu mai există. Cu ani în urmă, am citit aşadar o carte de filosoful vienez *Dr. Ernst Mach* [Nota 59], şi cartea putea fi găsită tocmai acolo în librărie, la sectorul de anticariat. Am vrut să o citesc din nou, sau măcar să o privesc din nou. Şi când am ajuns la pagina a treia, mi-a ajuns sub ochi ceva pe care îl pierdusem de mult din vedere, anume o remarcă foarte interesantă a lui Ernst Mach despre cunoaşterea de sine a omului, despre dificultatea cunoaşterii de sine a omului. Voi cita aproape textual ceea ce stă scris la pagina 3 din Notele despre «Analiza sentimentelor», de profesorul universitar Ernst Mach:

Ca tânăr, mergeam cândva pe stradă şi am întâlnit un om faţă de care am avut sentimentul: Ce chip neplăcut, dezagreabil are omul ăsta pe care-l întâlnesc. Şi atunci m-am speriat – nu puţin – când am descoperit că era propriul meu chip cel pe care-l întâlneam, şi care mă privea ca dintr-o oglindă. – Aşadar el mergea de-a lungul străzii şi, ca dintr-o oglindă îndreptată spre el, l-a întâmpinat propria imagine reflectată. Şi când a văzut acel chip, el şi-a spus: Ce om cu chip neplăcut, dezagreabil, întâlnesc eu acum! – Şi imediat după aceea, el adaugă o altă remarcă în privinţa lipsei de cunoaştere de sine. El spune: Am venit într-o zi, obosit dintr-o călătorie, şi am urcat într-un omnibuz. Am văzut un alt bărbat urcând, şi m-am gândit: Ce dascăl decăzut urcă în omnibuz! Şi iată că eram eu însumi. Oglinda din omnibuz îmi arătase propria-mi imagine. – Şi profesorul Mach a mai adăugat: Aşa mi-am cunoscut rangul şi atitudinea mai bine decât în orice alt mod.

Este ceva ca un indicator în privinţa a cât de dificilă este cunoaşterea omenească de sine în legătură cu statura pur exterioară. Căci nu omul nu ştie uneori nici măcar cum arată spaţial, chiar dacă este profesor universitar. Vedeţi aceasta din acest exemplu foarte onest.

Este interesant că putem da tocmai acest exemplu în legătură cu cazurile în discuţie, căci – nu-i aşa? –, aici, în trupurile fizice, vă arată însuşi exemplul cum cunoaşterea de sine nu trebuie să fie neapărat o piedică în ceea ce avem de obţinut pe Pământ. Poţi fi un profesor celebru, şi să ai la fel de puţină cunoaştere de sine ca omul care a exprimat-o în felul acesta. Dar eu am menţionat acest exemplu din motivul că este remarcabil faptul că acest exemplu din viaţa fizică mi-a apărut înaintea ochilor atunci când sufletul a fost îndreptat să cuprindă din nou cu privirea modul în care simte mortul necesitatea de a-şi cuprinde şi privi

propria fiinţă. Aş spune că aici, în lumea fizică, ne putem descurca şi fără cunoaşterea de sine în privinţa a tot ceea ce este pur material în viaţa noastră. Dar cunoaşterea lumilor spirituale nu poate fi dobândită fără cunoaştere de sine – vom mai vorbi despre aceasta peste opt zile. Dar cu raporturile exterioare pur materiale o putem scoate la capăt şi fără cunoaştere de sine. Căci de îndată ce sufletul a trecut prin poarta morţii, cunoaşterea de sine este primul lucru de care are nevoie, ceea ce ne arată în special trăirile pe care le-am expus. De la cunoaşterea de sine trebuie să se pornească.

Vedeţi dumneavoastră, gânditorul materialist rămâne de obicei ataşat de întrebarea: există conştienţă dincolo de moarte? – Este un rezultat al ştiinţei spirituale că sufletul care a trecut prin poarta morţii nu suferă deloc de o lipsă de conştienţă, ci dimpotrivă, are tocmai prea multă conştienţă. Faptul că mai târziu are loc un fel de trezire nu provine de acolo că după moarte omul trebuie să-şi însuşească o nouă conştienţă, ci de acolo că el are prea multă conştienţă, o conştienţă orbitoare, şi că aceasta trebuie mai întâi să fie treptat atenuată. Mai multe amănunte în această privinţă găsiţi în ciclul de conferinţe de la Viena [Nota 60], care a fost şi tipărit. Prea multă conştienţă, o conştienţă copleşitoare are omul după moarte, şi el trebuie mai întâi să se orienteze în această lume de conştienţă copleşitoare. Şi în timp ce el avansează treptat în felul acesta, devine, într-o măsură infimă, mai conştient decât era anterior. El trebuie să-şi atenueze mai întâi conştienţa, la fel cum noi trebuie să atenuăm mai întâi lumina solară prea puternică ce ajunge la noi. Aşadar pentru început trebuie să ne atenuăm treptat conştienţa. Deci nu se poate vorbi de o trezire ca în lumea fizică, ci despre o revenire din supraabundenţa conştienţei până la

gradul pe care îl putem suporta, în funcţie de ceea ce am vieţuit aici în lumea fizică. Pentru aceasta este necesar ceva: pentru ca omul să se orienteze în această conştienţă luminoasă care inundă totul după moarte, este necesar ca punct de pornire cunoaşterea propriei sale fiinţe; este necesar ca noi să putem privi înapoi la propria noastră fiinţă pentru a găsi oarecum liniile conducătoare, pentru a ne putea orienta în lumea spirituală. Lipsa de cunoaştere de sine este tocmai piedica ajungerii la conştienţă după moarte. Noi trebuie să ne găsim pe noi înşine în lumina care inundă totul. Şi acum vedeţi de unde vine nevoia de a-i caracteriza pe morţi pentru a veni în întâmpinarea găsirii lor de sine.

Este ceva ce rezultă pentru noi ca o cunoaştere generală din trăiri atât de intime şi de evidente. După moarte, după ce a dispărut tabloul eteric ale vieţii, intervine o evoluţie, o evoluţie treptată, care ia naştere prin aceea că noi ne cunoaştem propria viaţă de aici de pe Pământ prin viaţa pe care o resimţim ca luminându-se treptat din lumile spirituale. Căci aceasta este singura noastră străduanie după moarte, după ce s-a risipit tabloul eteric. Ceea ce există în lumea spirituală se află în jurul nostru. Dar noi trebuie să ne cunoaştem de preferinţă propria noastră fiinţă. Şi aici ne sunt de folos, în esenţă, reprezentările pe care le cunoaştem din ştiinţa spirituală, pentru că ele ne dau mijloace de orientare pentru cunoaşterea spirituală. Astfel, puteţi vedea din primul caz: Ceea ce a apărut drept autocritică, a fost posibil doar prin cele preluate din ştiinţa spirituală; faptul de a privi la propria fiinţă în aşa fel încât să se poată forma cuvintele: „În gândurile cosmice vreau să-mi întreţes propria gândire, ca ea să devină limpede în lumina vieţii veşnice a devenirii.” Acestea au fost concentrate din multele aspecte

răspândite în ştiinţa spirituală şi care au fost folosite aici pentru a da autocaracterizarea propriei fiinţe. Sau „În temeliile sufletului vreau să-mi cufund reflectarea devotată, ca ea să se fortifice pentru adevăratele ţeluri ale acţiunii omeneşti.”

Însă ceea ce vrem realmente cu aceste lucruri este faptul de a ridica Mişcarea noastră spiritual-ştiinţifică din aspectul pur teoretic şi de a face treptat din ea ceva care să fie cuprins – plin de viaţă – de către suflet, ca un curent în care să trăim, să urzim şi să fim cu adevărat; astfel încât să ştim ce se petrece în lumea spirituală din jurul nostru, aşa cum în lumea fizică ştim că în jurul nostru se află aer pe care îl respirăm, şi care poate fi negat de către cei necultivaţi. Aceasta este viitoarea determinare a omenirii: de a şti ceva despre faptul că la fel cum în jurul corpului fizic şi pentru corpul fizic există aerul, pentru vieţuirea sufletească există lumea spirituală de jur-împrejurul nostru, care corespunde mai mult sufletului – aşa cum corespunde aerul trupului – alcătuind sufletul, întreţesând sufletul, străbătând sufletul.

Acum, nouă ne este posibil să indicăm oarecum în amănunt şi destinul sufletului după moarte. Şi tocmai din acest motiv vor fi expuse în timpul nostru astfel de lucruri, aş spune, mai intime, deoarece datorită marilor evenimente dureroase ale timpului moartea îşi extinde răsuflarea prin lume, iar timpul nostru necesită nenumărate jertfe prin moarte. Şi de aceea, există această solicitare deosebită de a ne preocupa în timpul nostru tocmai cu evenimentul morţii.

Acum, noi ştim, iubiţii mei prieteni, că prin faptul că omul trece prin poarta morţii el trece prin aceea că şi-a predat trupul fizic Pământului, elementelor Pământului; apoi din trupul fizic au ieşit Eul şi trupul astral. În cel de-al

doilea caz am văzut că la incinerare trupul eteric era deja depus; căci trupul eteric este depus după câteva zile. Dar tocmai în timpul nostru este de imediată necesitate să punem o întrebare. În zilele noastre trec atâţia oameni aflaţi în floarea vieţii, prin poarta morţii. Iar prin aceea că noi transferăm în spiritual o reprezentare pur fizică, acolo unde ea este şi mai valabilă decât în viaţa fizică, noi putem pune întrebarea: Ce se întâmplă cu trupurile eterice ale acestor oameni trecuţi prin poarta morţii, care se dizolvă după câteva zile? Care este situaţia acestor trupuri eterice tinere? Omul care a trecut prin poarta morţii la vârsta de douăzeci, douăzeci şi cinci, treizeci, treizeci şi cinci de ani sau mai devreme, îşi depune trupul său eteric, dar acela este un trup eteric care l-ar mai fi putut sluji în viaţa sa fizică decenii de-a rândul, care ar mai fi putut lucra aici în viaţa fizică şi care ar mai fi avut forţe decenii de-a rândul. Datorită karmei sale, el nu a mai putut folosi forţele, dar forţele se află cu toate acestea în el. Ele ar mai fi putut acţiona în viaţa fizică decenii de-a rândul. Fizicianul se gândeşte cu bună dreptate: Nici o forţă nu se pierde; ele se transformă aici. Acest lucru este cu atât mai valabil în spiritual. Forţele unui tânăr căzut pe câmpul de luptă, care ar mai fi putut susţine viaţa fizică decenii de-a rândul, aceste forţe nu trec în neant; şi acum noi putem deja spune că tocmai datorită evenimentelor timpului nostru aceste forţe trec în fiinţa sufletului respectivului popor. Ea preia aceste forţe, şi în întregul suflet al poporului acţionează aceste forţe ale trupurilor eterice. Acestea sunt adevărate forţe spirituale, care există în afara omului, în afara a ceea ce poartă el cu Eul său şi cu trupul său astral, cu individualitatea sa, prin timp, între moarte şi o nouă naştere. Se pune doar problema să se înţeleagă pe cât posibil în viitor că în sufletul poporului se află şi aceste

forţe, că ele se află înlăuntrul acţiunii generale pe care o va dezvolta sufletul poporului ca forţe, şi nu ca entităţi. Ele vor fi acolo cele mai rodnice forţe, forţe cu iradiere solară.

Doresc să vă dau din nou un exemplu care ne este apropiat, care pentru început desigur că nu are nimic de a face cu evenimentele dintâi, dar prin felul în care s-a petrecut şi prin ceea ce a devenit el ne poate da o perspectivă asupra tuturor cazurilor în care după moarte este depus un trup eteric neconsumat, datorat încheierii vieţii unui tânăr. Noi am avut parte în această toamnă de moartea copilului unuia dintre membrii noştri [Nota 61], un copil în vârstă de şapte ani. Moartea acestui copil a intervenit într-un mod absolut particular. Era un copil foarte plăcut şi, în măsura în care acest fapt este posibil la un copil de şapte ani, era un copil foarte activ spiritual; un copil plăcut, bun şi foarte activ spiritual. El a ajuns la moarte prin aceea că s-a aflat într-un loc în clipa în care s-a răsturnat o maşină cu mobilă ce l-a strivit în cădere pe copil, care a murit asfixiat; într-un loc pe unde probabil că nu mai trecuse niciodată vreo maşină, şi nu a mai trecut nici după aceea, ci numai în momentul acela. În afară de aceasta, fiecare poate constata şi în mod exterior că acest copil a fost în locul acela exact în momentul în care s-a răsturnat maşina datorită a tot felul de raporturi pe care concepţia materialistă exterioară despre lume le numeşte întâmplări. El aducea nişte provizii de mâncare pentru mama sa, şi a plecat în seara aceea mai târziu deoarece fusese reţinut. Dacă ar fi plecat cu cinci minute mai devreme, ar fi trecut de mult de locul unde s-a răsturnat maşina. În afară de aceasta, el a ieşit din casă pe o altă uşă decât cea pe care ieşea de obicei; a fost singura dată când a ieşit pe uşa aceea! Dacă ar fi ieşit pe cealaltă uşă, ar fi ajuns în dreapta maşinii. Maşina s-a răsturnat pe stânga. Dacă

vom considera întregul caz cu adevărat karmic-spiritual-ştiinţific, acesta a fost unul dintre cazurile în care se poate găsi pe deplin confirmat faptul că logica exterioară care este aplicată pe bună dreptate în viaţa fizică, apare ca fiind cusută cu aţă albă, şi nu este aplicabilă. Eu am folosit adesea un exemplu în acest sens. Este exemplul omului care merge pe marginea unui râu şi cade în apă tocmai în locul unde se află o piatră. Considerarea exterioară a evenimentelor va presupune, desigur, că omul s-a împiedicat de piatră şi a căzut în apă, găsindu-şi în felul acesta moartea; ea va rămâne la părerea că omul s-a înecat. Dar dacă i s-ar fi făcut o disecţie s-ar fi constatat că el a avut un atac cerebral şi datorită acestuia a căzut mort în apă. Aşadar că el a căzut în apă deoarece era mort, şi nu a murit pentru că a căzut în apă. Se confundă cauza cu efectul. Astfel de judecăţi găsiţi în ştiinţa actuală la tot pasul, unde se confundă cauza cu efectul. Ceea ce pare să fie întru totul justificat logic în viaţa exterioară, poate fi complet incorect. Acum, desigur că prin contemplare exterioară cazul micului Theodor Faiß poate fi descris şi în aşa fel încât să se spună: Păi aceasta este o întâmplare nefericită! În realitate însă, karma copilului a fost aşa că Eul, exprimat clar, a comandat maşina şi ca maşina să se răstoarne, pentru a împlini karma copilului. În acest caz avem un trup eteric deosebit de tânăr. Copilul putea deveni bărbat şi putea ajunge la vârsta de şaptezeci de ani. În trupul său eteric existau forţe care ar fi fost suficiente pentru şaptezeci de ani, dar ele au trecut prin poarta morţii după şapte ani. Toate acestea s-au desfăşurat la Dornach. Tatăl, care pe atunci era concentrat în armata germană, nu a fost deloc prezent când s-au întâmplat acestea; el a şi murit la scurt timp după aceea, după ce a fost rănit în război. Totul s-a desfăşurat în apropierea clădirii de la

Dornach, şi de atunci noi avem în aura clădirii de la Dornach forţele trupului eteric ale acestui copil. Iar cel care are de lucrat în această clădire şi poate percepe forţele spirituale ce domnesc asupra acestei clădiri, găseşte printre ele forţele eterice ale acestui copil. Astfel încât, făcând întru totul abstracţie de ceea ce a trecut ca Eu şi trup astral în lumea spirituală, pentru a acţiona în viaţa dintre moarte şi o nouă naştere, surplusul de trup eteric neconsumat s-a unit cu întreaga aură spirituală a clădirii de la Dornach. Astfel de lucruri sunt cunoştinţe care sunt totodată unite cu sentimente profunde, pline de importanţă, cu sentimente importante pline de semnificaţie. Pentru că nu sunt cunoştinţe pe care omul să le primească cu indiferenţă, ci cunoştinţe pe care omul le primeşte cu un suflet profund recunoscător. Căci este de la sine-înţeles că având în vedere această cunoaştere, eu nu voi scăpa nici măcar o clipă din conştienţă – atunci când eu însumi voi avea de făcut ceva în clădirea de la Dornach – faptul că aceste forţe sunt pentru mine forţe ajutătoare, care confluează în clădire. Aici, ceea ce este cunoaştere teoretică se uneşte cu viaţa nemijlocită. Amintindu-ne această cunoaştere, iubiţii mei prieteni, va fi evident că acum, când nenumărate trupuri eterice neconsumate trec prin poarta morţii, noi putem presimţi ce se va întâmpla când Soarele păcii va fi din nou aici, după apusul războiului actual. Atunci forţele eterice ale celor care au trecut prin poarta morţii, prin poarta suferinţei, vor fi realmente aici şi vor voi să se reunească spre mântuirea şi progresul Pământului cu acele suflete care acţionează aici pe Pământ. Însă pentru aceasta va fi necesar ca pe Pământ să existe oameni care să aibă înţelegere pentru aceste lucruri, care să poată fi conştienţi de faptul că acolo sus, în lumea spirituală, se află trupurile eterice rămase în urmă ale

acelora care au fost jertfiţi timpului actual. Aceste trupuri eterice vor să acţioneze aici, pe acest Pământ. Ele vor putea acţiona întru totul rodnic numai dacă aici se află suflete receptive care vor să se unească ele însele în gânduri cu ceea ce le vine din lumea spirituală. Astfel încât pentru roadele acestui timp al nostru atât de greu şi de dureros, este infinit de important ca o cunoaştere care acceptă spiritul să creeze gânduri care se vor putea uni apoi cu gândurile care coboară în jos din trupurile eterice ale celor care au fost jertfiţi morţii. Aşadar există ceva care ne indică faptul că înlăuntrul acestor evenimente grele care stau sub semnul suferinţelor şi al morţii se află şi semnul măreţiei, şi că din aceste evenimente grele noi primim avertizarea că ele urmează să ne conducă într-un timp care este mai adecvat spiritului decât a fost timpul scurs până acum, ca să nu intervină cazul ca jertfele aduse să trebuiască să privească în jos, spre lumea pământului, cea pentru care s-au jertfit ele pentru a acţiona pentru progresul şi mântuirea ei, şi să nu găsească posibilitatea de a interveni deoarece acolo nu există suflete care să le trimită în întâmpinare gânduri receptive. Trebuie aşadar să concepem şi ştiinţa spirituală ca fiind ceva viu, ceva viu care este necesar pentru timpul care va veni, tocmai în considerarea evenimentelor zilelor noastre. Şi aceasta este ceea ce eu am rezumat mereu în spiritul şi sensul consideraţiilor noastre, în cuvintele:

Din curajul luptătorilor,
Din sângele bătăliilor,
Din suferinţa celor părăsiţi,
Din faptele de jertfă ale poporului
Va creşte rod spiritual –
Dacă sufletele îşi îndreaptă conştiente de spirit
Înţelegerea lor în Împărăţia spiritului.

A OPTA CONFERINȚĂ

Berlin, 2 martie 1915 [Nota 62]

Iubiții mei prieteni, să ne gândim pentru început din nou la cei care se află afară, pe marile câmpuri ale evenimentelor prezentului:

Spirite ale sufletelor voastre, păzitori activi,
Fie ca aripile voastre să poată aduce
Iubirea imploratoare a sufletelor noastre
Oamenilor pământeni încredințați pazei voastre,
Pentru ca, unită cu puterea voastră,
Rugăciunea noastră să radieze ajutând
Sufletele pe care cu iubire le caută.

Iar pentru aceia care în urma acestor evenimente au trecut deja prin poarta morții:

Spirite ale sufletelor voastre, păzitori activi,
Fie ca aripile voastre să poată aduce
Iubirea imploratoare a sufletelor noastre
Oamenilor sferelor încredințați pazei voastre,
Pentru ca, unită cu puterea voastră,
Rugăciunea noastră să radieze ajutând
Sufletele pe care cu iubire le caută.

Și fie ca spiritul, pe care noi îl căutăm prin strădania cunoașterii noastre spirituale, spiritul care a trecut prin Misteriul de pe Golgota spre mântuirea Pământului, spre libertatea și progresul omenirii, să fie cu voi și cu grelele voastre sarcini!

Cu opt zile în urmă am considerat aici în amănunt suflete apropiate nouă, care, dacă e să fie găsite acum, trebuie căutate în lumile spirituale. Și noi am privit înspre aceste suflete apropiate nouă în așa fel încât am îngăduit, prin atitudinea noastră, ca ele să ne spună una sau alta,

lucruri care ne pot aduce lumină în privinţa zăbovirii fiinţelor în lumea spirituală. Astăzi aş dori să îndrept consideraţiile asupra căii pe care o poate aborda sufletul omenesc în lumile spirituale, atâta timp cât el se află aici în trup, pentru a găsi acele ţinuturi spirituale despre care eu am vorbit ultima oară ca fiind locul de zăbovire al aşa-numitelor suflete decedate. Trebuie subliniat mereu faptul că acea cale în lumile spirituale care, după întreaga evoluţie a omenirii, este adecvată sufletului prezentului, este o cale care trece prin numeroase pregătiri, care în parte sunt dificile, dar trebuie împlinite. Şi eu aş dori să indic unele aspecte ale căii cunoaşterii dintr-un punct de vedere care poate fi numit punctul de vedere al cunoaşterii imaginative.

Dumneavoastră, iubiţii mei prieteni, vă este întru totul familiar faptul că sufletul omenesc poate face într-adevăr experienţe şi observaţii în lumea spirituală numai atunci când nu se slujeşte de instrumentul trupului. Tot ceea ce putem dobândi prin instrumentul trupului ne poate da doar experienţe şi trăiri în privinţa a ceea ce există în lumea fizică. Dacă vrem să avem trăiri ale lumilor spirituale trebuie să găsim posibilitatea să le facem cu sufletul nostru în afara trupului nostru fizic. Acum, pentru omul prezentului, există realmente această posibilitate – chiar dacă ea este dificilă – de a face observări ale lumii spirituale în afara trupului său. Pe de altă parte, este mereu posibil ca astfel de observări ale lumii spirituale, odată făcute, şi dacă ele se află aici, să poată fi apreciate de un altul – care nu le poate face el însuşi – cu o raţiune cu adevărat sănătoasă; nu cu acea raţiune care este denumită sănătoasă, ci cu o raţiune cu adevărat sănătoasă. Dar astăzi vom vorbi despre calea însăşi, despre modul în care sufletul omenesc iese, pe de o parte, din trupul fizic, iar pe

de altă parte modul în care el ajunge în lumea spirituală. Şi deoarece, după cum am spus – cu opt zile în urmă eu am vorbit despre aceasta dintr-un alt punct de vedere – vreau să consider astăzi această cale din punctul de vedere al cunoaşterii imaginative, trebuie să lămuresc în imagini câte ceva care vă rămâne de continuat prin meditaţie. Şi dacă faceţi aceasta, atunci veţi vedea că această cale de cunoaştere este deosebit de importantă.

În lumea spirituală se poate păşi oarecum prin trei porţi. Prima poartă poate fi numită poarta morţii, cea de-a doua poartă poate fi numită poarta elementelor, iar cea de-a treia poate fi numită poarta Soarelui. Acela care vrea să meargă pe calea cunoaşterii depline trebuie să treacă prin toate cele trei porţi ale căii cunoaşterii.

Poarta morţii a fost realmente discutată din vremuri străvechi, acolo unde s-a vorbit despre adevărurile Misteriilor. Această poartă nu poate fi atinsă dacă noi nu căutăm să o atingem prin ceea ce ne este suficient cunoscut sub numele de meditaţie, adică dăruire faţă de gânduri sau sentimente adecvate individualităţii noastre, pe care noi le situăm în punctul central al conştienţei noastre în aşa fel încât să ne identificăm întru totul cu ele. Desigur că străduania omenească îşi pierde cu uşurinţă din intensitate tocmai pe această cale, deoarece este într-adevăr incomodă şi se pune problema învingerii obstacolelor lăuntrice – şi ea şi trebuie să fie pusă – atunci când trebuie să înfăptuim mereu străduania intimă de a ne dărui în tăcere gândurilor şi sentimentelor în aşa fel încât să uităm de întreaga lume şi să trăim doar în aceste gânduri, în aceste sentimente. Dar dacă reuşim să creăm din nou această stare, vom ajunge în situaţia de a percepe treptat în gândul pe care l-am adus în punctul central al conştienţei ceva ca un fel de viaţă de sine-stătătoare a acestui gând. Ne va veni

sentimentul: Până acum, tu ai gândit doar acest gând; tu ai situat gândul în punctul central al conştienţei; dar acum el începe să-şi dezvolte o viaţă proprie, o activitate lăuntrică proprie. Este ca şi cum am ajuns în situaţia de a aduce într-adevăr la viaţă o fiinţă în noi înşine. Gândul începe să devină o formaţiune lăuntrică. Acesta este un moment important, cel în care omul observă că acel gând, acel sentiment, are o viaţă proprie, iar el se simte oarecum ca învelişul acelui gând, al acelui sentiment. Astfel încât el îşi poate spune: Străduniile tale te-au adus până acolo încât să oferi un spaţiu, un loc, pe care se dezvoltă ceva care ajunge acum prin tine la o viaţă proprie.

Această proprie trezire, această vivifiere a gândului meditativ este un moment plin de importanţă în viaţa omului care meditează. Atunci el observă că este cuprins de obiectivitatea spiritualului, că lumea spirituală are grijă oarecum de el, că ei îi pasă de el, că ea s-a apropiat de el. Desigur că nu este atât de simplu ca omul să ajungă la această trăire, căci înainte de a ajunge la ea omul trebuie să treacă prin nişte sentimente pe care, dintr-o senzaţie firească, nu le parcurge cu drag. Anume, el trebuie să treacă printr-un anumit sentiment de însingurare, printr-un sentiment de părăsire. Omul nu poate cuprinde lumea spirituală fără să se simtă, mai înainte, oarecum părăsit de lumea fizică, fără să simtă că această lume fizică înfăptuieşte lucruri care aproape îl zdrobesc, îl distrug. Dar printr-un astfel de sentiment de însingurare,noi trebuie să ajungem să putem suporta această viaţă lăuntrică la care se trezeşte gândul, aş spune, la care se naşte el. În om se opun multe lucruri; în om, multe se opun omului însuşi, multe care pot duce la o resimţire corectă a acestei vivifieri lăuntrice a gândului. De fapt, este un sentiment, cel la care ajungem, o trăire lăuntrică la care ajungem, pe care de fapt

nu vrem să o avem. Dar noi nu ne mărturisim faptul că nu vrem să le avem, ci ne spunem: Ah, tu nu poţi ajunge la aceasta! – Şi atunci adormi. Atunci te părăseşte gândirea, şi forţa de încordare lăuntrică nu vrea să mai participe la strădania ta. Pe scurt, omul îşi găseşte involuntar tot felul de scuze, căci ceea ce ar trebui el să vieţuiască este faptul că gândul care se vivifiază aşa, devine de fapt cu adevărat fiinţial. El devine fiinţial, el se constituie într-un fel de fiinţă. Şi apoi ai această viziune – nu este doar simplu sentiment –: Gândul creşte mai întâi, aş spune, ca un mic germen, rotund, şi apoi creşte până la o fiinţă configurată într-un mod anume, care este continuă din afară în capul nostru, astfel încât gândul îţi pune această problemă: Tu te-ai identificat cu el, acum eşti înlăuntrul gândului, şi acum creşti împreună cu gândul în propriul tău cap; dar, în esenţă, tu eşti încă afară. Gândul preia o formă ca aceea a unui cap omenesc înaripat, care se prelungeşte într-un mod nedefinit şi apoi se întinde în propriul tău trup, prin cap. Gândul creşte aşadar, devenind un cap îngeresc înaripat. Acest lucru trebuie realmente atins. Este dificil să ai această trăire, şi de aceea omu vrea realmente să creadă că în acest moment în care gândul creşte în felul acesta, el îşi pierde orice posibilitate de a gândi. Ai impresia că eşti luat din tine însuţi în această clipă. Dar apoi simţi ceea ce ai recunoscut până atunci ca fiind propriul tău trup, înlăuntrul căruia se întinde gândul, ca pe un automat lăsat în urmă.

În afară de aceasta, în lumea spirituală obiectivă există tot felul de obstacole de a face vizibil acest lucru. Acest cap înaripat de înger devine realmente vizibil lăuntric, dar există tot felul de piedici în a ni-l face vizibil. Şi înainte de toate, punctul în care ajungem la această trăire este adevăratul prag al lumii spirituale. Şi când cineva

reuşeşte să se raporteze la sine în felul pe care l-am descris, atunci el se află la pragul lumii spirituale, se află într-adevăr la pragul lumii spirituale. Însă acolo se află, pentru început întru totul invizibil pentru om, acea putere pe care noi am denumit-o întotdeauna Ahriman. Omul nu îl vede. Iar faptul că omul nu vede fiinţa-gând înaripată pe care v-am expus-o acum, este determinat de Ahriman. Ahriman nu vrea ca omul să o vadă. El vrea să împiedice acest lucru. Şi deoarece el este de preferinţă calea de meditare pe care se ajunge până la acest punct, lui Ahriman îi este întotdeauna uşor să stingă cele la care trebuie să ajungă omul atunci când acesta este ataşat de prejudecăţile lumii fizice. Şi într-adevăr, trebuie să spunem că omul nu îşi dă deloc seama cât de mult depinde el de fapt de aceste prejudecăţi din lumea fizică; că el nu-şi poate deloc reprezenta faptul că există o lume care are alte legi decât lumea fizică. Eu nu pot discuta altfel toate prejudecăţile pe care le aduce omul cu sine la pragul lumii spirituale, dar o prejudecată importantă vreau totuşi să o discut, o prejudecată ceva mai intimă.

Vedeţi dumneavoastră, atunci când oamenii vorbesc despre lumea fizică, ei vorbesc despre o concepţie monistă despre lume, despre unitate, şi-şi spun foarte adesea: Eu nu pot înţelege lumea decât atunci când întreaga lume îmi apare ca o unitate. Şi noi a trebuit să facem uneori experienţe de-a dreptul ciudate cu privire la astfel de lucruri. Atunci când ne-am început Mişcarea noastră spiritual-ştiinţifică, cu mulţi ani în urmă, aici la Berlin, cu doar câţiva membri, au existat în cadrul ei unii oameni care totuşi nu s-au putut simţi ulterior ca aparţinând acestei Mişcări cu întreaga lor fiinţă. Aşa, de exemplu, a existat o doamnă care după câteva luni a venit la noi şi ne-a spus că de fapt ceea ce poate expune ştiinţa spirituală nu valorează

nimic pentru ea, deoarece aici trebuie gândit prea mult, iar gândirea ar stinge la ea tocmai ceea ce este mai valoros pentru ea; şi că ea ar ajunge întotdeauna într-un fel de stare de adormire când vrea să gândească. Şi, în afară de aceasta, ea era de părere că există un singur concept valoros – şi că acela ar fi unitatea! Apoi s-a dovedit că unitatea lumii, pe care monistul o caută în cele mai variate domenii – nu simplul monist materialist – devenise la ea o idee fixă: Unitate, unitate, unitate! Ea voia să caute neapărat unitatea. – Acum, în dezvoltarea spiritului german, există un filosof german, *Leibniz* [Nota 63] – un filosof monadist categoric, care nu a căutat unitatea, ci multele monade, care pentru el erau fiinţe sufleteşti –, şi care ştia aşadar cu claritate că de îndată ce se pătrunde în lumea spirituală nu mai poate fi vorba de o unitate, ci numai de o pluralitate. Aşadar există monişti şi pluralişti. Monismul şi pluralismul sunt considerate concepţii despre lume. Moniştii îi combat pe pluralişti, care vorbesc despre pluralism; căci ei vorbesc doar de unitate.

Da, vedeţi dumneavoastră, lucrurile stau însă aşa că unitatea şi pluralitatea sunt, în general, concepte care au valabilitate numai pentru lumea fizică. Şi se crede că aceste concepte ar trebui să aibă valabilitate şi în lumea spirituală. Dar ele nu sunt valabile acolo. Acolo trebuie să înţelegem faptul că deşi zărim o unitate, în clipa următoare trebuie să depăşim această unitate, căci ea ni se arată ca pluralism. Ea este simultan o unitate şi un pluralism. În lumea spirituală nu poate fi adusă nici aritmetica obişnuită, matematica fizică. Şi face parte dintre cele mai puternice, dar şi cele mai intime prejudecăţi ahrimanice considerarea faptului că se pot aduce în lumea spirituală conceptele pe care omul şi le-a însuşit în lumea fizică, aşa cum sunt ele aici. Însă noi trebuie să ajungem la pragul lumii spirituale

fără tot calabalâcul însuşit în lumea fizică, fără a fi îngreunaţi cu ceea ce am învăţat în lumea fizică, ci dispuşi să le lăsăm în urmă la pragul ei. Toate conceptele şi chiar acele concepte pentru care ne-am străduit cel mai mult trebuie lăsate în urmă, şi noi trebuie să înţelegem că în lumea spirituală ni se vor da şi noi concepte, ni se va conferi ceva cu totul nou. Această dependenţă de ceea ce ne dă lumea fizică este extrem de puternică la omul obişnuit. El vrea să poarte în lumea spirituală ceea ce a cucerit în lumea fizică. Dar el trebuie să aibă posibilitatea să se situeze în faţa unei adevărate tabula rasa, în faţa unui gol deplin, şi să lase doar gândul care începe să se vivifieze, să fie conducătorul său. Această intrare în lumea spirituală a fost numită Poarta morţii din motivul că ea constituie de fapt într-adevăr o moarte şi mai intensă decât moartea fizică. Oamenii sunt convinşi de faptul că prin moartea fizică ei îşi depun trupul fizic; dar la păşirea în lumea spirituală noi trebuie să ne decidem să depunem realmente şi conceptele, reprezentările şi ideile noastre şi să ne lăsăm fiinţa să fie clădită din nou.

Acum păşim în faţa acestei fiinţe-gând înaripate despre care v-am vorbit. Vom păşi într-adevăr în faţa ei dacă ne dăm cu adevărat întreaga osteneală să trăim într-un gând. Şi apoi trebuie doar să ştim când ne pune clipa care vine alte cerinţe decât cele pe care ni le-am propus noi înşine, în aşa fel încât noi să le facem într-adevăr faţă, ca să nu ne speriem şi să ne retragem, ca să spunem aşa. Această retragere se desfăşoară în majoritatea cazurilor, inconştient. Omul îşi pierde forţa, dar această pierdere a forţei este doar expresia faptului că el nu vrea să-şi depună calabalâcul adus cu sine, deoarece întregul suflet, împreună cu ceea ce şi-a însuşit el pe planul fizic, trebuie să se stingă, pentru ca să poată intra în lumea spirituală. De

aceea trebuie numită această poartă, într-un mod cu totul obiectiv, Poarta morţii. Şi apoi privim prin această fiinţă-gând înaripată ca printr-un nou ochi spiritual pe care ni l-am însuşit; sau ca printr-o ureche spirituală, căci şi auzim, şi simţim, şi percepem prin aceasta ceea ce există în lumea spirituală.

Chiar de aceea este posibil, iubiţii mei prieteni, să vorbim despre experienţele deosebite pe care le poate face omul pentru a intra în lumea spirituală. Pentru a putea face aceste experienţe, realmente nu este nevoie de nimic altceva decât de faptul de a persista în modul de meditare descris. Şi anume, este necesar să ne devină limpede că anumite sentimente pe care le aducem la pragul lumii spirituale trebuie realmente depuse, mai înainte. Sentimente care rezultă realmente din aceea că de obicei omul ar vrea să aibă lumea spirituală altfel decât îl întâmpină ea.

Aşadar aceasta este prima poartă, Poarta morţii.

Cea de-a doua poartă este *Poarta elementelor*. Prin această Poartă a elementelor va trece drept a doua poartă cel care se dăruieşte într-adevăr zelos meditaţiei. Dar omul poate fi favorizat oarecum prin structura şi organizaţia sa, şi ajunge la cea de-a doua poartă fără să fi trecut prin cea dintâi. Aceasta nu e bine pentru o adevărată cunoaştere, dar se poate întâmpla ca omul să ajungă acolo fără să fi trecut prin prima poartă. O cunoaştere cu adevărat obiectivă rezultă numai dacă am trecut mai întâi prin prima poartă, şi apoi păşim conştient prin cea de-a doua poartă. Această a doua poartă rezultă în felul următor. Vedeţi dumneavoastră, dacă omul a trecut prin Poarta morţii, el se simte, pentru început, în anumită stări despre care se poate vedea că din punct de vedere exterior, din punctul de vedere al acţiunilor asupra omului şi al modului

în care le vieţuieşte omul, ele sunt asemănătoare somnului, dar lăuntric ele sunt cu totul diferite. Din punct de vedere exterior, omul parcă ar dormi în răstimpul acestor stări. Tocmai atunci când gândul a început să trăiască, atunci când începe să devină mobil, să se mărească, atunci omul exterior participă la aceasta chiar ca în somn. Nu este nevoie ca el să stea întins în pat, el poate să fie aşezat, dar el participă ca în somn. Şi pe cât de puţin poate fi diferenţiată din punct de vedere exterior această stare de somn, pe atât de mult poate fi ea diferenţiată lăuntric. Căci atunci când omul trece din această stare în starea sa obişnuită de viaţă, abia atunci el observă: Tu nu ai dormit, ci ai fost în viaţa de gânduri, exact cum eşti acum în viaţa de gânduri când te-ai trezit ca de obicei în lumea fizică şi priveşti prin ochii tăi ceea ce luminează. Dar acum el mai ştie: Acum, când eşti treaz, tu gândeşti, îţi faci gânduri, le reuneşti laolaltă; dar cu scurt timp în urmă, când erai în starea aceea, gândurile se înfăptuiau prin ele însele. Un gând se alătura altuia; ele se explicau unele pe altele; unul dintre ele se îndepărta de celălalt, şi tot ceea ce se face de obicei în gândire se făcea acolo de la sine. Dar mai ştie: În timp ce în rest eşti un Eu, care înşiruie un gând lângă altul, în timpul acestei stări înoţi oarecum într-un gând, apoi înoţi înspre un altul; eşti unit cu ele; apoi pleci cu un al treilea şi înoţi din nou înapoi; şi ai sentimentul că spaţiul de fapt nu mai există.

Nu-i aşa, în spaţiul fizic lucrurile ar fi astfel că dacă suntem atraşi către un punct şi privim înapoi şi apoi ne îndepărtăm de el, dacă vrem să ne apropiem de el din nou trebuie pentru început să parcurgem din nou drumul către el; drumul trebuie parcurs înainte şi înapoi. Dar în cealaltă stare, lucrurile nu stau aşa. Acolo spaţiul nu este ca aici; acolo străbatem spaţiul oarecum într-o clipă. Într-o clipă

ajungem într-un punct; în clipa următoare ne-am îndepărtat de el. Acolo nu mergem prin spaţiu. Legile spaţiului au încetat. Acum trăim şi urzim noi înşine în gânduri. Omul ştie că Eul nu a murit, că el trăieşte în viaţa de gânduri, dar atunci când trăieşti în gânduri nu poţi fi imediat stăpân al gândurilor tale; căci gândurile se alcătuiesc singure. Eşti ca atras în ele. Nu înoţi tu însuţi în fluxul gândurilor, ci gândurile te iau oarecum în spate şi te poartă înauntru. Iar această stare trebuie să înceteze. Şi ea încetează atunci când treci prin poarta elementelor. Atunci totul ajunge la discreţia ta, şi poţi alcătui, din propria intenţie, un anumit parcurs de gânduri. Omul trăieşte atunci cu voinţa sa în întreaga sa viaţă de gândire. Iar acesta este, la rândul său, un moment extrem de important. Şi de aceea, eu am indicat chiar exoteric în conferinţele publice că acest al doilea aspect este atins prin aceea că ne identificăm cu destinul nostru [Nota 64]. În felul acesta, dobândim puterea de a fi cu voinţa înlăuntrul urzirii gândurilor.

Mai întâi, după ce am trecut prin poarta morţii, ajungem să facem una sau alta în lumea spirituală. Faptul de a învăţa să înfăptuim noi înşine ceva în lumea spirituală este dobândit prin aceea că ne identificăm cu destinul nostru. La aceasta se ajunge doar treptat. Dar atunci gândurile dobândesc o entitate care este identică cu propria noastră identitate. Iar faptele entităţii noastre ajung în lumea spirituală. Însă pentru a înfăptui acest lucru în mod corect trebuie să trecem prin a doua poartă. În măsura în care începem să vrem să urzim în gânduri cu forţa ce ne revine prin identificarea cu destinul în aşa fel încât să nu ne raportăm la gânduri ca la o imagine din vis ci, în funcţie de circumstanţe, să putem stinge un gând sau altul şi să facem apel la un alt gând, aşadar în aşa fel încât

să ne putem folosi voința, așadar când începe să se înfăptuiască aceasta, atunci trebuie să facem realmente această experiență, care poate fi numită trecerea prin cea de-a doua poartă. Și atunci se arată că forța voinței de care avem nevoie se prezintă de fapt ca un monstru cumplit. Acest moment a fost denumit în mistică, de mii de ani, „întâlnirea cu leul". Iar omul trebuie să treacă prin această întâlnire cu leul. Ea constă în aceea că înainte de a putea înfăptui lucruri în lumea gândurilor, înainte de această unire vie cu lumea gândurilor, omul are, realmente – în privința simțirii –, o teamă enormă, care trebuie învinsă, depășită, la fel ca sentimentul singurătății de la Poarta morții. Omul ajunge să se teamă. Iar această teamă poate fi prezentată în modurile cele mai diferite drept un sentiment sau altul, care nu este teama. Dar, în esență, nouă ne este teamă de cele în care pătrundem acum. Și se pune problema ca noi să găsim cu adevărat posibilitatea de a pune stăpânire pe acest animal pe care-l întâlnim, pe acest leu. Căci în imaginațiune, lucrurile se prezintă în așa fel ca și cum el și-ar deschide botul uriaș, și ar vrea să ne înghită. Acea forță a voinței pe care vrem să o folosim în lumea spirituală, amenință de fapt să ne înghită. Omul este în permanență stăpânit de sentimentul: Tu trebuie să vrei, tu trebuie să înfăptuiești ceva, tu trebuie să cuprinzi una sau alta. Dar despre toate aceste elemente ale voinței în care pătrunzi, ai sentimentul că dacă le cuprinzi, te înghit și te anihilează din lume. În aceasta constă înghițirea de către leu. Așadar în loc ca omul să se lase pradă fricii că în lumea spirituală elementele voinței îl vor cuprinde, sugruma și înghiți, el trebuie realmente – așa se pot prezenta lucrurile imaginativ – să-și ia avânt și să se înalțe pe spatele leului și să cuprindă aceste elemente ale voinței, să le folosească în acțiune din sine însuși. Despre aceasta este vorba.

Acum vedeţi care este esenţialul în această privinţă. Dacă omul a trecut mai întâi prin poarta morţii, atunci el se află în afara trupului, şi atunci el poate folosi forţele voinţei doar în afara acestuia. Omul trebuie să se încadreze în armonia cosmică. Forţele pe care trebuie să le folosească în afară le are şi în sine, numai că acolo ele domnesc inconştient. Forţele care ne mişcă sângele, care ne fac inima să bată, provin din lumea spirituală în care ne cufundăm atunci când pătrundem în elementul voinţei. Noi avem aceste forţe în noi. Aşadar atunci când cineva este cuprins de elementul voinţei – fără ca el să fi parcurs calea esoterică obişnuită, fără ca el să fi trecut prin Poarta morţii – atunci el este cuprins de acele forţe care circulă prin sângele său, care îi fac inima să bată. Atunci el nu foloseşte forţele care sunt în afara trupului său, ci forţele care sunt înlăuntrul său. Aceasta ar fi magie gri. Aceasta l-ar determina pe om să intervină în lumea spirituală cu forţele cu care nu ne este îngăduit să intervenim în lumea spirituală. Şi despre aceasta este vorba, ca noi să vedem acum leul, ca noi să avem realmente această fiară înaintea noastră, ca noi să ştim că aşa arată ea, că în felul acesta vor să ne cuprindă forţele voinţei, şi că noi trebuie să punem stăpânire pe ele în afara trupului nostru. Dacă nu păşim prin cea de-a doua poartă, dacă nu vedem leul, ne aflăm mereu în pericolul de a voi să dominăm lumea din egoismul omenesc. De aceea, adevărata cale de cunoaştere este aceasta: Mai întâi, în afara trupului fizic şi a omului fizic, şi abia apoi să ne apropiem de raportul în care trebuie să ne încadrăm cu entităţile care sunt afară.

Acum, împotriva acestui mod de a proceda, există tendinţa majorităţii oamenilor de a pătrunde în lumea spirituală într-un mod mai comod decât printr-o bună meditare. Aşa de exemplu, omul poate evita Poarta morţii,

şi dacă predispoziţiile sale lăuntrice sunt favorabile, el se poate apropia de a doua poartă. Aceasta se dobândeşte prin aceea că omul se dăruieşte cu ardoare unor anumite reprezentări, unor reprezentări care constituie o pătrundere generală în întregul Univers. Reprezentări sfătuite de un mistic sau altul, semi-cunoscători al lucrurilor, sfătuite cu o bună credinţă. În felul acesta omul îşi adoarme conştienţa în privinţa străduaniei legate de gânduri, şi-şi stimulează direct sentimentul. Omul îşi stârneşte, ca să spunem aşa, sentimentul, îşi entuziasmează sentimentul. În felul acesta omul poate ajunge, fără îndoială, la cea de-a doua poartă, şi el este predat şi forţelor de voinţă, dar el nu îl stăpâneşte pe leu, ci este înghiţit de acesta, iar leul face cu el ce vrea. Aceasta înseamnă că, în fond, se petrec lucruri oculte, dar esenţialmente egoiste. De aceea este necesar, dar şi întru câtva riscant, ca din punctul de vedere al adevăratului esoterism contemporan să nu se facă referiri la ceea ce constituie o mistică ce stârneşte doar sentimentele şi senzaţiile. Această apelare la ceea ce îl stârneşte pe om lăuntric, la ceea ce-l scoate din trupul său fizic, dar îl mai lasă încă în legătură cu forţele sângelui şi ale inimii, cu forţele fizice ale sângelui şi inimii, determină un anumit tip de percepere a lumii spirituale, care nu poate fi contestat, care poate conţine şi multe lucruri bune, dar care face din om o fiinţă ce tatonează, lipsită de siguranţă, în lumea spirituală, şi care nu-l face deloc capabil să deosebească egoismul de altruism.

Atunci când trebuie să accentuezi aceasta, te afli într-un punct dificil, pentru că în privinţa meditaţiei propriu-zise şi a tot ceea ce se referă la ea sufletele prezentului mai dorm încă, în cea mai mare parte. Lor nu le place să-şi încordeze gândirea atât de puternic pe cât este necesar

pentru a se identifica cu ea. Lor le place mai degrabă când li se spune: Adânceşte-te într-o dăruire plină de iubire faţă de spiritul cosmic, sau ceva asemănător, unde prin ocolirea gândirii sunt răscolite pasiunile. Atunci oamenii sunt realmente conduşi la percepţii spirituale, dar ei nu se află cu o conştienţă deplină înlăuntrul lor, şi nu pot face diferenţa dacă lucrurile înlăuntrul cărora trăiesc, pe care le trăiesc înlăuntrul lor, izvorăsc sau nu din egoism. Desigur că în paralel cu meditaţia altruistă, trebuie să se desfăşoare şi entuziasmarea tuturor sentimentelor, dar aceasta numai în paralel cu gândirea. Gândul nu trebuie decuplat. Dar tocmai prin faptul de a suprima complet gândurile şi de a se dărui numai sentimentului incandescent stârnit, anumiţi mistici caută ceva.

Ne aflăm aici într-un punct dificil, pentru că cei care îşi biciuiesc, îşi stârnesc sentimentele, înaintează cu mult mai repede. Ei pătrund în lumea spirituală, ei trăiesc acolo tot felul de lucruri, şi aceasta vor de fapt majoritatea oamenilor. Căci la majoritatea oamenilor nu se pune problema să intre în mod corect în lumea spirituală, ci numai să pătrundă în ea. Nesiguranţa care intervine cu acest prilej este că, dacă nu trecem mai întâi prin Poarta morţii, ci ajungem mai întâi direct la Poarta elementelor, suntem împiedicaţi acolo de Lucifer să-l percepem realmente pe leu; şi că noi suntem oarecum înghiţiţi de acesta, înainte de a-l percepe. Apare dificultatea că noi nu mai putem diferenţia ceea ce se referă la noi înşine de ceea ce este afară, în lume. Noi cunoaştem entităţi spirituale, spirite elementare. Noi putem cunoaşte o lume spirituală foarte cuprinzătoare şi fără a trece prin poarta morţii, dar în majoritatea lor e vorba de entităţi spirituale care au sarcina să menţină circuitul sanguin omenesc şi activitatea inimii omeneşti. Asemenea entităţi există mereu în lumea

spirituală, în lumea elementară din jurul nostru. Sunt spirite care își au elementul de viaţă în aer, în căldura ce ne înconjoară şi în lumină, care-şi au elementul de viaţă în sunetele sferelor care nu mai pot fi percepute în mod fizic; entităţi spirituale care străbat, urzesc şi întreţes tot ceea ce este viu. În această lume păşim noi atunci în mod firesc. Şi lucrurile sunt seducătoare, pentru că în această lume pot fi făcute într-adevăr cele mai minunate descoperiri spirituale. Nu-i aşa, dacă un om care nu a trecut prin poarta morţii şi a ajuns direct la poarta leului şi nu a văzut leul, percepe un spirit elementar, care are sarcina să menţină activitatea inimii, acest spirit elementar, care menţine totodată şi activitatea inimii altor oameni poate aduce, în anumite circumstanţe, ştiri despre alţi oameni, chiar despre oameni din trecut, sau el poate aduce ştiri profetice din viitor. Aşadar situaţia poate fi însoţită de un mare succes dar, cu toate acestea, nu e calea corectă, deoarece ea nu ne eliberează în ceea ce priveşte mobilitatea noastră din lumea spirituală.

Cea de-a treia treaptă prin care trebuie să trecem este *Poarta Soarelui*. Şi când ajungem la această poartă trebuie să facem din nou o experienţă. Pe când la Poarta morţii a trebuit să percepem, să vedem un cap înaripat de înger, iar la Poarta elementelor, un leu, la Poarta Soarelui trebuie să percepem un dragon, un dragon sălbatic. Iar pe acest dragon sălbatic noi trebuie să îl vedem corect. Însă Lucifer şi Ahriman se străduiesc împreună să ni-l facă invizibil, să nu ni-l aducă la vederea spirituală. Dar dacă noi îl percepem, atunci percepem că acest dragon sălbatic are, în fond, cel mai mult de a face cu noi înşine, pentru că el este ţesut din impulsurile şi sentimentele noastre, care sunt legate, în fond, de ceea ce numim noi în viaţa obişnuită natura noastră inferioară. Acest dragon conţine toate

forţele de care avem noi nevoie, de exemplu – vă rog să-mi iertaţi expresia prozaică – pentru digestie, şi alte lucruri. Ceea ce există în noi şi ne conferă forţa de a digera sau de a face alte lucruri, strâns legate de personalitatea noastră inferioară, ne apare sub formă de dragon. Noi trebuie să-l privim atunci când se înalţă din noi. Şi pentru că acest dragon nu este frumos, lui Lucifer şi Ahriman le este simplu să ne influenţeze viaţa sufletească inconştientă în aşa fel încât, inconştient, noi să nu vrem să ştim nimic în privinţa acestui dragon, să nu vrem să-l vedem. Căci în el sunt întreţesute şi întreaga noastră stupiditate, întreaga noastră vanitate, mândria şi egoismul nostru, dar şi impulsurile noastre cele mai joase.

Şi dacă noi nu vedem dragonul la poarta Soarelui – ea este numită Poarta Soarelui pentru că tocmai în forţele solare trăiesc forţele din care este întreţesut şi dragonul, pentru că forţele solare sunt cele care determină faptul ca noi să digerăm şi să înfăptuim şi alte procese organice; acestea se realizează într-adevăr prin trăirea împreună cu Soarele –, aşadar dacă noi nu vedem dragonul la Poarta Soarelui, atunci el ne înghite şi în lumea spirituală noi devenim una cu el. Atunci nu ne mai deosebim de dragon, atunci noi suntem dragonul propriu-zis, care trăieşte în lumea spirituală. Şi el poate avea trăiri pline de importanţă, poate face oarecum experienţe măreţe. Experienţe, aş spune, care sunt mai ademenitoare decât cele care se fac la Poarta morţii sau dincolo de Poarta morţii. Experienţele care se fac la Poarta morţii sunt pentru început lipsite de culoare, cu aspect de umbră, intime, atât de volatile şi de intime încât ele ne scapă cu uşurinţă, încât nu suntem deloc dispuşi să ne dezvoltăm atenţia pentru a le reţine. Şi noi trebuie să ne încordăm mereu, pentru a lăsa să crească ceea ce se vivifiază în gânduri. În cele din urmă, acestea

devin o lume. Dar până când ne apar ca realitate pătrunsă de culori, sunete şi viaţă, este nevoie de o muncă şi o străduinţă energică. Căci noi trebuie să lăsăm aceste staturi lipsite de culoare şi de sunet să se vivifieze oarecum, din infinitate. Dacă vrem, de exemplu, să descoperim cel mai simplu spirit al aerului sau al apei prin ceea ce putem numi acum clarvedere a capului – este avută în vedere clarvederea care ia naştere prin vivifierea gândurilor –, atunci acest spirit al aerului sau al apei este ceva care dispare atât de uşor, ca o umbră, la orizontul lumii spirituale, încât aproape nu ne interesează. Şi dacă e ca el să devină colorat sau răsunător, culoarea şi sonoritatea trebuie să se apropie de el din întreg mediul înconjurător al Cosmosului. Iar aceasta se petrece abia după o muncă lăuntrică îndelungată. Aceasta se petrece abia prin aşteptare, până la momentul când suntem hăruiţi. Căci gândiţi-vă că dacă aveţi – vorbind imaginativ – un asemenea mic spirit al aerului, dacă e ca el să se apropie în culori, dacă e ca el să apară colorat, o mare parte a Cosmosului trebuie să-i iradieze culoarea. Trebuie să avem puterea să facem ca această culoare să iradieze în el. Dar această putere poate fi obţinută, dobândită, numai prin dăruire. Forţele iradiante trebuie să vină înăuntru din afară, prin dăruire. Dacă eşti una cu dragonul, atunci, când vezi un spirit al aerului sau al apei, ai tendinţa de a iradia în afară forţele care se află înăuntrul tău, şi anume tocmai pe cele aflate înlăuntrul organelor denumite inferioare în viaţa obişnuită. Căci acest lucru este cu mult mai simplu. Capul nostru este un organ desăvârşit în sine. Dar în trupul astral şi trupul eteric al capului nu există multă culoare, deoarece culorile sunt folosite, de exemplu, pentru a forma creierul, anume cutia craniană. Astfel încât dacă dumneavoastră ridicaţi din cap – prin clarvederea capului

– din trupul fizic, trupul astral şi trupul eteric la pragul lumii spirituale, acestea nu au prea multă culoare în ele. Culorile sunt folosite pentru a alcătui organul desăvârşit, creierul. Dacă dumneavoastră ridicaţi însă, prin clarvederea abdomenului – putem să o numim aşa – din organele stomacului, ficatului, vezicii biliare ş.a.m.d. trupurile astral şi eteric, acolo culorile nu sunt atât de consumate pentru a forma organe desăvârşite. Căci aceste organe se află abia pe calea de desăvârşire. Ceea ce există în trupul astral şi trupul eteric al abdomenului, este minunat colorat, şi străluceşte şi scânteiază în toate culorile solare posibile. Şi dacă dumneavoastră ridicaţi trupul eteric şi cel astral în afara trupului fizic, veţi conferi staturilor pe care le vedeţi culori şi nuanţe minunate. Astfel că se poate întâmpla ca cineva să vadă lucruri minunate, şi să schiţeze tablouri colorate într-un mod grandios. Desigur că aceste lucruri sunt interesante, căci pentru anatomist este interesant să cerceteze splina, ficatul şi intestinele, iar acest lucru este necesar din punct de vedere ştiinţific. Dar când le cercetează cel care este informat în această privinţă, el constată că ceea ce apare în imagini colorate atât de frumoase este de fapt ceea ce stă la baza procesului de digestie, la două ore după ce s-a mâncat. Desigur că nu avem nicio obiecţie ca aceste aspecte să fie cercetate. La fel cum cercetează anatomistul lucrurile, tot aşa va profita mult ştiinţa cândva, atunci când cercetează aceste lucruri, ca să afle ce face trupul eteric atunci când stomacul digeră. Însă trebuie să ne fie clar un lucru: Dacă nu ajungem conştienţi la poarta Soarelui, ca să ştim că noi încărcăm în acest dragon tot ceea ce se află în trupul eteric şi astral al abdomenului nostru – pe care le separăm, le izolăm –, atunci noi le iradiem în formaţiunea privită de clarvăzător şi ajungem, desigur, la o lume minunată. Ceea ce este mai

frumos şi mai uşor de atins nu vine, pentru început, din forţele mai înalte, din clarvederea capului, ci din clarvederea abdominală. Şi este extrem de important de ştiut acest lucru. Căci pentru Cosmos, nu există nimic inferior în sens absolut, ci numai relativ inferior. Cosmosul trebuie să lucreze cu forţe infinit de importante, pentru a înfăptui ceea ce este necesar pentru aparatul digestiv omenesc. Şi este vorba ca noi să nu cădem în eroare şi să nu ne dăruim vreunei amăgiri, ci să ştim cum stau lucrurile. Şi dacă ştim că ceva care are un aspect minunat nu este altceva decât procesul digestiv, aceasta este extraordinar de important. Dar dacă vom crede că printr-o asemenea imagine ni se revelează probabil o lume îngerească, atunci suntem pradă erorii. Aşadar cel raţional nu poate fi împotriva faptului că se cultivă o ştiinţă din această cunoaştere, ci numai împotriva faptului că astfel de lucruri sunt prezentate într-o lumină falsă. Despre aceasta este vorba. Se poate întâmpla, de exemplu, ca cineva, printr-un proces ce se desfăşoară în cadrul procesului digestiv, să-şi înalţe mereu, într-o anumită etapă a digestiei, o anumită parte a trupului eteric; atunci el poate fi un clarvăzător prin natura sa. Numai că trebuie să se ştie despre ce este vorba.

Aşadar omului îi va veni greu să aducă prin clarvederea capului – unde întreaga culoare din trupul eteric şi cel astral este folosită pentru a înfăptui minunata structură a creierului – ceea ce este lipsit de culoare şi lipsit de sunet, la a fi pe deplin colorat şi răsunător. Dar el va ajunge relativ uşor să vadă prin clarvederea abdominală cele mai minunate lucruri din lume. Desigur că şi în clarvederea abdominală există forţe pe care omul trebuie să înveţe să le folosească. Acele forţe care sunt folosite în procesul digestiv sunt doar forţe transformate, şi noi le

trăim corect dacă învăţăm tot mai mult să ne identificăm cu destinul. Şi în acest domeniu se află ceea ce ne învaţă că după ceea ce ne-a apărut la început ca un cap înaripat de înger, trebuie să lăsăm să urmeze cealaltă parte, şi se pune problema ca noi să nu lăsăm să îi urmeze acestuia doar forţele care servesc la digestie, ci şi acelea care sunt de tip superior; acestea sunt cele care se află în karma noastră, în destinul nostru. Şi dacă ne identificăm cu acestea, atunci reuşim să purtăm în afară fiinţele spirituale pe care le vedem în jurul nostru, şi care au acum tendinţa ca sunetele şi culorile să se reverse înăuntru, din spaţiul cosmic. Atunci lumea spirituală va deveni, desigur, plină de conţinut, o lume concretă, o lume atât adevărată cât şi concretă, astfel încât să ne află înlăuntrul ei aşa cum ne aflăm înlăuntrul lumii fizice.

O dificultate deosebită la Poarta morţii o constituie faptul că noi avem realmente acolo sentimentul – pe care trebuie să îl învingem –: Tu te pierzi pe tine însuţi aici! Dar dacă omul s-a străduit realmente şi s-a identificat cu gândurile sale, atunci poate avea imediat şi conştienţa: Tu te pierzi, dar te vei regăsi. Aceasta este o experienţă pe care o facem la Poarta morţii. Te pierzi pe tine când pătrunzi în lumea spirituală, dar te vei şi regăsi. Omul trebuie să facă această trecere: să ajungă la prăpastie, să se piardă în prăpastie, dar având încrederea că se va regăsi dincolo de prăpastie. Aceasta este o experienţă care trebuie parcursă. Tot ceea ce am descris eu sunt experienţe lăuntrice, care trebuie parcurse. Şi este important că aflăm ce se petrece de fapt aici cu sufletul. Este ca şi cum am vrea să vedem ceva; şi dacă suntem îndrumaţi de un prieten, este mai bine decât dacă ne imaginăm singuri acel ceva. Dar tot ceea ce a fost descris aici poate fi atins prin aceea că omul se dedică realmente plin de dăruire, iar şi iar,

activităţii lăuntrice şi învingerii piedicilor lăuntrice prin meditaţie, aşa cum găsiţi descris în cărţile ***Cum se dobândesc cunoştinţe despre lumile superioare?*** şi în cea de-a doua parte a ***Ştiinţei oculte***.

Faptul că învăţăm să facem acest alt tip de experienţe dincolo de pragul lumii spirituale, este de o deosebită importanţă. Căci dacă, în conformitate cu felul firesc de a fi al omului, acesta are impulsul să regăsească în lumea spirituală doar o simplă continuare, o dublare a lumii fizice, dacă el crede că în lumea spirituală poate ar trebui să arate la fel ca aici, în lumea fizică, atunci nu poate pătrunde acolo. Trebuie înfăptuit într-adevăr ceea ce este resimţit ca o inversare a tot ceea ce poate fi aflat în lumea fizică. De exemplu, aici în lumea fizică suntem obişnuiţi să deschidem ochii şi să vedem lumina, să fim impresionaţi de lumină. Dacă aşteptăm ca în lumea spirituală să putem deschide tot aşa nişte ochi spirituali pentru a fi impresionaţi de lumină, atunci nu putem intra acolo, pentru că ne aşteptăm la ceva neadevărat. Iar acest neadevăr se constituie ca un fel de ceaţă, care se pune în faţa simţurilor spirituale, care îi acoperă omului lumea spirituală, aşa cum acoperă o mare de ceaţă un munte. De exemplu, în lumea spirituală nu putem vedea obiecte asupra cărora cade lumina, ci trebuie să ne fie clar faptul că în lumea spirituală noi înşine strălucim împreună cu lumina. Atunci când în lumea fizică raza de lumină cade pe un obiect, noi îl vedem; dar în lumea spirituală suntem noi înşine în raza de lumină şi atingem obiectul de perceput împreună cu ea. Astfel încât ne ştim pe noi înşine că înotăm împreună cu raza de lumină în lumea spirituală; ştim că ne aflăm înlăuntrul luminii care radiază. Este ceva care poate fi un indicator în privinţa modului în care ne putem însuşi concepte adecvate, pentru ca ele să ne fie de ajutor în

înaintarea în lumea spirituală. Este, de exemplu, extrem de util să ne reprezentăm următoarele: Cum ar fi dacă tu ai fi acum în Soare? Prin faptul că nu eşti în Soare, tu vezi obiectele atunci când razele Soarelui le iluminează, datorită razelor reflectate. Trebuie să ne reprezentăm faptul că noi suntem înlăuntrul razelor de Soare şi atingem obiectele împreună cu ele. Această atingere este o trăire în lumea spirituală; tocmai în aceasta constă trăirea în lumea spirituală, că te ştii în mod viu înlăuntrul ei. Ştii că trăieşti în urzirea gândurilor. Şi tocmai când începe această stare, aceea de a şti conştient că te afli în urzirea gândurilor, aceasta trece nemijlocit într-o stare de a te şti pe tine însuţi în lumina care radiază. Căci gândul este alcătuit din lumină. Dar afli acest lucru, anume că eşti de fapt cufundat în lumină, atunci când eşti înlăuntrul urzirii gândurilor.

Omenirea se află acum pe o treaptă în care ea trebuie să-şi însuşească asemenea reprezentări, pentru ca ea să nu ajungă la Poarta morţii, unde se află de fapt înlăuntrul lumii spirituale, şi să pătrundă apoi în lumi cu totul neobişnuite. Capitalul pe care l-au primit oamenii de la zei la începuturile Pământului, a fost consumat treptat. Oamenii nu mai duc acum prin Poarta morţii ceea ce constituia un rest al unei vechi moşteniri. Ei trebuie să-şi însuşească acum, în lumea fizică, treptat, concepte care le servesc şi după ce au trecut prin Poarta morţii, care îi ajută să vadă fiinţele pe care le întâlnesc la început, drept ademenitoare şi periculoase. Cu această mare corelaţie cosmică este legat faptul că ştiinţa spirituală trebuie împărtăşită omenirii tocmai acum, că ştiinţa spirituală trebuie să vină între oameni. Şi se poate observa cum tocmai în zilele noastre, în zilele noastre atât de mişcate de destin, se creează realmente treceri. Prin Poarta morţii trec acum tineri, datorită marilor cerinţe ale destinului

timpului, oameni care au îngăduit oarecum, cu o conştienţă deplină, ca moartea să se apropie de ei la o vârstă tânără. Eu nu am acum în vedere chiar momentul care intervine înaintea morţii, de exemplu pe câmpul de bătălie. Atunci poate exista mult entuziasm şi alte sentimente asemănătoare, care fac din trăirea morţii o trăire eminentă, inegalabilă, pătrunsă de atenţie ca nici o altă trăire. Dar dacă moartea a intervenit, atunci ea este o moarte care lasă în urmă un trup eteric încă neconsumat, care lasă în vremea noastră un surplus de trup eteric neconsumat, înspre care acum mortul poate privi; astfel încât mortul poate privi acum acest fenomen, această realitate a morţii, cu o claritate cu mult mai mare decât îl vede atunci când moartea intervine datorită unei boli sau a slăbiciunii de la bătrâneţe.

Această moarte de pe câmpul de luptă este un eveniment cu mult mai intens şi care acţionează cu mult mai puternic în zilele noastre, decât o moarte care intervine într-alt mod. Datorită acestui fapt ea acţionează asupra sufletului care a trecut prin Poarta morţii, acţionează povăţuindu-l. Moartea este înspăimântătoare, sau cel puţin poate fi înspăimântătoare pentru om, atâta timp cât el se află în trupul fizic. Dar când omul a trecut prin Poarta morţii şi priveşte înapoi la moarte, moartea este cea mai frumoasă trăire care este de fapt posibilă în cosmosul omenesc. Căci această privire înapoi la această pătrundere în lumea spirituală prin moarte este, între moarte şi o nouă naştere, cel mai minunat, cel mai frumos, cel mai măreţ, cel mai splendid eveniment asupra căruia poate privi înapoi mortul, în general. Pe cât de puţin ne amintim în viaţa noastră fizică de naşterea noastră [Nota 65] – căci niciun om, cu capacităţile sale obişnuite, nedezvoltate, nu-şi aminteşte de naşterea sa fizică –, pe

atât de sigur stă evenimentul morţii în faţa sufletului care a trecut prin Poarta morţii, începând de la apariţia conştienţei sale. El este mereu prezent, şi stă acolo ca cel mai frumos trezitor pentru lumea spirituală. Şi el este un povăţuitor minunat, un povăţuitor care poate dovedi într-adevăr sufletului receptiv că există o lume spirituală, pentru că el nimiceşte ceea ce este fizic prin propria sa entitate, şi din această nimicire lasă să apară doar ceea ce este spiritual. Iar această înviere a spiritualului, cu depunerea completă a fizicului, este un eveniment care există în permanenţă între moarte şi o nouă naştere. Şi este un eveniment măreţ, care ne susţine, şi prin înţelegerea căruia sufletul creşte treptat; creşte într-un mod absolut unic atunci când acest eveniment este într-o anumită măsură un eveniment acceptat – desigur nu când omul a căutat această moarte, dar prin aceea că s-a încadrat oarecum de bunăvoie în evenimente, când a acceptat-o . Prin aceasta, acest moment câştigă în claritate. Iar un om care nu a reflectat prea mult asupra morţii, pe care l-a interesat prea puţin sau doar parţial lumea spirituală, acela poate primi tocmai în timpul nostru prin moarte, după moartea sa, un povăţuitor minunat. Iar pentru legătura dintre lumea fizică şi cea spirituală, acest fapt există tocmai în acest război ca ceva extrem de important. Eu am accentuat în multe din conferinţele pe care le-am ţinut în aceste vremuri grele, că nu este suficient ceea ce putem face prin simplă învăţătură, prin cuvânt; dar că o învăţătură imensă va veni pentru oamenii viitorului prin aceea că au intervenit atâtea morţi. Acestea acţionează asupra morţilor, iar morţii acţionează, la rândul lor, în procesul culturii viitoare a omenirii.

Astfel, eu pot să vă comunic de la un astfel de mort, care a trecut, ca tânăr, prin Poarta morţii, cuvinte care mi-

au parvenit de la el; cuvinte care sunt surprinzătoare tocmai de aceea pentru că ele adeveresc oarecum cum mortul care a vieţuit cu o deosebită claritate moartea pe câmpul de luptă se regăseşte acum în această cu totul altfel de trăire, după moarte; cum îşi elaborează el desăvârşindu-şi reprezentările de pe Pământ, şi cum le introduce pe acestea în reprezentările spirituale. Eu vreau să vă împărtăşesc dumneavoastră şi aceste cuvinte: Dacă îmi este îngăduit să le caracterizez aşa, ele au fost captate de la un astfel de decedat pe câmpul de luptă, care voia să le aducă celor pe care îi lăsase în urma sa.

În lumina care străluceşte
Eu simt
Forţa vieţii.
Moartea
M-a trezit din somn,
Din somnul spiritului.
Eu voi fi,
Şi voi înfăptui din mine însumi
Ceea ce radiază în mine
Puterea de a lumina.

Este oarecum ceea ce a învăţat cel mort, privind înspre moartea suferită, şi a vieţuit învăţând, ca şi cum fiinţa sa s-ar fi umplut tocmai cu ceea ce trebuia el să înveţe să trăiască privind moartea, şi despre care el voia să dea de ştire, pe care voia să le reveleze.

În lumina care străluceşte eu simt forţa vieţii.

Aşadar el simte că este viu într-o măsură mai înaltă în privinţa înţelegerii lumii spirituale, decât a fost aici, înainte de moarte. El simte moartea ca pe un fel de trezitor şi povăţuitor:

Moartea m-a trezit din somn,
Din somnul spiritului.

Şi acum el simte deja şi că va deveni activ şi că va acţiona în lumea spirituală:

Eu voi fi şi voi înfăptui din mine însumi...

Dar el simte că această înfăptuire este înfăptuită în el de forţele luminii, el simte lumina cum vieţuieşte în el:

Eu voi fi,

Şi voi înfăptui din mine însumi

Ceea ce radiază în mine

Puterea de a lumina.

Se poate vedea pretutindeni, se poate cu adevărat vedea, cum ceea ce poate fi văzut în lumea spirituală aduce mereu din nou cea mai pură confirmare a ceea ce poate fi cunoscut în general din lumea spirituală prin aşa-numita cunoaştere imaginativă. Şi este ceva pe care noi l-am vrea vivifiat, de-a dreptul vivifiat prin Mişcarea noastră spiritual-ştiinţifică, astfel încât noi să nu avem de a face doar cu o cunoaştere despre lumea spirituală, ci ca această cunoaştere să devină în noi cu adevărat atât de vie, încât să ne însuşim un alt mod de a simţi împreună cu lumea pe măsură ce conceptele ştiinţei spirituale devin vii în noi. Această vivifiere lăuntrică a gândurilor ştiinţei spirituale, după cum am spus adesea, după cum am spus în repetate rânduri, este, în fond, ceea ce ni se cere, ni se cere în aşa fel încât ea să fie contribuţia noastră la dezvoltarea în continuare a lumii, pentru ca să conflueze laolaltă gândurile spirituale născute din ştiinţa spirituală, care se înalţă în lumea spirituală ca forţe luminoase, ce vor fi redate Cosmosului luminos pentru ca Universul să se reunească cu ceea ce încorporează Mişcării spirituale culturale a omenirii cei trecuţi prin Poarta morţii în zilele noastre purtătoare de destin. Atunci va interveni ceea ce este cuprins în cuvintele cu care vrem să ne încheiem şi consideraţiile noastre de astăzi:

Din curajul luptătorilor,
Din sângele bătăliilor,
Din suferinţa celor părăsiţi,
Din faptele de jertfă ale poporului
Va creşte rod spiritual –
Dacă sufletele îşi îndreaptă conştiente de spirit
Înţelegerea lor în Împărăţia spiritului.

A NOUA CONFERINŢĂ

Berlin, 9 martie 1915

Iubiţii mei prieteni, să ne gândim mai întâi din nou la aceia care se află afară, pe marile câmpuri ale evenimentelor prezentului:

Spirite ale sufletelor voastre, păzitori activi,
Fie ca aripile voastre să poată aduce
Iubirea imploratoare a sufletelor noastre
Oamenilor pământeni încredinţaţi pazei voastre,
Pentru ca, unită cu puterea voastră,
Rugăciunea noastră să radieze ajutând
Sufletele pe care cu iubire le caută.

Iar pentru aceia care în urma acestor evenimente au trecut deja prin poarta morţii:

Spirite ale sufletelor voastre, păzitori activi,
Fie ca aripile voastre să poată aduce
Iubirea imploratoare a sufletelor noastre
Oamenilor sferelor încredinţaţi pazei voastre,
Pentru ca, unită cu puterea voastră,
Rugăciunea noastră să radieze ajutând
Sufletele pe care cu iubire le caută.

Şi fie ca spiritul, pe care noi îl căutăm prin strădania cunoaşterii noastre spirituale, spiritul care a trecut prin

Misteriul de pe Golgota spre mântuirea Pământului, spre libertatea şi progresul omenirii, să fie cu voi şi cu grelele voastre sarcini!

Acum opt zile am început o considerare despre meditarea imaginativă, şi noi am văzut că şi această considerare ne arată cum întreaga cunoaştere, care trebuie să fie o adevărată cunoaştere a lumilor suprasensibile trebuie dobândită printr-o contemplare eliberată de trup a Universului, prin aceea că ne eliberăm cunoaşterea obişnuită, cotidiană, de condiţiile date prin trup, prin simţuri, prin sistemul nervos ş.a.m.d. Cunoaşterea cotidiană obişnuită ia naştere prin aceea că sufletesc-spiritualul omului se foloseşte de instrumentele corporale. Ori această cunoaştere spirituală constă în anumite procese mai subtile care se desfăşoară în om, şi în privinţa acestor procese vrem să indicăm câte ceva astăzi, într-o primă parte a consideraţiilor noastre. Eu am spus: procese mai subtile. Procesele sunt mai subtile decât procesele cotidiene obişnuite ale cunoaşterii, observării, perceperii, deoarece omul poate porni numai de la cele cu care este obişnuit în viaţa cotidiană, înălţându-se treptat la procese mai subtile, mai intime. Acum, cu toţii am putea dobândi cele mai satisfăcătoare, cele mai înalte cunoştinţe despre lumea spirituală, dacă am fi în stare să trăim, fără doar şi poate, pe deplin conştient măcar o parte, chiar o mică parte, dinspre partea mea, doar un minut, din acea stare a vieţii noastre pe care o avem între adormire şi trezire, să o trăim conştient şi nu doar într-o conştienţă de vis. Căci orice iniţiere constă în aceea că ne devine conştient ceea ce persistă inconştient în afara trupului nostru în timpul nopţii, în somn.

Căci, de fapt, un proces de cunoaştere cu adevărat superior nu constă niciodată în altceva decât în

conştientizarea a ceea ce persistă inconştient de la adormire până la trezire, în starea de somn.

Acum, desigur că există o parte a omului, a omului corporal – ceea ce vă va mira probabil – care se află, în fond, mereu în stare de somn, care doarme mereu. Aceste lucruri nu trebuie abordate chiar la începutul vieţii antroposofice, căci subtilităţile cercetării spiritual-ştiinţifice ne pot ajunge în conştienţă oarecum doar treptat, şi într-o vreme îndelungată. Desigur că noi ne gândim, atunci când se descrie faptul că omul veghează în timpul zilei şi doarme în timpul nopţii, că în timpul zilei Eul său şi trupul său astral ar fi pe deplin unite cu trupul fizic şi cel eteric, şi că în timpul nopţii Eul şi trupul astral şi-ar avea fiinţa în afara trupului fizic şi a celui eteric. Şi pentru început gândim chiar corect, pentru că noi ne putem îndrepta doar treptat de la o concepere de ansamblu a realităţilor spiritual-ştiinţifice, la adevărurile mai speciale. În mare, aşadar, este corect că omul se află în timpul somnului cu Eul său şi trupul său astral în afara trupului eteric şi a celui fizic. Dar pentru o parte a trupului, este valabil, în esenţă, faptul că această parte a trupului doarme şi de la trezire până la adormire, cel puţin, în esenţă. Iar această parte a trupului este, în mod ciudat şi remarcabil, partea pe care noi o numim cap. Acesta doarme tocmai atunci când noi veghem. Şi deşi s-ar putea crede cu uşurinţă că de fapt capul ar fi cel mai treaz, în realitate el este cel mai puţin treaz. Căci activitatea de veghe a gândirii omeneşti, şi în special activităţile capului, se bazează tocmai pe aceea că Eul şi trupul astral au faţă de organul capului şi în stare de veghe un astfel de raport încât ele nu se pot uni pe deplin – aşadar partea de Eu a capului şi partea de astral a capului – cu părţile fizică şi eterică a capului, ci ele vieţuiesc întotdeauna oarecum o viaţă

proprie în afara părţii fizice şi eterice a capului. O legătură profundă între trupul astral al capului şi cel fizic există doar atunci când avem dureri de cap. Iar când avem dureri foarte puternice de cap atunci legătura dintre partea astrală a capului şi partea fizică a capului este cea mai puternică. Dar când avem dureri de cap, ne este cel mai greu să gândim. Aceasta provine de acolo că intervine o legătură prea puternică între partea astrală, cea fizică şi cea eterică a capului. Acum, gândirea noastră din stare de veghe şi restul vieţii noastre sufleteşti de veghe se bazează tocmai pe aceea că într-o anumită privinţă Eul şi trupul astral al capului sunt în afara trupului fizic şi a celui eteric, şi tocmai datorită acestui fapt ele se reflectă în trupul fizic şi cel eteric al capului; aşa cum ne putem vedea noi într-o oglindă numai când suntem în afara ei. Această oglindire, această reflectare, ne dă imaginile conştienţei noastre cotidiene. Imaginile pe care le vieţuim, pe care le percepem cunoscând în viaţa cotidiană sunt imagini oglindite, imagini reflectate. Şi prin această viaţă din afara capului, prin acest somn al capului şi prin reflectarea activităţii Eului şi a trupului astral provocată de duritatea craniului, noi ne resimţim lăuntrul Eului şi lăuntrul trupului astral ca fiind ale noastre proprii. Dacă activitatea Eului şi al trupului astral s-ar implica şi mai mult decât este cazul şi în alte părţi ale organismului în activitatea trupului fizic şi a celui eteric, atunci noi am percepe activitatea de digestie organică şi probabil şi activitatea ritmică, cum este aceea din inimă – le-am percepe în cap, sau poate nu le-am percepe –, dar de o activitate de gândire nu ar putea fi vorba, căci aceasta se bazează pe faptul că ea nu este preluată, ci reflectată. Inima şi celelalte organe absorb, preiau activitatea Eului şi a trupului astral. Organele

capului nu o preiau, ci o reflectă mai degrabă, şi de aceea ea poate fi vieţuită înlăuntrul sufletesc.

Acum, în timpul nopţii, de la adormire până la trezire, oarecum întregul nostru Eu şi întregul nostru trup astral – de fapt această formulare nu este întru totul corectă, ci aproximativă –, aşadar o mare parte a Eului şi a trupului astral, se află în afara trupului fizic şi a celui eteric. Între adormire şi trezire omul este în măsură să se raporteze la o porţiune cu mult mai mare din Eul său şi din trupul său astral, aşa cum se raportează în timp de veghe la capul său. Numai că restul organismului nu este la fel de evoluat ca şi capul; el nu s-a dezvoltat încă într-atât încât să poată radia înapoi, să poată reflecta, aşa cum o poate face capul. De aceea, conştienţa nu poate interveni în timpul somnului. Dacă noi considerăm mişcarea mâinilor noastre, trebuie să ne spunem: În aceste mâini noi avem, desigur în măsura în care le putem mişca atunci când suntem treji, elementele componente respective: Eu, trup astral, trup eteric şi trup fizic. Toate acestea există, toate acestea se află în activitate atunci când ne mişcăm mâinile. Acuma gândiţi-vă că omul ar fi transpus în situaţia în care mâinile sale ar fi fixate de organismul său, şi anume în aşa fel încât el să nu le poată mişca niciodată, încât să fie fixe pe acest organism. Şi acum să acceptăm că în timp ce omul nu-şi poate mişca mâinile sale fizice, lui i s-a conferit totodată darul ca să-şi poată mişca trupul eteric, sau măcar trupul astral al mâinilor. Acest fapt ar avea consecinţe foarte importante. Căci el şi-ar întinde atunci oarecum mâinile sale astrale, respectiv mâinile sale eterice, din mâinile fizice pe care nu le poate mişca, care ar fi fixate de corp. Noi nu ne ostenim să realizăm această procedură, căci atunci când mişcăm ceva din astralul şi etericul mâinilor, noi mişcăm totodată şi mâinile fizice. Or cealaltă situaţie nu poate fi înfăptuită pe

Pământ fără doar şi poate, ca ceva firesc, dar în decursul evoluţiei ea va fi înfăptuită, numai că întru câtva altfel decât în modul grosier pe care l-am expus eu acum. Se va înfăptui prin aceea că pe măsură ce omul se va dezvolta în continuare în decursul evoluţiei Pământului şi va fi matur să atingă starea de Jupiter, va interveni realmente faptul că mâinile sale, mâinile sale fizice, vor deveni imobile. Pe Jupiter omul va apărea deja în aşa fel încât mâinile sale nu vor mai fi organe mobile, ci fixe, dar în schimb el îşi va putea mişca parţial mâinile astrale şi cele eterice. Aşadar pe Jupiter din mâinile fizice vor mai rămâne doar nişte indicii imobile, dar, în schimb, mâinile astrale, respectiv eterice, vor fi mobile ca nişte aripi şi se vor mişca liber. Pe aceasta se va baza faptul că omul jupiterian nu va mai fi un simplu gânditor cu creierul, ci atunci mâinile sale fixe îi vor da posibilitatea să radieze înapoi în ceea ce este legat acum de mâinile fizice, şi el va avea, datorită acestui fapt, o gândire cu mult mai vie, cu mult mai cuprinzătoare. Prin aceea că un organ fizic ajunge în repaus, partea componentă sufletesc-spirituală corespunzătoare, care ţine de organul fizic, poate fi eliberată şi ea poate dezvolta atunci o activitate sufletesc-spirituală. Aşa stau realmente lucrurile cu creierul nostru: pe când eram încă oameni lunari, noi aveam astfel de organe care se mişcau aşa cum se mişcă acum mâinile noastre, iar aceste organe au devenit fixe. Pe Lună noi nu aveam încă un craniu solidificat; atunci organele care acum sunt pliate în creier, se puteau mişca precum mâinile. De aceea, omul de pe Lună încă nu putea gândi aşa cum gândeşte el pe Pământ. Dar pentru acela care examinează gândirea în mod clarvăzător, este limpede că organele care se află în creierul care doarme, la omul care veghează realmente se mişcă precum nişte aripi, aşa cum v-am descris eu

dumneavoastră că s-ar mişca mâinile astrale şi eterice dacă mâinile fizice ar putea fi imobile. Deci aceasta s-a întâmplat într-adevăr la trecerea de la starea lunară la starea de Pământ, că acele, ca să spunem aşa, „mâini", au fost înfrânate şi sunt acum fixate prin cutia craniană solidificată, şi că în felul acesta etericul şi astralicul sunt libere. Dar organele trebuie să fie dezvoltate în continuare. Aceste mâini nu pot rămâne aşa cum sunt, atunci când noi vom fi evoluat până la starea de Jupiter, ci ele trebuie să sufere o modificare în privinţa substanţei lor, aşa cum a suferit creierul, care a devenit un organ de reflectare. Un asemenea proces poate fi desemnat drept conform cu evoluţia firească.

Un alt proces este procesul iniţierii. El constă în aceea că noi situăm în centrul conştienţei noastre o meditaţie mantrică, şi ne contopim întru totul cu ea. Dacă noi facem aceasta, este în mare măsură datorită faptului că noi nu ne folosim corporalitatea pentru a alcătui acel gând, pentru a avea acel gând, ci ne retragem realmente din corporalitate, din fizic-senzorial, împreună cu acel gând, şi persistăm în el, astfel încât la meditare nu avem niciun ajutor din lumea fizică. La gândirea cotidiană obişnuită ne ajută trupul fizic, ne ajută lumea fizică. Noi gândim atunci când avem impresii datorită simţurilor. În felul acesta, gândirea este comodă. Căci lumea face totodată asupra noastră o impresie eterică şi una fizică. Aceasta constituie un sprijin pentru gândirea noastră. Atunci când meditǎm, trebuie să stăm departe în acest proces de tot ceea ce este fizic, de orice reprezentare. Noi trebuie să punem în centrul conştienţei noastre un gând, prin propria noastră voinţă liberă. În felul acesta, se petrece ceva întru totul deosebit, care, comparativ cu procesul de percepţie, este un proces mai subtil. Dacă ajungem să uităm oarecum întreg restul

lumii – ca şi cum de fapt nu ar mai exista nimic în spaţiu şi timp decât gândul nostru –, aşadar dacă am ajuns până acolo încât întreaga lume să ne fie indiferentă şi noi să nu mai trăim decât în gândul meditat, atunci intervine ceea ce desigur că nici o ştiinţă fizică nu poate constata, anume că prin acest proces subtil al meditării se ajunge oarecum la un consum subtil de căldură; se consumă căldură. Este un proces care desigur nu poate fi constatat fizic, dar consumul are loc şi noi vom avea cândva ocazia să vorbim despre aceasta. Atunci vom vedea că prin procese pe care le poate observa oricine, se poate dovedi şi ştiinţei fizice că procesul meditării este legat de un proces subtil de căldură [Nota 66] şi de un proces subtil de lumină.

Din lumina pe care am preluat-o, noi consumăm lăuntric ceva; noi consumăm lumină. Noi mai consumăm şi altceva, dar deocamdată să rămânem la faptul că noi consumăm căldură şi lumină. Ceea ce consumăm face să apară ceea ce am discutat cu opt zile în urmă aici, anume că din procesul meditării se constituie ceva viu, ca o viaţă subtilă. Atunci când noi gândim în procesele cotidiene obişnuite, în noi trăieşte ceva care se imprimă în organismul nostru şi determină un proces care are şi el de a face cu căldura; acesta se imprimă înlăuntru, şi ceea ce se desfăşoară acolo ne determină să avem amintiri. Dar prin meditare nu este îngăduit să se ajungă la aceasta. Căci atunci când noi trăim separat, într-un conţinut pur de gânduri sau de sentimente, atunci nu se imprimă în trupul nostru ceea ce consumăm în acest proces, ci se imprimă în eterul general. Această stare a noastră cauzează un proces în afara noastră. Da, iubiţii mei prieteni, dacă dumneavoastră meditaţi cu adevărat serios, dacă meditaţi cu adevărat, atunci dumneavoastră imprimaţi în eterul general forma gândurilor dumneavoastră şi ea se află

acolo, înăuntru. Şi dacă dumneavoastră priviţi după aceea înapoi la un proces de meditare, aceasta nu este o amintire obişnuită, ci o privire înapoi la ceea ce s-a imprimat în eterul cosmic. Este important ca noi să dăm atenţie acestui fapt. Acesta este un proces important, pe care noi îl înfăptuim în aşa fel încât el constituie o legătură între noi şi lumea eterică şi cea astrală înconjurătoare. Omul care îşi dezvoltă percepţia şi gândirea cotidiană obişnuită, are de a face numai cu sine însuşi; acestea constituie procese care se desfăşoară doar în sine însuşi. Însă cel care se implică în adevărata meditare, în meditarea reală, acela trăieşte într-un proces care este totodată un proces cosmic. Acolo se produce ceva, chiar dacă acel ceva este extrem de subtil. Iar ceea ce se întâmplă acolo este că prin meditare se consumă nişte căldură. Şi dacă se consumă căldură, atunci ia naştere frig; eterul cosmic general se răceşte atunci când meditǎm. Şi deoarece se consumă şi lumină, aceasta se atenuează; şi ia naştere întuneric, lumină atenuată. Astfel încât dacă un om meditează într-un loc din lume şi pleacă după aceea de acolo, el lasă în acel loc în urmă o răcire uşoară, şi în acelaşi timp o uşoară atenuare a luminii. Starea generală a luminii a fost atenuată, a devenit mai întunecată. Un clarvăzător poate urmări întotdeauna dacă un om a meditat într-un loc, dacă el a înfăptuit într-adevăr un proces de meditare. Iar când pleacă de acolo, rămâne o imagine de umbră a lui acolo, care este mai rece decât mediul înconjurător. Aşadar în locul acela rămâne ca un spectru, mai rece şi mai întunecat, pe care l-am imprimat noi acolo. Şi în locul acela s-a săvârşit, într-un mod absolut subtil, ceva care poate fi comparat la modul grosier cu ceea ce ia naştere pe un clişeu fotografic. Acolo s-a constituit realmente un fel de spectru. Este aşadar un proces care nu

se desfăşoară doar în om, ci se desfăşoară realmente cosmic, un proces prin care omul se îmbină în Cosmos.

Acum există, firește, și un gând pe care omul îl meditează, chiar dacă nu este obișnuit să mediteze, chiar dacă nu știe nimic despre știința spirituală. Există un gând pe care omul îl meditează deja. Iar acest gând este aparent foarte mărunt, dar pentru viață este infinit de important; este gândul Eului. Căci gândul Eului este întotdeauna conceput liber de corporalitate, nelegat de trup. Și în măsura în care noi avem cu Eul nostru un raport cu lumea, sunt gândite și anumite lucruri, care au legătură cu Eul nostru, chiar dacă omul nu observă aceasta în viață, în așa fel – aș spune – ca și cum ar fi ramurile unui copac. Astfel, anumite gânduri, sentimente și impulsuri de voință devin ca niște ramuri, sau ca niște antene, ca niște antene mobile; acestea se grupează în jurul Eului. Astfel încât omul lasă realmente să meargă încontinuu în urma sa, de-a lungul întregii sale vieți, ceea ce gândește el ca Eu și ceea ce întinde el în toate părțile ca pe niște tentacule mobile. O meduză fantomatică lasă omul mereu în urma sa, de-a lungul întregii sale vieți. Dar aceasta este o realitate, căci ea conține totodată tot ceea ce a viețuit omul – în măsura în care le-a gândit și simțit în Eul său. Iar aceasta dăinuie. Și când omul a trecut prin Poarta morții, el învață treptat să privească la acest ceva lăsat în urmă, și aceasta creează posibilitatea să existe o legătură între ceea ce viețuiește el după moarte și ceea ce a lăsat în urmă.

Noi, ca oameni pământeni, trebuie să învățăm pentru început în meditație să ne reținem organele prin voința noastră; și există posibilitatea să medităm corect prin aceea că ne eliberăm realmente gândirea, simțirea și sentimentele în timpul meditației în așa fel încât trupul să nu participe, iar noi să ne putem concentra datorită acestui

fapt atât de puternic lăuntric, încât în eterul cosmic să se imprime – să se fotografieze oarecum – numai ceea ce voim noi, şi nu ceea ce nu voim. Aceasta trebuie să subliniem mereu, că o adevărată meditare, o meditare corectă este un proces real, este cu adevărat un proces real.

Şi dacă ne gândim că omul lasă aceasta în urmă şi, în fond, înlăuntru se află toate trăirile sale, care se menţin, atunci vom înţelege şi că după ce omul a parcurs răstimpul care se află între moarte şi o nouă naştere şi vine din nou pe Pământ – el va găsi în eterul cosmic ceea ce lăsase acolo în urma sa. Avem aici modul real în care se produce karma. Este ceea ce a produs omul ca spectru al său şi acţionează acum asupra lui, constituind în legătură cu vieţile următoare ceea ce se desfăşoară în karmă.

La înţelegerea acestor lucruri se poate ajunge doar încet şi treptat. Şi pentru că aşa stau lucrurile, pentru că se desfăşoară un proces real care trece dincolo de noi, care intervine în Cosmos, cel care meditează are sentimentul: Meditarea este altceva decât gândirea obişnuită. Căci la aceasta din urmă noi avem sentimentul: Noi suntem cei care îmbinăm gândurile laolaltă, care aducem un gând la atul; noi suntem cei care judecăm aici. La meditare, omul dobândeşte treptat sentimentul: Nu eşti doar tu cel care gândeşte, care meditează aici, ci aici se petrece ceva în cadrul căruia e drept că te afli, dar care se desfăşoară şi în afara ta, ca proces care se menţine. Şi acesta este sentimentul pe care trebuie să-l dobândim. Aşa cum avem sentimentul, atunci când aruncăm un obiect casant înspre perete, că nu se petrece numai ceea ce are loc înainte de zborul obiectului, ci ulterior se petrece ceva aflat în legătură cu acesta, anume că obiectul se sparge: Aceasta se petrece după ce s-a desprins de noi –, tot aşa dobândim sentimentul în meditare: Nu eşti tu cel care gândeşte; e

drept că tu îţi aprinzi gândurile, dar ele se învârtejesc în continuare, se învârtejesc şi trăiesc. Tu nu mai eşti atunci stăpânul lor, ci ele încep să aibă o viaţă proprie şi o fiinţă proprie, de sine-stătătoare. Iar faptul de a te simţi înlăuntrul acestei atmosfere de urzire şi trăire a gândurilor tale – ca şi cum gândurile s-ar mişca la fel ca nişte valuri prin creierul tău –, faptul de a începe să simţi aceasta este ceea ce ne dă sentimentul de certitudine: Tu te afli înlăuntrul unei lumi spirituale; tu însuţi eşti doar o parte componentă care urzeşte în ţesătura universală. Şi este important ca noi să ajungem într-adevăr la o asemenea linişte, la o asemenea pace sufletească în meditare, încât să ajungem la acest sentiment important: Nu înfăptuieşti tu singur acest proces; ci el este înfăptuit. Tu ai început să mişti aceste valuri, dar ele se extind în jurul tău. Ele au o viaţă proprie, iar tu eşti doar punctul ei central.

Vedeţi de aici, iubiţii mei prieteni, că aceasta este o trăire care ne dă de fapt cunoaşterea lumii spirituale. Iar această trăire trebuie aşteptată într-o pace deplină. Ea este extraordinar de importantă, dar e nevoie de răbdare, perseverenţă şi abnegaţie, pentru a o aştepta într-o pace deplină. Căci această trăire este suficientă pentru ca noi să dobândim convingerea deplină despre existenţa obiectivă a lumii spirituale.

Ceea ce puteţi prelua dumneavoastră din expunerile făcute, este că aceste stări de alternare între veghe şi somn sunt, în fond, de-a dreptul necesare. Noi dormim şi veghem aici în modul în care ne este cunoscut. Noi dormim şi veghem pentru ca creierul nostru activ de-a lungul întregii zile să se poată şi cufunda în partea care îngrijeşte în timpul zilei organele, iar în timpul nopţii iese afară din trup şi rămâne inconştientă. Acest ritm dintre somn şi veghe trebuie să existe; dar noi am văzut că el are loc şi în marele

mers evolutiv al fiinţelor cosmice. Căci dacă acum creierul nostru doarme de fapt pentru ca noi să putem gândi, iar mâinile veghează, ceea ce înseamnă că întregul nostru raport cu mâinile este liber, treaz, în timp ce în somn noi nu ne mişcăm, tot aşa, noi am fost pe Lună de-a dreptul treji în privinţa creierului nostru, şi noi am învăţat să dormim; noi putem dezvolta acum gândirea pământească prin aceea că am învăţat somnul creierului. În timp ce pe Lună el era încă treaz, aici a dobândit posibilitatea de a dormi; şi datorită acestui fapt, omul poate gândi. Partea mediană a trupului va învăţa să doarmă pe Jupiter; în felul acesta, gândirea va deveni o altă trăire. Aşa străbat stările dintre somn şi veghe prin întreaga evoluţie. Dar aceste stări sunt întru totul generale, şi ele se arată în toate domeniile posibile. Se poate spune: Ori-încotro te uiţi, vezi că stările alternative de somn şi de veghe sunt într-adevăr necesare. Eu voi da un exemplu ciudat în acest sens, dar este un exemplu care ne poate fi apropiat în vremea noastră.

Nu-i aşa, dacă vreţi să aflaţi ce s-a desfăşurat în viaţa spirituală literară în cadrul culturii la începutul secolului XIX, puteţi deschide o operă de istoria literaturii şi vedea care poeţi au fost importanţi, şi care au fost nesemnificativi; imaginea oferită încetează într-un anumit loc: anume poeţii care au fost chiar nesemnificativi nu sunt deloc menţionaţi. Iar omul, dacă ştie ceva în prezent, el ştie ce poeţi au fost importanţi sau neimportanţi, în prima jumătate sau pe la mijlocul secolului XIX. Aceasta se ştie; iar despre unii oameni – faptul nu poate fi contestat – care au scris şi ei literatură în secolul XIX, mulţi oameni – nu vreau să spun că toţi – nu mai ştiu acum chiar nimic. Nu-i aşa, există oameni despre care nu se mai ştie chiar nimic. Dar va veni precis o vreme în care va exista o altă imagine,

o complet altă imagine a ceea ce se numeşte, de exemplu, viaţa spirituală literară a secolului XIX, în care este sigur că anumitor poeţi cărora li se dedică în ziua de azi multe pagini, li se va mai dedica doar o jumătate de pagină, iar unuia care nu este deloc menţionat în ziua de azi, i se vor dedica zece până la douăzeci de pagini. Lucrurile se vor schimba. Şi chiar există necesitatea ca aceste lucruri să se schimbe din temelii. Şi în special dacă luăm în considerare faptul că ştiinţa spirituală trebuie să fie ceva care pătrunde acum în procesul cultural al omenirii, şi care cuprinde şi impregnează fiinţa omenească; dacă luăm aceste lucruri în considerare, atunci se va şti cum trebuie oamenii să înveţe să-şi schimbe modul de a gândi. Vreau să vă dau un exemplu.

Nu-i aşa, în locul cunoaşterii actuale, care poate fi dobândită doar prin aceea că se consideră drept cunoaştere adevărată doar ceea ce dobândeşte omul cu ajutorul organizaţiei corporale, trebuie să se dezvolte o alta, care să accepte şi ceea ce poate fi cucerit pe calea spirituală de iniţiere. În ziua de azi lucrurile stau aşa că adevăratul om de ştiinţă consideră că are valabilitate, consideră că este sigur doar ceea ce a fost obţinut prin cunoaşterea dobândită prin instrumentele trupului. Tot restul este considerat de el ca fiind o fantezie. Eventual, le acceptă ca ipoteze. Dar lucrurile nu trebuie să meargă prea departe, pentru că altfel el numeşte şi ipoteza ca fiind ceva fantasmagoric. Aşadar aşa stau lucrurile în ziua de azi. Dar trebuie să vină un timp în care nu numai că va fi acceptat ceea ce este obţinut pe calea cunoaşterii spirituale, ci în care şi ceea ce este cunoscut în lumea fizică va primi lumina cunoaşterii spirituale, fiind întemeiat în sensul cel mai eminent abia prin cunoaşterea spirituală. Aşa trebuie să se întâmple.

Acum, putem spune, nu numai comparativ, ci ca realitate deplină, că noi trăim acum într-un timp în care omul doarme în privinţa cunoaşterii – sau cel puţin oamenii, în general; e uşor să fii amabil, dar pentru că cel care se interesează de ştiinţa spirituală – şi care este treaz în privinţa cunoaşterii spirituale face excepţie din această consideraţie –, aşa stau lucrurile. Însă restul omenirii doarme în privinţa cunoaşterii spirituale: ea este adormită. Şi tocmai ceea ce constituie cea mai venerată ştiinţă, ia naştere prin aceea că în realitate, omenirea doarme. Noi trăim un timp în care acest adevăr este vieţuit ca în somn de omenire, în sensul cel mai intens. Această situaţie s-a pregătit de mult timp, şi aşa cum are loc întotdeauna o adormire înainte de somnul propriu-zis, putem observa cum a existat un fel de stare de vis şi o luptă cu somnul tocmai în secolul XIX. Acum trăim într-o epocă în care majoritatea omenirii doarme în privinţa cunoaşterii spirituale. Şi este o dulce somnolenţă. Dar nu a fost uşor să se ajungă întru totul la acest somn, şi vedem, de exemplu, în marile fenomene izolate din prima jumătate a secolului XIX cum are loc o luptă cu somnul prin aceea că în anumiţi oameni mai există încă o anumită presimţire, că în ei se deschide o trăire lăuntrică a adevărurilor spirituale, a raporturilor spirituale. Iar secolul al XIX-lea nu a putut proceda în decursul său altfel, pentru a ajunge la această stare de dulce somnolenţă, decât uitându-i pe poeţii care mai ştiau ceva deosebit despre lumea spirituală. Căci ei nu se potriveau cu starea generală de somnolenţă spirituală.

Da, eu am atras deja cândva atenţia asupra unui poet, *Julius Mosen* [Nota 67], care ne-a lăsat în lucrările sale «Ritter Wahn»(«Cavalerul Iluzie»), şi chiar şi în al său «Ahasver», adevărate poeme, din care noi putem vedea că în Julius Mosen trăia o legătură vie cu lumea spirituală.

Cavalerul Iluzie, pe care ni-l prezintă Julius Mose, pe care el l-a configurat într-un mod asemănător celui existent într-o veche legendă, dar pe care el l-a pătruns cu anumite idei din care se vede că el mai avea încă o legătură cu lumea spirituală –, Cavalerul Iluzie îl caută pe Pământ pe acela care-l poate lămuri în privința învingerii morții. Aceasta este, în esență, tema poemului lui Julius Mosen, «Cavalerul Iluzie», anume că acest Cavaler Iluzie, așadar cel care se află în cunoașterea obișnuită, care este o cunoaștere iluzorie, caută pe cineva care-l poate lămuri cum se poate trece dincolo de cunoașterea iluzorie a trupului fizic? Și el are o părere foarte înaltă despre acela care-l poate lămuri în această privință. Julius Mosen ne oferă apoi descrieri care se referă la modul în care Cavalerul Iluzie vrea să îl găsească pe cel care îl poate lămuri în privința cunoștințelor eliberate de trup:

Eu voi cutreiera acum toate țările,
Spre Est, până unde mă poartă calul cel viteaz,
Voi merge din castel în castel, din țară în țară
Până când cineva îmi poate spune fără să ezite:
Eu pot să îți salvez trupul de moarte,
Eu pot să frâng puterea morții și s-o înving.
Pe acela vreau să îl slujesc din veșnicie în veșnicie
Cu mâini fortificate în bătălie,
Pentru el vreau să lucrez și să lupt cu măreție.

Așadar acest Cavaler Iluzie caută o explicație în privința modului în care se poate dobândi o cunoaștere care nu este condiționată de trup, ci care condiționează ea trupul și conferă veșnicie. Așadar acest dor există deja. Și apoi, Cavalerul Iluzie se luptă mai întâi – după cum spune Julius Mosen – cu un bătrân „Ird". Acum, oamenii n-au înțeles aceasta: Ird. Dar dacă ai fi putut citi numele în original, nu ai fi tradus Ird prin „Moartea", așa cum a făcut-

o profesorul de literatură din Leipzig [Nota 68], *Rudolf von Gottschall*. Numele ar fi trebuit să fie tradus prin „Pământul", sau prin „Lumea". Cu acest bătrân Ird s-a luptat Cavalerul Iluzie mai întâi. El l-a învins. Noi am vorbit ultima oară despre învingerea a ceea ce este pământesc prin spiritual, despre victoria spiritualului asupra Pământului, timpului şi spaţiului. El îl învinge pe bătrânul „Spaţiu" şi ajunge la poarta cerului, adică a lumii spirituale. Şi atunci asupra lui vine dorul de a se întoarce pe Pământ, pentru că nu-şi trăise viaţa pe deplin. Acest întreg poem frumos «Cavalerul Iluzie» ne arată că a existat deja cineva care s-a luptat cu problema iniţierii, care ştia ceva despre faptul că există o asemenea problemă a iniţierii. Iar în «Ahasver» al său, Julius Mosen a expus tot ceva de genul acesta.

Acum, există şi un alt poet german, *Wilhelm Jordan* [Nota 69], care este adesea menţionat, dar prea puţin şi opera lui prin care el a dat cele mai importante experienţe spirituale ale sale: «Demiurgos». Acest «Demiurgos» – care a apărut prin anii 50 – este o lucrare de-a dreptul importantă, căci în acest «Demiurgos» se exprimă realmente cum se apropie de om entităţi spirituale, puteri spirituale, bune şi rele, care pătrund sufletul omenesc şi se manifestă aici pe Pământ cu ajutorul oamenilor. Astfel încât, atunci când avem un om în faţa noastră, trebuie să ne gândim că acest om constă, desigur, din tot ceea ce cunoaştem noi, dar că înlăuntrul lui acţionează ceva care provine de la înaltele fiinţe spirituale. Iar «Demiurgos» constă în mare parte în aceea că este expusă această legătură a omului cu lumea spirituală. Jordan expune în trei volume frumoase, în «Demiurgos» al său, modul în care intervin entităţile spirituale în sufletul omenesc. Aceasta este o luptă cu somnul, care intervine apoi pe deplin. Iar

aceştia sunt oameni în ale căror vise mai pătrunde ceea ce trebuie să-şi cucerească omenirea prin ştiinţa spirituală, ieşind din dulcea somnolenţă a cunoaşterii pozitiviste pur exterioare. Iar noi trebuie să privim realmente un astfel de proces prin care oamenii ajung, prin vise spirituale, la lene, la somnul plin de lene.

Şi dacă ne întrebăm acum: Pe ce se bazează faptul că mai există încă un om ca Julius Mosen, care este capabil să expună procese spirituale, care expune acel proces de iniţiere din călătoria «Cavalerului Iluzie», de unde vine aceasta? Şi este de-a dreptul remarcabil: Julius Mosen a fost bolnav şi a petrecut o mare parte din viaţă aproape pe deplin paralizat. Dar ce a însemnat acea paralizare? A însemnat că trupul său fizic, uscându-se oarecum, s-a desprins de trupul eteric şi de cel astral. Datorită acelei paralizii, trupul astral şi cel eteric au devenit mai libere. Ceea ce trebuie noi să ne cucerim cu trudă printr-un proces de iniţiere, a fost determinat la el de un proces maladiv. Desigur că acest proces maladiv nu trebuie considerat ca un adevărat proces de cunoaştere, sau chiar produs pentru că ar fi de dorit; dar tocmai în timpul în care a început acea lene a omenirii, ordinea cosmică a pus în lume un om căruia ea i-a dat un astfel de raport între partea sa fizică şi cea sufletesc-spirituală. Şi el zăcea acolo, paralizat, şi nu-şi putea mişca niciun membru, dar cu un suflet activ, cu un spirit activ, care au devenit libere tocmai din această cauză şi au pătruns în lumea spirituală. Ceea ce caută iniţierea în mod sănătos, a fost provocat în acest caz printr-o boală. Acolo, un om a zăcut paralizat în pat o mare parte a vieţii sale, dar spiritual-sufletescul său s-a desprins triumfător din paralizia trupului. De aceea a putut să dea la iveală acest om ceva care ne apare atât de spiritual. Desigur că s-ar fi putut atinge şi într-un mod mai sănătos decât la Jurius

Mosen, dar probabil că tocmai de aceea ar fi fost mai puţin profund.

Aceste lucruri puteau fi atinse şi într-un mod mai sănătos. I-a fost posibil unui poet să expună într-adevăr şi în prima jumătate a secolului XIX procesul cultural-istoric al omenirii în aşa fel încât să lase să lumineze în toate staturile prezentate de el legătura dintre lumile spirituale şi ceea ce se perindă pe Pământ ca om. Există un frumos poem din deceniul al treilea al secolului XIX, «Alhambra», de *Auffenberg* [Nota 70]. Acest Auffenberg este un poet spiritual, iar «Alhambra» este o lucrare importantă, astfel încât avem trei lucrări, şi cu «Ahasver», patru lucrări: «Cavalerul Iluzie», «Ahasver», «Demiurgos» şi «Alhambra» – de fapt ar mai trebui spuse multe despre acestea, care nu pot fi deloc uşor găsite în ziua de azi –, astfel încât avem patru lucrări care ne arată cum dispare în acea perioadă, oarecum ca un vis, în faţa stării de somnolenţă materialistă generală ceea ce constituie legătura omului cu lumea spirituală. Mai înainte, omenirea era mai deschisă faţă de lumea spirituală; numai că în ziua de azi oamenii îi trec cu vederea pe cei care au descris această lume spirituală, pe cei care au avut o conştienţă deplină despre lumea spirituală. Atunci când se scrie în ziua de azi o istorie a filosofiei, sunt omişi cei care au avut o conştienţă despre lumea spirituală, sau nu se menţionează această colaborare cu lumea spirituală în cazul spiritelor celor mai eminente.

Acum, este foarte interesantă o comparaţie între «Cavalerul Iluzie», în care pulsează o viaţă cu adevărat spirituală, şi «Demiurgos» al lui Jordan, în care începe să răsune o viaţă spirituală. Jordan era perfect sănătos; la el nu s-a putut separa spiritual-sufletescul de trup, ca la Mosen, care avea trupul paralizat. Consecinţa a fost că Jordan a putut ajunge la ideea de «Demiurgos» doar în

perioada tinereții sale de mobilitate lăuntrică, când el a putut cuprinde prin energie și elasticitate și logică lăuntrică, spiritual-sufletescul; ulterior, el a ajuns la un darwinism materialist grosier din istoria culturii, care străbate ca o trăsătură caracteristică «Nibelungii» săi, ș.a.m.d. El a trebuit așadar să parcurgă intrarea în cântecul de ațipire al materialismului. Însă important este ca noi să înțelegem că timpul nostru are sarcina de a aduce cunoașterea în procesul spiritual, în procesul de evoluție al omenirii, care izvorăște dintr-o cunoaștere cu adevărat spirituală – acea cunoaștere pe care spiritul cosmic a indicat-o oarecum prin destinul tragic al lui Julius Mosen: omul nu mai poate pătrunde involuntar și fără doar și poate în lumea spirituală; mai înainte au existat vremuri în care el putea face aceasta, în care prin structura pur naturală a omului, spiritual-sufletescul, trupul astral și trupul eteric mai erau și libere și independente de trupul fizic; dar această vreme a trecut. În stare firească, în epoca noastră materialistă actuală – și aceasta trebuie să rămână așa pentru restul existenței pământești și să devină și mai intensă – omul trebuie să aibă legătură compactă între spiritual-sufletesc și corporalitatea fizică. Dar aceasta nu permite ca prin raporturi naturale omul să ajungă la vreo conștiență despre lumea spirituală. Însă aceasta ar trebui să intervină din motivul ca voința să o poată face; pentru ca prin pătrunderea cu momentul de știință spirituală omul să-și desprindă spiritual-sufletescul de corporalitatea fizică prin impulsul lăuntric de voință, în libertate, prin meditare și concentrare. Căci dacă ar fi să se ajungă la cunoștințe spirituale în același mod cum o făcea omul înainte, el ar trebui să fie bolnav, paralizat, să-și petreacă cea de-a doua jumătate a vieții cu membrele paralizate. Acest lucru era necesar pentru organizația actuală a omului, dar mai

înainte nu a fost necesar. Omul nu trebuia să devină paralizat, căci legătura dintre trupul astral, trupul eteric şi trupul fizic era de aşa natură încât îngăduia cunoaşterea clarvăzătoare. În ultima vreme, acest lucru nu a mai fost posibil decât prin îmbolnăvire. Iar ceea ce s-a manifestat la Julius Mosen a fost oarecum un simbol.

Astfel că noi trebuie să ne aducem înaintea sufletelor corelaţiile spirituale profunde ale fenomenelor lumii tocmai prin ştiinţa spirituală, dar trebuie să ne şi clarificăm cu ce impulsuri spiritual-istorice profunde este strâns legat ceea ce face necesar ca în ziua de azi oamenii să treacă treptat la ştiinţa spirituală. Aceasta nu se solicită prin voinţa arbitrară a unui singur om, ci prin marele parcurs pe care trebuie să-l ia evoluţia spirituală prin întreaga devenire a Pământului. Misiunea şi sarcina omului este aceea de a trece tot mai mult în viitor în adevărata trăire spirituală, pentru ca omenirea şi întreaga cultură a Pământului să nu se usuce, pentru ca spiritul să poată trăi în continuare pe Pământ.

Printre multele lucruri pe care le poate explica omului o astfel de cunoaştere este şi aceea pe care eu am exprimat-o deja în repetate rânduri: anume că nenumăraţi oameni îşi poartă acum într-un interval temporal relativ scurt fiinţa lor sufletească în înalturi, şi o înalţă în aşa fel încât ei mai au trupuri eterice neconsumate, care mai conţin încă forţe ce ar fi putut îngriji viaţa fizică încă decenii întregi, şi care prin aceea că datorită cumplitelor evenimente istorice ei trec acum prin poarta morţii, îşi aduc trupurile lor eterice neconsumate în lumea spirituală. Însă aceştia vor deveni marii colaboratori ai spiritualizării culturii omeneşti. Şi pe lângă toate celelalte, acest mare eveniment al timpului are însemnătatea extrem de profundă în evoluţia omenirii că prin creaţia trupurilor

eterice neconsumate pot iradia forţe în evoluţia Pământului nostru care vor fi în măsură să adeverească spiritualul. Dar aşa cum nu ar ajuta la nimic, iubiţii mei prieteni, dacă ar fi oricât de mulţi Sori în lume, dacă oamenii nu ar prelua prin ochii lor lumina solară, pe cât de adevărat este cuvântul pe care l-a rostit Goethe: „Dacă ochiul nu ar fi solar [Nota 71], el nu ar putea niciodată zări Soarele", aşa cum Soarele ar străluci zadarnic dacă nu ar exista ochi care să-i preia lumina, tot aşa din sufletele oamenilor Pământului trebuie să crească organe pentru a prelua realmente ceea ce iradiază în jos ca viaţă spirituală din Cosmos şi din lumea în care oamenii îşi petrec viaţa dintre moarte şi o nouă naştere, şi în care se află şi trupurile eterice neconsumate. Ceea ce este jertfit prin marile jertfe ale războiului trebuie să se unească cu existenţa spirituală cosmică şi trebuie să fie preluat de sufletele omeneşti care sunt receptive faţă de spiritual. Şi ar fi cumplit dacă ar continua să existe doar acea ştiinţă care se consideră în ziua de azi a fi unică, şi care nu face altceva decât să înregistreze realităţile perceptibile în exterior şi să le folosească pentru a formula judecăţi raţionale în privinţa lor. Căci dacă ştiinţa este doar o repetare a ceea ce există şi fără ştiinţă, ea nu se poate uni cu spiritual-sufletescul. Numai ceea ce poate creşte în sufletul omenesc cu adevărat în privinţa a ceea ce este senzorial-perceptibil, numai aceasta se poate uni cu adevăratul spiritual-divin, astfel încât procesul de evoluţie al Pământului să rămână el însuşi spiritual, spiritual-viu. Orice progres al omenirii se bazează pe pătrunderea spiritualului în procesul evoluţiei sufletelor omeneşti, şi numai din spirit se poate decide dacă ceva este adevărat sau fals. În ziua de azi se crede că s-ar putea lua decizii şi fără spirit într-o privinţă sau alta, că s-ar putea dovedi una

sau alta; dar cea din urmă instanţă care decide şi asupra adevărurilor sensibile este vieţuirea spirituală.

Atunci când vieţuirea spirituală din prima jumătate a secolului XIX a apus, a fost din nou încadrat, aş spune, un simbol în omenire, pentru a arăta ce poate produce spiritul în anumiţi oameni, pentru a arăta lipsa de esenţă a unei dovezi orientate doar în sens exterior-sensibil. Un om, care a scris unele lucruri sub numele de *Dr. Mises* [Nota 72], a realizat în această perioadă diverse lucruri pentru a arăta cum se poate dovedi totul, absolut totul, şi cum se poate dovedi şi contrariul la fel de bine, şi cum în ultimă instanţă există numai legătura cu viaţa spirituală. De exemplu, acest om a vieţuit unele lucruri din domeniul ştiinţelor naturii, al ştiinţei medicale – el însuşi era medic –, şi el a vieţuit faptul că în orice moment apare un nou medicament pentru o boală sau alta. Aşa de exemplu, el a trăit în perioada în care a început să se prescrie iod împotriva gușii. Era pe vremea în care acest remediu celebra un triumf deosebit, vremea – era deceniul al doilea al secolului XIX – în care se voia dovedirea faptului cât de preţios este de fapt remediul iod. Şi atunci, Dr. Mises şi-a dat silinţa şi a arătat că se poate dovedi, în conformitate cu toate principiile ştiinţelor naturii, că iodul ar fi ceva deosebit din motivul, care poate fi într-adevăr confirmat, că Luna constă din iod. Şi el a adus dovada incontestabilă că aşa ar fi lucrurile. El a vrut să arate cu aceasta că omul poate dovedi de fapt tot ceea ce vrea. Şi într-adevăr, aceasta se poate face. Raţiunea care este legată de creier poate dovedi într-adevăr orice afirmaţie sau negaţie în privinţa unui lucru. Şi aproape mereu stau lucrurile aşa, că apare o părere ştiinţifică anume, iar peste un timp apare contrarul ei; că oamenii pot dovedi la fel de bine un „da” pe de o parte, cât şi un „nu” pe de altă parte. Dar ceea ce nu constituie o asemenea înălţare

şi coborâre a unui val de tipul „da-nu”, ci este adevăratul progres al evoluţiei omenirii din partea forţelor divine bune, se bazează pe spiritual. Şi trebuie să ne fie limpede faptul că prezentul şi-a produs realităţile sale culturale deosebit de caracteristice prin aceea că el constituie perioada de somn a ştiinţei spirituale, şi că deasupra a tot ceea ce se crede de cele mai multe ori drept ştiinţă se extinde în mare măsură tocmai somnolenţa spirituală. Această somnolenţă spirituală este necesară. Ceea ce exprim eu nu este o critică, ci constatarea unei realităţi. Cu toată iubirea trebuie semnalat acum, trebuie accentuat că a fost necesar ca o vreme întreaga ştiinţă să doarmă cu privire la lumea spirituală. Dar acum a venit din nou timpul în care trebuie să apară trezirea vie a vieţii spirituale, a acestei vieţi spirituale după care simţim realmente pretutindeni un dor. Şi este ceea ce ne poate fi întemeiat de simţire, iubiţii mei prieteni, este ceea ce trebuie să ne vivifieze în acest timp străbătut de dureri. În măsura în care avem chiar şi numai o presimţire că omul îşi poate găsi calea în lumea spirituală, noi trebuie să căutăm această cale; noi trebuie să căutăm ca gândurile noastre spirituale să se unească cu ceea ce iradiază în jos de la trupurile eterice neconsumate. Şi aceasta va putea da realmente în viitor o privire înapoi la aceste zile mişcate de dureri şi purtătoare de destine, dintr-o anumită înălţime spirituală. Această înălţime spirituală va veni, dacă tot mai mulţi oameni vor găsi impulsurile spiritual-ştiinţifice din adevăratul conţinut al conştienţei lor de viaţă. Şi atunci se va întâmpla ceea ce v-am expus eu mereu din adâncul sufletului ca gând de încheiere al acestor observaţii aici, în acest loc, în ultima vreme, ceea ce putem noi prelua ca speranţă, ca speranţă pe care o poate avea acela – dar ar

trebui să o și aibă – care trăiește aceste zile purtătoare de grele destine, unit cu știința spirituală.

Din curajul luptătorilor,
Din sângele bătăliilor,
Din suferința celor părăsiți,
Din faptele de jertfă ale poporului
Va crește rod spiritual –
Dacă sufletele își îndreaptă conștiente de spirit
Înțelegerea lor în Împărăția spiritului.

A ZECEA CONFERINȚĂ

Berlin, 16 martie 1915

Să ne gândim din nou mai întâi la aceia care se află afară, pe marile câmpuri ale evenimentelor prezentului:

Spirite ale sufletelor voastre, păzitori activi,
Fie ca aripile voastre să poată aduce
Iubirea imploratoare a sufletelor noastre
Oamenilor pământeni încredințați pazei voastre,
Pentru ca, unită cu puterea voastră,
Rugăciunea noastră să radieze ajutând
Sufletele pe care cu iubire le caută.

Iar pentru aceia care în urma acestor evenimente au trecut deja prin poarta morții:

Spirite ale sufletelor voastre, păzitori activi,
Fie ca aripile voastre să poată aduce
Iubirea imploratoare a sufletelor noastre
Oamenilor sferelor încredințați pazei voastre,
Pentru ca, unită cu puterea voastră,
Rugăciunea noastră să radieze ajutând
Sufletele pe care cu iubire le caută.

Şi fie ca spiritul, pe care noi îl căutăm prin strădania cunoaşterii noastre spirituale, spiritul care a trecut prin Misteriul de pe Golgota spre mântuirea Pământului, spre libertatea şi progresul omenirii, să fie cu voi şi cu grelele voastre sarcini!

Iubiţii mei prieteni, putem realiza astăzi din nou câteva consideraţii aforistice care pot fi completări dintr-o direcţie sau alta a celor discutate în ultima vreme. Primul aspect asupra căruia aş dori să vă atrag atenţia este modul în care găsim realităţile şi entităţile lumilor spirituale atunci când ne înălţăm în lumile spirituale, şi după ce am făcut primii paşi în lumile spirituale. Aş dori să pornesc de la a explica în ce constau dificultăţile de înălţare în lumile spirituale. Aceste dificultăţi sunt realmente considerabile, şi pe cât de sigur este că drumul pe care îl urmăm prin meditaţiile noastre, prin întreaga muncă lăuntrică a sufletelor noastre, trebuie să ducă în lumea spirituală, la fel de sigur este şi la fel de uşor este, de asemenea, de a confunda oarecum în ce constă particularitatea acestor experienţe sufleteşti care duc sufletul în lumile spirituale. Pentru început, este dificultatea că noi suntem obişnuiţi să judecăm tot ceea ce experimentăm cu sufletul în conformitate cu trăirile pe care ni le-am însuşit din lumea sensibilă exterioară. Oarecum, noi nu cunoaştem nimic altceva decât ceea ce ne-am însuşit din lumea senzorială exterioară. Acum intrăm în lumea spirituală, şi aici totul este într-adevăr altfel decât în lumea sensibilă. Şi pentru că totul este altfel, există în primul rând dificultatea de a aduce ceea ce vrem să vedem în domeniul atenţiei noastre. Ca să spunem aşa, întreaga lume spirituală s-ar putea afla în faţa noastră, dar noi nu am vedea nimic. Aceasta din cauză că atâta timp cât zăbovim în stare de veghe în trupul nostru pământesc, noi nu suntem capabili să ne retragem

organele spirituale din acest trup pământesc, să le retragem din legătura lor cu trupul pământesc.

Să abordăm acum o comparaţie, pe care eu am ales-o deja adesea, pentru a cuprinde cu privirea separarea sufletescului de corporal. Eu am spus adesea că din ceea ce este omul aici în viaţa obişnuită, se poate cunoaşte la fel de puţin nemurirea sa, pe cât de puţin se poate cunoaşte din apă care sunt însuşirile hidrogenului şi oxigenului. Hidrogenul, care se află în apă în unire cu oxigenul, la fel cum se află partea noastră nemuritoare în corporalitatea noastră, nu ne arată nimic din însuşirile sale atâta timp cât nu este separat; el îşi ascunde toate aceste însuşiri. Tot aşa îşi ascunde sufletul însuşirile în măsura în care este unit cu trupul.

Viaţa obişnuită dintre naştere şi moarte ne educă în privinţa raportării noastre la lumea sensibilă exterioară în aşa fel încât noi să avem în stare de veghe organele spirituale legate de corporalitate, aşa cum este hidrogenul legat de oxigen, în apă. De aceea, în viaţa noastră dintre naştere şi moarte sufletului nu îi este posibil să se separe de trup, decât atunci când iese din el de la adormire până la trezire, pentru a pătrunde în lumile spirituale. În acest răstimp dintre adormire şi trezire sufletul pătrunde realmente în lumile spirituale, este înlăuntrul acestora. Acolo el îşi extrage noi forţe din lumile spirituale pentru parcursul cotidian, dar în el rămâne obişnuinţa de a percepe doar cu organele corporale, iar în momentul în care sufletul şi-ar intensifica atât de mult forţa încât să poată percepe înlăuntrul spiritualului, el se trezeşte. Căci sufletul este legat prin forţele sale de trup, este legat de trup prin capacităţile sale de dorinţă. Iar în clipa în care puterile ar fi atât de intensificate încât el să se poată mişca singur, el îşi doreşte să se întoarcă înapoi la trup, dacă

trupul mai este capabil de viaţă. De aceea, după moarte, noi trebuie să învăţăm mai întâi să ne orientăm treptat.

Să comparăm acum ceea ce a fost indicat drept ultima activitate a sufletului deja într-o conferinţă publică, anume capacitatea de amintire [Nota 73], cu ceea ce intervine atunci când omul învaţă să privească în lumea spirituală. Este ceva care ne eliberează, într-un anumit sens, de corporalitate. Şi tocmai ştiinţele naturii, dacă se vor dezvolta în continuare, vor arăta că în procesul de amintire avem un proces pur spiritual, şi că realmente privirea înapoi la o trăire anterioară este un proces spiritual. Însă acest proces spiritual are un ajutor important, anume ajutorul trupului nostru, ajutorul pe care îl oferă trupul. Lucrurile stau aşa: Atunci când ne aflăm în trup cu sufletul nostru, ceea ce încredinţăm capacităţii noastre de amintire este realmente, pentru început, ceva în imagini, este ceva întru totul asemănător celei pe care noi o numim cunoaştere imaginativă. Dar la modul în care procedăm noi în viaţa obişnuită, noi imprimăm în corporalitate ceea ce urmează să menţinem ca amintire. Dar când avem o trăire oarecare, noi ne raportăm mai întâi cu simţurile la această trăire, avem imaginea pe care ne-am făcut-o. Această imagine se imprimă mai întâi în corporalitatea noastră; în trupul nostru ia naştere o pecete, şi anume o pecete pe care o putem compara cu pecetea unui sigiliu. Este important să ne clarificăm faptul că o asemenea amprentă, o asemenea pecete, rămâne. Dar reprezentarea pe care şi-o fac adesea ştiinţele naturii exterioare în această privinţă, este puerilă. Poţi citi la unii sau alţii că o anumită reprezentare este configurată într-o anumită parte a creierului, iar o altă reprezentare într-o altă parte, ş.a.m.d. Dar lucrurile nu se petrec aşa, ci în sensul că pecetea făcută în corporalitatea noastră despre o amintire, este realmente neasemănătoare

cu ceea ce ne amintim noi mai târziu. Căci privind lucrurile clarvăzător, în fond avem un fel de pecete în forma capului omenesc, care se continuă întru câtva în restul omului. Indiferent ce trăim, noi punem o astfel de pecete în noi; anume, pecetea este întipărită în trupul eteric. Dacă noi am putea scoate pecetea de acolo, am avea realmente un spectru subțire, ca de umbră, al capului nostru şi al continuării sale. Şi dacă am avea o altă amintire, am vedea din nou o imagine de umbră a unui cap, împreună cu prelungirea sa. Dar acestea sunt, în orice caz, întru totul neasemănătoare cu ceea ce trăim noi atunci când vieţuim o amintire. Pe cât de multe amintiri avem, pe atât de multe spectre ca de umbră se află înlăuntrul nostru. Acestea confluează şi se întrepătrund. Iar ceea ce rămâne, privit din exterior, ar fi o asemenea imagine de umbră şi atunci s-ar putea descrie că una dintre ele arată aşa, şi alta altfel.

Pentru ca o amintire să se înfăptuiască realmente, sufletul omului trebuie să se raporteze mai întâi la această pecete rămasă în trup, şi să o descifreze aşa cum descifrăm noi acele semne ciudate care se află pe hârtie, şi care sunt întru totul neasemănătoare cu ceea ce trăim ulterior în suflet, atunci când citim ceva. Un astfel de proces de citire, un proces de citire subconştient, trebuie să desfăşoare sufletul pentru a transpune aceste peceţi de sigiliu în ceea ce vieţuim noi apoi în adevărata amintire. Presupuneţi că aţi trăit ceva la vârsta de opt ani şi vi-l amintiţi astăzi. Procesul real este acela că dumneavoastră, determinaţi de ceva anume, sunteţi îndrumaţi cu sufletul dumneavoastră înspre acest căpşor cu prelungirile sale, care s-a imprimat pe atunci; pe acela îl descifrează astăzi sufletul dumneavoastră. Iar din ceea ce este această trăire rămâne în trup la fel de puţin pe cât rămâne ceea ce vieţuiţi dumneavoastră după ce aţi citit o carte, înlăuntrul acelei

cărţi. Dacă recitiţi cartea, atunci trebuie să reconstruiţi din nou sufletește acest proces. Or el se petrece fără ca noi să-l observăm. Însă cel care nu a învăţat să citească, nu poate descoperi din astfel de semne ceea ce exprimă ele. Şi tot aşa stau realmente lucrurile cu procesul nostru de amintire; el este o citire lăuntrică. În sufletul omenesc se petrec multe lucruri care se desfăşoară sub pragul conştienţei, şi cărora omul nu le dă deloc atenţie. În măsura în care ne dăruim amintirii noastre, în om se desfăşoară un proces infinit de complicat. Atunci se înalţă continuu din întunericul crepuscular al vieţii, altfel întunecate, peceţile eterice, şi în această înălţare şi în descifrarea peceţilor se află ceea ce vieţuieşte omul ca proces lăuntric de amintire.

Ceea ce vă spun eu dumneavoastră, nu este ceva închipuit, ci ceva pe care îl dă la iveală cercetarea ocultă. Dacă noi începem să ne fortificăm sufletul în ceea ce priveşte forţele sale lăuntrice, prin ceea ce noi am numit procese de meditare şi concentrare, atunci intervine ceea ce am indicat eu; atunci nu se formează ceea ce ar trebui să numim noi amintire, ci noi dezvoltăm forţe lăuntrice, însă ceea ce este întipărit atunci, este întipărit afară, în eterul care întreţese lumea, este întipărit obiectiv în lume. În timp ce medităm, în timp ce ne concentrăm, noi întipărim în procesul obiectiv al lumii. La fel este, în fond, şi atunci când ne dăruim doar prin studiu celor pe care ni le poate oferi ştiinţa spirituală, pentru că ea tratează despre lucruri suprasensibile. Dacă noi înţelegem realmente gândurile pe care ni le oferă ştiinţa spirituală, noi ne desprindem într-o măsură atât de mare de noi înşine, încât activitatea noastră de gândire devine o colaborare cu eterul cosmic, pe când atunci când gândim gânduri obişnuite, le întipărim doar în noi înşine.

Acum veţi înţelege cum se ajunge că acela care vrea realmente să înainteze cu sufletul său, acordă o importanţă infinit de mare la ceea ce trebuie numit repetarea aceluiaşi proces de gândire. Dacă ne concentrăm o dată asupra unui gând oarecare, aceasta produce o întipărire volatilă în eterul cosmic. Dar dacă noi nutrim iar şi iar acelaşi gând, zi de zi, în sufletul nostru, atunci întipărirea se reface mereu. Şi acum, trebuie să ne punem întrebarea: Dacă noi facem mereu aceeaşi întipărire în eterul cosmic, dacă repetăm mereu meditaţia, ce se petrece de fapt, unde anume facem această întipărire? – Ca să răspundem la această întrebare, trebuie să mă refer şi la altceva.

Dacă cineva caută cu adevărat calea în lumea spirituală, este aşa că atunci când el începe să devină cu adevărat clarvăzător, aceste trăiri clarvăzătoare apar într-un mod cu totul caracteristic, anume în aşa fel încât el observă cu claritate că trăieşte ceea ce este acolo dar că, în fond, acestor trăiri le lipseşte ceva. Deci eu presupun acum că cineva are cu adevărat trăiri clarvăzătoare. Ulterior, după ce el a ieşit din aceste trăiri clarvăzătoare şi şi le aminteşte, atunci îşi spune: S-ar putea ca eu să nu am chiar nimic de a face cu toate acestea. Căci el are impresia că lucrurile pe care le-a trăit în mod clarvăzător ar fi desprinse de noi. Şi înainte de toate, omul nu poate descoperi deloc în ce măsură are ceva de a face cu aceste trăiri. Acesta este aspectul cel mai important. De aceea este atât de uşor să se considere aceste trăiri ca simple visătorii. Observi că ai ceva de a face cu ele abia atunci când vezi că eşti oarecum întâmpinat de o altă înfăţişare a propriei tale sine, atunci când observi: Ceea ce ai trăit tu este de fapt asemănător propriilor tale trăiri, şi ceea ce a fost trăit acolo nu ar fi putut fi trăit dacă tu nu ai fi fost acolo. Pentru a clarifica şi mai mult aceste lucruri vreau să mă exprim în

modul următor. Presupuneţi că aveţi un vis care vă redă o trăire din cea mai fragedă tinereţe. Atunci când vă treziţi din vis, veţi recunoaşte că acestea sunt trăirile dumneavoastră de vis deoarece în ansamblul imaginilor apare ceea ce aţi trăit dumneavoastră cândva; şi atunci ştiţi că visul trebuie să aibă ceva de a face cu dumneavoastră. Aşa este şi cu trăirile clarvăzătoare. Noi ajungem treptat să descoperim următoarele: De fapt, este un altul care visează acolo, dar totodată eşti tu însuţi. Noi învăţăm să ne recunoaştem în ansamblul trăirilor clarvăzătoare.

Acesta este un eveniment desigur foarte important, cel în care facem descoperirea că noi ne-am aflat înlăuntrul unei sume de trăiri, dar că am fost noi înşine înlăuntrul lor. Noi trebuie să ne descoperim mai întâi în trăirile clarvăzătoare. Şi atunci constatăm: Tu nu eşti numai în trupul tău, ci eşti şi afară, în lume. Şi este o trăire infinit de importantă această trăire care ne arată: Tu ai ceva pe care îl susţin şi îl poartă spiritele Ierarhiilor superioare, pe care el îl nutresc şi îngrijesc. Omul îşi spune: Eu sunt aici, în trupul meu, eu locuiesc în învelişul meu corporal, dar eu sunt totodată şi în lumea spirituală, susţinut şi purtat de spiritele Ierarhiilor superioare. Atunci nu trebuie să ne deranjeze legea conform căreia o fiinţă nu poate fi simultan în două locuri, căci aceste legi nu sunt valabile în lumea spirituală. Eu sunt în mine însumi, şi sunt totodată cel care se află în lumea spirituală şi îngăduie trăirilor să se desfăşoare în mine. Te simţi ocrotit înlăuntrul Ierarhiilor superioare. Ştii că eşti o asemenea fiinţă dublă şi descoperi treptat că ceea ce eşti fiinţial spiritual nu se află deloc, în fond, în lumea sensibilă, ci în lumea spirituală, şi că ceea ce se află în lumea sensibilă este o umbră aruncată din lumea spirituală. Te strecori într-o corporalitate spirituală, iar prin aceasta eşti în afara ta, şi te priveşti din afară. Cel care

nu vrea să se familiarizeze cu astfel de contradicţii aparente, acela nu poate ajunge la conceptele pe care i le poate limpezi lumea spirituală. Căci acesta este aspectul important, anume că te descoperi în afara ta însuţi, în măsura în care eşti o fiinţă sensibil-senzorială.

Acum suntem în măsură să putem spune unde se înscriu meditaţiile noastre. Amintirile noastre obişnuite se întipăresc în noi înşine; acolo ia naştere mereu ceva ca o pecete de sigiliu, asemănătoare cu partea de sus a omului, cu capul său, şi câteva prelungiri ale acestuia. Atunci când medităm sau aducem în faţa sufletului nostru reprezentări ale ştiinţei spirituale, întipărim şi atunci ceva, dar aceste întipăriri merg înspre celălalt care suntem noi, pe care tocmai l-am descris. Înspre celălalt merg aceste reprezentări. Dacă trăim ceva la Berlin sau la Nürnberg, aşa cum toate trăirile îşi pun amprenta în acelaşi trup, la vieţuirea spirituală lăuntrică totul se îndreaptă înspre acela care suntem noi înşine. Acolo se imprimă totul. Astfel încât în măsura în care noi ne comportăm realmente în sensul celor gândite sau simţite, sau trăite de noi spiritual-ştiinţific, noi lucrăm tocmai la omul nostru suprasensibil, aşa cum lucrăm la omul nostru fizic atunci când ne raportăm la trăirile obişnuite. Acum veţi înţelege că pentru munca la omul suprasensibil sunt necesare forţe lăuntrice puternice. Atunci când ne amintim de acele lucruri care au acţionat asupra noastră din exterior prin culoare, sunet ş.a.m.d., este mai uşor să înţelegem lucrurile, pentru că suntem sprijiniţi de trup. Prin aceea că o culoare oarecare face impresie asupra noastră, în noi este declanşat un proces corporal. Atunci când e să ne dăruim reprezentării spirituale pure, trebuie să renunţăm la orice suport corporal şi trebuie să ne încordăm lăuntric sufletul; acesta trebuie să primească forţe tot mai puternice, pentru ca el

să se fortifice în sine, pentru ca el să poată pune într-adevăr o amprentă asupra eterului cosmic exterior.

Atunci, când căutăm în acest mod legătura noastră cu omul nostru propriu-zis, care e mereu prezent, ajungem într-o legătură cu individualitatea noastră omenească, cu ceea ce suntem noi realmente ca oameni. Acum, ceea ce suntem noi realmente ca oameni trăieşte înlăuntrul entităţilor Ierarhiilor superioare, aşa cum trăieşte trupul nostru în procesele naturii senzoriale. Aşa cum suntem o porţiune a existenţei noastre terestre, tot aşa suntem şi o porţiune a existenţei spirituale, a ceea ce are loc în procesele dinlăuntrul lumii Ierarhiilor superioare.

Acum doresc să indic altceva, în completare. Prin aceea că suntem în legătură cu lumea spirituală, noi suntem în legătură cu cele mai variate spirite ale Ierarhiilor superioare. Dintre acestea fac parte spirite cu care doar noi, ca individualităţi omeneşti, avem o legătură, şi care nu sunt fiinţe aparte care să aibă o funcţie în lume. Însă noi aparţinem şi de acele entităţi care au o funcţie în lume; de exemplu, fiecare aparţine de un spirit al poporului. Aşa cum suntem legaţi prin procesul nostru în întregime sensibil de natura sensibilă înconjurătoare, tot aşa suntem legaţi în sus cu toate aceste spirite care pătrund suprasensibil, în jos, în lumea fizic-senzorială. Şi aşa cum noi ne raportăm aici la lucrurile exterioare şi ne facem gânduri şi reprezentări despre ele, tot aşa îşi fac entităţile Ierarhiilor superioare gânduri şi reprezentări prin aceea că noi suntem pentru ele, obiectele acestora. Noi suntem obiecte pentru entităţile Ierarhiilor superioare, noi suntem împărăţia lor, asupra căreia îşi fac gânduri. Aceste gânduri sunt mai mult de natură volitivă.

Prin modul în care se raportează aceste Ierarhii superioare la noi, se diferenţiază aceste entităţi, şi o

diferenţă importantă ne poate deveni limpede dacă luăm în considerare modul în care se desfăşoară evoluţia unor astfel de entităţi ale Ierarhiilor superioare, de exemplu cea a spiritelor popoarelor. Noi parcurgem aici, între naştere şi moarte, o evoluţie, prin aceea că Eul nostru devine tot mai matur, prin aceea că a aflat tot mai multe despre lume. Un om care este încă tânăr nu a putut afla atât de multe ca un altul, care a îmbătrânit. La fel stau lucrurile şi cu entităţile Ierarhiilor superioare, numai că parcursul evoluţiei lor este întru câtva altfel decât parcursul evoluţiei noastre.

Putem aborda o fiinţă a Ierarhiilor superioare atunci când vorbim despre spiritul poporului italian. Acest spirit al poporului italian îşi parcurge evoluţia sa, şi noi putem indica realmente cu exactitate un moment în care acest spirit al poporului a depăşit o etapă importantă. Noi ştim că legătura dintre spiritul poporului italian şi italianul individual este de aşa natură încât spiritul poporului italian acţionează prin sufletul senzaţiei italianului. Însă această acţiune prin sufletul senzaţiei este mai întâi aşa că spiritul poporului acţionează oarecum numai asupra sufletescului, şi că acest spirit al poporului intervine tot mai mult abia mai târziu, în evoluţia sa ulterioară, cu voinţa sa, în modul în care se manifestă sufletul prin corporalitatea fizică. Dacă urmăriţi istoria italiană, veţi găsi un an important, 1530. Acest an este cel în care spiritul poporului italian a devenit atât de puternic, încât începe să acţioneze asupra corporalităţii, şi de aici începe să dezvolte într-un mod cu totul specific caracterul naţional. Din punct de vedere ocult, lucrurile se prezintă aşa că spiritul poporului dobândeşte o voinţă mai puternică; el începe să se imprime până în corporalitate şi să configureze caracterul poporului până în corporalitate. În timp ce Eul nostru devine tot mai independent de trup, spiritul poporului parcurge evoluţia

opusă. După ce el a acţionat asupra sufletescului un timp, începe să acţioneze până în corporalitate.

La spiritul poporului francez găsim acelaşi lucru, dacă ne raportăm cam pe la anu 1600, iar la spiritul poporului englez aproximativ la anul 1650. În timp ce mai înainte spiritul poporului cuprinsese doar sufletescul, de atunci înainte el a cuprins şi corporalitatea. Voinţa sa devine mai puternică, iar sufletul poate opune o rezistenţă mai mică unei configurări naţionale a sa. De aceea, caracterul naţional începe să se contureze puternic începând din aceste perioade. Aceasta provine din faptul că spiritul poporului coboară. El este situat la o înălţime mai mare atunci când acţionează mai mult în sufletesc, şi el coboară atunci când acţionează mai mult în corporalitate. Avem aşadar o coborâre a spiritului poporului pe peninsula italiană cam în jurul anului 1530, în Franţa la începutul secolului XVII, iar în Anglia la mijlocul secolului XVII. Shakespeare a acţionat înainte ca spiritul poporului să parcurgă această etapă. Acesta este aspectul important. De aici, ruptura specifică răspândită în concepţia englezilor faţă de Shakespeare, care are drept consecinţă faptul că Shakespeare este mai apreciat în Germania decât în Anglia. Căci avem de a face cu o coborâre tot mai deplină a spiritului poporului înspre oamenii individuali.

Dacă privim acum la evoluţia spiritului poporului german, percepem ceva asemănător în răstimpul aproximativ dintre anii 1750 şi 1850. Dar aici trebuie să constatăm că, în mod curios, acest spirit al poporului coboară, dar el urcă apoi din nou. Şi acesta este aici aspectul important. Noi putem urmări procesul care s-a desfăşurat la popoarele vestice numai prin aceea că vedem spiritele popoarelor coborând, şi cuprinzându-şi popoarele. La poporul german vedem cum spiritul

poporului coboară şi el pe la mijlocul secolului XVIII, dar urcă din nou la mijlocul secolului XIX, astfel încât aici există un cu totul alt raport. Se ia doar un avânt pentru a configura caracterul german într-un caracter eminent al poporului, dar aceasta se desfăşoară doar un răstimp. Căci după ce a întreprins ceva aici în acest sens, spiritul poporului urcă din nou pentru a acţiona din nou asupra sufletescului.

Perioada de înflorire a vieţii spirituale germane are loc în răstimpul în care spiritul poporului coborâse cel mai mult. Este de la sine-înţeles că spiritul poporului rămâne cu poporul său. Dar acum el se menţine din nou în înălţimile spirituale. Aceasta este particularitatea spiritului poporului german. El a mai coborât şi înainte, dar l-a eliberat apoi din nou de la o naţionalizare prea puternică. La poporul german nu poate interveni deloc o asemenea cristalizare în privinţa naţionalităţii ca la popoarele occidentale, datorită particularităţii spiritului poporului german. De aceea, esenţa germană trebuie să rămână întotdeauna mai universală decât esenţa altor popoare. Aceste lucruri sunt legate, realmente, cu adevăruri mai profunde ale lumii spirituale. Dacă spiritual poporului german ar fi fost căutat în timpul lui *Goethe*, el ar fi fost găsit cam la acelaşi nivel unde ar fi fost găsite spiritele popoarelor englez, francez sau italian. Dacă e să-l căutăm în ziua de azi, trebuie să ne înălţăm mai mult. Vor veni iarăşi timpuri în care el va coborî, şi vor veni iarăşi timpuri în care el se va înălţa. Oscilaţia încoace şi încolo este particularitatea spiritului poporului german.

La spiritul poporului rus, lucrurile stau aşa că, de fapt, el nu coboară pentru a cristaliza caracteristica poporului, ci rămâne mereu ca un fel de nor care pluteşte deasupra poporului, astfel încât el trebuie căutat mereu

sus, şi de aceea acest popor va putea parcurge o evoluţie spirituală numai atunci când va consimţi să-şi unească propria sa fiinţă cu ceea ce este elaborat în Vest, pentru ca în legătură cu vestul să întemeieze o cultură, deoarece el nu poate niciodată dezvolta o cultură din sine însuşi.

Toate acestea trebuie înţelese în acest mod. Iar întreaga mobilitate a esenţei germane provine de acolo că germanul nu este atât de concrescut cu spiritul poporului său, cum este cazul în vestul Europei. De aici provine şi imensa dificultate de a înţelege cu adevărat esenţa germană. Aceasta poate fi înţeleasă numai dacă oamenii sunt în măsură să accepte că poate exista o fiinţă a unui popor al cărui spirit al poporului de fapt intervine doar sporadic în evoluţia poporului. Ceea ce expun eu prin aceste cuvinte face parte dintre cele mai dificile capitole în privinţa înţelegerii devenirii istorice, de aceea nu trebuie să fim dezolaţi dacă ele apar unora ca fiind contradictorii. Însă noi trăim într-o epocă în care trebuie să încercăm să înţelegem cu adevărat pe ce se bazează adversitatea care apare atât de limpede în Europa tocmai în zilele noastre purtătoare de destin. Căci la toate cele pe care le trăim, dacă privim mai în amănunt, se asociază, în fond, ceva care s-ar putea realmente numi drept de neînţeles, ceva care iese în evidenţă numai când privim mai cu atenţie. Desigur că germanii vor observa abia acum că, în fond, oamenii îi urăsc extrem de mult. Dar dacă priveşti lucrurile mai cu atenţie, vei observa că la baza a ceea ce este urât mai mult se află tocmai cele mai bune însuşiri ale fiinţei germane. Însuşirile proaste nu atrag ura oamenilor în mod deosebit.

Dacă vrem să pătrundem cu privirea în taine, trebuie să privim lucrurile în corelaţia lor. S-ar putea spune că dacă cineva spune aşa ceva în Germania, aceasta dovedeşte că există şi un şovinism german: De ce ar trebui altfel să

vorbească germanul elogiator şi lăudând, despre esenţa germană?! – Dacă aşa ar sta lucrurile, atunci aceste conferinţe nu s-ar ţine, şi eu nu aş vorbi aşa despre esenţa germană. Dar despre faptul că nu este nevoie de un şovinism german pentru a caracteriza această esenţă germană într-un astfel de mod încât din caracteristica sa să se vadă că ea se diferenţiază de restul esenţei europene – şi nu în dezavantajul său – vă poate arăta limpede următoarea caracterizare a esenţei germane, pe care doresc să v-o împărtăşesc aici. *Ernest Renan* îi scrie lui David Friedrich Strauß [Nota 74]: „Eram în seminar la St. Sulpice, prin anul 1843, când am început să cunosc Germania prin lucrările lui Goethe şi Herder. Mi s-a părut că intru într-un templu, şi din clipa aceea tot ceea ce considerasem până atunci ca fiind măreţie vrednică de Divinitate mi-a mai făcut doar impresia unor flori de hârtie uscate şi îngălbenite... Germania are cel mai bun titlu legal naţional, anume un rol istoric de cea mai mare importanţă, un suflet, aş spune, o literatură, oameni de geniu, o cuprindere particulară a aspectelor divine şi umane. Germania a înfăptuit cea mai importantă revoluţie a timpurilor mai noi, Reforma; în afară de aceasta, în Germania s-a înfăptuit de un secol una dintre cele mai frumoase dezvoltări spirituale pe care o cunoaşte istoria, o dezvoltare care, dacă îmi este îngăduit să vorbesc aşa, a adăugat spiritului omenesc o treaptă în privinţa profunzimii şi extinderii, astfel încât cel care rămâne neatins de această dezvoltare se raportează la cel care a parcurs-o ca unul care cunoaşte numai matematica elementară la cel familiarizat cu calculul diferenţiat.”

Aşadar aşa i-a scris Ernest Renan lui David Friedrich Strauß în anul 1870. Eu nu vreau să mă refer mai în amănunt la acest schimb de scrisori, care de altfel este

extrem de interesant. Vreau doar să mai menţionez că Renan a scris pe atunci că ar exista doar două posibilităţi: Prima, aceea că Franţei i s-ar lua din teritoriu. Aceasta ar însemna: Răzbunare până la moarte faţă de tot ceea ce este german, înfrăţire cu toate tovărăşiile posibile. Cealaltă posibilitate ar fi ca Franţa să fie lăsată aşa cum este, şi atunci partidul care susţine pacea ar dobândi supremaţia şi ar spune că noi, francezii, am înfăptuit o mare prostie, că vrem să ne corectăm greşelile, şi atunci mântuirea omenirii este salvată.

Eu am făcut această remarcă suplimentară pentru a vă arăta că Renan a scris ceea ce v-am citit eu din una dintre scrisorile sale într-o dispoziţie lăuntrică în care el nu era deosebit de înclinat să accepte prea mult din ceea ce devenise esenţa germană în decursul evoluţiei omenirii. Dar el era înclinat să raporteze ceea ce cucerise omenirea în cadrul esenţei germane la celelalte cuceriri ale omenirii, la fel cum se raportează matematica superioară la matematica elementară. Şi nu e nevoie să fii şovin, ci doar să repeţi ceea ce a fost scris de Renan în anul 1870.

Trebuie să ştim aşadar, atunci când vorbim despre relaţiile omului cu lumile superioare, că în concret, în realitate, aceste relaţii sunt în aşa fel încât omul le poate avea prin aceea că îl poartă pe celălalt în sine, că în sine trăieşte acest celălalt, care se află în acelaşi raport cu lumea spirituală cum ne aflăm noi în corporalitate în raport cu lumea senzorială. Prin ceea ce este suprasensibil în noi, noi ne aflăm într-un anumit raport cu tot ceea ce este suprasensibil. Astfel că evoluţia pe care o parcurgem prin aceea că vieţuim până la capăt în suflet ceea ce a fost descris ca proces de meditaţie este realmente o evoluţie vie, şi nu una pur teoretică. Prin aceasta, sufletul nostru înscrie realmente ceva în lumile spirituale. Şi el îl înscrie în

ceea ce, în fond, suntem noi înşine. Dacă reflectăm într-o măsură corectă la aceasta, atunci conceptul de „a te afla înlăuntrul fluxului viu al ştiinţei spirituale" se uneşte cu conceptul „responsabilitate umană", cu acest concept de „responsabilitate umană", care trebuie să se instaleze realmente în sufletul cercetătorului spiritual. Căci noi ştim că în evoluţia ei istorică, omenirea parcurge ceva prin care se transformă. Până în zilele noastre, vechea clarvedere a dispărut, şi noi ştim că ceea ce exista mai înainte ca legătură cu lumea spirituală trebuie recucerit, şi că ştiinţa spirituală este calea de a o recuceri. În vremurile vechi, omul se raporta în mod pur natural la corporalitatea sa în aşa fel, încât el se afla totodată cu o parte a fiinţei sale înlăuntrul lumilor spirituale. Şi pentru că astăzi el este cu mult mai intim legat de trupul său, el trebuie să tindă să dobândească o înţelegere a lumii spirituale din afara trupului său. Desigur că omul a avut în sine o moştenire care s-a atenuat tot mai mult, până când a scăzut complet în vremea noastră. De aceea, în vremea noastră trebuie să înceapă acea activitate care conduce sufletul în lumea spirituală.

Acum, gândiţi-vă că fiinţa spiritului poporului german este de aşa natură încât acest spirit al poporului parcurge mereu calea în jos, spre popor, şi apoi din nou în sus, în lumea superioară. De ce procedează el aşa în cazul unui popor? Din motivul că în felul acesta urmează să fie scoase la iveală tocmai în cadrul entităţii acelui popor forţele care conduc, în sensul cel mai eminent, în ştiinţa spirituală. Când spiritul poporului coboară, prin intermediul său se produce în lumea fizică un caracter viguros al poporului. Atunci când spiritul poporului se retrage, lăsând caracterul naţional să fluctueze, atunci poporul va trebui să parcurgă întotdeauna şi el acest flux şi

reflux al spiritului poporului, fiecare om în trupul său, învățând să recunoască faptul că existența sa se desfășoară între lumea sensibilă și cea suprasensibilă.

Amintiți-vă ceea ce v-am spus aici cu opt zile în urmă, anume că întreaga istorie a literaturii ultimelor decenii ar trebui rescrisă, deoarece au fost uitate anumite personalități spirituale, care au o importanță cu mult mai mare decât cele despre care se știe ceva. Aceasta este perioada în care spiritul poporului s-a înălțat din nou. Acum, noi trebuie să ne unim, în sensul cel mai eminent, cu știința spirituală, pentru a găsi spiritul poporului în reînălțarea sa, sau, cu alte cuvinte, germanul trebuie să-și cunoască ființa, nu numai în lumea fizică, ci și în lumea suprasensibilă, pentru că aceasta se află înlăuntrul amândurora. Acesta este un alt motiv pentru care am spus și în conferințele publice că există o anumită înrudire lăuntrică între cultura spirituală germană și strădania după știința spirituală. *Fichte* [Nota 75] s-a putut dezvolta doar într-un timp în care spiritul poporului era coborât. De aceea, Fichte abia dacă poate fi înțeles în filosofia sa – sau este greșit înțeles. Această întreagă viață și țesere de concepte și idei care a pătruns în entitatea Eului ca în filosofia lui Fichte, a fost posibilă doar într-o vreme în care spiritul poporului coborâse la un nivel mai adânc. Acum trebuie să-l căutăm în înalturi, și noi îl putem găsi doar prin știința spirituală. Aceasta corespunde raportului spiritului poporului cu poporul german. În întreaga natură a evoluției germane, este cuprins ceea ce am numit eu un raport de o profundă înrudire între viața spirituală germană și calea care duce în știința spirituală. Îmi doresc ca aceste lucruri să poată fi realmente tot mai bine înțelese.

Și într-adevăr, dacă-ți arunci privirile asupra a ceea ce se petrece în prezent, asupra jertfelor imense care au

trebuit aduse, asupra tuturor grijilor pe care au trebuit să le vieţuiască oamenii în faţa evenimentelor, ar trebui să ajungi la faptul că aici se manifestă ceva cu mult mai amplu decât poate fi înţeles cu înţelegerea exterioară. Şi am putea cita, într-o altă formă, cuvintele Apostolului Pavel: Dacă El n-ar fi înviat [Nota 76], învăţătura noastră ar fi moartă, şi moartă ar fi şi credinţa noastră! Pentru sf. Ap. Pavel aceste cuvinte constituiau o confirmare a ceea ce avea el de adus lumii, o confirmare a faptului că el putea vedea adevărata Înviere a lui Christos. Aceste cuvinte au fost de cele mai multe ori greşit înţelese. Faţă de ceea ce se petrece acum, trebuie să ne spunem că în aceste morţi se exprimă totuşi credinţa, mărturisirea fermă că omul este legat de altceva decât de ceea ce se află doar în lumea sensibilă. Nu are loc numai o adevărată aprofundare religioasă, ci se poate vedea că sufletele – chiar dacă nu au deplina conştienţă a acestui fapt, depun tocmai în timpul nostru un protest intens împotriva întregului materialism, prin modul în care pătrund în moarte. Noi trebuie să spunem că pe lângă tot ceea ce constituie de altfel aceste evenimente, ele sunt şi o muncă la învingerea modului de gândire materialist şi a vieţii materialiste, aşa cum s-a dezvoltat ea treptat. Şi din acest sentiment profund al evoluţiei timpului, sufletul omenesc trebuie să-şi spună: Dacă atunci când Soarele păcii va străluci din nou, dispoziţia lăuntrică materialistă şi modul de gândire materialist vor ocupa Pământul, oare nu ar trebui să spunem că dacă pe fostele câmpuri de luptă la care pot privi în jos cei decedaţi nu se dezvoltă o dispoziţie lăuntrică spirituală, toate aceste morţi au fost realmente în zadar? Astfel că putem modifica spusele Apostolului Pavel, spunând: Toată suferinţa infinită ar fi fost zadarnică, şi zadarnice ar fi fost toate trecerile prin moarte ale atâtor personalităţi aflate la vârsta tinereţii, dacă pe tărâmul păcii

s-ar răspândi o concepţie materialistă despre lume şi o viaţă materialistă. Iar aceste zile ar trebui să acţioneze ca o faclă avertizatoare pentru cei care sunt încadraţi în ele, pentru ca lumina ei să lumineze adânc în sufletele omeneşti, astfel încât în omenire să poată lua naştere o adevărată voinţă de a trăi în spiritual. Noi nu putem trăi suficient de profund ceea ce se petrece în zilele noastre. Şi tocmai de aceea ar fi de dorit ca în cercul acelora care se declară adepţi ai ştiinţei spirituale, privirea să fie extinsă de la orizontul îngust în care ea este ferecată de multe ori în ziua de azi, înspre un orizont tot mai larg. Căci numai atunci când se înţelege realmente legătura dintre ceea ce se desfăşoară aici pe Pământul fizic şi ceea ce se desfăşoară în lumea spirituală, se poate dobândi un sentiment în privinţa sarcinilor care ne sunt puse dinainte prin timpul nostru actual.

Există oameni care afirmă cu uşurinţă că ceea ce se petrece acum nu trebuie să aibă nimic de a face cu ceea ce parcurg popoarele individuale ca evoluţie spirituală a lor. Pentru acela care poate străvedea lucrurile în mersul lor real, tot ceea ce se desfăşoară în lumea exterioară este o expresie a spiritualului. Şi aceasta vrem să reţinem tot mai mult, să încercăm mereu mai mult, ca tocmai prin acele sentimente care ne pot veni prin ştiinţa spirituală să ne desprindă sinea de cercurile înguste şi să ne unim această sine desprinsă prin ştiinţa spirituală cu marile evenimente care se petrec; să uităm ceea ce ne priveşte doar pe noi ca personalităţi şi să creştem împreună cu evenimentele zguduitoare pe care trebuie să le trăiască întreaga omenire în ziua de azi.

Este ceea ce am vrut să aduc la viaţă în dumneavoastră prin diferitele expuneri din cadrul acestor conferinţe, şi în privinţa cărora aş dori ca dumneavoastră

să le gândiţi în continuare, până când ne vom revedea în lu na aprilie. Căci numai atunci când ceea ce a fost acum încercat prin marile evenimente şi a urcat în lumea spirituală şi acţionează de acolo în jos este întâmpinat cu înţelegere, o înţelegere aşa cum poate fi ea dobândită prin cunoaşterea spirituală, se poate obţine ceea ce ne cer evenimentele. Căci adevărat este:

Din curajul luptătorilor,
Din sângele bătăliilor,
Din suferinţa celor părăsiţi,
Din faptele de jertfă ale poporului
Va creşte rod spiritual –
Dacă sufletele îşi îndreaptă conştiente de spirit
Înţelegerea lor în Împărăţia spiritului.

A UNSPREZECEA CONFERINŢĂ

Berlin, 20 aprilie 1915

Să ne gândim din nou mai întâi la aceia care se află afară, pe marile câmpuri ale evenimentelor prezentului:

Spirite ale sufletelor voastre, păzitori activi,
Fie ca aripile voastre să poată aduce
Iubirea imploratoare a sufletelor noastre
Oamenilor pământeni încredinţaţi pazei voastre,
Pentru ca, unită cu puterea voastră,
Rugăciunea noastră să radieze ajutând
Sufletele pe care cu iubire le caută.

Iar pentru aceia care în urma acestor evenimente au trecut deja prin poarta morţii:

Spirite ale sufletelor voastre, păzitori activi,
Fie ca aripile voastre să poată aduce
Iubirea imploratoare a sufletelor noastre

Oamenilor sferelor încredinţaţi pazei voastre,
Pentru ca, unită cu puterea voastră,
Rugăciunea noastră să radieze ajutând
Sufletele pe care cu iubire le caută.

Şi fie ca spiritul, pe care noi îl căutăm prin strădania cunoaşterii noastre spirituale, spiritul care a trecut prin Misteriul de pe Golgota spre mântuirea Pământului, spre libertatea şi progresul omenirii, să fie cu voi şi cu grelele voastre sarcini!

Iubiţii mei prieteni, pentru început aş dori să vă amintesc ceva pe care l-am expus pentru majoritatea dintre dumneavoastră cu ocazia unor consideraţii precedente. Dacă sufletul omului se dezvoltă în sensul pe care l-am indicat suficient în conferinţele publice, noi ajungem la un alt tip de imagine a lumii. Esenţialul este că noi parcurgem oarecum cu sufletul nostru calea din lumea sensibilă în cea spirituală.

Prin aceea că noi ne dezvoltăm cu sufletul nostru, lumea fizică se transformă treptat pentru privirea noastră, într-o lume spirituală. S-ar putea spune că particularităţile lumii fizic-sensibile dispar treptat, şi că în cadrul orizontului conştienţei noastre apar formaţiunile, entităţile şi realităţile lumii spirituale. Acum, ceva important care se dezvăluie conştienţei noastre în cel care se înalţă în felul acesta, poate fi desemnat în următorul mod: Noi înşine devenim alţii – desigur că pentru contemplarea noastră –, noi înşine devenim alţii, iar lumea care se află împrejurul nostru, pentru contemplarea sensibilă, devine şi ea acum, alta. Să rămânem pentru început la ceea ce ne este mai apropiat, la lumea Pământului nostru. În fond, omul ştie realmente puţin despre lumea din afara Pământului, pe parcursul vieţii sale pământeşti, atunci când rămâne la

modul în care suntem concrescuţi cu viaţa noastră pământească. Atunci, la pătrunderea în lumea spirituală – noi suntem atunci în afara trupului nostru –, rezultă, dacă privim înapoi la trupul nostru sau la întreaga noastră viaţă fizică sau, în general, la tot ceea ce suntem noi ca om, rezultă că, în fond, acesta devine tot mai bogat; acest om devine tot mai plin de conţinut, el se extinde până la a deveni o lume. Omul creşte devenind o lume tocmai când privim la el înapoi, în felul acesta. Acesta este adevărul a ceea ce a fost adesea subliniat: că pe măsură ce omul se dezvoltă spiritual, devine identic cu lumea. El vede o nouă lume, o lume înlăuntrul căreia el se află de obicei, ca şi cum ar proveni din el însuşi. El se extinde, devenind o lume. În privinţa Pământului, dispare ceea ce este solid, sau ceea ce, în contemplarea fizică obişnuită, apare drept munţi, fluvii, ş.a.m.d. Acestea dispar, şi noi învăţăm treptat să ne simţim înlăuntrul Pământului – şi eu accentuez: înlăuntrul Pământului –, ca într-un mare organism. Noi ieşim afară din propria noastră lume, şi această lume lăuntrică, această realitate lăuntrică devine o lume largă, iar ceea ce ne-a înconjurat ca lume pământească, devine fiinţial, devine o fiinţă, în care trebuie să ne putem reprezenta, să ne gândim că ne aflăm înlăuntrul ei. Şi în timp ce creştem aşa în afara noastră, lumea noastră omenească se extinde totodată într-o lume largă; noi creştem totodată înlăuntrul organismului Pământului şi ne simţim înlăuntrul său la fel cum s-ar simţi degetul nostru – dacă ar dobândi conştienţă – în organismul nostru.

Această experienţă este făcută de om, şi ea este exprimată foarte adesea de către oamenii care simt mai profund, de către naturile având predispoziţii poetice. Astfel, omul compară foarte adesea trezirea sa de dimineaţă cu trezirea naturii de afară, şi chiar viaţa sa din

cursul zilei cu înălţarea Soarelui, iar crepusculul de seară cu nevoia sa de a dormi, care intervine împreună cu oboseala. Astfel de comparaţii provin din sentimentul că omul se află înlăuntrul naturii terestre. Dar astfel de comparaţii nu au prea multă valoare, pentru că ele nu exprimă ceea ce se petrece propriu-zis. Eu am spus adesea că dacă ar fi să alegem o comparaţie care să exprime realmente starea de lucruri, ar trebui să alegem o alta decât aceea prin care comparăm parcursul naturii de afară cu parcursul adormirii şi trezirii noastre. Noi trebuie mai degrabă să comparăm viaţa noastră din răstimpul a douăzeci şi patru de ore cu parcursul anual al Pământului [Nota 77]. Numai atunci când preluăm întreg parcursul anului, este comparaţia justificată cu ceea ce se petrece în noi printr-o veghe unică şi un somn unic în decursul a douăzeci şi patru de ore. Şi este incorect să comparăm starea de veghe a omului de la trezire până la adormire cu vara; ci noi trebuie să comparăm tocmai această stare de veghe cu iarna din natura pământească exterioară, iar vara trebuie comparată cu starea de somn a omului. Astfel încât am putea spune, dacă e să facem această comparaţie, că omul adoarme, ceea ce înseamnă că pătrunde în vara existenţei sale personale, iar când se trezeşte, el se desfăşoară în iarna existenţei sale personale; iar starea de veghe ar corespunde oarecum cu ultima parte a toamnei, cu iarna, şi cu prima parte a primăverii. Şi de ce ar corespunde aceasta realităţii? Pentru că atunci când ne dezvoltăm într-adevăr în sensul indicat la a deveni o parte componentă a întregului organism al Pământului, trebuie să observăm realmente că în timpul verii ceea ce este spirit al Pământului, doarme; vara este adevărata stare de somn a Pământului, atunci marea conştienţă a spiritului Pământului se retrage. Primăvara, Spiritul Pământului

începe să adoarmă, şi el se trezeşte toamna, după primele geruri; atunci el gândeşte, el îşi are starea sa de gândire în stare de veghe. Acesta este mersul zilei spiritului Pământului de-a lungul anului.

Când privim înapoi la omul care doarme, atunci vedem realmente cum această adormire a omului – prin aceea că Eul şi trupul astral ies din trupul fizic – înseamnă că ia într-adevăr naştere un fel de activitate vegetativă în organismul din care au ieşit trupul astral şi Eul. Ieşirea lor determină o activitate înlăuntrul omului. Noi simţim realmente primele stări ale somnului ca pe un început al unui proces vegetativ, şi somnul se desfăşoară în aşa fel încât pentru privirea clarvăzătoare corpul se îmbibă cu o creştere vegetală, pe care noi o putem vedea într-adevăr prin cunoaşterea imaginativă. Numai că această vegetaţie creşte altfel decât vegetaţia Pământului. Aceste lucruri pot fi relatate şi se poate medita mult asupra lor, şi atunci se poate înainta tot mai mult.

În cazul Pământului, plantele cresc din sol. Altfel stau lucrurile dacă observăm această „creştere vegetală" la om. Aici, plantele cresc în aşa fel încât ele îşi au rădăcinile în afară, şi cresc înlăuntrul omului; aşadar noi trebuie să căutăm inflorescenţele lor înlăuntrul omului. Acest om este, într-adevăr, foarte frumos – vreau să spun, aşa cum îl vede cel devenit clarvăzător, în timpul somnului. El este asemănător unui întreg Pământ, care lăstăreşte şi încolţeşte, înlăuntrul căruia creşte vegetaţia. Ceea ce prejudiciază priveliştea este faptul că noi avem totodată impresia că trupul astral roade rădăcinile. Şi aşa se prezintă parcursul somnului. În timp ce lumea animală consumă şi digeră de sus în jos ceea ce creşte în timpul verii, noi aflăm că de fapt trupul nostru astral acţionează la fel ca lumea animală, numai că el roade rădăcinile. Şi dacă

nu ar fi aşa, noi nu am putea dezvolta acel miez pe care îl ducem prin poarta morţii. Ceea ce-şi însuşeşte trupul astral în acest mod, reprezintă ceea ce ducem noi în realitate ca rezultat al vieţii prin poarta morţii. Eu descriu lucrurile aşa cum apar ele în faţa conştienţei clarvăzătoare. Şi la fel cum vine iarna peste roadele pământului şi îngheaţă aceste roade ale pământului, aş spune că tot aşa este, atunci când trupul astral şi Eul se cufundă în trupul eteric şi cel fizic, o îngheţare a ceea ce a apărut în organismul nostru în timpul nopţii ca vegetaţie, ca o creştere vegetală spirituală.

În ceea ce am desemnat eu drept spirit al Pământului, care este realmente o entitate personală, la fel ca noi înşine, numai că duce o altă existenţă – căci pentru el un an este o zi –, înlăuntrul acestui spirit al Pământului devine limpede tot ceea ce am expus eu despre impulsul de pe Golgota [Nota 78], pentru că înlăuntrul lui găsim forţa vivifiantă care nu se afla în Pământ înainte de Misteriul de pe Golgota; în această forţă noi ne simţim ocrotiţi, preluaţi de spiritul care a trecut prin Misteriul de pe Golgota. Şi în felul acesta dobândeşti certitudinea că acest spirit s-a revărsat într-adevăr în Pământ prin Misteriul de pe Golgota. Devenim conştienţi de aceasta dacă ne putem realmente cufunda în starea în care Pământul este pentru noi o fiinţă căreia îi aparţinem noi înşine, aşa cum un deget al nostru aparţine organismului nostru. Şi lucrurile nu pot fi deloc altfel, decât că pentru oamenii timpului nostru adâncirea ocultă în Univers preia trăsătura adâncirii religioase în ceea ce străbate şi spiritualizează Universul ca Divinitate. De aceea lucrurile stau aşa, că adevărata cunoaştere a lumii spirituale nu poate lua niciodată omului sentimentul religios, ci dimpotrivă, îl poate doar aprofunda.

Am vrut să dau doar o indicaţie în privinţa modului cum arată realmente lucrurile atunci când ajungem la lumea de imagini a realităţii spirituale; căci ceea ce apare conştienţei noastre fizice cotidiene, este doar o imagine aparentă, este doar un miez lăuntric. Însă trebuie să spun imediat că acest mod de a spune este incorect, deoarece cuvintele nu sunt uşor de găsit pentru aceste realităţi importante, iar ceea ce ne apare nouă drept noi este mereu în noi, atunci când noi suntem cu sufletescul nostru în afara trupului nostru. De aceea nu este corect să spunem: Este un miez, deoarece un fruct are coaja în afară, iar ceea ce este valoros, înăuntru. Dar aşa cum de multe ori în spiritual lucrurile stau invers, aşa se află la om ceea ce este valoros, în afară, iar ceea ce este coajă, înăuntru: lăuntrul este de tip coajă, iar spiritualul este ceea ce poate fi desemnat din punct de vedere spaţial drept înveliş, drept coajă. Atunci când parcurgem calea în lumea spirituală, aflăm că omul nu este o fiinţă simplă, ci una complicată. Noi ne-am însuşit de multă vreme ideea că prin ceea ce poartă omul în sine el participă la toate lumile care-i sunt omului accesibile. Cu trupul nostru fizic, noi facem parte din lumea fizică; cu sufletescul, aparţinem de lumea sufletească; cu spiritualul nostru, de lumea spirituală. Noi pătrundem în aceste trei lumi. Noi ştim că atunci când omul parcurge drumul din lumea spirituală, el se vieţuieşte realmente pe sine, ca într-un fel de multiplicare. Acesta este faptul înspăimântător, că unitatea noastră comodă se divide, şi că noi dobândim realmente sentimentul că aparţinem mai multor lumi. Acum, lucrurile pot fi privite din diverse puncte de vedere. Eu vreau să afirm astăzi un anumit punct de vedere prin aceea că vă indic ceea ce a fost pus în repetate rânduri la baza ultimelor mele conferinţe.

Atunci când privim viaţa omenească spre interior, trebuie să o gândim divizată, iar atunci când ieşim afară din trup, omul se prezintă realmente desfăşurat în cele patru elemente componente ale sale. Avem pentru început puterea care stă la baza amintirilor noastre. În amintire, noi lăsăm să învie în faţa conştienţei noastre ceea ce noi am trăit deja în timpuri anterioare. Această amintire aduce în viaţa noastră o coerenţă, astfel încât această viaţă dintre naştere şi moarte este o unitate. În al doilea rând, este ceea ce noi numim gândirea noastră, reprezentarea noastră. Eu nu pot să dezvolt mai mult aici aceste concepte, căci nu despre aceasta este vorba acum aici; dar capacitatea de reprezentare este ceva care se desfăşoară în prezent. Şi dacă mergem mai departe, ajungem la simţire, şi dacă mergem şi mai departe ajungem la voire. Şi dacă privim în noi înşine, propriul nostru lăuntru ne apare ca amintire, gândire, simţire şi voire. Acum putem pune întrebarea: Care este diferenţa esenţială dintre aceste patru funcţiuni ale sufletului? Psihologia obişnuită enumeră aceste funcţiuni, dar ea nu face diferenţe în continuare. Dar la adevăr se ajunge abia atunci când poate fi abordată esenţa acestor patru funcţiuni ale sufletului, şi atunci se ajunge la faptul că voinţa este oarecum cea mai tânără dintre activităţile noastre sufleteşti; simţirea este mai în vârstă, gândirea este şi mai în vârstă, iar activitatea exercitată în amintire este cea mai în vârstă dintre activităţile noastre sufleteşti. Veţi înţelege mai clar aceste lucruri dacă vă voi expune şi următorul punct de vedere.

Noi am vorbit în repetate rânduri despre faptul că omul nu s-a dezvoltat numai pe Pământ, ci că această evoluţie a fost precedată de vechea evoluţie lunară, de vechea evoluţie solară şi de vechea evoluţie de pe Saturn. Omul nu a apărut abia pe Pământ, ci el a trebuit să treacă,

pentru a deveni ceea ce este el acum, prin această evoluţie, prin stadiile Saturn, Soare şi Lună. Acum, vedeţi dumneavoastră, ceea ce dezvoltăm noi în voinţa noastră, aşa cum cunoaştem noi acum această voinţă, este un produs al Pământului pentru oameni, şi el de fapt nici nu este încă încheiat în dezvoltarea sa; este un produs întru totul al Pământului. În timpul dezvoltării lunare, omul nu era încă o fiinţă care să voiască în mod autonom; Îngerii voiau pentru el. Voinţa a iradiat oarecum în om abia în timpul dezvoltării Pământului. Însă simţirea a fost deja însuşită din timpul evoluţiei lunare, gândirea din timpul evoluţiei solare, iar amintirea din timpul vechii evoluţii pe Saturn. Şi dacă dumneavoastră aduceţi laolaltă ceea ce vă spun eu acum cu cele exprimate în ***Cronica Akasha*** [Nota 79] şi în ***Ştiinţa ocultă***, veţi obţine o corelaţie importantă. În timpul evoluţiei pe Saturn, au luat naştere primii germeni pentru trupul fizic al omului, în timpul evoluţiei solare, pentru trupul eteric omenesc, în timpul evoluţiei lunare pentru trupul astral omenesc iar în răstimpul evoluţiei Pământului se constituie Eul omenesc.

Acum să considerăm o dată în sine, ceea ce numim noi activitate de amintire. Ce este amintirea? În suflet rămâne ceva din imaginea unui eveniment pe care l-am trăit, aşa cum în cartea pe care o citim rămâne ceva din ceea ce a gândit cel care a scris cartea. Atunci când aveţi o carte în faţa dumneavoastră puteţi citi tot şi gândi tot ce a gândit cel care a scris cartea – uneori nu se poate face nici acest lucru, dar acum nu discut aceasta. Amintirea este o activitate de citire subconştientă; ceea ce rămâne sunt semne pe care le-a imprimat trupul eteric în trupul fizic. Atunci când dumneavoastră aţi avut o trăire cu ani în urmă, dumneavoastră aţi parcurs ceea ce era de aflat în acea trăire. Ceea ce rămâne sunt impresiile pe care le face

trupul eteric în trupul fizic; şi atunci când dumneavoastră vă amintiţi acum, amintirea este o citire subconştientă.

Procesele tainice ce se desfăşoară în organism pentru ca trupul eteric să poată imprima semnele care stau la baza amintirii, au fost configurate în timpul evoluției de pe vechiul Saturn. Şi realmente aşa stau lucrurile că noi purtăm în organismul nostru acest organism tainic de pe Saturn; acesta se manifestă în aşa fel încât noi putem vedea în el o entitate în care trupul eteric poate înscrie prin semne ceea ce are el ca trăiri exterioare, pentru a le extrage apoi iarăşi în amintire. Faptul că omul exercită această activitate subconştientă de scriere o are, în esenţă, prin aceea că în primii săi şapte ani de viaţă corpul, anume ceea ce urmează să primească imprimările în corpul fizic, este încă maleabil. De aceea, aşa cum am atras, de exemplu, atenţia în lucrarea mea despre ***Educarea copilului Cronica Akasha*** [Nota 80], copilul nu trebuie maltratat prin aceea că i se exersează memoria. În primii şapte ani de viaţă, este vorba ca organismul maleabil să fie lăsat în seama propriilor sale forţe elementare, şi noi să nu îl maltratăm. De aceea, să-i povestim copilului pe cât de mult este posibil, dar să nu acordăm o valoare prea mare faptului ca el să-şi formeze deja memoria, ci să-l lăsăm în seama lui însuşi în privinţa formării memoriei. Iar în această privinţă, ştiinţa spirituală va fi de o importanţă imensă pentru viaţa pedagogică.

Aşa cum capacitatea de amintire face parte dintre părţile componente cele mai vechi ale naturii omeneşti, tot aşa aparţine activitatea care stă la baza gândirii celor despre care se poate spune că au fost configurate pe Soare. Deci şi această activitate este relativ veche. Forţele solare conţin ceea ce organizează trupul eteric din om în aşa fel încât el să poată exercita această activitate particulară a

gândirii, a reprezentării. Vedeţi de aici că trebuie să mergem departe, foarte departe în Cosmos, dacă vrem să răspundem la întrebarea: De ce îşi poate omul aminti, şi de ce poate el gândi? Pentru aceasta trebuie să ne întoarcem până la evoluţia de Saturn şi evoluţia solară a Pământului.

Atunci când cuprindem cu privirea activitatea de simţire a omului, este suficient să ne întoarcem până la evoluţia lunară, iar în cazul activităţii volitive până la evoluţia Pământului. În felul acesta veţi înţelege unele lucruri. Oamenii care poartă în mod deosebit amprenta încarnărilor lor anterioare, care nu sunt maleabili, ci conturaţi cu o oarecare rigiditate, sunt oameni la care se comprimă multe în organism. Sunt oameni care au o memorie aproape automată, dar ei nu vor putea dezvolta prea multe aspecte productive din gândirea lor. Aşadar pe când dumneavoastră trebuie să puneţi în legătură cu trupul fizic capacitatea de amintire a omului, cu trupul eteric activitatea de gândire şi cu trupul astral activitatea de simţire a omului, va trebui să aduceţi în legătură cu Eul activitatea de voire a omului. Omul îşi spune sieşi Eu numai datorită faptului că este o fiinţă volitivă. Dacă ar gândi doar, viaţa s-ar desfăşura pentru el doar ca un vis. Acum, aş spune, noi suntem o corelaţie organică a unor activităţi lăuntrice care s-au imprimat în acest mod în decursul evoluţiei în fiinţa noastră sufletească. Eu am spus în legătură cu voinţa noastră că ea s-a constituit abia în decursul evoluţiei Pământului, şi că pe Lună, pentru oameni voiau Ierarhiile spirituale superioare, anume Îngerii. Prin aceasta, întreaga voinţă a omului în timpul evoluţiei lunare a fost în aşa fel încât dacă o aducem din nou în conştienţa clarvăzătoare, zărim într-adevăr la om o treaptă superioară, dar având totuşi o voire involuntară, aşa cum avem aici pe Pământ în dezvoltarea animală.

Animalul urmează cu necesitate ceea ce se stârneşte şi se agită în el; el se află oarecum înlăuntrul voinţei comune a entităţii speciei sale.

Aşa cum în decursul evoluţiei lunare fiinţe spirituale de un rang înalt, aşadar Îngerii, au voit pentru noi (în locul nostru), tot aşa acţionează acum fiinţe spirituale de un rang superior prin aceea că ne determină karma de la o încarnare la alta. Îngerii nu acţionează în voinţa noastră, dar ei acţionează în curentul continuu al karmei noastre. Şi la fel cum omul care parcurgea evoluţia lunară nu-şi simţea voinţa ca fiind a sa proprie, ci ca fiind cea a Îngerilor, tot aşa, noi, oamenii de pe Pământ, nu trăim cu părerea că ne-am alcătui noi karma; aceasta este reglată de către spiritele Ierarhiilor superioare. Numai atunci când voinţa noastră poate oarecum să tacă uneori, se poate întâmpla ca şi pentru conştienţa care încă nu a devenit clarvăzătoare să răzbată ceva din ceea ce rămâne în rest ascuns din parcursul karmei.

Reţineţi ceea ce v-am spus, anume că în om se formează un miez care pătrunde prin poarta morţii în împărăţia spirituală: acest miez este purtătorul karmei noastre. Ceea ce va face fiecare dintre noi mâine, este determinat karmic în el deja de azi. Dacă noi nu am avea aici pe Pământ sarcina să ne dezvoltăm voinţa, ne-am putea stră-vedea karma. Şi ne-am putea-o străvedea atât de departe, încât în anumite circumstanţe ne-am putea prevedea viaţa pentru următoarea perioadă. Dar în măsura în care în fluxul karmic intervine voinţa, ea ne întunecă perspectiva asupra a ceea ce se petrece cu noi în ziua următoare. Numai atunci când voinţa tace cu desăvârşire se poate întrezări ceva din ceea ce nu se petrece prin noi, ci cu noi. Vreau să dau un exemplu în acest sens, pe care l-a povestit *Erasmus Francisci* [Nota 81] şi care se bazează pe

realitate. Ca tânăr, Erasmus Francisci locuia la mătușa sa; și el a visat odată că un om, al cărui nume i-a fost spus în somn, va trage asupra lui, dar că el nu va fi împușcat, căci mătușa sa îi va salva viața. Așa a visat el. În ziua următoare, înainte să se întâmple ceva, el i-a povestit mătușii sale acest vis. Aceasta s-a neliniștit foarte tare din cauza acestui vis, și i-a spus că foarte recent a fost realmente împușcat cineva în vecinătatea ei, și l-a sfătuit insistent pe nepotul său să rămână mai bine acasă, ca să nu i se întâmple nimic rău. Ea i-a dat și cheia de la magazia cu mere, ca el să poată merge oricând să-și ia mere. El s-a dus în odaia lui și s-a așezat la masă, ca să citească ceva. Dar ceea ce citise era ceva care îl interesa mai puțin în acel moment decât cheia aflată în buzunarul său de la magazia cu mere, pe care i-o dăduse mătușa lui. El s-a hotărât să meargă la magazie. Dar abia se ridicase, când s-a auzit o împușcătură care era în așa fel îndreptată încât glontele a ajuns în locul în care se aflase capul său în timp ce citea. Dacă nu s-ar fi ridicat de acolo, glontele ar fi trecut prin mijlocul capului său. Slujitorul din casa învecinată, al cărui nume era realmente cel care-i fusese spus lui Erasmus Francisci în vis, și pe care nu-l cunoștea, acest slujitor nu știa că cele două puști pe care trebuia să le îngrijească, erau încărcate, iar atunci când el a început să le curețe, glontele a pornit, și dacă Francisci nu s-ar fi sculat în clipa aceea pentru a merge la magazia de mere a cărei cheie i-o dăduse mătușa sa, el ar fi fost negreșit împușcat. Visul a fost așadar o redare întocmai a ceea ce s-a petrecut în ziua următoare.

Vedeți dumneavoastră, aici se află un rezultat despre care putem spune că voința nu a avut niciun cuvânt de spus în privința sa, căci Francisci nu putea face nimic cu voința; el nu se putea ocroti pe sine însuși, dar a intervenit ceva în așa fel în karma omului încât el să trăiască mai departe. Și

lucrurile au stat aşa că spiritul care produce karma avea deja gândul salvator. Visul a fost o anticipare provenită de la spiritul care conduce karma, şi care a privit asupra a ceea ce se petrece în ziua următoare, şi deoarece la acest tânăr exista o anumită predispoziţie sufletească ce cunoscuse o anumită aprofundare oarecum printr-o stare meditativă naturală a sufletului, a intervenit ceva pe care eu îl pot compara cu ceva din viaţa exterioară. Nu-i aşa, omul este doar într-o măsură limitată profet în privinţa vieţii pământeşti exterioare. Într-un anumit sens, noi suntem cu toţii profeţi pentru că ştim cu toţii că mâine pe la o anumită oră, se va lumina de ziuă, ş.a.m.d., sau că cineva, care merge astăzi pe câmp, poate prevedea cum va arăta mâine acest câmp; dar ceea ce nu poate el să prevadă este, de exemplu, dacă mâine va ploua pe acest câmp, ş.a.m.d. Aşa stau lucrurile şi în privinţa lăuntricului. Omul trăieşte în conformitate cu voinţa sa, iar karma este cuprinsă în această voinţă. Şi aşa cum ne putem însuşi o cunoaştere simţitoare a celor apropiate, tot aşa poate interveni la anumiţi oameni care vieţuiesc o aprofundare lăuntrică a sufletului, un asemenea punct de lumină lăuntrică în privinţa acelor evenimente în faţa cărora voinţa trebuie să tacă. Pentru studiul ştiinţei spirituale, este important să aruncăm uneori privirea asupra unor astfel de lucruri pentru că ele ne arată cum înlăuntrul omului trăieşte ceva care indică în viitor, şi pe care omul nu îl poate vedea cu conştienţa sa obişnuită. Karma răzbate în afară prin voinţa care tace.

Toate lucrurile care pot apărea în faţa sufletelor noastre în acest mod, prin cercetarea spiritual-ştiinţifică, sunt potrivite ca să ne arate cum ceea ce se numeşte marea amăgire constă cu precădere în aceea că omul nu poate cuprinde cu conştienţa sa obişnuită ceea ce este el: anume,

că omul aparţine întregului Univers, în timp ce prin conştienţa sa obişnuită i se arată de fapt doar coaja limitată înlăuntrul pielii, ş.a.m.d. Dar ceea ce i se arată lui înlăuntrul acestei porţiuni delimitate, este doar o secţiune a ceea ce este omul în realitate, iar omul este mare cât Universul. Şi de fapt noi privim la calitatea noastră de om chiar şi în viaţa obişnuită din afară. Dacă ne aducem astfel de lucruri clar în conştienţă, noi putem să ne însuşim treptat un sentiment al modului în care există în om ceea ce se numeşte trup eteric omenesc. Şi realmente, deja în viaţa obişnuită se pot face observaţii care ne arată cum este situat înlăuntrul omului fizic acest al doilea om, omul eteric; numai că noi trebuie să observăm viaţa cu mai multă subtilitate decât o observăm în mod obişnuit. Gândiţi-vă numai că staţi leneşi dimineaţa în apt, şi că nu aveţi deloc intenţia să vă sculaţi, că aţi prefera să rămâneţi întinşi şi că vă vine greu să luaţi decizia de a vă scula. Dacă luaţi în ajutor numai ceea ce se află înlăuntrul dumneavoastră, vă vine greu să vă sculaţi. Dar gândiţi-vă că vă vine gândul că în camera alăturată s-ar putea afla ceva pe care dumneavoastră îl aşteptaţi de câteva zile. Apare acest gând în legătură cu ceva aflat în afara dumneavoastră, şi atunci vedeţi că acest gând poate produce o mică minune. Şi veţi vedea, dacă vă dăruiţi întru câtva acestui gând, că veţi sări chiar din pat! Ce s-a întâmplat? Prin aceea că, trezindu-vă, v-aţi cufundat în trupul fizic, dumneavoastră simţiţi ceea ce vă îngăduie să simţiţi trupul fizic – dar acesta nu este potrivit să producă în dumneavoastră gândul ridicării din pat; trupul eteric a ajuns la o rezolvare de sine-stătătoare, pentru că dumneavoastră l-aţi angajat prin ceva exterior: aici puteţi vedea, realmente, cum aţi opus trupul fizic celui eteric, şi cum vă cuprinde trupul eteric şi vă ridică din pat. Ajungem

la un cu totul alt sentiment faţă de noi înşine, anume la sentimentul de a privi şi diferenţia cele două tipuri de acţiuni omeneşti pe care le realizăm. Sunt acţiuni pe care le facem în viaţa obişnuită, şi acţiuni la care simţim că se afirmă o activitate lăuntrică. Acestea sunt observaţii mai subtile, care desigur că pot fi întotdeauna negate, dacă omul vrea să o facă. Noi trebuie să ne adaptăm observaţiile faţă de viaţă şi să vedem viaţa realmente în modul în care ni se oferă ea; atunci întreaga simţire a omului va fi orientată în direcţia corectă. Trebuie să ne fie limpede faptul că nu se poate ajunge dintr-o dată în lumea spirituală, ci că suntem conduşi treptat afară din lume, şi ne înălţăm la cele pe care tocmai le-am expus, anume acolo unde ceea ce era mai înainte lume pentru noi, îşi pierde aspectul mort, încremenit, şi devine ea însăşi o entitate.

În felul acesta creşte omul, cunoscând, împreună cu întreaga lume spirituală. El creşte împreună cu acea lume despre care putem spune că el este o parte a ei, atunci când el şi-a depus ceea ce are prin instrumentul trupului fizic şi care constituie în esenţă viaţa sa între naştere şi moarte. Prin aceea că noi păşim prin poarta morţii, noi creştem într-o lume care este foarte asemănătoare cu cea despre care tocmai am vorbit, mai asemănătoare decât cea care se revelează cunoaşterii superioare. Şi atunci observăm ceva infinit de important: În această lume în care intrăm când am păşit prin poarta morţii, dacă e ca noi să ne familiarizăm în mod corect cu această lume – la fel cum într-o cameră întunecată avem nevoie de lumină pentru a o lumina – noi avem nevoie acolo de ceea ce putem dezvolta aici pe Pământ în temeliile lăuntrice cele mai intime ale sufletului nostru. Viaţa pe Pământ nu este ceva pe care noi să-l considerăm ca fiind doar o închisoare, o carceră. Desigur că face parte din mersul firesc al evoluţiei ca omul

să treacă prin poarta morţii. E de la sine-înţeles că omul poate trăi în viaţa dintre moarte şi o nouă naştere; dar întreaga viaţă există pentru ca fiecărei părţi din noi să-i fie adăugat ceva necesar, ceva nou, şi pe măsură ce noi parcurgem acest ciclu care există acum, viaţa de aici ar trebui să ne dea ceea ce se aprinde ca o faclă, şi datorită căreia noi nu numai că trăim în această viaţă a spiritului, ci prin intermediul ei noi cunoaştem această viaţă şi o vieţuim stră-luminând-o. Lumina care ne iluminează este ceea ce e cucerit oarecum de noi ca element durabil între naştere şi moarte pentru viaţa dintre moarte şi o nouă naştere.

Despre aceasta s-a spus întotdeauna că tocmai în timpul nostru trebuie ca pe cât posibil de mulţi oameni să înţeleagă că ceea ce înţelegem noi aici în lumea fizică, în trupul fizic, despre lumea spirituală, trebuie să fie ca o flacără strălucitoare pentru viaţa spirituală. Într-o anumită privinţă, toate greutăţile pe care le-a avut de parcurs în prezent cea mai mare parte a omenirii, ar trebui să fie o avertizare pentru aprofundarea vieţii sufleteşti, căci trebuie să fie aşa ca din adâncurile sufletului omenesc să se înalţe ca un dor după lumile cărora le aparţine omul ca suflet. Fie ca în timpul în care trăim acum să se pregătească acel dor prin care fiecare suflet îşi spune: Omul este şi cu totul altceva decât ne apare el prin faptul că este îmbrăcat într-un trup. Fie ca ceea ce este trăit în felul acesta să fie ca o avertizare în sens bun, pentru aprofundarea, pentru adâncirea sufletului la simţirea spirituală, la vederea spirituală. Şi tot din această conştienţă a necesităţii aprofundării spiritual-ştiinţifice în vremea noastră şi din conştienţa că dificultăţile timpului nostru ar trebui să fie o avertizare, încheiem şi astăzi cu aceleaşi cuvinte cu care am încheiat mereu conferinţele, înainte de a ne despărţi. În

speranţa că vom putea continua aceste consideraţii după un răstimp nu prea îndepărtat, le încheiem astăzi prin cuvintele:

Din curajul luptătorilor,
Din sângele bătăliilor,
Din suferinţa celor părăsiţi,
Din faptele de jertfă ale poporului
Va creşte rod spiritual –
Dacă sufletele îşi îndreaptă conştiente de spirit
Înţelegerea lor în Împărăţia spiritului.

A DOUĂSPREZECEA CONFERINŢĂ

Berlin, 10 iunie 1915 [Nota 82]

Să ne gândim din nou mai întâi la aceia care se află afară, pe marile câmpuri ale evenimentelor prezentului:

Spirite ale sufletelor voastre, păzitori activi,
Fie ca aripile voastre să poată aduce
Iubirea imploratoare a sufletelor noastre
Oamenilor pământeni încredinţaţi pazei voastre,
Pentru ca, unită cu puterea voastră,
Rugăciunea noastră să radieze ajutând
Sufletele pe care cu iubire le caută.

Iar pentru aceia care în urma acestor evenimente au trecut deja prin poarta morţii:

Spirite ale sufletelor voastre, păzitori activi,
Fie ca aripile voastre să poată aduce
Iubirea imploratoare a sufletelor noastre
Oamenilor sferelor încredinţaţi pazei voastre,
Pentru ca, unită cu puterea voastră,
Rugăciunea noastră să radieze ajutând
Sufletele pe care cu iubire le caută.

Şi fie ca spiritul, pe care noi îl căutăm prin strădania cunoaşterii noastre spirituale, spiritul care a trecut prin Misteriul de pe Golgota spre mântuirea Pământului, spre libertatea şi progresul omenirii, să fie cu voi şi cu grelele voastre sarcini!

Iubiţii mei prieteni, în cazul în care karma timpului, karma Mişcării noastre, va permite ca acea clădire ce urmează să fie înălţată la Dornach pentru cultivarea Mişcării noastre să fie terminată, atunci, într-un loc plin de importanţă, în locul îndreptat spre est va sta un grup sculptural.

Căci există strădania ca prin expresia artistică, şi anume expresia artistică în sens spiritual-ştiinţific, să se pună realmente în interiorul clădirii noastre în faţa ochilor, în faţa ochilor fizici, ceea ce urmează să fie conţinutul şi substanţa Mişcării noastre spirituale, şi în primul rând ceea ce urmează ea să însemne în timp, pentru continuarea evoluţiei omenirii, mai ales în domeniul spiritual şi în cel cultural. Aş dori să spun că fiecare amănunt în parte urmează să fie organizat în aşa fel încât să nu apară numai ca parte a unui întreg spiritual-ştiinţific, ci să apară şi ca parte a formelor artistice, şi chiar a creaţiilor artistice. Astfel, noi încercăm să rezolvăm problema acusticii în această clădire. Desigur că astfel de probleme nu vor putea fi rezolvate la prima încercare, dar măcar direcţia va fi dată prin aceea că se va arăta că prin calculele geometrice sau prin regulile arhitectonice obişnuite problema acusticii nu poate fi rezolvată, ci numai pe calea gândirii spiritual-ştiinţifice.

Suprastructura în formă de cupolă va consta într-o cupolă dublă, şi ea va acţiona după principiul de rezonanţă al cutiei viorii, exprimând în felul acesta o parte a ideii acustice a spaţiului. Multe altele vor intra în considerare

dacă vrem să explicăm creaţia tocmai în privinţa faptului ca sunetul sau cuvântul să se afirme într-un alt mod decât pot ele să o facă în mod curent în zilele noastre, când în majoritatea cazurilor nu se creează clădiri rotunde, care sunt gândite pentru a evidenţia aspectul acustic, ci clădiri în care nu se poate afirma valoarea individuală a unui sunet, prin detaşarea sa de sunetul precedent şi de cel următor, pentru că în anumite puncte ale încăperii ele ajung să se contopească unele cu celelalte. Vom face încercarea ca un sunet să se poată afirma cu claritate din toate punctele încăperii, dar să se poată afirma cu claritate şi cuvântul rostit limpede. Însă eu vreau doar să indic toate acestea. În principal, aş dori să vorbesc despre grupul sculptural care urmează să fie situat înspre răsărit, într-un loc important al clădirii. El urmează să reprezinte pentru început un grup de trei entităţi. Ceea ce se va adăuga la acestea, va putea fi probabil menţionat cu o ocazie ulterioară, pentru că aceste lucruri nu pot fi elaborate în conformitate cu nişte gânduri abstracte concepute din capul locului, ci în conformitate cu intuiţiile lumii spirituale, aşa cum se revelează ele în decursul muncii la acest grup.

Pentru început, intră în considerare trei entităţi. Una dintre ele este verticală. Ea exprimă, dacă îmi este îngăduit să formulez aşa – dar nu în mod simbolic, aşa cum s-a încercat să se interpreteze adesea şi în cercurile noastre –, ea exprimă într-un mod cu adevărat artistic ceea ce este omul ca atare.

Desigur că în această statură va putea fi văzut omenesc-pământescul cel mai concentrat, exprimat în acea înfăţişare în care a locuit timp de trei ani Christos – desigur că în această statură se va putea vedea că ea este expresia lui Christos. Dar lucrurile nu trebuie constrânse, şi nu

trebuie păşit în faţa grupului cu ideea: Acum Îl voi vedea pe Christos. Dacă cineva ajunge la această idee din propria sa simţire şi din intuiţia artistică, este bine; dar nu este corect să te apropii de grup cu ideea că acolo este reprezentat Christos. Căci nu despre aceasta este vorba, să te apropii de lucruri în ideea că ele îl simbolizează pe Christos.

Această statură stă pe o mică pantă a unei stânci; în spatele ei se înalţă stânca. Ea stă cu picioarele pe o margine a stâncii. Această margine are dedesubt o grotă care pătrunde mult înăuntrul stâncii. În această grotă se află o altă entitate; aş putea spune că ea este ghemuită acolo; este o entitate care urmează să exprime ceva, aflată în legătură cu entitatea ce stă deasupra. Entitatea care stă deasupra este văzută în aşa fel încât din mâinile ei iradiază ceva ca nişte forţe, este ca şi cum ea ar lăsa aceste forţe să iradieze din mâinile sale. Vedem apoi, în golul din stână, modul în care radiază aceste forţe înăuntru. Mâna se află în golul din stâncă; forţele iradiază din ea şi se detaşează de stâncă în forma unei mâini. Se mai vede mâna, dar de fapt nu este mâna, ci sunt forţele care se detaşează sub forma unei mâini.

Aici este o entitate care, de fapt, mai aminteşte de un om doar prin cap, care este o statură asemănătoare prin aceasta omului. În rest, ea are aripi mari, puternice, ca de liliac, şi un trup ca de balaur, sau viermiform. Se vede ceva care se înfăşoară în jurul staturii şi sub care statura însăşi se răsuceşte. Şi se vede cum ceea ce se înfăşoară în jurul staturii are legătură cu statura verticală, că se află în legătură cu mâna întinsă a acestei staturi. De la aceasta pornesc forţe, şi acestea aduc ceva în această înfăşurare. Dacă lăsăm puţin impresia să zăbovească asupra sufletului nostru, vom ajunge la senzaţia că ceea ce curge înlăuntrul crăpăturilor Pământului este aur, şi că statura de acolo

dinlăuntru este înlănţuită prin aur în crăpăturile Pământului.

Cealaltă mână a staturii centrale este îndreptată în sus. Şi acolo sus, pe stâncă, este din nou o statură asemănătoare celei omeneşti prin capul său, dar de data aceasta nu cu aripi de liliac, ci cu aripi care atârnă spre Pământ; iar corpul este configurat în aşa fel încât atunci când te întrebi: Ce este cu acest corp?, poţi avea presimţirea că acest corp este ceva ca şi cum întregul om ar fi devenit faţă, chip; ca şi cum faţa lui ar fi extinsă în lungime, extinsă elastic, şi în felul acesta ar fi luat naştere formele corpului. Această statură se află sus, pe cea mai înaltă culme a stâncii, şi ea se prăbuşeşte în jos. Iar în prăbuşire i se frâng aripile. Şi se vede că mâna întinsă în sus a staturii principale se imprimă în aripi.

Avem aşadar trei staturi: Omul stă în picioare, în entitatea sa; sub el – dumneavoastră presimţiţi bine – este Ahriman, care este înlănţuit în crăpăturile Pământului prin acea acţiune care este exercitată de mâna întinsă a staturii principale asupra aurului existent în crăpăturile Pământului, prin care Ahriman se încătuşează pe sine însuşi. Cealaltă mână este întinsă în sus, şi ea aduce aripile lui Lucifer la frângere, fapt datorită căruia acesta se prăbuşeşte în adânc.

Acum se pune problema că nimeni nu realizează această sculptură în prezent – aşa cum s-a încercat puţin când a fost exprimată această idee într-o conferinţă – doar din legile artei sculpturii. Nu se pune problema simplei exprimări printr-un simbol, ci aceea ca fiecare trăsătură din cele trei entităţi să fie creată în cele mai minuţioase amănunte din contemplarea spiritual-ştiinţifică. Aici trebuie văzut din alcătuirea celor două chipuri – care amintesc de cel al omului – ale lui Ahriman şi Lucifer, cum

trebuie gândită această opoziţie. La Lucifer avem de a face cu o configurare particulară a părţii de sus a capului, care aminteşte doar de capul omenesc. Acolo totul este mişcare a spiritului, nu există nimic care să ne constrângă să menţinem în limite consolidate diferitele părţi ale frunţii, aşa cum este cazul la om, ci acolo totul este atât de mobil în partea de sus a capului pe cât de mobile sunt degetele şi mâinile existente în prelungirea braţului. Desigur că acest lucru poate fi prezentat în felul acesta numai dacă mişcările sunt adevăratele mişcări care se găsesc la Lucifer. Şi atunci se poate remarca înainte de toate că în această statură există ceea ce a rămas în fiinţa lui Lucifer din vechea existenţă lunară. Acest ceva se răsfrânge peste chipul său propriu-zis, care se retrage foarte adânc înauntru.

Din această descriere dumneavoastră puteţi ajunge deja la ideea că aici avem de a face cu cu totul altceva decât în cazul chipului omenesc obişnuit. Este ca şi cum cutia craniană a capului ar exista în sine, iar în partea de jos este introdus ceea ce este chipul la om. Şi apoi se mai adaugă ceva: Anume, că tocmai la Lucifer intervine o legătură între ureche şi laringe. Urechea şi laringele sunt diferenţiate la om abia din timpul existenţei sale de pe Pământ; în timpul existenţei lunare, ele formau un singur organ. Ceea ce constituie micile aripi ale laringelui au fost extensii măreţe, care au constituit apoi partea de jos a pavilionului urechii. Pavilioane puternice ale urechii s-au configurat acolo, în timp ce partea de sus a urechii, care este orientată acum în afară, era configurată pornind de la frunte. Iar ceea ce este separat în ziua de azi, astfel încât atunci când vorbim şi cântăm, acestea merg în afară şi noi le ascultăm doar cu urechile, în perioada lunară acestea mergeau spre interior, şi de acolo în muzica sferelor. Întregul om era ureche.

Aceasta vine de acolo că urechea constituia aripile; astfel încât aveți urechea, laringele și formațiunile aripilor, care se mișcau melodios-armonic în conformitate cu oscilațiile melodios-armonice ale eterului cosmic, și care produc apariția ciudată a lui Lucifer; care aduc ceea ce este macrocosmic, pentru că Lucifer nu a putut decât să localizeze ceea ce este de fapt doar cosmic.

Vedeți de aici că trebuie făcute concesii pentru ca oamenii să nu se sperie când văd un chip care nu ne arată o înfățișare omenească. Atunci veți vedea cum chipul său trebuie să fie întins. Lucifer trebuie să arate ca un chip întins în lungime, pentru că el este în întregime ureche; aripile lui sunt în întregime ureche, un pavilion al urechii întins în lungime. Dimpotrivă, Ahriman este tocmai contrariul, și este firesc ca în modelare, pretutindeni acolo unde la Lucifer ceva este extins cu măreție și pe deplin configurat, la Ahriman să fie doar indicii. În timp ce la Lucifer aripile frontale sunt puternic configurate, la Ahriman este puternic configurat maxilarul inferior. Întregul materialism al lumii se exprimă în alcătuirea sistemului masticator și al celui dentar.

Desigur că toate acestea nu se pot face după descriere, ci descrierea trebuie dată ulterior. Ceea ce însă este deosebit de important aici, iubiții mei prieteni, este că a rezultat necesitatea ca la statura principală să se renunțe la ceea ce pare fiecăruia atât de firesc, anume de a reda un chip omenesc în mod simetric. De regulă, un chip apare ca fiind simetric. În mic, la orice chip există asimetrii, numai că ele nu sunt atât de puternic vizibile încât să fie observate. Însă la această statură principală trebuie luat în considerare faptul că întreaga sa parte stângă tinde spre Lucifer, că întreaga configurare stângă a frunții este o alta decât configurarea dreaptă a frunții, care tinde spre

Ahriman. Partea stângă a feţei staturii principale urmează mâna îndreptată în sus, iar partea dreaptă a feţei, mâna îndreptată în jos. Şi acum se exprimă faptul că în statura principală trebuie depusă o mobilitate lăuntrică mai mare decât poate exista într-un om.

Deasupra acestui grup sculptural va fi expus pictural întregul motiv, astfel încât ele să poată fi văzute unul lângă celălalt şi să se poată înţelege cum, în funcţie de diferenţierea artelor, pictura nu poate reda lucrurile în acelaşi mod, ci totul, totul, trebuie configurat altfel.

Ceea ce vreau eu să accentuez sunt următoarele: vas fi ceva foarte important faptul că noi reuşim să urmărim în sculptură mişcarea mâinii staturii principale, această mişcare în sus a mâinii stângi, şi cealaltă mişcare în jos, a mâinii drepte. Căci trebuie evitat ceea ce ar putea fi resimţit ca de la sine-înţeles la o primă privire, anume că statura principală îşi întinde braţul stâng înspre Lucifer, şi că prin iradierea acestuia lui Lucifer i se frâng aripile, iar cu braţul drept înfăşoară în jurul lui Ahriman filoanele de aur, şi anume evitat din motivul că în special în vremea noastră noi putem ajunge prin ştiinţa spirituală să-L înţelegem într-adevăr pe Christos. Christos nu este nici o fiinţă care urăşte, şi nici o fiinţă care iubeşte pe nedrept. El nu îşi întinde mâna pentru a-i frânge lui Lucifer aripile, ci Christos este Cel care-şi întinde mâna deoarece El trebuie să o facă în conformitate cu entitatea sa lăuntrică. El nu îi frânge lui Lucifer aripile, dar Lucifer cel de sus nu suportă ceea ce iradiază din această mână, şi-şi frânge singur aripile. De aceea trebuie exprimat în înfăţişarea lui Lucifer că nu Christos este cel care-i frânge aripile, ci că el însuşi îşi frânge aripile. În viaţă se întâlneşte frecvent situaţia în care anumiţi oameni aflaţi în preajma unor oameni buni nu pot suporta aceasta, pentru că prin ceea ce iradiază de la

oamenii buni ei se simt într-un mod neplăcut. Lucifer simte înlăuntrul său ceva care face ca el însuşi să-şi frângă aripile. Este autocunoaşterea în Lucifer; acest ceva este autocunoaşterea. La fel stau lucrurile şi cu Ahriman. Christos nu le face nimic celor doi, astfel încât nici mâna stângă şi nici cea dreaptă nu sunt întinse, ca şi cum El le-ar face ceva lui Lucifer şi lui Ahriman. El nu le face acestora nimic, ci ei înşişi îşi fac ceea ce se petrece cu ei.

Şi cu aceasta ne situăm pe terenul pe c are intervine ştiinţa spirituală în timpul nostru, pentru a da o concepţie corect structurată despre Christos. Şi dacă se înţelege acest fapt, atunci trebuie să spunem următoarele. Aceste lucruri se spun cu toată modestia, căci această clădire este doar un început, un prim început, un început firav, supus greşelii, care urmează doar să arate încotro duce calea care nu va fi în nicio privinţă desăvârşită. De aceea, cele care vor fi spuse nu trebuie înţelese ca fiind izvorâte din vreo aroganţă, ci ca fiind ceva pur obiectiv.

Istoria lumii a văzut multe expuneri ale lui Christos; printre altele, una dintre cele mai măreţe este cea care se află în Capela Sixtină: «Judecata de Apoi» a lui Michelangelo. Dacă Îl studiaţi pe Christos în această «Judecată de Apoi» cum pluteşte El acolo sus, în măreţia Sa napoleoniană, dar totodată cu o forţă imensă, îndreptându-i într-o parte pe cei buni şi în cealaltă parte pe cei răi, atunci aveţi acolo un Christos cum nu poate fi Christos în viitor, pentru că Acela îi răsplăteşte pe de o parte pe cei buni, şi îi condamnă pe de altă parte pe cei răi; pe când pentru Christos, viitorul trebuie să fie aşa încât fiecare să se răsplătească pe sine însuşi şi să se condamne pe sine însuşi prin ceea ce este aici datorită lui Christos. Michelangelo trăia într-o vreme în care încă nu putea fi deloc exprimat ceva mai profund în legătură cu Christos.

Statura pictată de Michelangelo are mai degrabă, pe de o parte, ceva luciferic, şi pe de altă parte ceva ahrimanic. Eu rostesc aceste cuvinte acum, cu durere. Dar numai în felul acesta înaintează evoluţia omenirii în cultura ei, prin aceea că se arată cum idealurile timpurilor trecute nu mai pot fi idealuri ale viitorului. Iar în privinţa idealurilor viitorului va veni timpul ca entitatea lui Christos să fie înţeleasă prin ceea ce este Ea, şi nu prin ceea ce face sau va face la sfârşitul evoluţiei Pământului: O entitate care determină prin fiinţarea ei ceea ce trebuie să se petreacă în suflete. Prin urmare, grupul sculptural care se va afla într-un loc important al clădirii noastre, este o expresie a faptului că actuala concepţie despre Christos, concepţia de până acum, nu va mai putea fi valabilă în viitor deoarece raportul corect dintre Christos, Lucifer şi Ahriman nu a fost deloc întrevăzut. Christos nu poate fi înţeles dacă nu ne raportăm corect la puterile pe care le cuprindem cu privirea pe de o parte ca luciferice şi pe de altă parte ca ahrimanice, şi care sunt adevărat puteri cosmice.

Acest aspect poate fi clarificat printr-un exemplu, prin aceea că indicăm iarăşi un pendul. Pendulul oscilează la stânga şi la dreapta. Prin faptul că oscilează într-o parte, el nu se află în poziţia de echilibru, iar prin faptul că oscilează în cealaltă parte, iarăşi nu se află în poziţia de echilibru. Dar dacă el ar dori să fie mereu în poziţia de echilibru şi dacă nu ar vrea să oscileze într-o parte sau alta, el s-ar afla într-o stare de lene, de inerţie, de a nu face nimic. El are poziţia corectă atunci când se află la mijloc; dar el nu poate sta doar la mijloc, el trebuie să oscileze la dreapta şi la stânga.

Aşa este şi viaţa omenească. Ea nu este aşa încât să se poată spune: Eu fug le Lucifer, fug de Ahriman. – Dacă am vrea să spunem că fugim de Lucifer şi fugim de Ahriman,

aceea nu ar fi viaţă. Ar fi ca un pendul care nu oscilează. Viaţa omenească oscilează într-adevăr pe de o parte spre Lucifer, şi pe de altă parte spre Ahriman. Iar important este să nu ne fie teamă de aceasta. Dacă am fugi de Lucifer nu ar exista artă; dacă am fugi de Ahriman, nu ar exista nicio ştiinţă exterioară. Căci întreaga artă care nu este pătrunsă de ştiinţa spirituală este luciferică, şi întreaga ştiinţă exterioară, în măsura în care nu este ştiinţă spirituală, este ahrimanică. Aşa pendulează omul încoace şi încolo. Şi ceea ce este important e ca el să înţeleagă că el vrea să fie în echilibru, şi nu în repaus. A existat un timp în care oamenii au spus: Trebuie să fugim de elementul luciferic şi să ne eliberăm de el prin asceză. Dar nu este vorba să fugim de luciferic, ci să ne confruntăm realmente cu lucifericul, să oscilăm într-adevăr într-o parte spre Lucifer, şi în cealaltă parte spre Ahriman. Pentru că acestea sunt realmente forţe opuse între ele, la fel ca alte forţe ale naturii, ca de exemplu cele două tipuri de electricitate sau cei doi poli magnetici, ş.a.m.d. Aşadar despre aceasta va fi vorba, ca omul să recunoască această triadă, lucifericul, ahrimanicul şi ceea ce este entitatea lui Christos, şi ca el să recunoască lăuntric măreţia reală, clădită pe sine însăşi, a lui Christos, cea pe care Christos al lui Michelangelo încă nu o are. Aceasta, iubiţii mei prieteni, este sarcina muncii spiritual-ştiinţifice. Dar noi ne aflăm în această privinţă abia la începutul unei cunoaşteri, care trebuie să devină realmente, cea obişnuită.

Vedeţi dumneavoastră, eu am menţionat în ultimele săptămâni în acest loc [Nota 83] faptul că din anumite puncte de vedere nu se poate vorbi despre un poem mai remarcabil decât este poemul Faust al lui Goethe. «Faust»-ul lui Goethe exprimă realmente – pentru că el aduce la lumină omenescul dintr-o asemenea profunzime – ceva măreţ, fiind ceea ce a produs vreodată omenirea mai măreţ

în această privinţă. Goethe a încercat să expună în Faust un adevărat reprezentant al omenirii.

Eu am expus adesea [Nota 84] că, în fond, Mefisto nu este altceva decât un amestec de Lucifer şi de Ahriman. Dar cum stăteau lucrurile la Goethe? La Goethe, lucrurile stăteau aşa că el încă nu ştia nimic despre această dualitate a răului din Lucifer şi Ahriman, şi că el i-a contopit pe Ahriman şi Lucifer în Mefistofel. Amândoi sunt conţinuţi în al său Mefisto şi datorită acestui fapt, întregul «Faus» al lui Goethe nu a devenit ceea ce ar fi putut el să devină dacă Goethe ar fi fost în măsură să situeze alături de Faust într-o parte pe Lucifer iar în cealaltă parte pe Ahriman, astfel încât să se poată vedea această triadă care străbate întreaga omenire. Aici a stat întreaga dificultate pe care a avut-o Goethe în privinţa «Faust»-ului său [Nota 85]. Vedeţi dumneavoastră, atunci când Goethe l-a început pe «Faust» al său, el l-a putut aduce pe acest «Faust» numai atât de departe pe cât era posibil în deceniul şapte al secolului optsprezece. El simţea: Cu această ştiinţă exterioară care se exprimă în tetrada filosofie, ştiinţe juridice, medicină şi – după cum spune el – din păcate şi teologie, nu merge. Această ştiinţă ahrimanică nu îl satisface pe Faust; el ajunge datorită ei doar la o legătură ahrimanic-raţională cu întregul context al lumii, iar el vrea să aibă realmente această legătură cu lumea, să trăiască viu prin izvoarele vieţii, aspect care nu este dezvoltat de ştiinţă. Viu, Spiritul Pământului, soseşte. Numai că Faust nu poate îndura prezenţa lui. Iar după aceea, prin uşă intră – în cea dintâi schiţă a poemului aşa stau lucrurile –, prin uşă intră Wagner. Da, atunci când mulţi oameni vorbesc adesea în ziua de azi despre Faust, şi vorbesc şi despre Wagner, atunci ai sentimentul că Wagner vorbeşte despre Wagner, căci despre Faust-ul de pe scenă în prezentul nostru se

vorbeşte, în majoritatea cazurilor, „wagnerian”. Ce este de fapt acest Wagner? Şi ce vine înauntru prin Spiritul Pământului?

Noi ştim că orice cunoaştere a Universului este cunoaştere de sine. În Spiritul Pământului vine înauntru o parte din însuşi Faust, în orice caz din sufletul său extins, care s-a identificat cu Cosmosul. Dar Faust încă nu îl poate înţelege. El nu se înalţă încă până la ceea ce este tot o parte a Sinei sale. Apoi ni se arată până unde a ajuns el. Şi dacă am vrea să-l prezentăm corect pe Faust, poate chiar mai corect decât a făcut-o însuşi Goethe, ar trebui să-l punem pe Wagner să intre pe uşă ca un portret întru câtva caricaturizat, cu masca şi costumul lui Faust, căci pe uşă intră, prin Wagner, o altă parte din Faust. Faust însuşi spune ulterior că a fost „un vierme ghemuit, plin de teamă” [Nota 86]. Acum se înţelege pe sine însuşi. „Tu te asemeni spiritului pe care-l înţelegi, nu mie!” [Nota 87] – îi strigase Spiritul Pământului. Şi acum vine spiritul pe care el îl înţelege, vine Wagner. Şi tot aşa merg lucrurile mai departe, aş spune. Şi după ce Spiritul Pământului nu a fost înţeles, vine de fapt o altă înfăţişare a Spiritului Pământului: Mefisto, care acum apare ca Lucifer – când îl conduce pe Faust în tot ceea ce poate vieţui un om când îşi urmează doar pasiunile, pasiunile inferioare în peştera Auerbach, sau pasiunile superioare, care sunt duse însă până la ştiinţa vrăjitoriei şi la magia neagră – până în Partea a doua, când în locul lui Lucifer trebuie să apară Ahriman. Toate acestea pot fi văzute dacă citeşti «Faust» cu o adevărată înţelegere. Dar există şi suficiente dovezi exterioare în acest sens. Eu am spus deja că printre pasajele pe care le-a înlăturat ulterior Goethe a existat un loc unde Mefisto a fost cândva numit Lucifer [Nota 88].

Goethe a avut întotdeauna un sentiment de disconfort atunci când a prezentat această statură, care constă de fapt din două entităţi. Aspectul luciferic se poate vedea în special acolo unde apar şi sentimentele religioase ale lui Faust, cărora li se dă o importanţă deosebită în convorbirile cu Wagner, ca fiind deosebit de ciudate. Atunci când Faust, „catehizat" de Margareta spune în convorbirile despre Dumnezeu:

Sentiment este totul, [Nota 89]
Numele este sunet şi fum,
Înconjurând în ceaţă jarul ceresc!

acestea sunt văzute drept cea mai înaltă reprezentare a Divinităţii, sunt celebrate drept cea mai înaltă expunere a religiozităţii. Nu e nevoie să ne gândim prea mult: „Sentiment este totul"; cu aceasta se spune că singurul aspect al religiozităţii pe care vrem să-l avem este acela pe care îl pricepe Margareta, şi se uită întotdeauna că Faust a dat această învăţătură Margaretei în vârstă de şaisprezece ani şi că el a pus în această învăţătură numai ceea ce putea pricepe Margareta. Ceea ce a spus Faust despre „Înconjurând în ceaţă jarul ceresc" nu este pentru filosofi, şi lucrurile pot fi înţelese numai greşit dacă se consideră ştiinţa Margaretei îmbrăcată în veşmânt profesoral.

Toate acestea ne arată cum a exprimat pentru început Goethe entitatea luciferică prin dubla ei mască. În cea de-a doua parte a poemului, aspectul lui Mefisto este mai mult ahrimanic, atunci când Mefisto duce la procrearea lui Homunculus, la invocarea Elenei şi la tot ceea ce îl aduce acum realmente pe Faust la cunoaşterea lumii şi care este cu totul altceva decât ceea ce „a studiat până la capăt cu o strădanie arzătoare" [Nota 90] Faust în prima parte a vieţii sale.

Acum trebuie să spunem că unele lucruri sunt mereu greşit înţelese chiar în amănuntele lor, şi în vremea noastră. Astfel, atunci când se indică faptul că Homunculus vrea ceva înlăuntrul omului care trebuie să se dezvolte până la deplina omenie: „Şi până la (a fi) om, ai timp destul" [Nota 91], pentru că mai întâi se trece prin cele inferioare, se spune: „Dar nu te strădui înspre ordine mai înalte." [Nota 92] (în limba germană, „Orden" înseamnă ordin, decoraţie – n.tr.) Explicaţiile care au fost date aici sunt de-a dreptul curioase. În realitate, se spune, desigur – căci Goethe a vorbit acolo din nou germana vorbită la Frankfurt (şi, în general, el şi-a dictat operele – n.tr.) – „Dar nu te strădui după locuri mai înalte" (Aici apare „Orten", care se pronunţă foarte apropiat de „Orden", dar înseamnă „locuri" – n.tr.) şi nu este o indicaţie că o asemenea fiinţă cum este Homunculus va fi împodobită cu însemne de onoare omenească.

Apoi există un pasaj, unde este creat Homunculus, pasaj în care Wagner descrie cum ceva se stârneşte în retortă:

Devine! Substanţa se limpezeşte,

Die Überzeugung devine tot mai adevărată, mai reală! [Nota 93]

Überzeugung[1] este format pornind de la „Zeugung" (procreare, zămislire), la fel cum a fost format cuvântul

[1] Etimologic, la baza substantivelor „Überzeugung" şi „Zeugung" stă verbul „zeugen", care are două înţelesuri: 1. „a procrea, a zămisli" şi 2. „a depune mărturie, a dovedi". Iar „über" = „în privinţa a ceva, asupra, supra, etc." Din cel de-al doilea înţeles al verbului „zeugen", compus cu „über", derivă verbul „überzeugen" = „a (se) convinge" şi substantivul corespunzător „Überzeugung" = „convingere". – Acesta fiind înţelesul uzual al cuvântului. Din primul înţeles al verbului „zeugen" derivă substantivul „Zeugung" = „procreare, zămislire" . Deci „Überzeugung"

Übermensch (supraom) de la Mensch (om). Abia de când a vorbit Nietzsche despre supraom [Nota 94], spun şi oamenii că există un supraom, dar Goethe a vorbit despre supraom deja cu mult timp înainte. Şi aşa citesc aici oamenii Über*zeugung* (convingere), dar de fapt pornind de la Zeugung este *Über*zeugung („procreare" – „supra-procreare"), la fel cum se spune om şi supraom.

Acestea sunt lucruri care trebuie înţelese în amănunt, pentru ca să se afle ce anume voia să spună Goethe. Dar oamenii trebuie să dobândească un mare punct de vedere, un punct de vedere liber, ei trebuie să înţeleagă cu adevărat misiunea timpului nostru în privinţa ştiinţei spirituale şi să înţeleagă că un spirit ca Goethe a căutat să pregătească timpul actual în privinţa acestei misiuni.

Atunci când în anul 1797 Schiller i-a atras atenţia că ar trebui să-l definitiveze pe «Faust», Goethe a spus că el l-a reluat pe vechiul Tragelaf [Nota 95] – aceasta este o fiinţă care este jumătate animal, jumătate om. Goethe l-a numit Tragelaf, şi la sfârşitul secolului optsprezece l-a denumit „o compunere barbară". Acest fapt trebuie luat foarte în serios, căci Goethe înţelesese deja cât de bun, dar şi cât de imperfect era «Faust» al său. Toate acestea fac parte din cele asupra cărora ştiinţa spirituală trebuie să atragă interesul, pentru ca noi să ne înălţăm la un punct liber de vedere asupra acestor lucruri. Faptul că Goethe a vrut să expună munca Sinei spirituale, înălţarea nemuritorului din om, este arătată prin aceea că el a făcut o schiţă la răspântia dintre secolele XVIII şi XIX în privinţa a ceea ce urma să devină Faust [Nota 96], unde el a spus pentru început: „Savurarea vieţii de către persoană, văzută din afară"; apoi şi-a notat: „Savurarea creaţiei dinlăuntru", şi la

---

considerat ca fiind nu o substantivizare a lui „überzeugen", ci „über"+ „Zeugung" dă înţelesul de „supra-procreare" – n.tr.

sfârşit, după ce Faust a parcurs întregul său drum, Goethe şi-a notat: „Epilog în haos pe calea către iad".

Câte discuţii în această privinţă a trebuit să aud, constituie realmente ceva care aduce cea mai mare surprindere lăuntrică; căci oamenii au reflectat în această privinţă în felul următor: Oare a mai crezut Goethe, la răspântia dintre secolele XVIII şi XIX că Faust-ul său trebuie să meargă în iad? Soluţia este pur şi simplu aceea că nu Faust este cel care vorbeşte aici, ci Mefisto, care se retrage, este cel care rosteşte Epilogul, după ce Faust a abordat calea către Sinea sa nemuritoare.

Vedem aşadar şi în «Faust»-ul lui Goethe ceva care se află pe cale, dar abia pe calea înspre ceea ce urmează să dobândească expresie prin grupul sculptural al clădirii noastre: o concepere realmente concretă a staturii omeneşti prin aceea că ni se arată cele două părţi între care sufletul trebuie să penduleze mereu. Atâta timp cât lucrurile sunt ţinute laolaltă sau se caută doar o dualitate, nu se poate ajunge la o adevărată cunoaştere a omului. Acesta este esenţialul care trebuie reţinut. Trebuie reţinut faptul că tocmai din cultura germană se pot încorpora aceste idei. Pe Pământ există doi contra-poli ai culturii, care-şi au justificarea lor şi care, atunci când ne oprim asupra lor, nu trebuie expuşi în lipsa lor de justificare, ci în aspectele prin care ei se justifică. Avem, pe de o parte, cultura pur orientală. În ce constă această cultură orientală? Cultura orientală constă în aceea că se caută o adâncire pur lăuntrică, cu eliminarea a tot ceea ce este proces exterior al existenţei. Vedem astfel cum în apogeul acestei culturi orientale, în cultura hindusă, toate indicaţiile şi întreaga cunoaştere există în sensul de a configura sufletul în aşa fel încât el să se elibereze de ceea ce este trupul fizic. Este o cultură pur luciferică. Şi cu cât

mergem mai departe în Orient, cu atât ajungem mai mult la acest aspect luciferic.

Şi dacă mergem înspre Vest, unde ajungem? Să abordăm pentru început Vestul cel mai îndepărtat. Pentru noi este firesc, dacă am preluat ceva din ştiinţa spirituală – şi aş vrea să vă arăt aceasta pe un exemplu –, pentru noi este clar ca atunci când vedem că un om trece de la o concepţie mai mult materialistă asupra lumii la o concepţie mai spirituală asupra lumii, să ne întrebăm: Ce se petrece în sufletul unui astfel de om? Tocmai atunci când percepem o asemenea schimbare în sufletul unui astfel de om, noi trebuie să ne cufundăm înlăuntrul acelui om, pentru a vieţui împreună cu el ceea ce a parcurs el în sufletul său. Şi nouă nu ni se pare nimic mai important decât această împreună-vieţuire a trăirilor sufleteşti ale acelui om.

Vedeţi dumneavoastră, şi în America s-a văzut faptul că oamenii parcurg ceva care se numeşte acolo convertire, adică o schimbare de la o concepţie materialistă la una spirituală. Şi ce face omul acolo? El se aşează la masă – chiar dacă eu expun lucrurile întru câtva radical, totuşi aşa stau ele –, el se aşează la masă şi le scrie oamenilor care au parcurs o asemenea schimbare pentru a-i întreba din ce motiv au parcurs-o. Şi apoi el face o schemă, pe care stabileşte nişte categorii, ca de exemplu:

1. Categorie:	Teama de moarte şi de iad (Şi el adună într-o grămăjoară scrisorile care vorbesc despre aceasta).
2. Categorie:	Motive altruiste, altruism.
3. Categorie:	Motive egocentrice.
4. Categorie:	Strădania după un ideal moral.

5. Categorie:	Mustrări de conştiinţă şi conştientizarea păcatelor. Scrisorile 1, 2, 3.
6. Categorie:	Urmarea unor învăţături. Scrisorile 1, 2, 3.
7. Categorie:	Faptul că oamenii au ajuns la o vârstă sau alta. Scrisorile 1, 2, 3. Apoi
8. Imitare.	Scrisorile 1, 2, 3. Este din nou o categorie de oameni care au văzut că oamenii au crezut într-un Dumnezeu, şi au imitat aceasta. Apoi
9. Lovituri ale sorţii	14% Teama de iad. 6% Alte motive. 7% Strădania înspre un ideal. 8% Conştienţa păcatelor. 13% Imitaţie şi exemplu. 19% Lovituri ale sorţii.

Şi aşa se ajunge la o convertire.

Deci acest aspect este contrar celui din Est. Indianul nu ţine cont de ceea ce se petrece în afară. Unui indian i s-ar părea nepotrivit modul acesta de a proceda; el ar folosi chiar cuvântul „nebunie”, dacă lui ar vrea să i se indice procentele exterioare ale celor care s-au convertit şi faptul că ei s-au convertit dintr-un motiv sau altul. În Vest, oamenii nu se preocupă de lăuntrul lor, pentru că în Vest acest lăuntru este complet gol. În Vest, aspectele cele mai exterioare sunt aduse în mod exterior laolaltă, în mod pur ahrimanic. Dacă mergem spre Est, avem lăuntricitatea cea mai intimă, renunţarea pur luciferică la lumea exterioară. Şi aşa ne prezintă, aş spune, Pământul însuşi, opoziţia

dintre ahrimanic şi luciferic. Iar între ahrimanic şi luciferic omul nu trebuie să se afle în repaus, ci în echilibru. Şi nu este vorba ca o extremă sau cealaltă să fie pur şi simplu respinsă, ci ca oamenii să devină conştienţi că o cultură realmente valabilă în viitor constă în faptul de a aduce cele două aspecte la o măsură corectă şi la a şti în ce măsură trebuie folosit unul sau altul.

Şi aşa vedeţi exprimat în grupul nostru sculptural, aş spune, întregul destin al Pământului nostru. Şi este sarcina Europei de a aduce echilibrul între Orient şi Occident. În Orient, pendulul oscilează într-o parte, în Occident, în cealaltă parte. Nouă, celor din Europa, nu ne revine sarcina de a fi doar maimuţele celor din Orient sau maimuţele celor din Occident, ci ne revine sarcina să ne situăm într-un mod întru totul de sine stătător pe terenul propriu nouă şi să recunoaştem pe deplin justificarea unei atitudini sau a alteia. Iar acest lucru este exprimat în grupul nostru sculptural. Iar ceea ce va fi expus într-un loc special al clădirii noastre, este legat şi în mod geografic de sarcina noastră. Pentru că el va fi expus către răsărit, dar cu spatele la răsărit, şi privind spre vest; dar el se află în echilibru, purtând în sine ceea ce a aflat dintr-o îndelungată călătorie în Orient, şi nu se lasă mulţumit de ceea ce poate aduce omenirii Occidentul în calitate de cultură pur ahrimanică.

Dacă timpul nostru, iubiţii mei prieteni, va înţelege cândva aceste lucruri, dar pătrunzându-le cu gândirea şi cu simţirea – nu trebuie să existe nicio aroganţă în această privinţă –, atunci pentru acest timp al nostru va fi clar că şi cele mai dureroase şi mai deprimante evenimente ale prezentului există doar pentru a aduce omenirii sentimentul sarcinii pe care va trebui să o îndeplinească această omenire în viitorul apropiat. Ne rămâne doar să

sperăm că evenimentele importante, dureroase pe care le trăiește omenirea pot aduce și o reală și adevărată aprofundare a sufletelor. Este adevărat că din păcate, în cele care sunt exprimate, anume în cele exprimate în mod oral sau literar, nu se recunoaște în niciun caz marea seriozitate pe care o cere timpul de la noi, și că în sufletele omenești trebuie să mai pătrundă încă multe, foarte multe, pentru ca această mare seriozitate, aș spune această seriozitate pe deplin consolatoare, să umple realmente sufletele în așa fel încât omul să poată fi susținut de sarcinile care îi vor fi puse. Pe de o parte avem sarcina de a ne interioriza o mare seriozitate, dar este o seriozitate plină de consolare și de speranță, iar pe de altă parte această seriozitate ne insuflă încredere. Este suficient să înțelegem că trăim într-un timp în care de la noi se cer lucruri importante, dar și că importanța lucrurilor ne poate împlini. Și atunci, nici măcar în această vreme a noastră nu vom putea ajunge la o concepție pesimistă despre lume.

Pentru a explica toate aceste lucruri în mod intim și amănunțit, și pentru a expune următoarea sarcină de viitor a omenirii, și cum va ajuta știința spirituală la soluționarea acestei sarcini, voi continua marți, pe 22 iunie, cele discutate astăzi [Nota 97].

A TREISPREZECEA CONFERINȚĂ

Berlin, 22 iunie 1915

Iubiţii mei prieteni, să ne gândim mai întâi din nou la aceia care se află afară, pe marile câmpuri ale evenimentelor prezentului:

Spirite ale sufletelor voastre, păzitori activi,
Fie ca aripile voastre să poată aduce
Iubirea imploratoare a sufletelor noastre
Oamenilor pământeni încredinţaţi pazei voastre,
Pentru ca, unită cu puterea voastră,
Rugăciunea noastră să radieze ajutând
Sufletele pe care cu iubire le caută.

Iar pentru aceia care în urma acestor evenimente au trecut deja prin poarta morţii:

Spirite ale sufletelor voastre, păzitori activi,
Fie ca aripile voastre să poată aduce
Iubirea imploratoare a sufletelor noastre
Oamenilor sferelor încredinţaţi pazei voastre,
Pentru ca, unită cu puterea voastră,
Rugăciunea noastră să radieze ajutând
Sufletele pe care cu iubire le caută.

Şi fie ca spiritul, pe care noi îl căutăm prin strădania cunoaşterii noastre spirituale, spiritul care a trecut prin Misteriul de pe Golgota spre mântuirea Pământului, spre libertatea şi progresul omenirii, să fie cu voi şi cu grelele voastre sarcini!

Astăzi va fi sarcina mea să rezum laolaltă câte ceva din cele pe care noi le ştim deja parţial, dar care pot fi mereu rezumate, astfel încât să ne dea anumite direcţii conducătoare pentru strădania noastră spiritual-ştiinţifică. Noi trebuie să ne familiarizăm înainte de toate cu ideea că

viaţa noastră pământească, aşa cum o avem noi între naştere şi moarte, este, în fond, o viaţă intermediară, între cele ce au precedat-o – nenumărate vieţi pământeşti şi nenumărate vieţi care se desfăşoară între moarte şi o nouă naştere – şi ceea ce se află în viitor ca nenumărate vieţi pământeşti şi nenumărate vieţi între moarte şi o nouă naştere. Spuneam că această viaţă a noastră este o viaţă intermediară. De aceea ne putem aştepta ca în această viaţă a noastră să se arate ceva pe care îl putem privi oarecum ca efect al celor precedente, dar şi ca în această viaţă a noastră să se afle ceva pe care îl putem privi ca fiind ceva ce ne indică asupra viitorului. Şi eu vreau să expun câte ceva în special în privinţa acestui al doilea aspect.

Omul ar putea crede cu uşurinţă, când îşi consideră viaţa, că de fapt nimic din această viaţă nu îi indică faptul că în noi există deja germenii pentru o viaţă viitoare, ca nişte seminţe. Însă, totuşi, lucrurile nu stau aşa. Căci, realmente, în noi se pregăteşte ceea ce se va întâmpla cu noi în viitor. Numai că trebuie să ne interpretăm viaţa în mod corect, şi atunci vom putea ajunge să descoperim ceea ce se află în noi oarecum tăinuit pentru viitor, aşa cum există în planta actuală sămânţa pentru planta viitoare, pentru planta care va lua naştere ulterior. Ceva neînţeles în viaţa noastră o constituie în mare măsură viaţa de vis, cunoscută îndeajuns nouă tuturor. Desigur că această viaţă de vis are în sine o parte despre care putem spune, realmente, că o putem înţelege într-o anumită măsură. Noi visăm despre lucruri care ne amintesc una sau alta, lucruri pe care noi le-am parcurs în viaţă. Desigur că se întâmplă frecvent ca lucrurile pe care le-am parcurs de curând sau cu un timp în urmă, şi despre care visăm, să fie modificate, să aibă altă înfăţişare în vis, să se fi transformat cumva. Dar noi putem realiza într-un asemenea caz, cu o anumită

uşurinţă, că în ceea ce visăm, chiar dacă sunt aspecte transformate, se află părţi ale vieţii noastre, părţi pe care le-am lăsat în urma noastră. Dar eu cred că niciun om care-şi îndreaptă cât de cât atenţia asupra sa şi asupra lumii sale de vis, nu va putea tăgădui că există vise care ne prezintă lucruri atât de ciudate şi de remarcabile încât realmente nu putem spune că ele se pot reduce la ceea ce am parcurs cândva în viaţă. Căci este realmente aşa, că omul trebuie să reflecteze doar puţin asupra viselor sale, şi el va putea remarca deja cu claritate că el visează lucruri pe care într-adevăr nu ar fi putut să le născocească el însuşi din toate cele pe care şi le poate aminti, lucruri la care el nu ar fi putut ajunge niciodată.

Vom înţelege tot acest context dacă ne vom actualiza în amănunt natura celor ce se petrec de fapt în vise. După cum ştim, în stare de somn noi suntem cu trupul nostru astral şi Eul nostru în afara trupurilor noastre fizic şi eteric. Trupul fizic şi cel eteric se află în pat; cu trupul astral şi cu Eul, noi ne aflăm afară. Acum, pentru om, aşa cum este el în prezent pe Pământ – dacă nu dobândeşte cumva capacităţi deosebite – nu este posibil să vieţuiască în mod conştient ceea ce parcurg trupul astral şi Eul atunci când omul doarme. Acestea se desfăşoară în subconştient. Însă cunoaşterea clarvăzătoare ne arată că cele trăite acolo sunt la fel de variate, la fel de conturate ca cele care se află în afara trupului fizic, ca cele trăite de către trupul fizic; că ele sunt la fel de variate, la fel de multiplu configurate ca unele lucruri trăite aici pe planul fizic, numai că noi nu le putem pătrunde cu conştienţa – însă ele există, şi noi le trăim. Visarea ia naştere prin aceea că trupul astral şi Eul – care, în general, se află atât de departe în afara trupurilor fizic şi eteric încât acestea nu remarcă nimic din procesele care se desfăşoară cu trupul astral şi cu Eul – ajung atât de

aproape de trupurile fizic şi eteric, încât trupul eteric devine capabil să primească impresii de la procesele din trupul astral şi din Eu. Atunci când vă treziţi şi ştiţi: Eu am visat, lucrurile stau de fapt, dacă e să ne exprimăm întru totul exact, în aşa fel încât ceea ce este conţinut al visului dumneavoastră ajunge în conştienţa dumneavoastră prin aceea că trupul astral şi Eul se cufundă în trupurile fizic şi eteric; şi înainte ca trupul fizic să fie capabil să ajungă la conştienţa că el are din nou în sine trupul astral şi Eul, devine conştient de aceasta trupul eteric; şi prin aceea că trupul eteric preia rapid ceea ce au vieţuit trupul astral şi Eul, ia naştere visul. Aşadar visul ia naştere printr-o interacţiune între trupurile astral şi eteric.

Dar în felul acesta, visul primeşte o anumită coloratură. Aş spune că el dobândeşte un fel de înveliş. Dumneavoastră ştiţi că atunci când omul iese prin moarte cu trupul său astral, cu Eul şi cu trupul eteric din trupul fizic, el are o trăire retrospectivă nemijlocită în trupul eteric, în privinţa vieţii sale pământeşti. Această privire retrospectivă ţine de fapt de trupul eteric; iar atunci când acesta se dizolvă, încetează şi privirea retrospectivă. Aşadar în acest trup eteric al nostru, există posibilitatea de a ne imprima evenimentele vieţii noastre. Aşadar în trupul eteric este realmente imprimat ceea ce am parcurs noi în viaţă.

Acest trup eteric este o formaţiune foarte complicată. Dacă noi l-am putea extrage în aşa fel încât să-i menţinem înfăţişarea, el ar fi pentru noi o oglindă a vieţii noastre actuale, o imagine a vieţii până în momentul de care ne putem aminti. Prin aceea că noi ne cufundăm cu trupul astral şi Eul în trupul eteric, iar trupul eteric vine în întâmpinarea trupului astral cufundat, el aduce lucruri, amintiri despre lucrurile pe care le-a trăit, celor care vin

înauntru prin trupul astral, şi el îmbracă ceea ce este cu adevărat în trupul astral în propriile sale imagini.

Vreau să mă exprim mai exact. Să presupunem că cineva trăieşte afară, în starea de somn, în trupul său astral şi în Eu, să spunem de exemplu, o întâlnire cu o personalitate. Omul nu ştie nimic apoi despre aceasta. El trăieşte o asemenea întâlnire; el vieţuieşte faptul că va avea faţă de această personalitate un anumit sentiment de prietenie, că el va întreprinde ceva comun împreună cu această personalitate. Să acceptăm că el vieţuieşte aceasta în afara trupului său eteric. Aceasta se poate întâmpla, dar el nu ştie nimic în această privinţă. Apoi vine momentul trezirii. Atunci trupul astral şi Eul se întorc în trupul eteric şi-şi aduc trăirile trupului eteric. Trupul eteric aduce în întâmpinarea trupului astral ceea ce este în el, lumea sa de imagini, şi atunci omul visează. El visează un eveniment la care a participat probabil cu zece sau douăzeci de ani în urmă. Şi apoi omul îşi spune: Da, eu am visat ceea ce am vieţuit cu zece, douăzeci de ani în urmă. Dar se poate ca, dacă el reflectează cu exactitate, să realizeze că evenimentul este cu totul schimbat. Dar el îi aminteşte totuşi ceva, pe care l-a trăit cu ani în urmă. Ce s-a întâmplat de fapt aici? Dacă urmărim procesul cu exactitate, cu ajutorul cunoaşterii clarvăzătoare, vedem că Eul şi trupul astral au vieţuit ceva care se va desfăşura de fapt abia în următoarea încarnare: întâlnirea cu o personalitate şi înfăptuirea a ceva anume împreună cu această personalitate. Dar omul nu poate cuprinde încă aceasta în trupul său eteric, deoarece trupul eteric conţine doar, poate cuprinde doar imaginile vieţii actuale. Şi când trupul astral se cufundă în trupul eteric, trupul eteric îmbracă ceea ce aparţine de fapt vieţii viitoare în imagini ale vieţii

prezente. Acest proces complicat, specific, se petrece de fapt încontinuu cu omul, atunci când visează.

Dacă dumneavoastră reuniţi laolaltă ceea ce aţi auzit deja până acum în cadrul ştiinţei spirituale, atunci lucrurile nu vi se vor părea ciudate. Noi trebuie să fim conştienţi de faptul că în ceea ce iese din trupul nostru fizic şi din cel eteric, deci în trupul nostru astral şi în Eu, noi avem ceea ce tinde spre încarnarea următoare, ceea ce se pregăteşte în noi pentru încarnarea următoare. Şi dacă învăţăm să separăm treptat visele de ceea ce constituie imaginile din viaţa actuală, atunci învăţăm să cunoaştem natura profetică a viselor. Natura profetică a viselor se poate dezvălui într-adevăr pentru om, numai că el trebuie să înveţe să dezbrace visele de imaginile actuale în care sunt ele îmbrăcate. În cazul viselor, trebuie să privim mai mult la modul în care vieţuim cele dinăuntrul lor, decât la ceea ce vieţuim, în aşa fel încât să ne putem spune, de exemplu: Faptul că eu visez o anumită personalitate vine de la specificul trupului meu eteric, de la modul în care vine trupul meu eteric împreună cu imaginile sale actuale în întâmpinarea trăirilor trupului astral. La ceea ce trăim, pentru a recunoaşte ce anume este pregătire pentru viaţa următoare, trebuie să cuprindem mai mult cu privirea modul în care le trăim, pentru a le separa de imaginile din trupul nostru eteric. Căci realmente în vise noi avem nişte profeţii existente în noi în privinţa trăirilor noastre viitoare. Şi este extraordinar de important ca noi să cuprindem cu privirea aceste lucruri aşa cum se cuvine. În viaţa omenească se dezvăluie de fapt tot mai mult, pe măsură ce o considerăm ca fiind ceva complicat. E drept că omul ar dori ca ea să fie mai simplă, căci ar fi mai comod aşa, numai că realitatea este că ea e complicată.

Vedeţi dumneavoastră, omul încadrat în lumea fizică exterioară nu devine conştient de faptul că în el se află tot felul de lucruri. Acum am aflat că în noi există un fel de profet al vieţii viitoare. Dar şi altele se află în noi, şi cunoaşterea de sine constă în aceea ca noi să recunoaştem tot mai mult ceea ce există în noi, ceea ce lucrează în noi, ceea ce ne face fericiţi şi nefericiţi, pentru că toate lucrurile care există în noi ne fac fericiţi sau nefericiţi. Astfel, de obicei oamenilor nu le este clar faptul că înaintea acestei vieţi pământeşti ei au parcurs – nu ei înşişi, ci ceea ce i-a făcut oameni pământeni – o existenţă lunară, o viaţă lunară. Noi ştim câte ceva despre viaţa lunară, ca şi despre viaţa solară precedentă, şi despre viaţa de pe vechiul Saturn. Să privim pentru început la viaţa lunară! În prezent, noi duce o viaţă pământească, dar viaţa lunară a fost necesară pentru ca să se poată înfăptui această viaţă pământească. În viaţa lunară s-a pregătit cauza vieţii noastre pământeşti, şi într-un anumit mod această viaţă lunară mai există încă în noi. Pe Lună omul era clarvăzător, ca în vis. El prelua în sine realitatea în imagini de vis. Dar noi purtăm încă în noi în ziua de azi ceea ce am fost noi pe Lună; ceea ce am fost noi pe Lună se află în noi. Desigur că omul lunar a devenit om pământean. Dar cauza se mai află încă înlăuntrul acestui efect, noi mai purtăm încă în noi omul lunar. Şi dacă privim la acest om lunar, putem spune că el este în noi ceea ce noi numim: visătorul. În realitate, noi purtăm cu toţii în noi câte un visător, un visător care de fapt, aş spune, este mai puţin dens, care gândeşte, simte şi vrea într-un mod mai subtil, dar care este de fapt mai înţelept decât suntem noi ca oameni pământeni. Noi purtăm în noi un visător. Noi purtăm cu toţii în noi un om mai subtil. Faptul că noi activăm ca oameni pământeni cu gândurile, simţirea şi voinţa noastră, ne este dat de

evoluţia Pământului. Din evoluţia lunară a rămas în noi ceva, ceva ce este un om visător. Dar în visătorul din noi ne este dat mai mult decât în ceea ce putem avea în gândurile, sentimentele şi impulsurile noastre de voinţă, iar acest visător nu este întru totul inactiv. Noi nu luăm în considerare acest visător din noi, dar noi facem multe lucruri,chiar foarte multe, pe care de fapt le cunoaştem doar pe jumătate, şi pe care le dirijează şi le îndrumă visătorul din noi. Noi înfăptuim lucrurile, dar şi visătorul din noi face ceva; el ne îndrumă gândirea încoace şi încolo; de exemplu, noi ne gândim la o frază; visătorul face ca noi să rostim acea frază într-un mod foarte aparte, ca să-i dăm un accent, ca să o îmbrăcăm într-o anumită nuanţă de sentiment. Acest visător este ceea ce a rămas în noi din existenţa noastră lunară. Doresc să indic o personalitate proeminentă şi să vă atrag atenţia asupra modului în care putem observa visătorul din ea. Atunci când oamenii se cunosc unul cu altul în această viaţă, sau atunci când ei cunosc oameni remarcabili prin diverse scrieri, oamenii se interesează, în majoritatea cazurilor, de ceea ce este celălalt ca om pământean, şi nu de ceea ce este el ca visător, ca poet. Însă în acesta din urmă omul se exprimă mai profund.

Există un mare scriitor: *Emerson* [Nota 98]. Emerson avea într-adevăr particularitatea că el se cufunda întotdeauna în obiectul pe care tocmai îl trata, astfel încât ulterior puteau fi descoperite cu uşurinţă contradicţii în cele spuse de el, pentru că el se afla întotdeauna întru totul înlăuntrul obiectului pe care îl trata, şi se contopea cu el şi nu lua deloc în considerare faptul că cele caracterizate de el atunci conţineau contradicţii în privinţa a ceea ce caracterizase el când se afla înlăuntrul unui alt obiect. Dar tocmai la Emerson se poate remarca întotdeauna că atunci

când el se cufundă întru totul într-un om sau într-un obiect, se activează uşoare ecouri ale omului lunar Emerson, şi că în ceea ce vorbeşte el atunci răsună şi visătorul. Emerson a scris două frumoase tratate: unul despre *Shakespeare* drept reprezentant caracteristic al poeţilor; şi unul despre *Goethe* ca reprezentant al scriitorilor. Acum, lucrurile stau aşa că oamenii citesc consideraţiile lui Emerson despre Shakespeare, citesc consideraţiile lui despre Goethe şi sunt mulţumiţi, se declară mulţumiţi cu acestea. Dar se poate merge mai departe, şi te poţi întreba: Oare nu simţi cum oscilează ceva deosebit în consideraţiile lui Emerson? Şi atunci descoperi ceva deosebit de remarcabil: Emerson nu vrea să-l caracterizeze pe Shakespeare doar ca Shakespeare, ci vrea să-l prezinte ca pe un exemplu de poet, şi acum este ceva foarte ciudat – dacă percepi răsunetul uşor care oscilează în cele descrise –, ce anume iese la iveală prin aceea că Emerson se cufundă întru totul în Shakespeare.

Dumneavoastră nu-mi veţi imputa că aş vrea să spun ceva defavorabil despre Shakespeare din şovinism, din motive naţionale. Desigur că pentru mine Shakespeare este un mare poet, şi e de la sine-înţeles că eu văd în el unul dintre cei mai mari poeţi ai tuturor timpurilor. Dar eu vreau să scot la suprafaţă răsunetul uşor ce se afirmă prin Emerson atunci când îl caracterizează pe Shakespeare. El spune că de fapt nu originalitatea este ceea ce face dintr-un om, un om mare. Şi că atunci când vrei să caracterizezi un mare poet, nu trebuie să pretinzi ca această mare personalitate să fie întru totul originală.

Şi apoi vedem cum, pentru a-l caracteriza pe Shakespeare, Emerson subliniază faptul că poetul merge pretutindeni pentru a prelua ceea ce îi place, pentru a le prelua în poeziile sale. Emerson se străduieşte totodată să

scuze faptul că Shakespeare nu este original, că el a preluat de pretutindeni, din surse italiene, spaniole, franceze şi germane şi, desigur, şi din cele engleze, toate dele pe care le-a prelucrat în poeziile sale. Şi este foarte ciudat că Emerson, care se cufundă cu atâta iubire în Shakespeare, foloseşte următoarele cuvinte pentru a-l caracteriza pe Shakespeare: „Oamenii mari se caracterizează mai mult prin spiritul lor cuprinzător şi prin înălţimea punctului lor de vedere, de la care privesc în jos, decât prin originalitate. Dacă noi pretindem acea originalitate care, ca un păianjen, îşi formează ţesătura din propriile intestine, care, ca să spunem aşa, găseşte el însuşi lutul, formează din el cărămizi şi înalţă casa, atunci oamenii mari nu sunt în niciun caz originali. Esenţa adevăratei originalităţi valoroase nu stă în neasemănarea cu ceilalţi."

Aşadar el îl scuză pe Shakespeare că e atât de puţin original, şi că şi-a adunat ideile de pretutindeni. Ba, el merge chiar mai departe, şi spune: Pentru a-l înţelege pe Shakespeare , trebuie să priveşti la întregul public englez din vremea aceea, în întâmpinarea gustului căruia se străduia să vină Shakespeare. Emerson rosteşte cuvinte ciudate despre Shakespeare: „Este uşor de recunoscut faptul că cele mai bune lucruri care au fost scrise şi făcute vreodată în lume nu au fost opera unui singur om, ci au luat naştere printr-o activitate comună, mult ramificată, în cadrul căreia mii de oameni au pus mâna laolaltă ca unul singur, mânaţi de un acelaşi impuls." Şi cel mai ciudat lucru pe care îl spune Emerson despre Shakespeare este următorul, pe care vă rog să-l ascultaţi cu atenţie: „La scriitori a devenit un fel de regulă practică aceea că, dacă cineva s-a dovedit o dată capabil să creeze ceva original, lui îi este îngăduit de atunci înainte să fure şi din operele altora într-un mod discret."

Aşadar Emerson încearcă să indice poziţia lui Shakespeare în lume prin aceea că el arată că oamenii mari fură de la ceilalţi. Că de fapt motivele multor sale lucrări sunt furate de la alţii. Este ceea ce poate fi găsit pentru început ca răsunet uşor în caracterizarea lui Shakespeare de către Emerson.

Şi acum să ne îndreptăm înspre caracterizarea plină de iubire a lui Goethe. Emerson îl caracterizează pe Goethe ca fiind reprezentantul scriitorilor. Dar despre Goethe, Emerson spune: Natura depinde pretutindeni de faptul ca minunile ei să fie exprimate. Orice piatră, orice plantă, orice fiinţă din natură aşteaptă să fie exprimate cândva prin sufletul unui om. Scriitorul va sta întotdeauna într-o corelaţie nemijlocită cu natura. Este ca şi cum Creatorul însuşi ar fi pregătit gândul că scriitorii vor apărea cândva. Şi este remarcabil ceea ce spune acum Emerson în privinţa lui Goethe, anume că acest om nu datorează nimic în privinţa talentului său nici poporului său, nici ţării sale, nici mediului său înconjurător, căci este ca şi cum totul izvorăşte din el însuşi. Şi în privinţa adevărului şi greşelii Goethe decide singur, căci criteriul său de judecată provine din el însuşi.

Atunci când Emerson îl caracterizează pe Goethe, el caută să aducă laolaltă conceptele din diferite părţi; în timp ce pe Shakespeare îl caracterizează ca fiind un hoţ măreţ, pe Goethe îl prezintă ca pe o persoană aflată în centrul lumii, ca pe însăşi natura. Să ascultăm câteva pasaje în care Emerson vorbeşte despre Goethe: „Taina geniului este să nu îngăduie ca pentru noi să fie menţinută o minciună. Să facă din toate cele de care suntem noi conştienţi un adevăr şi să trezească astfel credinţa, certitudinea şi încrederea în rafinamentul vieţii moderne, în artă şi în ştiinţă, în cărţi şi în oameni, ca noi să onorăm adevărul la început ca şi la

sfârşit, la mijlocul drumului ca şi în timpuri nesfârşite, nu numai prin aceea că îl recunoaştem, ci şi prin aceea că facem din el firul conducător al acţiunilor noastre." Sau, el mai spune despre Goethe: „În ochii mei, scriitorul este un om a cărui constituire a fost prevăzută de la crearea lumii."

El îl caracterizează pe Shakespeare ca fiind aşa cum vrea publicul; pe Goethe ca pe un om care a fost prevăzut de la începuturile lumii; „el nu datorează nimic poziţiei şi ocupaţiei pe care a avut-o, căci el a păşit în lume, de la naşterea sa, ca geniu liber, într-o stare de supra-veghe...", sau: „El este numai ochi şi se îndreaptă instinctiv într-acolo unde se află adevărul. Dacă spui ceva, el va şti imediat dacă e adevărat sau fals. El nu suportă să repete papagaliceşte vechi istorii, chiar dacă ele au beneficiat de credinţa maselor, căci el caută adevărul ."

Această afirmaţie este conţinută în caracterizarea lui Goethe. În caracterizarea lui Shakespeare stă scris că el nu a putut proceda în suficientă măsură decât să adune de la alţii ceea ce a scris. Aş spune că Emerson a reuşit să elaboreze într-un mod remarcabil, în caracterizările lui Shakespeare şi Goethe diferenţa dintre aceştia. Dar se poate găsi prin simţire ce anume a configurat visătorul din Emerson în cele două caracterizări, adică modul în care a ajuns acesta să-l caracterizeze pe Shakespeare drept un mare hoţ, şi pe Goethe ca pe un mare om, unit cu adevărul. Şi acest aspect este extrem de interesant, pentru că el nu a fost vrut din conştienţă; însă această adiere este răspândită asupra celor două consideraţii.

Dumneavoastră vedeţi că există şi o altfel de lectură decât aceea de a-ţi propune pur şi simplu să citeşti o carte, şi de a o parcurge ca atare. Ceea ce este important despre lucruri nu se află atunci când le preluăm pur şi simplu în

noi, ci atunci când le comparăm, când le lăsăm să acţioneze asupra noastră atunci când le punem unul lângă altul.

Mi-a fost îngăduit să dau acest exemplu pentru că la Emerson vorbeşte într-adevăr foarte frecvent visătorul din el. În felul acesta, se poate descoperi de-a dreptul palpabil cum în el vorbesc două personalităţi, căci, la urma-urmelor, şi Emerson ştia ceea ce cititorul obişnuit descoperă drept contradicţii. La urma-urmelor, la Emerson se găsesc contradicţii evidente, care ar trebui să trateze pe oricine. Pe de o parte, el îi numeşte pe englezi ca fiind cel dintâi popor din lume, pe de altă parte el îi situează pe germani deasupra acestora. El vorbeşte când din conştienţa de veghe, când din visătorul din el. Şi deosebit de interesant este dacă citiţi succesiv cele două concluzii ale consideraţiilor asupra lui Shakespeare şi Goethe. La Shakespeare, Emerson ajunge să spună: Toţi cei care au acţionat până acum, încă nu au atins înălţimea a ceea ce este un poet în lume: „Lumea mai aşteaptă încă preotul-poet". Acest sentiment din încheierea consideraţiilor asupra lui Shakespeare este ca o renunţare care străbate întregul tratat. La încheierea consideraţiilor despre Goethe se află exact contrariul: anume, că datorită lui noi suntem stimulaţi să venerăm adevărul nu numai prin aceea că îl cunoaştem, ci şi prin aceea că facem din el firul conducător al acţiunilor noastre. În timp ce în încheierea consideraţiilor despre Shakespeare se află o frază de renunţare, în încheierea consideraţiilor despre Goethe se află o afirmaţie plină de încredere.

Trăim acum într-un timp în care se cuvine să luăm în considerare măcar întru câtva aceste lucruri, să le recunoaştem cât de puţin. Noi vom găsi atunci că în fiecare om trăieşte acest visător, că el se vesteşte în acţiunile oamenilor şi, în timp ce poate fi văzut cu conştienţa

clarvăzătoare, noi îl putem recunoaşte în viaţa obişnuită dacă îi studiem pe oameni. Şi putem face aceasta la Emerson. Este interesant să îl studiezi pe Emerson.

Acest visător în noi este cel asupra căruia acţionează tot ceea ce trebuie să acţioneze din lumea spirituală asupra noastră – fără ca noi să o ştim. Prin ceea ce trăim noi ca oameni pământeşti, noi ne facem gânduri şi ne formăm impulsuri de voinţă. Ceea ce ştim noi în felul acesta sunt lucruri pe care le găsim în viaţa noastră. Dar în visele noastre intervin inspiraţiile Îngerilor, fiinţele Arhanghelilor, iar aceştia, la rândul lor, sunt inspiraţi de entităţile Ierarhiilor superioare. În visele noastre pătrunde – la un om mai puţin, la altul mai mult – ceea ce este mai înţelept decât tot ceea ce avem noi din viaţa cotidiană, decât tot ceea ce cuprindem cu privirea în viaţa cotidiană în gândire, simţire şi voinţă. Cele prin care suntem îndrumaţi şi care constituie mai mult decât este sau decât a fost omul pământean, acestea se află în visătorii noştri.

Vedeţi dumneavoastră, aceşti visători constituie ceea ce pot trezi multe la viaţă, dar de data aceasta în inconştientul nostru. Desigur că tot ceea ce acţionează asupra noastră din lumea superioară pe calea ocolită a entităţilor care fac parte din Ierarhia Arhanghelilor, acţionează asupra visătorului; dar şi tot ceea ce este ahrimanic, tot ceea ce este luciferic, acţionează mai întâi asupra visătorului, acţionează realmente înlăuntrul visătorului, şi o mare parte din ceea ce afirmă oamenii, aş spune, nu întru totul din conştienţa lor, ci din instinctele lor, constituie o intervenţie a lumii spirituale asupra visătorului.

Şi în această privinţă aş dori să vă dau un exemplu. Aş dori să dau acest exemplu dintr-un context mai amplu al istoriei timpului. Eu am spus adesea că popoarele

europene se pot recunoaşte prin aceea că înţelegem cum vorbeşte sufletul poporului italienilor prin sufletul senzaţiei, francezilor prin sufletul raţiunii, englezilor prin sufletul conştienţei, germanilor prin Eu, ruşilor prin Sinea spirituală. Dar această vorbire prin Sinea spirituală determină ca la ruşi să existe în ziua de azi instincte care se vor dezvolta abia în viitor. Abia într-un viitor îndepărtat va ieşi la lumina zilei ceea ce are de spus sufletul poporului rus, anume atunci când sufletele oamenilor vor fi evoluat până la sinea spirituală. De aceea, tot ceea ce iese la iveală în Est are încă ceva germinativ. Însă aceste popoare din Est simt instinctiv că ele aparţin unui alt curent cultural. Ele simt că trebuie să aştepte. Dar niciun om nu aşteaptă cu drag dacă reflectează asupra conştienţei sale prezente. Iar ceea ce trebuie ei să aştepte şi să preia în moc conştient, este cultura europeană. Dimpotrivă, în ei trăieşte instinctul că ei au de condus şi de îndrumat, şi că nu pot ucide suficient de repede Europa, în timp ce mersul firesc al lucrurilor ar fi ca în Europa Centrală să se dezvolte ceea ce se poate dezvolta dintr-un dialog al sufletului poporului cu Eul.

În cazul sufletului poporului rus, lucrurile stau aşa că el ar trebui să se şcolească în Europa Centrală, şi după ce va fi prelucrat ceea ce este prelucrat în Europa Centrală, atunci va putea contribui cu ceea ce are el de contribuit la cultura europeană. În loc de aceasta, prin impulsuri dezordonate, haotice, iese la iveală ceva întru totul ciudat, din care noi putem vedea că aceste instincte din visători sunt stimulate prin tot felul de impulsuri ahrimanice şi luciferice. Aceste impulsuri ahrimanice şi luciferice sunt de fapt cauza că Estul s-a îndreptat acum, într-un mod atât de îngrozitor împotriva Germaniei.

Vedeţi dumneavoastră, acolo se află un stil care vorbește din visătorul său: *Jushakov* [Nota 99]. Aş dori să atrag atenţia asupra ideilor acestui spirit, care s-a exprimat în 1885 în privinţa relaţiilor dintre cultura rusă şi cultura engleză, şi astăzi ţi-ai dori cu drag ca multor oameni din prezent să le vină astfel de idei ca acelea care au izvorât din capul unui rus, şi au fost redactate de el. Noi nu trebuie să considerăm aceste idei din punctul de vedere al conţinutului lor, ci ca simptome a ceea ce trăiește în întregul popor rus.

Jushakov spune: Avem aici Occidentul putred, care este gata de pieire. Tot ceea ce se află în Occident şi-a depăşit timpul şi trebuie să se dizolve. Aici trebuie să intervină Rusia. Dar Rusia nu trebuie să cultive doar Occidentul, să elibereze Occidentul din barbaria lui, ci Rusia trebuie de fapt să elibereze lumea întreagă, şi în special Asia. Iar această eliberare a Asiei în privinţa sufletului este expusă de Jushakov în felul următor.

Să privim înspre Asia. Cultura asiatică propriu-zisă a pornit din Iran. Această cultură iraniană a pornit de la Ormuzd; iranienii au recunoscut lupta dintre Ormuzd şi Ahriman şi acolo s-a putut vedea mereu cum iranienii au făcut tot ce trebuia pentru a răspândi în Iran binecuvântările lui Ormuzd. Apoi au venit însă popoarele turaniene, care erau dependente de Ahriman, şi acestea au asuprit, combătut şi învins necontenit cultura lui Ormuzd. La început, în Iran au luptat Ormuzd şi Ahriman. Dar când vedem cum s-au raportat popoarele Europei la această cultură a lui Ormuzd, vedem cum s-a răspândit frumoasa cultură a lui Ormuzd în ţinuturile asupra cărora s-au împuternicit în special englezii. Englezii s-au raportat la cultura lui Ormuzd ca cei mai răi barbari. Iar Rusia trebuie să remedieze în Asia ceea ce au distrus aceşti englezi

nelegiuiţi. Englezii s-au dus într-acolo, s-au împuternicit peste ţinuturi întregi ale Asiei, au exploatat cultura lui Ormuzd şi au absorbit-o. Căci ce şi-au reprezentat englezii? Fiecare englez şi-a reprezentat faptul că această cultură este acolo pentru el, că întreaga Asie nu ar exista pentru nimic altceva decât ca să se îmbrace în haine englezeşti, pentru ca oamenii să se lupte între ei cu arme englezeşti, să lucreze cu instrumente englezeşti, să mănânce din vase englezeşti şi să se joace cu zorzoane englezeşti. Că de fapt cultura Asiei nu există pentru altceva, şi că întreaga Asie este o pradă a Angliei. El se exprimă foarte exact: „Anglia exploatează milioane de hinduşi, dar întreaga ei existenţă depinde de supunerea diverselor popoare care locuiesc în bogata peninsulă; eu nu doresc ceva asemănător patriei mele, şi pot doar să mă bucur că ea este suficient de departe de această situaţie, pe cât de strălucitoare pe atât de tristă." Scrisă în 1885, în limba rupă de Jushakov. Ce au făcut ruşii? – Jushakov afirmă: Ruşii nu au putut face până acum aşa cum au făcut popoarele Europei Occidentale, aşa cum au făcut englezii, care s-au năpustit pe nedrept şi şi-au însuşit ceea ce a fost în Asia cultura lui Ormuzd. Ei s-au dus numai acolo unde exista cultura lui Ahriman, şi au împiedicat popoarele în care acţionase Ahriman să devină dăunătoare faţă de ceea ce înfăptuise Ormuzd în Asia. Şi după ce ruşii au eliberat popoarele Asiei de răul Ahriman, ei trebuie să le elibereze şi de ceea ce au făcut englezii în acele ţinuturi în care ei au păcătuit împotriva culturii lui Ormuzd. Pentru ca ei să poată pregăti sarcina lor ulterioară faţă de Asia, după ce au eliberat Asia de Ahriman, ei trebuie să îndrepte ceea ce au făcut popoarele europene, anume englezii, din cultura lui Ormuzd. Şi dacă s-a pus întrebarea de ce aceste popoare nu pot continua cultura lui Ormuzd, el a răspuns prin aceea că aceste popoare au căzut pradă

industrializării şi individualismului, şi că ele se gândesc în primul rând doar la ele însele, în timp ce ruşii se gândesc la ei înşişi abia în ultimul rând. Astfel de oameni – spune el – nu pot fi folosiţi, şi în măsura în care industrializarea este întreţesută cu individualismul lor, ei absorb sângele Asiei. Rusia va aduce alte asocieri; asocierea dintre cazacii militari străluciţi şi agricultorii care cultivă natura. Şi din această asociere vor lua naştere eliberatorii omenirii în Asia. În Asia va lua naştere eliberatorul evoluţiei omenirii. – Acesta este idealul lui Jushakov, anume că din asocierea cazacilor cu agricultorii ce cultivă pământul va lua naştere eliberarea lumii.

Dumneavoastră vedeţi, iubiţii mei prieteni, un ideal care nu vă lasă niciun dubiu în privinţa faptului că din spiritul lui Ahriman a acţionat ceva în spiritual lui Jushakov, şi anume în visătorul din el. Şi această acţiune în visător a trezit treptat întreaga dispoziţie a poporului care poate fi întâlnită acum în acest Est al Europei; căci aici avem de a face cu o astfel de dispoziţie lăuntrică a poporului cum este cea exprimată în cuvintele lui Jushakov.

Vedeţi dumneavoastră, eu am vrut să indic şi faptul că ştiinţa spirituală este ceva care ne permite să privim tot mai îndeaproape, tot mai înlăuntrul a ceea ce spun şi visează oamenii; căci noi purtăm cu toţii aceşti visători în noi, fiecare dintre noi are un visător. Iar asupra acestui visător au influenţă şi forţele bune, şi forţele rele.

Şi la fel cum avem în noi acest visător, care poartă în noi natura lunară, noi purtăm de asemenea în noi omul solar din evoluţia solară. Însă acesta nu mai poate visa. El este clădit în conştienţa sa în conformitate cu tipul vegetal. Noi purtăm în noi un om vegetal sau solar, care doarme. Şi apoi mai purtăm în noi şi un om saturnian, care este pe

deplin mort, ca o piatră moartă. La fel ca pe omul solar, care doarme, noi purtăm în noi omul saturnian, care se află şi mai adânc în conştienţă, anume sub conştienţa de somn. Ceea ce în noi este visătorul, este omul lunar, ceea ce trăieşte în noi având o conştienţă continuă de somn, este omul solar, iar omul saturnian este, aş spune, cauza noastră cea mai străveche, el se află în noi ca miez al nostru cel mai lăuntric. Însă acest om saturnian are o importanţă profundă în întreaga noastră viaţă. Toate cunoştinţele pe care le dobândeşte omul în ziua de azi, fie în viaţa sa exterioară, fie în ştiinţă, iau naştere prin aceea că lumea exterioară acţionează asupra omului în calitatea sa de om saturnian. Acest efect nu ajunge în conştienţa omului, dar el există. Ceea ce noi gândim, simţim şi voim pătrunde până în omul saturnian. Şi acest om saturnian este ceea ce revine Pământului nostru în cele din urmă din noi, indiferent că vom fi incineraţi în ceea ce priveşte trupul fizic, sau că vom putrezi.

Ceea ce este visătorul, nu rămâne; nici ceea ce este omul solar. Omul saturnian trece în particule fine de praf în lumea elementară a Pământului, care se menţine, şi ea poartă mereu urmele a ceea ce a fost în noi. Dacă verificaţi lumea elementară, puteţi găsi în ziua de azi – chiar dacă în particule foarte fine – rămăşiţe din Abraham, Platon, Socrate, Aristotel; puteţi găsi ceea ce au fost oamenii lor saturnieni. Ceea ce a fost omul saturnian este predat Pământului, rămâne cu Pământul, rămâne în Pământ împreună cu caracterul nostru permanent.

În timpurile vechi nu a fost aşa. Aceasta se întâmplă doar în timpul actual, începând din secolele cincisprezece şi şaisprezece. Mai înainte, se descompunea întregul om; numai aceia care îşi devansaseră timpul, cum au fost Abraham, Platon, Socrate, numai aceia îşi încorporau

resturile în Pământ. Acum, desigur că situaţia s-a generalizat treptat la toţi oamenii. Şi particularitatea este că tot ceea ce este cucerit în prezent pe calea ştiinţei exterioare se imprimă în acest om saturnian şi intră în Pământ împreună cu acest om saturnian.

În rest, tot ceea ce are omul se pierde pentru Pământ, se dizolvă în Univers atunci când Pământul ajunge la ţelul său. Ceea ce avem în jurul nostru ca minerale, plante, animale, va pieri, şi numai ceea ce am fost noi ca oameni saturnieni se menţine ca particule fine de praf şi trece din existenţa Pământului în existenţa jupiteriană, formând structura solidă a lui Jupiter. Aceste particule fine de praf constituie adevăraţii atomi pentru Jupiter. Oamenii care studiază în ziua de azi ştiinţa exterioară, care gândesc astăzi în mod exterior, acţionează asupra omului lor saturnian în aşa fel încât formează în omul lor saturnian atomii pentru Jupiter. În felul acesta îşi primeşte Jupiter atomii. Dar dacă ar fi numai atât, întregul Jupiter ar lua naştere în aşa fel încât el ar fi de fapt doar o sferă minerală, sau asemănătoare mineralelor, dar pe care nu ar creşte nicio plantă. Ceea ce putem transfera prin omul nostru saturnian pe Jupiter determină doar ca Jupiter să devină o sferă minerală. Plantele nu ar putea creşte pe el. Dacă e ca pe Jupiter să crească plante, trebuie ca şi omul solar din noi să primească ceva. Însă acest om solar din noi primeşte cu adevărat ceva începând de acum şi în viitor numai prin aceea că oamenii preiau în ei conceptele ştiinţei spirituale, căci conceptele pe care le preluăm din ştiinţa exterioară trec în omul saturnian. Ceea ce preluăm ca gânduri ale ştiinţei spirituale merge în omul solar. De aceea necesită ştiinţa spirituală mai multă activitate. Prin aceasta se diferenţiază gândurile spirituale de gândurile ştiinţei exterioare; prin aceea că ele sunt active. Ele trebui

cuprinse în mod viu, şi omul nu se poate raporta pasiv la ele în gândire, aşa cum se raportează pasiv la lumea din afară. În ştiinţa spirituală trebuie gândit totul activ, aici trebuie să fim activi lăuntric. Aceasta acţionează asupra omului solar din noi. Şi dacă în om nu ar exista şi un om solar, atunci ar lua naştere un Jupiter pe care totul este mineral, dar nu există o lume vegetală. Oamenii care evoluează spiritual duc pe Jupiter ceva care dă naştere unei lumi vegetale. Prin fiinţa solară din noi, noi ducem acolo ceea ce ia naştere ca lume vegetală, şi pentru ca Jupiter să rămână pustiu este suficient să se respingă ştiinţa spirituală. Noi putem întemeia acum această ştiinţă spirituală, pentru ca să existe vegetaţie pe Jupiter.

Noi, oamenii de ştiinţă spirituală, nu vorbim la fel ca alţi oameni despre cât de „grozav am avansat". Ascultaţi numai un medic actual, care se situează pe punctul de vedere al prezentului, sau ascultaţi un filosof actual, ș.a.m.d.; aceştia spun: Nu trebuie să ne întoarcem prea departe şi vom întâlni oameni care de fapt nu au fost nimic; un om ca Paracelsus a fost de fapt un idiot, şi orice profesor de gimnaziu din ziua de azi este mai deştept decât Platon. Aceasta este o filosofie care a fost deja abordată de *Hebbel*. Ca idee dramatică, găsim consemnat în Jurnalul său ideea că un profesor de gimnaziu l-ar avea pe Platon reîncorporat în clasa sa [Nota 100]. Hebbel voia să prezinte aceasta ca pe o figură dramatică şi să arate cum îl muştruluieşte învăţătorul pe Platon cel reîncorporat, care nu poate să înţeleagă absolut nimic din ceea ce îi spune profesorul despre Platon. Hebbel voia să prezinte aceasta în una din dramele sale. Şi este într-adevăr păcat că el nu a expus această idee într-o dramă, pentru că ea este realmente o idee frumoasă.

Dar noi nu ne situăm pe punctul de vedere că am fi „avansat atât de grozav". Noi ne situăm pe un alt punct de vedere. Ceea ce se numește acum filosofie se situează pe un punct de vedere înălțător pentru sine, considerând că ceea ce se situează cu zece ani în urmă este deja un punct de vedere depășit. Este drept că noi știm că trebuie să exprimăm în ziua de azi știința spirituală așa cum o exprimăm; dar știm și că va veni un timp în care ceea ce exprimăm noi acum drept știință spirituală va fi un nonsens, un timp în care trebuie acționat cu totul altfel în lăuntrul omenirii. Ceea ce trebuie să exprimăm noi acum ca știință spirituală, are forma prezentului, și caută în veșnicie ceea ce este de folos prezentului, pentru mântuirea lui. Dar va veni un timp în care va fi necesar ca așa cum influențăm acum omul solar, să căutăm să acționăm și asupra visătorului, așa cum acționează întreaga noastră știință exterioară asupra omului saturnian. Ceea ce face știința exterioară din omul saturnian, îl întemeiază pe Jupiter ca masă minerală; ceea ce face știința spirituală din omul solar, întemeiază vegetația lui Jupiter. Ceea ce va fi viață animală pe Jupiter se va constitui prin ceva care va urma științei noastre spirituale actuale, va fi întemeiat prin ceea ce va fi viitorul științei spirituale. Apoi mai urmează încă ceva, care acționează asupra oamenilor de pe Jupiter; este ceva care trebuie încă să fie configurat, și care ne va da baza pentru cultura propriu-zisă de pe Jupiter.

Ne aflăm acum în acea perioadă în care noi pregătim miezul mineral pentru Jupiter prin știința exterioară, și în care știința spirituală are efect asupra existenței sale vegetale și întemeiază vegetația de pe Jupiter. Va veni ceva care are influență asupra visătorului, și care va determina apoi lumea animală a lui Jupiter. Și abia apoi ceea ce corespunde celor pe care le produce acum omul prin

gândire, simţire şi voinţă, şi care va fi condus printr-o înţelepciune mai înaltă, atunci când se va fi încheiat evoluţia Pământului, în aşa fel încât omul însuşi să se poată purta pe sine însuşi ca om pe Jupiter.

Aşa ne aflăm noi înlăuntrul evoluţiei Pământului, şi vedem din specificul nostru omenesc cum suntem noi încadraţi în lumea cea mare, în macrocosmos. Şi aşa ştim că noi nu practicăm ceva lipsit de importanţă. Aşa ştim că prin aceea că noi practicăm împreună ştiinţa spirituală, favorizăm vegetaţia de pe Jupiter şi că prin ceea ce imprimăm noi în cuvinte creăm ceea ce va fi predat Universului viitor, în existenţa jupiteriană.

Gândiţi-vă, iubiţii mei prieteni, la faptul că eu am spus că tot ceea ce este lume minerală se volatilizează în Univers; că tot ceea ce este lume vegetală se volatilizează, şi tot ceea ce este lume animală se volatilizează. De pe Pământ nu trece nimic pe Jupiter, decât atomii mineralizaţi ai omului din partea saturniană a omului. Din minerale, plante şi animale nu trece nimic pe Jupiter. Trece acolo doar ceea ce este acum în noi om saturnian; acesta va deveni regnul mineral pe Jupiter.

Nu ştiu dacă unii prieteni ai noştri îşi mai amintesc de punctul nostru de pornire, când noi am început consideraţii asupra acestor lucruri cu mulţi ani în urmă, la Berlin – la început în număr mic, dar câţiva din cei de atunci mai sunt prezenţi şi acum. Să ne transpunem acum pe următorul Jupiter. Ce anume sunt atomii lui Jupiter? Sunt părţile saturniene ale omului actual. Şi este un nonsens să vorbeşti despre astfel de atomi aşa cum o fac fizicienii. Ceea ce dobândeşte omul din întreaga evoluţie a Pământului pătrunde în omul saturnian şi devine atomi ai lui Jupiter. Faptul de a spune că în mineralele, animalele şi plantele noastre există ceea ce caută fizicianul în ele este

pur nonsens. Ceea ce constituie acum atomi ai Pământului s-a pregătit în existenţa lunară şi constituie ceea ce ne va pregăti pe noi ca oameni solari, aşa cum ne pregătim noi acum omul saturnian. Eu am mai vorbit cândva despre atom ca fiind pregătit din întregul Cosmos [Nota 101]. Dumneavoastră puteţi regăsi aceste aspecte în acele conferinţe pe care le-am ţinut la începutul activităţii noastre din Berlin. Acum le pot aminti doar pe scurt, cu presupunerea celor însuşite între timp.

Dar nici ceea ce sunt stelele noastre, stelele fizice exterioare, Soarele fizic, Luna fizică, aşa cum le zărim noi afară, în Cosmos, nu sunt aşa cum le vede fizicianul. Fizicienii s-ar mira foarte tare dacă ar putea ajunge cumva pe Soare şi nu ar găsi deloc acolo ceea ce şi-au imaginat ei că este. Ei s-ar mira foarte tare în privinţa celor pe care ar ajunge să le vadă acolo. Ceea ce ar găsi ei acolo, dacă ar putea ajunge cândva până acolo – în conformitate cu timpul actual, aceasta s-ar putea face într-un balon de aer al viitorului, într-un balon eteric –, este ceva aparte. Ei nu ar găsi câtuşi de puţin acolo ceea ce şi-au imaginat fizicienii; nu ar găsi niciun corp fizic. Lucrurile doar arată aşa. Ceea ce ne înconjoară ca Soare, Lună şi stele face parte din întregul care a luat cândva naştere după evoluţia lunară. După evoluţia lunară nu a pierit numai Luna, ci tot ceea ce era univers vizibil a intrat atunci în noapte. Şi tot ceea ce există acum în Univers, ţine de fapt de Pământ, astfel încât, atunci când Pământul va pieri, nu vor pieri împreună cu el numai regnurile vegetal şi cel animal, ci va pieri împreună cu el tot ceea ce există afară în Cosmos; forma actuală a stelelor va pieri în noapte. Şi apoi se va clădi ceea ce va fi Jupiter. Atomii săi vor fi părţile saturniene ale oamenilor. Iar ceea ce-l va înconjura pe

Jupiter va arăta cu totul altfel decât ceea ce înconjoară Pământul nostru.

Dacă veţi considera toate acestea, un om care le cuprinde în ziua de azi, ar putea spune următoarele: Ce rămâne aşadar din lumea prezentă atunci când se va încheia evoluţia Pământului? Regnurile mineral, vegetal şi animal vor dispărea, vor pieri. Ceea ce dobândeşte în ziua de azi omul în calitatea sa de om, ceea ce îşi formează el astăzi ca forţă exterioară de judecată, va trece în regnul mineral al lui Jupiter; ceea ce dobândeşte el ca ştiinţă spirituală trece dincolo ca om solar, şi constituie temeiul vegetaţiei; ceea ce noi rostim – cuvintele – trece dincolo; ceea ce se înfăptuieşte ca moralitate, trece dincolo.

Şi oare nu putea rosti Acela, care urma să dea sensul şi direcţia întregii evoluţii a Pământului, nişte cuvinte absolut deosebite, oare nu putea El spune: „Cerul şi Pământul vor trece, dar cuvintele Mele nu se vor trece" [Nota 102]? – Şi oare nu începem noi acum să înţelegem sensul extrem de profund al cuvintelor lui Christos: „Cerul şi Pământul vor trece, dar cuvintele Mele nu se vor trece"? Nu sunt aceste cuvinte întru totul adevărate?

Cuvintele care izvorăsc din ştiinţa exterioară şi acţionează asupra omului saturnian, trec dincolo şi formează atomii lui Jupiter. Cuvintele care izvorăsc din ştiinţa spirituală şi acţionează asupra omului solar, trec dincolo şi formează vegetaţia lui Jupiter; ceea ce acţionează atunci asupra visătorului trece dincolo şi formează regnul animal al lui Jupiter; iar ceea ce dobândeşte omul ca moralitate şi prin cuvintele ştiinţei spirituale din viitor, va deveni om pe Jupiter. Vor fi cuvinte, va fi înţelepciune a gândurilor. Acestea vor dăinui. Ceea ce se află de jur-împrejur în Cosmos, va pieri. „Cerul şi Pământul vor trece, dar cuvintele Mele nu vor trece."

Remarcăm astfel treptat cum izvorăsc din acest eveniment central pe care noi îl numim Misteriul de pe Golgota, cuvinte profunde de înţelepciune. Ele se revarsă înspre noi. Eu am spus cândva că întreaga evoluţie ulterioară a Pământului va exista pentru ca oamenii să înţeleagă treptat ce a spus Cel care a trecut prin Misteriul de pe Golgota. Astăzi am încercat să vă lămuresc din întreaga ştiinţă spirituală pe care am practicat-o noi până acum, ce înseamnă cuvintele lui Christos: „Cerul şi Pământul vor trece, dar cuvintele Mele nu vor trece". Vor veni mereu oameni care vor interpreta alte cuvinte ale lui Christos prin ceea ce poate lămuri ştiinţa spirituală. Multe vor trebui să vină, pentru ca oamenii să înţeleagă întregul sens al cuvintelor lui Christos, pentru că ele sunt cuvinte-reper, cuvinte date din spirit, care pot fi însă înţelese abia în decursul timpului din toate cele revelate de ştiinţa spiritului.

Abia dacă transpunem toate acestea într-un sentiment vom dobândi o senzaţie a unicităţii infinite a Misteriului de pe Golgota, vom primi prin percepţia care priveşte spre infinit acea minunată recunoaştere a ceea ce dă Pământului sens de la începutul lumii şi până la sfârşitul lumii – Misteriul de pe Golgota.

Iubiţii mei prieteni, eu am avut astăzi sarcina – pentru că vor veni din nou câteva săptămâni în care nu vom putea fi împreună – să vorbesc despre ceva pe care noi îl putem prelua în sufletele noastre şi asupra căruia om putea medita mult, foarte mult, în săptămânile care urmează. Eu am vrut să pun câteva gânduri în sufletele dumneavoastră, pentru ca dumneavoastră să le puteţi desăvârşi în continuare. Aceasta a fost întotdeauna sarcina noastră spiritual-ştiinţifică de peste vară, ca noi să desăvârşim în sufletele noastre ceea ce am primit în ele,

pentru ca în felul acesta sufletele noastre să devină mai vii şi mai mature. Pentru că noi nu înaintăm în ştiinţa spirituală prin aceea că o preluăm ca pe ceva teoretic, că preluăm pur şi simplu idei, ci prin aceea că noi transformăm aceste gânduri în întreaga noastră viaţă sufletească, în simţirea noastră vie. Da, dacă lăsăm să acţioneze în sufletele noastre aceste gânduri despre situarea omului în macrocosmos, ne vom simţi ca oameni înlăuntrul Întregului. Orice lipsă de curaj, orice descurajare, orice lipsă de speranţă trebuie să dispară în faţa măreţiei acestui gând. Noi trebuie să ne simţim pe noi ca oameni, în primul rând cu toată modestia. Şi tot ceea ce putem prelua în noi ca ştiinţă spirituală şi care poate şi trebuie să acţioneze în mod viu în noi din ştiinţa spirituală – ceea ce a constituit întotdeauna până acum principiul nostru – trebuie accentuat în mod deosebit în prezent, căci noi va trebui să amintim mereu, în cadrul consideraţiilor noastre din prezent, ceea ce se manifestă avertizator în marile evenimente ale timpului; noi trebuie să ne gândim mereu la aceia care şi-au lăsat în urmă trupurile eterice la vârsta tinereţii, trupuri eterice care vor fi de un mare ajutor pentru spiritualizarea culturii viitoare. Dacă e ca această spiritualizare să intervină, atunci trebuie să existe suflete care să înţeleagă câte ceva din aceste corelaţii spirituale, suflete care să privească în sus la această lume şi să ştie că acolo sus nu este numai ceea ce se numeşte în sens abstract atracţie gravitaţională, ci acolo sus sunt morţii vii, şi ceea ce au dat ei din propriile lor trupuri omenirii Pământului, trupurile lor eterice neconsumate. Sufletele care înţeleg câte ceva din aceste lucruri, ale căror gânduri se îndreaptă înspre ceea ce iradiază în jos trupurile eterice ale celor răposaţi înainte de vreme, trebuie să colaboreze între ele.

Faptul că sufletele noastre trebuie să se pătrundă de această confluenţă dintre spiritual şi terestru, în primul rând de toate gândurile noastre, de ceea ce este deja spiritual în noi şi prin care noi privim înspre spiritual, eu reunesc în încheiere mereu acele cuvinte care vor forma şi astăzi încheierea consideraţiilor noastre:

Din curajul luptătorilor,
Din sângele bătăliilor,
Din suferinţa celor părăsiţi,
Din faptele de jertfă ale poporului
Va creşte rod spiritual –
Dacă sufletele îşi îndreaptă conştiente de spirit
Înţelegerea lor în Împărăţia spiritului.

A PAISPREZECEA CONFERINŢĂ

Berlin, 6 iulie 1915

Iubiţii mei prieteni, să ne gândim mai întâi din nou la aceia care se află afară, pe marile câmpuri ale evenimentelor prezentului:

Spirite ale sufletelor voastre, păzitori activi,
Fie ca aripile voastre să poată aduce
Iubirea imploratoare a sufletelor noastre
Oamenilor pământeni încredinţaţi pazei voastre,
Pentru ca, unită cu puterea voastră,
Rugăciunea noastră să radieze ajutând
Sufletele pe care cu iubire le caută.

Iar pentru aceia care în urma acestor evenimente au trecut deja prin poarta morţii:

Spirite ale sufletelor voastre, păzitori activi,
Fie ca aripile voastre să poată aduce
Iubirea imploratoare a sufletelor noastre

Oamenilor sferelor încredinţaţi pazei voastre,
Pentru ca, unită cu puterea voastră,
Rugăciunea noastră să radieze ajutând
Sufletele pe care cu iubire le caută.

Şi fie ca spiritul, pe care noi îl căutăm prin strădania cunoaşterii noastre spirituale, spiritul care a trecut prin Misteriul de pe Golgota spre mântuirea Pământului, spre libertatea şi progresul omenirii, să fie cu voi şi cu grelele voastre sarcini!

Aş dori să amintesc câte ceva în decursul acestor consideraţii aparte de astăzi, ceva care a constituit obiectul diferitelor noastre expuneri şi pe care vrem să le reunim astăzi sub un alt punct de vedere, prin aceea că vom arunca asupra celor deja considerate pe ici şi pe colo, raze de lumină care vor rezulta pe parcurs. Ceea ce se opune ca o prejudecată, ca un presentiment primirii cunoaşterii spiritual-ştiinţifice în vremea noastră, este faptul cât de puţin se presimte ce parte infimă din ceea ce săvârşeşte în fond omul în fiecare ceas şi în fiecare clipă pătrunde în conştienţa lui obişnuită, în măsura în care el este om al acestei lumi fizice. Este suficient să reflectăm cât de puţin ar fi în stare să trăiască de fapt omul dacă ar vrea să aibă în conştienţa sa toate cele care sunt necesare pentru a trăi pe Pământ ca om. Se accentuează mereu, şi pe bună dreptate, cât de puţin ştie omul în ziua de azi – ca să luăm pentru început doar procesele pur fizice din viaţa sa – cum lucrează de fapt creierul, ficatul, inima ş.a.m.d. pentru a înfăptui ceea ce trebuie să înfăptuiască omul ca să trăiască pe Pământ ca fiinţă fizică. Însă omul trebuie să înfăptuiască tot ceea ce trebuie pentru dezvoltarea vieţii sale fizice exterioare. Şi gândiţi-vă cât de puţin le poate însoţi omul pe toate acestea cu conştienţa sa. Este suficient să cuprindem cu privirea cel mai mărunt eveniment din viaţă

şi vedem deja că omul ca fiinţă pământeană, ca fiinţă cosmică, este una, iar ceea ce poate fi denumit om conştient este cu totul alta; această parte este, în raport cu ceea ce este omul în întreg cuprinsul său, ceva foarte mic, ceva de-a dreptul foarte mic. Şi de aceea, de fapt nu ar trebui să mire pe nimeni faptul că în natura omenească ia naştere impulsul de a extinde tot mai mult acest mic om conştient asupra acelui domeniu care se deschide atunci când cuprindem cu privirea omul ca fiinţă cosmică. Noi vrem să facem aceasta astăzi din puncte de vedere care ni s-au oferit deja şi pe care vrem să le cuprindem cu privirea încă o dată, într-un alt context.

Existenţa noastră conştientă ca oameni începe, într-o anumită privinţă, prin percepţiile noastre senzoriale, prin ceea ce percepem noi prin simţurile noastre din lumea exterioară. Faptul că simţurile noastre percep, adică faptul că se exercită impresii asupra simţurilor noastre şi că aceste impresii iau naştere prin anumite procese este cu totul altceva decât faptul că noi avem o conştienţă în această privinţă. Gândiţi-vă numai că aţi dormi cu ochii deschişi, şi nu cu ei închişi – aşa fac iepurii –, atunci mediul înconjurător al ochilor, dacă nu e chiar întuneric beznă, ar face mereu impresii asupra ochilor şi ar lipsi numai conştienţa acestor impresii. Aşa, în fond, urechile sunt mereu deschise, şi orice zgomot, tot ceea ce este însoţit de conştienţă în stare de veghe peste zi, se desfăşoară, desigur, în procesele urechii, şi atunci când omul doarme. Toate organele noastre de simţ pot fi mereu încadrate în întregul proces al vieţii pământeşti, dar ceea ce prezintă ele ca importanţă pentru noi depinde de faptul ca noi să însoţim cu conştienţa procesul organelor de simţ. Căci numai ceea ce preluăm noi în conştienţa noastră este al nostru, ca oameni pământeni.

Oare are importanţă ceea ce numim noi percepţii senzoriale, capacitate de percepţie a ochilor noştri, a urechilor noastre ş.a.m.d. doar pentru noi, ca oameni pământeni, sau are şi o importanţă cosmică? Putem răspunde la această întrebare numai dacă încercăm să ne formăm – cu ajutorul cunoaşterii clarvăzătoare – o părere în privinţa a ceea ce este de fapt ceea ce vedem din stele spaţiului cosmic. Nu-i aşa, cel care se situează pe punctul de vedere al fizicii materialiste, spune: Păi, dacă vedem acolo planetele, e din cauză că lumina Soarelui cade pe ele şi este reflectată înapoi; în felul acesta se văd planetele. – Aşa se văd obiectele de pe Pământul nostru. Faptul că aşa se văd şi planetele a fost dedus de fizicieni doar printr-o analogie, căci nu există nici cel mai mic motiv ca ceea ce se aplică pe Pământul nostru – concluzia că lumina iradiază obiectele, şi atunci când ea este reflectată înapoi, obiectele devin vizibile – să fie valabil şi pentru corpurile cereşti. Nu există niciun motiv să extindem această concluzie asupra Universului. În cazul stelelor fixe, fizicienii spun: Păi, acestea luminează singure. Îmi amintesc că eram încă băieţandru şi l-am întrebat pe un camarad de atunci de la şcoala din sat: Ce învăţaţi voi despre lumină? Eu auzisem pe atunci – cu un anumit scepticism copilăresc – despre aşa numita cauză reală a luminii, anume despre toate micile biluţe şi unde de lumină care se mişcă încontinuu, dar băiatul, care urmase un seminar, nu auzise încă nimic în această privinţă: Atunci când s-a pus întrebarea ce este lumina, noi nu am auzit decât că lumina este cauza iluminării corpurilor. – Vedeţi dumneavoastră, cu aceasta se spune desigur ceva „covârşitor" despre lumină, atunci când se afirmă: Lumina este cauza iluminării corpurilor. Dar, în fond, nu e cu nimic mai mult atunci când fizica

materialistă din ziua de azi afirmă: Vedem corpurile cereşti atunci când ele iradiază lumină. În fond, este acelaşi lucru.

Eu am menţionat deja cu altă ocazie că pentru fizicienii materialişti ar fi foarte surprinzător dacă ei ar putea merge pe Soare şi vedea acolo ce este Soarele de fapt. Eu am spus aceasta, pentru că, de fapt, acolo unde este Soarele, nu este chiar nimic. Căci ceea ce s-ar găsi acolo ar fi o interdependenţă de entităţi şi forţe pur spirituale; acolo nu există nimic material. Acum, dacă cercetăm cu conştienţa clarvăzătoare stelele şi ne întrebăm despre cauza luminării lor, atunci aflăm că ceea ce există de fapt acolo şi este desemnat de noi drept luminarea lor, constă de fapt în capacitatea de percepţie mai mult sau mai puţin grosieră, aşa cum este ea la oamenii pământeni, sau în capacitatea de percepţie mai subtil configurată a diverselor fiinţe. Şi dacă o fiinţă de pe Venus sau Marte ar privi în jos pe Pământ, această fiinţă ar trebui să-şi spună atunci când vede Pământul luminând: Acest Pământ nu luminează deoarece razele Soarelui sunt reflectate de el înapoi, ci deoarece pe Pământ sunt oameni care percep prin ochii lor. Acest proces al vederii nu înseamnă ceva numai pentru conştienţa noastră, ci el radiază în afară în întreg spaţiul cosmic, şi ceea ce înfăptuiesc oamenii prin aceea că văd, este lumina respectivului corp ceresc. Noi nu vedem numai ca să preluăm cu conştienţa noastră rezultatele celor văzute, ci noi vedem pentru ca prin procesul văzului nostru Pământul să strălucească în afară, în spaţiul cosmic. Astfel că, în realitate, fiecare dintre organele noastre de simţ nu are numai sarcina de a fi ceea ce este el pentru noi, ci are, în afară de aceasta, şi o sarcină cosmică. Prin percepţia sa senzorială omul este o fiinţă cosmică. El nu este numai fiinţa care este prin conştienţa sa, ci el este o fiinţă cosmică.

Dacă vom coborî mai adânc în formaţiunea lăuntrică a sufletului nostru, avem gândirea. Noi considerăm această gândire de fapt mai mult ca pe proprietatea noastră, căci, nu-i aşa, nu numai că există proverbul că gândurile nu plătesc vamă – prin care se indică faptul că gândurile au importanţă doar pentru noi ca indivizi izolaţi –, ci mai dăinuie în cercuri largi şi conştienţa că fiecare desfăşoară cu gândirea sa doar un proces lăuntric, şi că această gândire are doar o importanţă – mai mare sau mai mică – pentru el însuşi. Însă realitatea este cu totul alta. Această gândire este de fapt un proces al trupului nostru eteric. Şi omul ştie cel mai puţin din ceea ce se petrece de fapt în timp ce gândeşte. Căci omul însoţeşte cel mai puţin cu conştienţa sa ceea ce se petrece în gândirea sa. Prin faptul că omul gândeşte, el ştie câte ceva din ceea ce gândeşte. Dar prin gândirea cotidiană se desfăşoară infinit mai mult decât ceea ce este însoţit cu gândirea. Şi la aceasta se adaugă faptul că atunci când dormim în timpul nopţii, noi continuăm să gândim. Nu este adevărat că gândirea încetează la adormire, şi reîncepe la trezire. Gândirea continuă şi în acest răstimp. Şi printre diferitele procese de vis, procese ale vieţii de vis, sunt şi acelea că la trezire omul se cufundă cu Eul şi trupul său astral în trupurile sale fizic şi eteric. El se cufundă atunci într-o vălurire, într-o viaţă care urzeşte, despre care el poate şti dacă priveşte măcar puţin într-acolo: Acestea sunt gânduri care se întreţes, eu mă cufund ca într-o mare care constă din gânduri ce se întreţes. Au existat oameni care şi-au spus la trezire: Dacă mi-aş putea aminti ce am gândit eu atunci, căci era ceva extrem de înţelept, aceasta mi-ar ajuta nespus de mult, dacă mi-aş putea aminti acum! Aceasta nu este o greşeală. Căci acolo jos, este într-adevăr ceva ca o mare vălurindă; este lumea eterică vălurindă, care se întreţese şi care nu

este o simplă materie rarefiată, aşa cum o expune cu drag teosofia engleză [Nota 103], ci este însăşi lumea de gânduri ce se urzesc, este ceva cu adevărat spiritual. Ne cufundăm într-o lume de gânduri care se urzesc.

Ceea ce suntem noi ca oameni este într-adevăr cu mult mai înţelept decât ceea ce suntem noi ca oameni conştienţi. Nu ne rămâne nimic de făcut decât să mărturisim acest fapt. Şi ar fi chiar trist dacă noi nu am fi mai înţelepţi inconştient decât suntem în mod conştient, căci atunci nu am putea face nimic altceva decât să ne repetăm în fiecare viaţă pe aceeaşi treaptă de înţelepciune. Dar noi purtăm realmente deja în viaţa actuală ceea ce vom deveni în viaţa următoare; căci aceea va fi rod al celei actuale. Şi dacă noi am fi într-adevăr capabili să sesizăm în ce ne cufundăm, am sesiza multe din ceea ce vom deveni în viaţa următoare. Aşadar acolo jos se vălureşte şi se urzeşte; acolo este germenul pentru următoarea noastră încorporare, pe care îl preluăm în noi. De aici vine caracterul profetic al vieţii de vis. Gândirea este ceva infinit de complicat, şi omul preia în conştienţa sa doar o parte din ceea ce se petrece în gândire. Căci în gânduri se desfăşoară ceea ce este un proces temporal. Prin aceea că noi percepem cu simţurile treze, noi suntem totodată oameni cosmici. Procesul nostru de vedere determină luminarea Pământului; aici suntem oameni spaţiali cosmici. Prin ceea ce se desfăşoară în gândire noi suntem oameni temporali cosmici; aici acţionează împreună tot ceea ce s-a petrecut înainte de naşterea noastră şi tot ceea ce se petrece după moartea noastră, ş.a.m.d. În felul acesta, noi participăm prin gândirea noastră la întregul proces cosmic al timpului, iar prin percepţia noastră senzorială la întregul proces cosmic al spaţiului. Şi doar procesul terestru al percepţiei senzoriale este pentru noi înşine.

Acum să trecem la simţire. Din simţire noi avem şi mai puţin în conştienţa noastră decât avem din percepţia senzorială şi din gândire. Simţirea este un proces profund, foarte profund. Dacă cineva vrea să cunoască importanţa propriu-zisă a gândirii, dacă vrea să cunoască adevărul real al importanţei cosmice a gândirii, trebuie să se înalţe la concepţia imaginativă, aşa cum este ea descrisă în ***Cum se dobândesc cunoştinţe despre lumile superioare?*** [Nota 104]. Îndată ce dezbărăm gândirea de acest caracter abstract pe care îl are ea pentru conştienţa noastră şi ne cufundăm în acea mare de lume de gânduri care se urzesc, ajungem la necesitatea de a nu mai avea în ele doar gânduri abstracte cum are omul pământean, ci să avem în ele imagini. Căci totul a fost creat din imagini, imaginile sunt adevăratele cauze ale lucrurilor, imagini se află în spatele a tot ceea ce ne înconjoară, şi în aceste imagini ne cufundăm noi atunci când ne cufundăm în marea gândirii. Pe aceste imagini le-a avut în vedere Platon, pe aceste imagini le-au avut în vedere toţi cei care au vorbit despre temeliile spirituale primordiale, pe aceste imagini le-a avut în vedere Goethe atunci când a vorbit despre planta sa primordială. Aceste imagini se găsesc în gândirea imaginativă. Dar această gândire imaginativă este o realitate, şi în ea ne cufundăm noi atunci când ne cufundăm în gândirea vălurindă ce pătrunde în curentul timpului.

În simţire ne cufundăm abia atunci când ajungem la aşa-numita inspiraţie, care este o treaptă mai înaltă de cunoaştere decât imaginaţia. De fapt, tot ceea ce stă la baza simţirii noastre este o vălurire de inspiraţii. Şi aşa cum imaginea pe care ne-o dă oglinda este doar o imagine a ceea ce există în lume ca obiect, tot aşa sentimentele noastre sunt doar imagini reflectate de organismul nostru ale inspiraţiilor, care vin la noi din Univers. Dar la fel cum

oglinda nu este în stare să redea totul – ea poate reda doar forme exterioare, căci reflectă doar ceea ce este anorganic, şi nu viaţa –, tot aşa sentimentele noastre nu pot reda ceea ce este conţinut în elementul lumii ca inspiraţii, ci ele sunt doar o imagine oglindită, care se raportează la ceea ce radiază în Univers aşa cum se raportează imaginea moartă din oglindă la fiinţa vie pe care o oglindeşte. Căci în fiecare dintre aceste imagini se oglindesc însuşirile fiinţelor Ierarhiilor superioare, care se exprimă în lume prin inspiraţii. Şi la fel cum noi nu rămânem la sentimente ci înaintăm la cunoaşterea clar-auzindă, noi percepem lumea aşa cum este ea alcătuită dintr-o mare diversitate de fiinţe ale Ierarhiilor superioare. Lumea este această entitate, această colaborare a fiinţelor Ierarhiilor. În lume se realizează faptele Ierarhiilor superioare. Şi noi suntem încadraţi, suntem în oglindă, iar faptele Ierarhiilor superioare sunt reflectate prin oglinda noastră. Noi percepem apoi cele reflectate prin conştienţa noastră. Aşa trăim în sânul însuşirilor Ierarhiilor ca oameni simţitori, şi le percepem însuşirile prin conştienţa noastră. Omul care însoţeşte sentimentele cu conştienţa sa, este şi mai mic decât ceea ce este el de fapt prin sentimentele sale, decât în celelalte cazuri ale omului conştient în privinţa percepţiilor sale senzoriale şi a gândirii sale. Căci prin aceea că noi suntem oameni simţitori, noi suntem şi fiinţe ale Ierarhiilor şi acţionăm şi acolo unde acţionează Ierarhiile. Noi acţionăm în această ţesătură şi împlinim fapte care nu sunt numai pentru noi, ci prin care noi colaborăm la întreaga clădire a lumii. Prin sentimentele noastre noi suntem slujitorii entităţilor superioare care clădesc Universul. Şi în timp ce noi credem, aş spune, că stăm în faţa Madonei Sixtine şi ne satisfacem doar propriul nostru sentiment care urcă în noi – aceasta este o realitate că un om stă în

faţa Madonei Sixtine şi îşi îndreaptă sentimentele asupra ei; acesta este un proces real! –, dar dacă acest sentiment nu ar exista, dacă astfel de elemente de simţire nu ar exista, atunci entităţile care urmează să colaboreze cândva la clădirea corpului ceresc al lui Venus nu vor avea forţele de care au nevoie în acest sens. Sentimentele noastre sunt necesare pentru casa pe care o clădesc zeii ca lume, tot aşa cum sunt necesare cărămizile care sunt folosite la clădirea unei case; iar ceea ce ştim noi despre sentimentele noastre, este din nou doar o parte. Noi ştim ceea ce ne aduce bucurie atunci când stăm în faţa Madonei Sixtine – dar ceea ce se petrece este o parte din întregul Univers, indiferent în ce măsură o însoţim noi cu conştienţa.

Şi dacă privim acum asupra voinţei noastre, şi aceasta este doar o oglindă, dar numai a entităţii unui membru individual al Ierarhiilor. Şi noi suntem o fiinţă a Ierarhiilor, numai că pe o altă treaptă. Realitatea noastră constă în voinţa noastră, noi dăm lumii substanţă în măsura în care noi lăsăm să trăiască voinţa noastră într-un mod oarecare în realitate. Şi este din nou aşa: Faptul că noi ne însoţim voinţa cu conştienţă are importanţă numai pentru noi ca oameni; dar pe lângă aceasta, voinţa noastră este o realitate, ea este substanţă pentru zei, pentru ca ei să clădească din ea lumea.

Dumneavoastră vedeţi cum percepţiile noastre senzoriale, gândirea, simţirea şi voinţa noastră au o însemnătate cosmică, vedeţi cum se încadrează ele în întreaga viaţă cosmică. Şi s-ar părea că omul prezentului nu trebuie să dea dovadă de foarte puţină înţelegere pentru a prelua aceste lucruri dacă este de bună-voinţă. Uneori iese la iveală că oamenii au o conştienţă în această privinţă; că există un mic om, cel conştient, şi un mare om, realitatea cosmică. *Friedrich Nietzsche* a vorbit şi despre

această realitate în «Zarathustra» al său [Nota 105]; el a presimţit ceva din această realitate. Şi aşa stau lucrurile în cazul multor oameni, numai că ei nu-şi dau osteneala să meargă pe calea prin care se recunoaşte cum se ajunge de la omul cel mic la omul cel mare. Dar este realmente necesar ca un număr tot mai mare de oameni să înţeleagă faptul că a trecut timpul în care se putea găsi o ieşire din situaţii fără această înţelegere. Timpurile vechi au mai păstrat nişte rămăşiţe din vechea clarvedere, prin care oamenii au privit în vremurile primordiale în lumea spirituală, unde ei au văzut realmente ce face omul atunci când se află în Cosmos, cu Eul său şi trupul său astral afară din trupul fizic şi cel eteric. Dar atunci omul nu ar fi ajuns niciodată la deplina sa libertate, la individualitate; şi ar fi intervenit ne-autonomia dacă el ar fi rămas la vechea clarvedere. Omul a trebuit să-şi piardă vechea clarvedere; el a trebuit să intre oarecum în posesia Eului său fizic. Gândirea pe care ar dezvolta-o el dacă ar vedea întreaga vălurire de subconştientul său care există acolo ca gândire, simţire şi voinţă ar fi o gândire cerească, dar nu o gândire autonomă. Cum ajunge omul la această gândire autonomă?

Gândiţi-vă că noaptea dormiţi. Dumneavoastră vă aflaţi în pat. Adică în pat se află trupurile fizic şi eteric. La trezire Eul şi trupul astral pătrund înauntru venind din afară. În trupul eteric se gândeşte necontenit. Acum, Eul şi trupul astral se cufundă şi cuprind pentru început trupul eteric. Dar aceasta nu durează mult timp, căci în clipa aceea poate străfulgera gândul: Ce am gândit eu aici, căci era ceva foarte înţelept? Dar omul are impulsul să cuprindă imediat şi trupul fizic, şi în acel moment dispare totul; omul este acum întru totul în sfera vieţii sale pământeşti. Aşadar faptul că omul nu poate aduce în conştienţa sa unduirea subtilă a gândirii eterice, se datorează cuprinderii imediate

a trupului pământesc. Pentru a-şi putea dezvolta conştienţa „eu sunt cel care gândeşte aici", omul trebuie să-şi cuprindă trupul său pământesc ca instrument, căci altfel el nu ar avea conştienţa „eu sunt cel care gândeşte aici", ci conştienţa „îngerul păzitor este cel care gândeşte". Această conştienţă „eu gândesc" este posibilă numai prin cuprinderea trupului pământesc. De aceea este necesar ca în viaţa pământeană omul să fie capabil de folosirea trupului său pământesc. În perioada următoare, el va trebui să-şi cuprindă tot mai mult acest trup pământesc prin ceea ce îi dă Pământul. Egoismul său justificat va trebui să devină tot mai mare. Acestuia trebuie să i se opună contraponderea creată prin aceea că pe de altă parte, el îşi însuşeşte cunoştinţele pe care le dă ştiinţa spirituală. Noi ne aflăm la începutul acestui timp. Acum, oamenii ar putea spune: Despre aceasta noi nu vrem să ne facem niciun scrupul; ce ne pasă nouă ce vor zeii cu noi. Că doar n-o să cercetăm mai întâi voinţa zeilor! Noi acceptăm ceea ce ne dau zeii în decursul vieţii pământeşti; căci ei ne dau trupul fizic ca instrument tot mai puternic al gândirii fizice; dar faptul de a ne face mai înainte scrupule ca noi să începem să dobândim altceva decât forţă, este de-a dreptul incomod. Şi de fapt *nu trebuie* neapărat să o facem; zeii n-au decât să-şi aleagă o altă cale! Aşa spun oamenii, numai că ei o spun în aşa fel încât născocesc filosofii şi alte lucruri asemănătoare.

Trebuie să ne fie limpede că în Univers lucrurile nu depind de faptul că cineva vrea ca acel lucru care trebuie să se întâmple, să îl restrângă în funcţie de o comoditate subiectivă; căci este întru totul imposibil ca o anumită măsură din ceea ce îi este alocat omului să fie diminuată. Şi dacă e ca omul să dezvolte anumite forţe într-o anumită epocă şi el dezvoltă doar o parte, celelalte ies totuşi la

iveală. Nu este adevărat că ele nu ies la iveală! Pe cât de puţin dispare ceea ce încălziţi în surplus la o maşină, ci iradiază în afară, tot atât de puţin poate să dispară ceea ce există în viaţa omenească. Astfel că nu este adevărat că ceea ce dispreţuieşte omul atât de mult în ziua de azi, forţele mistice, nu ar exista. Omul poate să le nege. Dar în ceea ce aparţine Universului, ele există. Dumneavoastră puteţi nega acest lucru, puteţi fi un mare materialist în conştienţa dumneavoastră, dar nu puteţi fi aşa ca om întreg. Căci într-un astfel de caz, fără ca omul să o ştie, el se va dezvolta în aşa fel încât înmânează lui Ahriman şi Lucifer ceea ce altfel ar înmâna zeilor buni. Căci tot ceea ce suprimaţi în conştienţa dumneavoastră, tot ceea ce nu lăsaţi să se dezvolte, îl înmânaţi lui Ahriman şi lui Lucifer.

Vedeţi dumneavoastră, iubiţii mei prieteni, este cert că nu există o altă cultură contemporană în prezent care să fi practicat un materialism mai intens până în cele mai lăuntrice fibre ale vieţii sufleteşti decât cultura italiană. Cultura italiană a prezentului este, în calitatea ei de cultură naţională, o cultură care a luat naştere prin aceea că sufletul poporului acţionează prin sufletul senzaţiei al oamenilor acestui popor. Atunci când cultura engleză creează materialismul, aceasta este misiunea ei; materialismul va fi acolo de suprafaţă, dar el va fi aşa cum trebuie să fie. Aşa se înfăptuieşte cele de care are nevoie Pământul ca materialism. Aceasta este misiunea poporului britanic, anume de a da materialismul evoluţiei Pământului. Ori acolo, materialismul nu se poate încuibări atât de profund în suflete ca la italieni, care preiau totul în cele mai profunde sentimente ale lor; la italieni materialismul pătrunde până în temeliile cele mai profunde. De aceea are cultura italiană a timpului actual de-a dreptul accese de furie de materialism naţionalist

exprimate din tot sufletul, deşi materialismul nu poate fi înţeles cu tot sufletul. Omul îl poate reprezenta în lume, dar el nu se poate entuziasma faţă de acest materialism, cu excepţia cazului în care el aparţine sufletului poporului italian. Dar pe cât de adevărat este că timpul nostru este cel mai materialist de până acum, tot atât de adevărat este că la popoarele sudice sentimentele materialiste pot proveni tocmai din sufletul senzaţiei. Gândiţi-vă la ce a spus *Fichte*: Cel care crede în libertatea spiritualităţii [Nota 106], face de fapt parte dintre noi! – La el este caracterizat în întregime prin spirit ceea ce ar trebui să fie naţionalitatea în sensul său: un concept spiritual. În conceptul italian de naţionalitate nu există nicio urmă de o astfel de atitudine; aici intră în discuţie doar materia sângelui; acesta este un naţionalism pe deplin naturalist. Atunci când un om vorbeşte despre naţiune, el are în vedere cu totul altceva decât atunci când vorbeşte un alt om despre naţiune. În poporul italian trăieşte un materialism pe deplin naţionalist. Este de la sine-înţeles că toate acestea se referă numai la timpul actual. Acum gândiţi-vă că atunci când sufletul tinde într-un mod atât de decisiv înspre un materialism naturalist în sensul intenţiilor ţării sale, atunci nu se poate pierde simţul mistic; acesta rămâne. El este numai azvârlit afară cin conştienţă şi se depune atunci pe altceva; el nu este azvârlit în afară din existenţa sa lăuntrică adevărată, numai că ajunge în slujba acelor puteri pe care noi le desemnăm cu numele tehnic de puteri ahrimanice şi luciferice; forţele mistice nu sunt atunci îndrumate pe calea zeităţilor progresiste, ci pe calea puterilor ahrimanice şi luciferice. Se poate accepta faptul că în unele din aceste popoare va ieşi ceva la iveală prin aceea că forţe de natură mistică sunt expulzate în afară, în

viaţa publică. Găsim oare ceva în sud care să fie ca un curent de voinţă mistică de-a dreptul azvârlit în afară?

Era în anul 1347, în ziua de Rusalii din luna mai, când la Roma *Cola di Rienzi* [Nota 107] a urcat la Capitoliu în vârful unui mare cortegiu, îmbrăcat în armura din vechea Romă, alcătuită după sentimentele timpului de atunci, cu patru stindarde, a urcat înspre locul de unde s-a vorbit întotdeauna atunci când li s-a vorbit romanilor spre romanitate. Şi Rienzi a dat de veste oamenilor de acolo ceea ce avea el de vestit, după cum a afirmat el însuşi, în misiunea lui Iisus Christos şi în calitatea celui care are de vorbit romanilor în numele libertăţii întregii lumi. Atunci au fost rostite realmente incredibil de multe fraze. Ele au avut pe atunci – în 1347 – o anumită importanţă, dar ele nu aveau nicio realitate. Totul a fost ceva care s-a spulberat ca în foc. Dar nu aceasta am eu acum în vedere. Eu vreau să indic acum faptul că aceasta s-a petrecut în duminica de Rusalii, pe 20 mai 1347. Şi aceasta s-a întâmplat atunci când reprezentantul acestui curent s-a desemnat pe sine drept reprezentantul lui Christos. Şi mai târziu, când şi-a dezvoltat tot mai mult învăţătura, el s-a numit pe sine şi ca „inspirat de Spiritul sfânt". Declaraţia de război cu Austria a fost făcută tot într-o duminică de Rusalii. Şi înainte de aceasta, cel care nu s-a numit pe sine de data aceasta reprezentant al lui Christos, dar care dădea de înţeles că el este pătruns de Spiritul sfânt, a mers tot în vârful unui mare cortegiu, chiar înainte de ziua de Rusalii, şi a vorbit la Roma. Era cineva care precis nu avea nicio urmă de mistică în sufletul său, din acea mistică în numele căreia a vorbit atunci Rienzi. Dar cuvintele au fost rostite tot într-o duminică de Rusalii – şi de aici puteţi vedea mistica expulzată în afară, în viaţa publică. Dar s-a vorbit în slujba altor puteri. Este impulsul lui Christos, azvârlit afară din

conştienţă. Iar pe acesta s-a împuternicit ahrimanicul – ceea ce, la urma-urmelor, era de aşteptat în acest timp – ceea ce o dovedesc puţinele cuvinte care au fost rostite atunci. E de la sine-înţeles că vorbitorul nu a mai venit în secolul douăzeci cu armură şi patru stindarde, ci a venit cu maşina. Desigur că s-a adus o jertfă, jertfa care trebuia adusă timpului nostru de orientare materialistă. Dar, la urma-urmelor, a trebuit să se ţină cont – probabil inconştient – de faptul că ceea ce este propriu-zis forţă umană mistică azvârlită în afară, şi care iradiază afară în lume, este predată unei alte puteri şi întoarsă în opusul ei. Omul, care după cum s-a denumit el pe sine însuşi se numea *d'Annunzio* [Nota 108] – în realitate se numea altfel – nu numai că a vorbit în aşa fel încât să poată fi crezut – aceasta se poate face uşor în limba italiană –, readucând la viaţă toate marile cuvinte înflăcărate ale lui Rienzi, pe care el a vrut să le amintească atât de clar în fiecare frază a sa, dar după ce şi-a ţinut discursul – în care, în orice caz, o conştienţă din Europa Centrală poate vedea doar frazeologie – a luat o sabie în mână şi a sărutat acea sabie în semn că de acum el vrea să predea sabiei forţa discursului. Această sabie a aparţinut redactorului unei reviste, pe care o vezi adesea dacă ajungi în Italia. Era sabia pe care redactorul unei reviste i-a predat-o cu această ocazie primarului Romei ca pe o sfântă împuternicire. Sabia aparţinuse redactorului revistei umoristice «Asino». Lumea va înţelege cândva în viitor, când va judeca pe alte criterii decât cele pe care se judecă adesea astăzi faptul că multe lucruri care se petrec în prezentul nostru trebuie judecate din punctul de vedere că o parte din ceea ce există ca forţă mistică în om este azvârlită în afară, este predată procesului lumii, dar nu se pierde, ci devine prada puterilor ahrimanice şi a celor luciferice. Şi arareori arată

în contemplarea directă ironia istoriei lumii aşa de clar ceea ce se petrece aici, ca în cazul indicat mai sus.

Vrem să încercăm, din cele pe care le-am putut prelua în noi datorită strădaniilor noastre din ultimii ani, să ne clarificăm faptul că în natura omenească există o anumită măsură de forţe spirituale. Şi, pe de o parte, datorită faptului că omenirea poate deveni liberă doar prin cuprinderea corporalităţii, spiritualitatea mistică trebuie expulzată afară din conştienţă; dar pe de altă parte, ea trebuie preluată înapoi în conştienţă, pentru că altfel ceea ce este azvârlit afară din conştienţă va fi preluat de puterile ahrimanice şi luciferice. Este ceea ce am vrut să vă reamintesc mereu, iubiţii mei prieteni, că, prin faptul că noi ne-am străduit ani de-a rândul să preluăm aceste lucruri în conştienţa noastră, trebuie să creăm în noi înşine şi sentimentul că din aceste evenimente sângeroase ale prezentului trebuie să rezulte ceva care să ducă omenirea la spiritualitate, la recunoaşterea spiritualităţii. Aceasta în sensul pe care l-am exprimat adesea aici că trebuie să se găsească suflete care să fie capabile, prin ştiinţa spirituală, să privească în sus, în lumea spirituală, unde se află toate trupurile eterice care au ieşit din oameni tineri şi au ajuns în lumea spirituală şi care rămân disponibile pentru că nici în acest domeniu forţele nu se pierd. Înspre acestea să privim acum; ele se vor uni cu forţele din lumea spirituală care vin luminând în întâmpinarea noastră, iar cele pe care le au de spus morţii vor deveni în viitor impulsuri dacă vor exista suflete care să le înţeleagă limbajul. În acest sens, încheiem din nou cu modestele cuvinte:

Din curajul luptătorilor,
Din sângele bătăliilor,
Din suferinţa celor părăsiţi,
Din faptele de jertfă ale poporului

Va creşte rod spiritual –
Dacă sufletele îşi îndreaptă conştiente de spirit
Înţelegerea lor în Împărăţia spiritului.

MANTRELE ŞI VERSURILE ÎN ORIGINAL

Mantra rostită la începutul fiecărei conferinţe pentru cei aflaţi pe câmpul de luptă:

Geister eurer Seelen, wirkende Wächter,
Eure Schwingen mögen bringen
Unserer Seelen bittende Liebe
Eurer Hut vertrauten Erdenmenschen,
Daß, mit eurer Macht geeint,
Unsre Bitte helfend strahle
Den Seelen, die sie liebend sucht.

Mantra rostită la începutul fiecărei conferinţe, cu excepţia primei conferinţe, pentru cei trecuţi prin poarta morţii:

Geister eurer Seelen, wirkende Wächter,
Eure Schwingen mögen bringen
Unserer Seelen bittende Liebe
Eurer Hut vertrauten Sphärenmenschen,
Daß, mit eurer Macht geeint,
Unsre Bitte helfend strahle
Den Seelen, die sie liebend sucht.

Mantra rostită la sfârşitul fiecărei conferinţe, cu excepţia conferinţelor din 1 septembrie şi 28 noiembrie 1914, şi 10 iunie 1915:

Aus dem Mut der Kämpfer,
Aus dem Blut der Schlachten,
Aus dem Leid Verlassener,

Aus des Volkes Opfertaten
Wird erwachsen Geistesfrucht -
Lenken Seelen geistbewußt
Ihren Sinn ins Geisterreich.

Mantrele din prima conferinţă, 1 septembrie1914:
Quelle Blut,
Im Quellen wirke,
Regsamer Muskel
Rege die Keime,
Liebende Pflege
Wärmenden Herzens,
Sei heilender Hauch.
*
So lang du den Schmerz erfühlest,
Der mich meidet,
Ist Christus unerkannt
Im Weltenwesen wirkend.
Denn schwach nur bleibet der Geist,
Wenn er allein im eignen Leibe
Des Leidesfühlens mächtig ist.
*
Du, meines Erdenraumes Geist,
Enthülle deines Alters Licht
Der Christ-begabten Seele,
Daß strebend sie finden kann
Im Chor der Friedenssphären
Dich, tönend von Lob und Macht
Des Christ-ergebenen Menschensinns.

Versurile din a şaptea conferinţă, 22 februarie 1915:

In Weltenweiten will ich tragen
Mein fühlend Herz, daß warm es werde
Im Feuer heil'gen Kräftewirkens;
In Weltgedanken will ich weben
Das eigne Denken, daß klar es werde
Im Licht des ew'gen Werdelebens;
In Seelengründe will ich tauchen
Ergebnes Sinnen, daß stark es werde
Für Menschenwirkens wahre Ziele;
In Gottes Ruhe streb' ich so
Mit Lebenskämpfen und mit Sorgen
Mein Selbst zum höhern Selbst bereitend.
Nach arbeitsfreud'gem Frieden trachtend,
Erahnend Weltensein im Eigensein
Möcht' ich die Menschenpflicht erfüllen;
Erwartend leben darf ich dann
Entgegen meinem Seelensterne,
Der mir im Geistgebiet den Ort erteilt.
Şi forma modificată:
Erwartend leben darf ich dann
Entgegen meinem Schicksalssterne,
Der mir im Geistgebiet den Ort erteilt.
*
Du tratest unter uns,
Deines Wesens bewegte Sanftmut
Sprach aus deiner Augen stiller Kraft -
Ruhe, die seelenvoll belebt,
Floß in den Wellen,
Mit denen deine Blicke
Zu Dingen und zu Menschen
Deines Innern Weben trugen.
Und es durchseelte dieses Wesen
Deine Stimme, die beredt

Durch des Wortes Art mehr
Als in dem Worte selbst
Offenbarte, was verborgen
In deiner schönen Seele weset,
Doch das hingebender Liebe
Teilnahmvoller Menschen
Sich wortlos auch enthüllte:
Dies Wesen, das von edler, stiller Schönheit,
Der Welten-Seelen-Schopfung
Empfänglichem Empfinden kündete.
*
Eine Hoffnung, uns beglückend,
So betratest du das Feld,
Wo der Erde Geistesblüten
Durch die Kraft des Seelenseins
Sich dem Forschen zeigen möchten.
Lautrer Wahrheitsliebe Wesen
War dein Sehnen urverwandt;
Aus dem Geisteslicht zu schaffen,
War das ernste Lebensziel,
Dem du rastlos nachgestrebt.
Deine schönen Gaben pflegtest du
Um der Geist-Erkenntnis hellen Weg,
Unbeirrt vom Welten-Widerspruch,
Als der Wahrheit treuer Diener
Sichern Schrittes hinzuwandeln.
Deine Geistorgane übtest du,
Daß sie tapfer und beharrlich
An des Weges beide Ränder
Dir den Irrtum drängten,
Und dir Raum für Wahrheit schufen.
Dir dein Selbst zur Offenbarung
Reinen Lichtes zu gestalten,

Daß die Seelen-Sonnenkraft
Dir im Innern machtvoll strahle,
War dir Lebenssorg' und -freude.
Andre Sorgen, andre Freuden,
Sie berührten deine Seele kaum,
Weil Erkenntnis dir als Licht,
Das dem Dasein Sinn verleiht,
Als des Lebens wahrer Wert erschien.
Eine Hoffnung, uns beglückend,
So betratest du das Feld,
Wo der Erde Geistesblüten,
Durch die Kraft des Seelenseins,
Sich dem Forschen zeigen möchten.
Ein Verlust, der tief uns schmerzt,
So entschwindest du dem Feld,
Wo des Geistes Erdenkeime
In dem Schoß des Seelenseins,
Deinem Sphärensinne reiften.
Fühle, wie wir liebend blicken
In die Höhen, die dich jetzt
Hin zu andrem Schaffen rufen,
Reiche den verlassnen Freunden
Deine Kraft aus Geistgebieten.
Höre unsrer Seelen Bitte,
Im Vertrau'n dir nachgesandt:
Wir bedürfen zu dem Erdenwerk
Starker Kraft aus Geistes-Landen,
Die wir toten Freunden danken.
Eine Hoffnung, uns beglückend,
Ein Verlust, der tief uns schmerzt:
Laß uns hoffen, daß du ferne-nah,
Unverloren unsrem Leben leuchtest,
Als ein Seelenstern im Geistbereich.

*
Mir mein Selbst zur Offenbarung
Reinen Lichtes zu gestalten,
Daß die Seelen-Sonnenkraft
Mir im Innern machtvoll strahle,
War mir Lebenssorg* und -freude.
Andre Sorgen, andre Freuden,
Sie berührten meine Seele kaum,
Weil Erkenntnis mir als Licht,
Das dem Dasein Sinn verleiht,
Als des Lebens wahrer Wert erschien.
*
Dir dein Selbst zur Offenbarung
Reinen Lichtes zu gestalten,
Daß die Seelen-Sonnenkraft
Dir im Innern machtvoll strahle,
War dir Lebenssorg' und -freude.
Andre Sorgen, andre Freuden,
Sie berührten deine Seele kaum,
Weil Erkenntnis dir als Licht,
Das dem Dasein Sinn verleiht,
Als des Lebens wahrer Wert erschien.
*
Höre unserer Seelen Bitte,
Im Vertrau'n dir nachgesandt:
Wir bedürfen hier zum Erdenwerk
Starker Kraft aus Geistes-Landen,
Die wir toten Freunden danken.

Versurile din a opta conferinţă, 2 martie 1915:
Im Leuchtenden,
Da fühl' ich
Die Lebenskraft.

Der Tod hat mich
Vom Schlaf erweckt,
Vom Geistesschlaf.
Ich werde sein,
Und aus mir tun,
Was Leuchtekraft
In mir erstrahlt.

NOTE

În acest volum sunt reunite laolaltă conferinţele pe care le-a ţinut Rudolf Steiner imediat după începutul Primului Război Mondial pentru deja nenumăraţii membri de atunci ai Societăţii Antroposofice din Berlin. Atmosfera poartă într-o măsură deosebită amprenta grelelor evenimente ale timpului. Caracterul adesea intim-personal al limbajului a luat însă naştere şi prin puternica legătură a lui Rudolf Steiner cu acest Cerc. Începând din 1900/1902 Berlinul fusese locul din care el a dezvoltat ştiinţa spirituală în conferinţe şi lucrări, fusese locul principal al acţiunii sale din Germania, în general. „Ramura" din Berlin a Societăţii Antroposofice a fost singura Ramură condusă personal de Rudolf şi Marie Steiner (v. Sivers) până la reîntemeierea Societăţii Antroposofice Generale de la Dornach de crăciunul anilor 1923/1924.

Suportul textului: Primele şapte conferinţe au fost redactate de membrul Ramurii Walter Vegelahn; conferinţele a opta, a noua şi a treisprezecea, cu toată probabilitatea, au fost redactate de doamna Hedda Hummel; la conferinţele a zecea, a unsprezecea şi a paisprezecea este vorba de notiţe de-a dreptul amănunţite; notiţele din 10 aprilie 1915 provin de la A. Meebold, iar cele din 6 iulie de la Dr. Beck. Aceasta explică stilul diferit al notiţelor. Există şi alte notiţe amănunţite relativ la alte conferinţe din această carte, dar ele nu au adus nimic esenţial notiţelor stenografiate. Mici modificări făcute în pasajele neclare se datorează comparării cu aceste texte.

Prima ediţie a apărut sub titlul «Consideraţii asupra timpului» (Ciclul 39), probabil datorat Mariei Steiner. Ediţia a doua din 1960 a apărut sub titlul actual «Destine ale oamenilor şi destine ale popoarelor». Conferinţele

individuale nu au avut anunţat un anumit titlu. Subtitlurile individuale menţinute şi în această ediţie provin din prima ediţie a Mariei Steiner. Pentru cea de-a treia ediţie, din 1981, textul a fost revăzut, prevăzut cu un cuprins rezumativ şi completat cu Notele finale.

Pentru aprofundarea studiului multor motive din acest volum, despre care Rudolf Steiner a vorbit amănunţit în special şi la Dornach, ca şi pentru a arunca o privire în multitudinea activităţii sale de la începutul războiului, vom indica aici conferinţele şi ciclurile de conferinţe ţinute în acelaşi interval temporal (fără a avea pretenţia epuizării lor complete; GA = Operele Complete ale lui Rudolf Steiner):

Din acest timp purtător de destin, conferinţe publice, Berlin, 29.10.1914-23.4.1915, GA 64 ***Citire ocultă şi auzire ocultă***, Dornach 3.0-27.12.1914, GA 156 ***Clădirea de la Dornach ca simbol al devenirii istorice şi a impulsurilor artistice de transformare***, Dornach, 10-25.10.1914, GA 287 ***Legătura omului cu lumea elementară***, ţinută în diverse locuri, 1.1.1912-31.12.1914, GA 158 ***Arta în lumina înţelepciunii misteriale***, Dornach, 28.12.1914-4.1.1915, GA 275 ***Căi ale cunoaşterii spirituale şi înnoirea concepţiei artistice despre lume***, Dornach, 9.1.-2.5.1915, GA 161 ***Taina morţii. Esenţa şi semnificaţia Europei Centrale şi spiritele popoarelor europene***, conferinţe ţinute în diverse oraşe, 31.1.-19.6.1015, GA 159 ***Europa Centrală între Est şi Vest***, München, 13.9.1914-4.5.1918, GA 174a ***Fundalurile spirituale ale Primului Război Mondial***, Stuttgart 30.9.1914-26.4.1918 şi 21.3.1921, GA 174b ***Morţii noştri, alocuţiuni, memoriale şi meditaţii***, diverse oraşe 1906-1924, GA 261

Operele lui Rudolf Steiner care au apărut în cadrul Operelor Complete (GA) sunt indicate în Note cu numărul de Bibliografie.

1. *clădirii pe care noi vrem să o înălțăm ca lăcaș pentru viața spirituală a timpurilor actuale:* vezi Rudolf Steiner ***Ideea clădirii Goetheanumului*** (1921), cu 104 de imagini ale Primului Goetheanum de la Dornach, GA 289.

2. *Pe 26 iulie am putut rosti la Dornach... cuvintele*: vezi R. Steiner: ***Căi înspre un nou stil arhitectonic*** (1914), cu 16 fotografii din primul Goetheanum, GA 286.

3. *indicații de aplicare a unor astfel de pansamente*: Între 13 și 16 august 1914 Rudolf Steiner a ținut la Dornach un Curs de prim ajutor.

4. *Tu, spirit al spațiului meu pământesc*: Rudolf Steiner a modificat ulterior rândul „pe tine, răsunând de laudă și putere" în „pe tine, răsunând de lumină și putere". Vezi ***Maxime, poezii, mantre. Volum suplimentar***, GA 40a.

5. *ciclul de conferințe despre sufletele popoarelor*: Vezi Rudolf Steiner, ***Misiunea sufletelor câtorva popoare în legătură cu mitologia nord-germanică*** (Kristiania [Oslo] 1910), GA 121.

6. *în ultima conferință publică*: Pe 29 octombrie 1914 «Specificul spiritual al lui Goethe în zilele noastre purtătoare de destin și cultura germană», în: Rudolf Steiner, ***Din timpuri purtătoare de destin*** (1914/1915), GA 64.

7. *Eu am făcut asta cu câteva zile în urmă, acolo*: Vezi conferințele lui Rudolf Steiner de la Dornach: ***Clădirea de la Dornach ca simbol al devenirii istorice și al impulsurilor artistice de transformare*** (1914), Dornach 1937, GA 287.

8. *Voltaire* (François Marie Arouet), 1694-1778.

9. *Pierre Corneille*, 1606-1684.

10. *Jean Baptiste Racine*, 1639-1699.

11. *Aristotel*, 384-322 î.Ch.

12. *Molière* (Jean-Baptiste Poquelin), 1622-1673.

13. *Prima ediție a lucrării «Enigmele filosofiei»*: Rudolf Steiner, ***Enigmele filosofiei. O expunere schițată a istoriei acestora***, GA 18, apărută în 1914 ca ediţie prelucrată şi considerabil extinsă a lucrării «Concepţii despre lume şi viaţă în secolul XIX», Berlin 1901.

14. *William Shakespeare*, 1564-1616.

15. *Friedrich al II-lea, Cel Mare*, 1712-1786, rege al Prusiei între 1740 şi 1786.

16. *Gottfried Wilhelm von Leibniz*, 1646-1716.

17. *Charles Robert Darwin*, 1809-1882.

18. *«Teoria culorilor» a lui Goethe*: «Lucrările de ştiinţele naturii ale lui Goethe», editate şi comentate de Rudolf Steiner în: «Literatura naţională germană» a lui Kürschner» (1883-97), 5 volume, reeditată la Dornach în 1975, GA 1 a-e. Volumul III: «Teoria culorilor».

19. *Isaac Newton*, 1642-1727.

20. *Noi l-am tradus, în cadrul Mişcării noastre, pe... Soloviov*: Vladimir Soloviov: «Opere alese» tradus de Harry Köhler, cu o introducere de Rudolf Steiner, Stuttgart 1921, şi «Poezii de Vladimir Soloviov», traduse de Marie Steiner, ediţia a II-a, Dornach 1949.

21. *Petru I, cel Mare*, 1672-1725.

22. *în încheierea cărţii despre care v-am vorbit alaltăieri*: Dmitri Mereschkowski (1865-1941): «Der Anmarsch des Pöbels» («Înaintarea plebei»), trad. H. Hörschelmann, München şi Leibzig 1907.

23. *din cauza primului nostru principiu*: La întemeierea Societăţii Antroposofice din 1912/13, Rudolf Steiner a formulat primul principiu, astfel: „În societate pot conlucra în mod fratern toţi acei oameni care consideră

drept bază a unei colaborări pline de iubire spiritualul comun din toate sufletele omenești, indiferent cât de diferite sunt acestea în privința credinței, naționii, poziției sociale, sexului ș.a.m.d."

24. *Individualitatea care a fost ucisă atunci*: Franz Ferdinand, arhiduce de Austria, pe 28 iunie 1914

25. *în sensul învățăturii pe care a dat-o Krishna...*: În «Bhagavad Gita»; vezi referința din prima conferință din acest volum.

26. *în conferințele publice, în modul în care a trebuit să o fac ieri și alaltăieri*: Conferința din 26 noiembrie 1914: «Sufletul omenesc în viață și moarte»; conferința din 27 noiembrie 1914: «Sufletele popoarelor». Ambele au fost tipărite în ***Într-un timp purtător de destin*** (1914/15), GA 64.

27. *care numește războiul „Părinte al tuturor lucrurilor"*: Heraclit (din Efes, aprox. 540-480 î.Ch.); fragmentul B53 (în H. Diels, Fragmente din presocratici, vol. I)

28. *Constantin I, cel Mare*, 274-337, împărat roman începând din 313, după ce l-a învins în 312 pe Augustus Maxentius la podul de la Milici. Vezi și conferința dde la Dornach din 30 ianuarie 1915 în: ***Căi ale cunoașterii spirituale și înnoirea concepției artistice despre lume***, GA 161.

29. *Iulian, Apostatul*: Flavius Claudius Iulianus, 331-363, numit de creștini „Apostatul"; împărat roman între 361-363.

30. *Jeanne d'Arc*, 6 ianuarie 1412-30 mai 1431.

31. *Cel pe care Îl căutați nu este aici*: Vezi Matei 28, 6; Marcu 16, 6; Luca 24, 5/6.

32. *În conferința publică de joia trecută*: din 14 ianuarie 1915 «Sufletul germanic și spiritul german din

punctul de vedere al ştiinţei spirituale», tipărită în ***Într-un timp purtător de destin*** (1914/15), GA 64.

33. *Walther von der Vogelweide*, circa 1170-1230.

34. *Lessing... ideea vieţilor pământeşti repetate*: Vezi Gotthold Ephraim Lessing, «Die Erziehung des Menschengeschlechtes» («Educaţia neamului omenesc») (1780), §98: „De ce să nu revin mai des, cât timp pot dobândi noi cunoştinţe şi noi aptitudini? Oare duc eu de aici atât de multe încât nu merită osteneala să revin?"

35. *Vedem cum îl prezintă Goethe pe reprezentantul omenirii, pe Faust*: Vezi în această privinţă Rudolf Steiner, «*Explicaţii spiritual-ştiinţifice relativ la ‹Faust›-ul lui Goethe*» ***vol. I: Faust, omul care se străduieşte***, ***vol. II: Problema Faust***, GA 272, 273.

36. *că el a trebuit să ia în ajutor reprezentările intuitive ale creştinismului*: Vezi J. P. Eckerman, «Convorbiri cu Goethe în ultimii ani ai vieţii sale», 6 iunie 1831: „În rest, va trebui să recunoaşteţi că încheierea, acolo unde este vorba de înălţarea sufletului salvat, a fost foarte greu de alcătuit, şi la astfel de lucruri suprasensibile, greu chiar şi de presimţit, m-aş fi putut pierde cu uşurinţă în aspecte vagi dacă nu aş fi dat intenţiilor mele poetice o formă şi o consolidare binefăcător de limitatoare prin imaginile creştin-bisericeşti precis conturate."

37. *Raffaello Santi*, 1483-1520.

38. *în prima conferinţă publică de aici de la Berlin*: Vezi Nota 6.

39. *Anatole France*: «Vie de Jeanne d'Arc», 2 volume, Ed. 49, Paris 1927.

40. *Friedrich Schiller... „Lumea iubeşte să înnegrească ceea ce străluceşte"*: A treia strofă din poezia «Das Mädchen von Orleans»(«Fecioara din Orleans»).

41. *Olaf Asteson*: Vezi Rudolf Steiner «Anul Nou cosmic. Poemul visului lui Olaf Asteson», Dornach 31.12.1914 (Ediție specială), și în ***Legătura omului cu lumea elementară***, GA 158.

42. *Eu am menționat... adesea: Acel eveniment... din lumea spirituală, aproximativ din luna noiembrie a anului 1879*: Vezi în special cele două conferințe ale lui Rudolf Steiner de la Stuttgart din 18 mai și 20 mai 1913, din ***Trepte premergătoare ale Misteriului de pe Golgota***, GA 152.

43. *Meister Eckhart*, circa 1260-1327.

44. *Johannes Tauler*, circa 1300-1361.

45. *Jacob Böhme*, 1575-1624.

46. *Angelus Silesius* (Johannes Scheffler), 1624-1677. Vezi, relativ la misticii indiucați: Rudolf Steiner, ***Mistica la începutul vieții spirituale contemporane și raportul ei cu concepția modernă despre lume***, GA 7.

47. *Lessing*: Vezi Nota 34.

48. *de la Basmul lui Goethe... până la dramatizarea forțelor fundamentale ale inițierii*: Vezi în această privință, Rudolf Steiner, ***Specificul spiritual al lui Goethe revelat în Faust-ul său și în Basmul despre șarpe și Floarea de Crin*** (1918), GA 22; pe de altă parte, în configurarea Dramei-Misteriu ***Poarta inițierii*** în: Rudolf Steiner, ***Patru Drame-Misterii*** (1910-13), GA 14.

49. *Henri Bergson*, 1859-1941. Vezi: „Semnificația războiului". În: «Pages actuelles» 1914/15, Paris 1915.

50. *broșură... de profesorul dr. O. Binswanger*: «Die seelischen Wirkungen des Krieges» («Efectele sufletești ale războiului») din seria: „Războiul german", broșuri politice, Stuttgart și Berlin 1914.

51. *Robert Hamerling*, 1830-1889.

52. *Feodor Mihailovici Dostoievski*, 1821-1881.

53. *Nikolaus Copernic*, 1473-1543.

54. *„Cupru în loc de aur..."*: Gottfried Wilhelm Hegel (1770-1831) în: «Phänomenologie des Geistes» («Fenomenologia spiritului»), VI.b. „Die Aufklärung" („Iluminarea") (bibl. fil. Vol. 114, Leipzig 1907, pag. 358).

55. *un membru mai în vârstă al Mișcării noastre*: Este vorba de Lina Grosheintz-Rohrer. Vezi Rudolf Steiner, ***Morții noștri*** (1906-1924), GA 261, alocuțiunea de la Besel 10 ianuarie 1915.

56. *am pierdut din planul fizic o altă prietenă*: Este vorba de Sibyl Colazza. Vezi ***Morții noștri***, alocuțiunea de la Zürich din 31 ianuarie 1915.

57. *cum a spus Wagner dintr-o profundă intuiție*: „Timpul devine aici spațiu" din spectacolul sacru de gală «Parsifal, prima procesiune, monologul lui Gurnemanz».

58. *Fritz Mitscher*: Vezi Rudolf Steiner, ***Morții noștri***, alocuțiunea de la Basel din 5 februarie 1915.

59. *Ernst Mach*, 1838-1916, «Analyse der Empfindungen und das Verhältnis des Physischen zum Psychischen» («Analiza senzațiilor și raportul fizicului cu psihicul»), Jena 1900, pag. 3.

60. *Mai multe amănunte în această privință găsiți în ciclul de conferințe de la Viena*: Vezi Rudolf Steiner, ***Ființa lăuntrică a omului și viața dintre moarte și o nouă naștere*** (1914), GA 153.

61. *Noi am avut parte în această toamnă de moartea copilului unuia dintre membrii noștri*: Este vorba de Theo Faiß. Vezi Rudolf Steiner, ***Morții noștri***, alocuțiunea de la Dornach, 10 octombrie 1914.

62. *Berlin, 2 martie 1915*: Vezi, relativ la această conferință, expunerile de la Dornach din 27 martie și 1 mai 1915 din: ***Căi ale cunoașterii spirituale și ale înnoirii concepției artistice despre lume***, GA 161.

63. *Leibniz*: Vezi Nota 16.

64. *Şi de aceea, eu am indicat chiar exoteric în conferinţele publice că acest al doilea aspect este atins prin aceea că ne identificăm cu destinul nostru*: Vezi, de exemplu, conferinţa «Cunoaşterea spirituală în ceasurile fericite şi grave ale vieţii», Berlin, 15 ianuarie 1915 în ***Într-un timp purtător de destin***, GA 64.

65. *Pe cât de puţin ne amintim ... de naşterea noastră... pentru lumea spirituală*: În cel de-al doilea rând de notiţe (foarte amănunţite) această frază sună astfel: „Pe cât de puţin ne amintim de naşterea noastră, care nu se află în conştienţa noastră fizică, dar pe care noi ne-o dorim totuşi în cea de-a doua jumătate a zăbovirii noastre în lumea spirituală, pentru că noi o resimţim ca pe o necesitate pentru a ne atinge idealul nostru omenesc – pe atât de mult stă moartea în lumile spirituale drept evenimentul cel mai frumos dinaintea omului, deoarece atunci se iveşte în noi conştienţa, cunoaşterea faptului că ea este cel mai mare trezitor faţă de lumea spirituală." Vezi şi modul în care a expus Rudolf Steiner din nou acest motiv al naşterii şi morţii pe 16 noiembrie 1915, tot la Berlin, în: ***Formarea destinului şi viaţa de după moarte*** (6 conferinţe), GA 157a.

66. *şi noi vom avea cândva ocazia să vorbim despre aceasta. Atunci vom vedea că prin procese pe care le poate observa oricine, se poate dovedi... că procesul meditării este legat de un proces subtil de căldură...*: Tema nu a fost reluată în această formă, şi ea nu a fost abordată de ascultători. Sub un alt aspect, compară cu conferinţele lui Rudolf Steiner de la Dornach, din 17 decembrie 1920: ***Punţi între spiritualitatea Cosmosului şi fizicul omului*** (1920), GA 202 şi din 13 ianuarie 1924 din ***Lăcaşuri de misterii ale Evului Mediu*** (1924), GA 233a.

67. *Julius Mosen*, 1803-1867, «Ritter Wahn» («Cavalerul iluzie») apărut în 1831; noua ediție, stimulată de expunerile lui Rudolf Steiner, a apărut în editura Der Kommende Tag AG, Stuttgart 1921; «Ahasver», 1838.

68. *Profesorul de literatură din Leipzig*: Karl Rudolf von Gottschall, 1823-1909.

69. *Wilhelm Jordan*, 1819-1904.

70. *Joseph von Auffenberg*, 1798-1857, «Alhambra», epopee în formă dramatică, apărută în trei părți 1828-30.

71. *„Dacă ochiul nu ar fi solar..."*: Goethe, «Îmblânzirea Xeniei» III.

72. *a scris... sub numele de Dr. Mises*: Gustav Theodor Fechner, 1801-1887, vezi: «Beweis, daß der Mond aus Jodin besteht» («Dovadă că Luna constă din iod»), Ediția a II-a de la Leipzig, 1832.

73. *deja într-o conferință publică... capacitatea de amintire*: La Berlin, pe 26 februarie 1915 «Ce este muritor în om?», în ***Într-un timp purtător de destin***, GA 64.

74. *Ernest Renan îi scrie lui David Friedrich Strauß*: Scrisoarea din 13 septembrie 1870. Tipărită în: David Strauß, «Opere complete», Bonn 1876-78, vol. I, pag. 311 ș.u.

75. *Johann Gottlieb Fichte*, 1762-1814.

76. *Dacă El n-ar fi înviat...*: Sf. Apostol Pavel, I Corinteni 15, 17.

77. *Eu am spus adesea... că noi trebuie mai degrabă să comparăm viața noastră din răstimpul a douăzeci și patru de ore cu parcursul anual al Pământului*: Vezi, de exemplu conferințele lui Rudolf Steiner de la Augsburg, din 14 martie 1913 și Stockholm, 8 iunie 1913, amândouă apărute în ***Lumea spiritului și pătrunderea ei în existența fizică***, GA 150.

78. *înlăuntrul acestui spirit al Pământului devine limpede tot ceea ce am expus eu despre impulsul de pe Golgota*: Din plenitudinea expunerilor care pot fi menţionate în această privinţă indicăm conferinţa de la Nürnberg, din 30 iunie 1908, apărută în ***Apocalipsa lui Ioan***, GA 104, ca şi conferinţele de la Kassel, din 6 iulie şi 7 iulie 1909 din ***Evanghelia lui Ioan în raport cu celelalte trei Evanghelii, în special cu Evanghelia lui Luca***, GA 112.

79. Rudolf Steiner, ***Din Cronica Akasha*** (1904), GA 11; ***Ştiinţa ocultă în schiţă*** (1910), GA 13.

80. Rudolf Steiner, ***Educarea copilului din punctul de vedere al ştiinţei spirituale*** (1907), Ediţie separată; în cadrul Operelor complete este conţinută în: ***Luzifer-Gnosis. Articole fundamentale pentru antroposofie din anii 1903-1908***, GA 34.

81. *Vreau să dau un exemplu în acest sens, pe care l-a povestit Erasmus Francisci*: Vezi Gotthelf Heinrich von Schubert, «Die Symbolik des Traumes» («Simbolismul visului»), Leipzig 1840, pag. 10 ş.u.

82. *Berlin, 10 iunie 1915*: Vezi Rudolf Steiner, ***Ideea clădirii Goetheanumului*** (1921), cu 104 ilustraţii din prima clădire a Goetheanumului, GA 290.

83. *eu am menţionat în ultimele săptămâni în acest loc,... poemul Faust al lui Goethe*: Pe 15 aprilie 1915 «Scena gândurilor ca rezultat al idealismului german» (de la care s-au păstrat doar nişte notiţe insuficiente, nepublicate).

84. *Eu am expus adesea că, în fond, Mefisto nu este altceva...*: Vezi Rudolf Steiner ***Specificul spiritual al lui Goethe revelat în Faust-ul său şi în Basmul despre şarpe şi Floarea de Crin*** (1918), GA 22; vezi şi Nota 35.

85. *întreaga dificultate pe care a avut-o Goethe în privinţa «Faust»-ului său*: Vezi expunerile lui Rudolf Steiner

în această privinţă în conferinţa de la Berlin din 22 aprilie 1915 «Imaginea idealismului german», în ***Într-un timp purtător de destin***, GA 64, pag. 431 ş.u.

86. *„un vierme ghemuit, plin de teamă”*: «Faust» I, versul 498.

87. *„Tu te asemeni spiritului...”*: «Faust» I, versurile 512/513.

88. *un pasaj... unde Mefisto a fost numit o dată Lucifer*: Este avut în vedere pasajul din «Urfaust», scena de pe stradă, versul 527: „S-ar părea că e fiu de conducător./Dacă Lucifer ar avea o duzină de astfel de prinţi, aceştia ar trebui să-l remunereze”.

89. *Sentiment este totul...*: «Faust» I, versurile 3456-3458.

90. *a studiat până la capăt...*: «Faust» I, versul 357.

91. *„Şi până la (a fi) om, ai timp destul”*: «Faust» II, versul 8326.

92. *„Dar nu te strădui înspre ordine mai înalte”*: «Faust» II, versul 8330.

93. *Devine! Substanţa se limpezeşte*: «Faust» II, versurile 6855/56.

94. *De când a vorbit Nietzsche despre supraom*: În: «Aşa grăit-a Zarathustra», „Cuvânt înainte”, 3 şi 4, ca şi partea III, „Cel care se naşte”.

95. *Goethe a spus că el l-a reluat pe vechiul Tragelaf...*: Vezi corespondenţa dintre Schiller şi Goethe din 6 decembrie 1797. Deja pe 22 iunie 1797 Goethe îi relatase lui Schiller despre planul său de a definitiva pe «Faust», decizie susţinută prin interesul său de Schiller, în perioada care a urmat.

96. *că a făcut o schiţă... în privinţa a ceea ce urma să devină Faust*: Tipărită în ediţia memorială, Artemis Zürich

1949, volumul 5, «Die Faustdichtungen, Paralipomena» («Poemele Faust, Paralipomena»), pag. 541.

97. (*Încheierea conferinţei*): Mantra pe care a rostit-o întotdeauna Rudolf Steiner în încheierea conferinţelor, lipseşte în aceste notiţe.

98. *Ralph Waldo Emerson*, 1803-1882, filosof şi eseist american. Citate din: «Repräsentanten des Menschengeschlechts» («Reprezentanţi ai neamului omenesc»), citate după traducerea lui Herman Grimm, preluată în «Cincisprezece eseuri», secvenţa a treia, Berlin 1882: «Ralf Waldo Emerson despre Goethe şi Shakespeare».

99. *Sergius Jushakow*, 1849-1910: «Der englisch-russische Konflikt» («Conflictul anglo-rus»), Petersburg 1885.

100. *Ideea (lui Hebbel) că un profesor de gimnaziu l-ar avea pe Platon reincorporat în clasa sa*: Hebbel, Friedrich (1813-1863), «Tagebücher» («Jurnale»), nr. 1335: „În conformitate cu migraţia sufletelor, este posibil ca Platon aflat acum din nou pe băncile şcolii, să fie muştruluit pentru că nu-l înţelege pe Platon".

101. *Eu am mai vorbit cândva despre atom...*: Vezi conferinţele de la Berlin din 16 decembrie şi 23 decembrie 1904 din: ***Legenda templului şi legenda de aur***, GA 93.

102. *„Cerul şi Pământul vor trece"*: Marcu, 13, 31.

103. *o lume eterică... ce nu este o simplă materie rarefiată, aşa cum o expune cu drag teosofia engleză*: Se referă, în principal, la lucrările şi operele lui Charles Webster Leadbeater (1847-1934).

104. Rudolf Steiner, ***Cum se dobândesc cunoştinţe despre lumile superioare?*** (1904), GA 10.

105. *Friedrich Nietzsche a vorbit şi despre această realitate în «Zarathustra» al său*: Vezi Nota 94.

106. *Cel care crede în libertatea spiritualităţii...*: Johann Gottlieb Fichte, «Reden an die deutsche Nation» («Discursuri către naţiunea germană»), Discursul al şaptelea.

107. *Cola di Rienzi*, circa 1313-1354, tribun roman. Vezi Robert Davidssohn: „Vom Mittelalter zu unseren Tagen" („Din Evul Mediu până în zilele noastre"), în: «Süddeutsche Monatshefte», anul 12 de apariţie, Caietul 9, iunie 1915, pag. 121.

108. *Omul, care după cum s-a denumit el pe sine însuşi se numea d'Annunzio*: Gabriele d'Annunzio, 1863-1938, scriitor italian. Discursul său pentru festivitatea consacrării celor o mie a apărut în «Süddeutsche Monatshefte», anul 12 de apariţie, Caietul 9, iunie 1915, pag. 498. – Părerea larg răspândită că d'Annunzio se numea de fapt Rapagnetta se explică prin aceea că tatăl său s-a numit aşa iniţial, dar a fost adoptat deja de copil de un d'Annunzio.

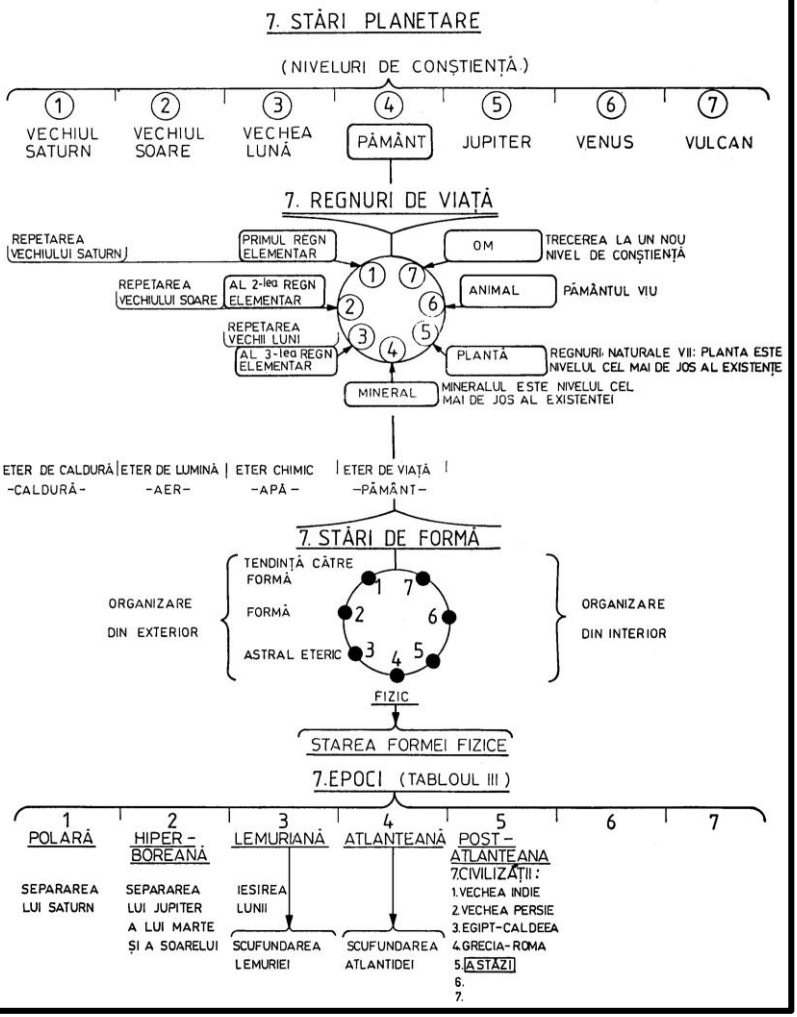
EPOCI DIN ISTORIA PĂMÂNTULUI ȘI PERIOADE GEOLOGICE

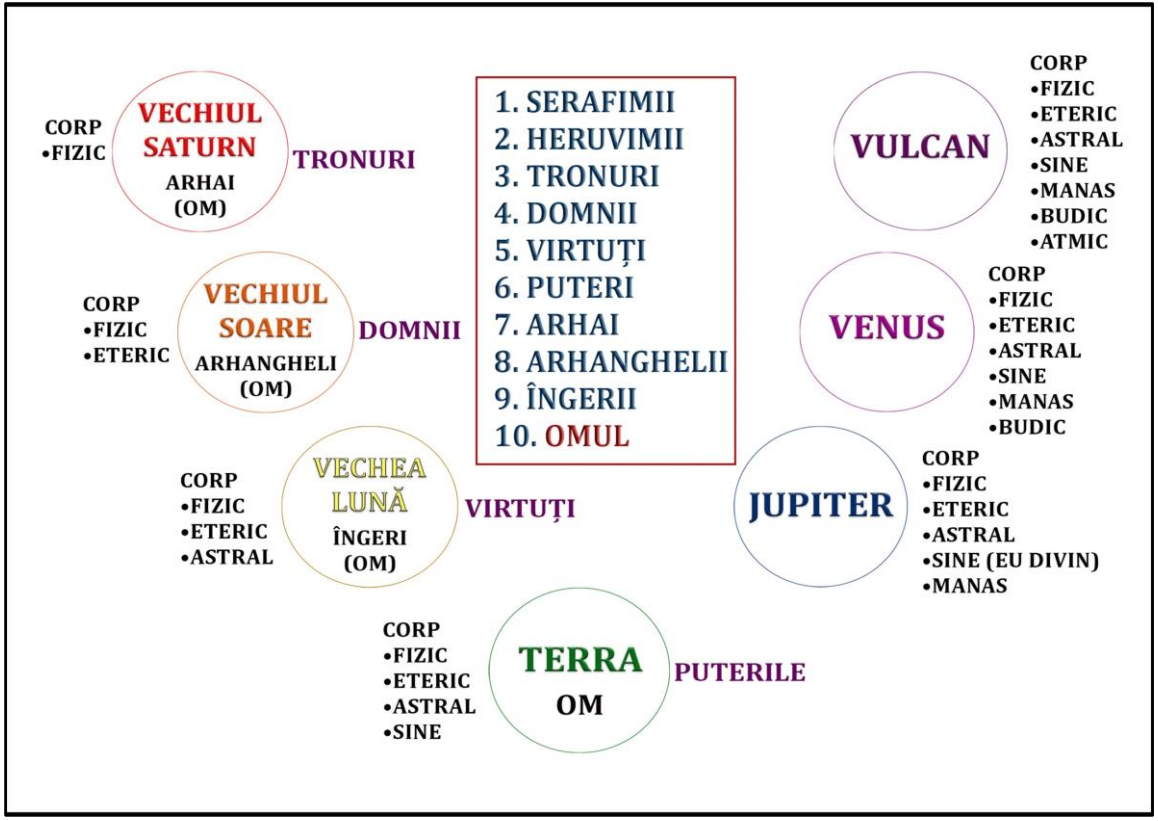
(cf. G. WACHSMUTH – Die Entwicklung der Erde)

REPETAREA FAZELOR MAI VECHI LA UN NIVEL SUPERIOR	ERA	ÎMPĂRȚIREA ÎN EPOCI	FAUNA	FLORA	FORMAREA ȘI STRUCTURA PĂMÂNTULUI
REPETAREA VECHIULUI SATURN	FAZE COSMICE	1. EPOCA POLARĂ	Stadii cosmice preliminare ale formării sistemului solar Formarea sferei și a corpului lui Saturn		Diferențierea prin contracție a sferelor planetare
REPETAREA VECHIULUI SOARE		2. EPOCA HIPERBOREANĂ	Formarea sferei și a corpului lui Jupiter Formarea sferei și a corpului lui Marte Separarea Pământului și a Soarelui Pământul, organism planetar (înglobând și Luna) începe să evolueze în jurul Soarelui		
REPETAREA VECHII LUNI	PALEOZOIC	3. EPOCA LEMURIANĂ – INCEPUT	Epocă vitalizată Biosfera generatoare Diferențierea învelișurilor și a nucleului Archaic	Procese de schimb în atmosferă. Compuși albuminoizi Coloizi – suspensii Primele forme animale și vegetale în atmosfera vitalizată.	Formarea straturilor periferice. Atmosfera (TABLOU IV)
REPETAREA EPOCII POLARE ÎN EPOCA LEMURIANĂ					Precipitare de substanțe primitive, viitoare roci primare
REPETAREA EPOCII HIPERBOREENE ÎN EPOCA LEMURIANĂ			Diferențierea internă și formarea straturilor Cambrian Silurian Devonian	Nevertebrate marine Triobiți. Brahiopode. Corali. Pești primitivi Înmulțirea cochiliilor calcaroase	Forme vegetale primitive între două ape, alge, varec. Primele plante de uscat.	Sedimentare. Tendința de formare a unei suprafețe terestre plastice. Atmosferă apoasă și caldă.
MIJLOCUL EPOCII LEMURIENE		MIJLOC	Carbonifer Permian Triasic	Amfibii Reptile	Ferigi Criptogame Lycopode Păduri de conifere	Cutarea suprafeței terestre (climat tropical în emisfera nordică) (Tendință puternică dar trecătoare de durificare)
SFÂRȘITUL EPOCII LEMURIENE	MEZOZOIC	SFÂRȘIT	Jurasic Archeopterix Animale uriașe Saurieni Mamifere inferioare Cretacic Scufundarea Lemuriei Păsări cu dinți Saurieni	Ferigi arborescente Primii arbori foioși și plante cu flori angiosperme	Ieșirea „Lunii Purificarea atmosferei Puternice transgresiuni marine. Mobilitate reînoită a suprafeței terestre. Scufundarea Lemuriei
EPOCA ATLANTEANĂ	NEOZOIC (CENOZOIC)	4. EPOCA ATLANTEANĂ 1. Paleocen 2. Eocen 3. Oligocen 4. Miocen 5. Pliocen Tertiar 6. Diluvium 7. Cuaternar Glaciații (TABLOU X) Scufundarea Atlantidei	Primele copitate sălbatice. Mamifere superioare Vite Primate (Schelete umane) Nici o nouă specie, însă modificări geografice ale florei și ale faunei.	Continuarea diferențierii plantelor până la flora actuală.	Atmosferă caldă încă, dar în curs de răcire. Deformarea plastică a Pământului până în Cuaternar. (TABLOU VII, VIII, IX) Glaciații Scufundarea Atlantidei
EPOCA POST-ANTLANTEANĂ		5. EPOCA POST-ATLANTEANĂ 1. Vechea Indie 2. Vechea Persie 3. Egipt-Caldeea 4. Grecia – Roma 5. Astăzi 6. 7.	Actuală	Actuală	Creșterea căldurii și micșorarea căldurii pe Pământ (TABLOU XI)

STADII PRELIMINARE ȘI PERIOADE EVOLUTIVE IN ORGANISMUL COSMIC

(cf. G. WACHSMUTH – Die Entwicklung der Erde)

1. SERAFIMII
2. HERUVIMII
3. TRONURI
4. DOMNII
5. VIRTUȚI
6. PUTERI
7. ARHAI
8. ARHANGHELII
9. ÎNGERII
10. OMUL
CORP
•FIZIC
VECHIUL SATURN
ARHAI (OM)
TRONURI
CORP
•FIZIC
•ETERIC
VECHIUL SOARE
ARHANGHELI (OM)
DOMNII
CORP
•FIZIC
•ETERIC
•ASTRAL
VECHEA LUNĂ
ÎNGERI (OM)
VIRTUȚI
CORP
•FIZIC
•ETERIC
•ASTRAL
•SINE
TERRA
OM
PUTERILE
VULCAN
CORP
•FIZIC
•ETERIC
•ASTRAL
•SINE
•MANAS
•BUDIC
•ATMIC
VENUS
CORP
•FIZIC
•ETERIC
•ASTRAL
•SINE
•MANAS
•BUDIC
JUPITER
CORP
•FIZIC
•ETERIC
•ASTRAL
•SINE (EU DIVIN)
•MANAS